

01

**TORGEIR E. SÆVERAAS
KJETIL HENRIKSEN**

Et militært universalmiddel?

**Amerikansk “Maneuver Warfare”
og norsk doktrineutvikling**

OSLO FILES

ON DEFENCE AND SECURITY— 01/2007

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER (IFS)

Tollbugt. 10, 0152 Oslo

Institutt for forsvarsstudier er en faglig uavhengig institusjon som forvaltningsmessig er underlagt Forsvarets skolesenter (FSS). Det konsultative råd for forsvarsstudier bistår med faglige synspunkter på utvikling og arbeidsoppgaver. Rådet består av representanter for Forsvaret og Universitetet i Oslo. Instituttet driver forskning innenfor fire områder: Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, militær tenkning og teori, internasjonale konflikt- og samarbeidsmønstre og transatlantiske studier.

Direktør: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security tar sikte på å være et uformelt og fleksibelt forum for studier innenfor instituttets arbeidsområder. De synspunktene som kommer til uttrykk i *Oslo Files*, står for forfatterens regning. Hel eller delvis gjengivelse av innholdet kan bare skje med forfatterens samtykke.

Redaktør: Anna Therese Klingstedt

NORWEGIAN INSTITUTE FOR DEFENCE STUDIES (IFS)

Tollbugt. 10, N-0152 Oslo, Norway

Institutt for forsvarsstudier – Norwegian Institute for Defence Studies – is an independent institute administratively attached to The Norwegian Defence Education Command. The Consultative Council for Defence Studies assists the Institute in developing and conducting research programmes. The Council is composed of representatives from the Defence Establishment and the University of Oslo. The Institute conducts independent research on Norwegian security and defence policies, military theory, international conflicts and cooperation and on transatlantic studies.

Director: Professor Rolf Tamnes

Oslo Files on Defence and Security aims to provide an informal and flexible forum for studies within the fields of activity of the Norwegian Institute for Defence Studies. The viewpoints expressed are those of the authors. The author's permission is required for any reproduction, wholly or in part, of the contents.

Editor: Anna Therese Klingstedt

01

**TORGEIR E. SÆVERAAS
KJETIL HENRIKSEN**

Et militært universalmiddel?

**Amerikansk “Maneuver Warfare”
og norsk doktrineutvikling**

OSLO FILES

ON DEFENCE AND SECURITY — 1/2007

OM FORFATTERNE

TORGEIR E. SÆVERAAS

er cand. philol. i historie fra Universitetet i Trondheim 2005. Hans hovedoppgave hadde tittelen *Legio VI Victrix. En studie av en legions militære og sivile funksjon i romersk keisertid*. Sæveraas er for tiden ansatt som høyskolelektor ved Luftkrigsskolen.

KJETIL HENRIKSEN

har en mastergrad i historie fra Universitetet i Oslo. Han er utdannet ved Krigsskolen og Hærens stabsskole. Studien bygger på masteroppgaven *Fra utmattelse til manøver: Et militærteoretisk paradigmeskifte? Doktrineutvikling i Hæren fra 1980 til 2000*.

SAMMENDRAG

”Maneuver warfare” – manøverkrigføring – er ofte blitt trukket fram som et militært universalmiddel, anvendelig i så vel forsvar som angrep, på land, til sjøs og i lufta. Denne første utgaven i serien *Oslo Files on Defence and Security* drøfter ulike aspekter ved manøverkrigføring. I studiens første del spores begrepets opprinnelse tilbake til den amerikanske forsvarsdebatten på 1970-tallet, og den opprinnelige betydning av ”maneuver warfare” og konteksten begrepet oppstod i blir gjenstand for nærmere undersøkelse. Videre diskuteres det i hvilken grad det kan sies at ”maneuver warfare” ble innført som amerikansk militær doktrine gjennom utgivelsen av *AirLand Battle*-doktrinen i 1982.

Studiens andre del foretar deretter en analyse av bakgrunnen for utviklingen av norsk landmilitær doktrine i 1980- og 1990-årene og drøfter hvorfor manøverkrigføring ble innført som norsk militær doktrine på 1990-tallet.

INSTITUTT FOR FORSVARSSTUDIER Norwegian Institute for Defence Studies

ISSN 0803-1061 © Norwegian Institute for Defence Studies

info@ifs.mil.no – www.ifs.mil.no

INNHOOLD

INNLEDNING	9
MANEUVER WARFARE: GENGHIS KHAN – BLITZKRIEG – AIRLAND BATTLE?	13
<i>av Torgeir E. Sæveraas</i>	
Introduksjon	13
Kilder	17
Kald krig og amerikansk forsvarsdebatt	17
FM 100-5 <i>Operations</i> (1976) – <i>Active Defense</i>	19
<i>Active Defense</i> – defensiv innstilling?	23
Defensive operasjoner	24
Debatten i kjølvannet av <i>Active Defense</i>	25
Omriss av debatten innad i det amerikanske forsvaret	27
Positive reaksjoner og substansiell kritikk	30
Oppsummering	33
“The Military Reform Movement”	34
John R. Boyd – “Patterns of Conflict”	36
William S. Lind – “Some Doctrinal Questions for the United States Army”	41
Steven L. Canby – “NATO: Reassessing the Conventional Wisdoms”	44
Edward N. Luttwak – “The American Style of Warfare”	46
Edward N. Luttwak – “The Operational Level of War”	48
Wayne A. Downing – “Firepower – Attrition – Maneuver”	49
Anthony M. Coroalles – “Maneuver to Win”	51
William S. Lind – “The Case for Maneuver Doctrine”	53
Oppsummering	55
“Maneuver warfare” og implikasjoner for U.S. Army	58
Samtidig kritikk av “maneuver warfare” og reformistene	58
Huba Wass de Czege – “Army Doctrinal Reform”	61
FM 100-5 <i>Operations</i> , 1982	68
AirLand Battle	69
Operational Level of War	74
“Dynamics of Battle” i <i>AirLand Battle</i>	74
Konklusjon	79

THE RISE AND FALL OF MANOEUVRE WARFARE: LANDMILITÆR DOKTRINEUTVIKLING I NORGE ETTER 1980	85
<i>av Kjetil Henriksen</i>	
Fra invasjonforsvar til utrykningsforsvar	85
Avgrensning	88
Problemstilling og perspektiv	89
Landforsvaret ved slutten av den kalde krigen	90
Hærens oppdrag	92
Oppgaver utenlands	94
Organisasjon	96
Forsvarskommisjonen av 1974	97
Et direkte operasjonskonsept	101
Stridsformene	103
Operativt grunnsyn	106
Det landmilitære dilemma	108
Militærteoretisk renessanse	109
Nato i endring	111
Hærens stabsskoles tilnærming	112
Et alternativ for den tallmessig underlegne	115
Et landforsvar tilpasset virkeligheten	118
Ny dynamikk eller det tapte tiår?	125
En offensiv taktikk	125
Direktiver, grunnsyn og doktrine	127
Virkningen av Golfkrigen	131
Den lille, men gode Hæren	135
Mot en felles doktrine	142
En amerikansk doktrine for Hæren?	143
Samme konsept, men en ny stil	147
Perspektiver på doktrineutviklingen etter 1980	150
Hvorfor ble manøverkrigføring valgt?	150
Norske sætrekk	151
Innvendinger mot manøverteorien	153
Endrede forutsetninger, nye oppdrag og konkurrerende teorier	155
Et nytt forsvarskonsept ...	157
... og en ny doktrine	160

ENGLISH SUMMARY

163

A Military Panacea?

American “Maneuver warfare” and Development of Norwegian Doctrine

LITTERATURLISTE

Innledning

– ”it seems to me that you have a somewhat interesting situation here in Norway. Your government has adopted maneuver warfare as your military doctrine without having the slightest idea of what it is.”¹

– ”At tyskerne den gang oppnådde akkurat det samme i andre operasjonsteatre med radikalt forskjellig organisasjon og taktikk illustrerer med andre ord manøvertankegangens universelle gyldighet, gitt at man foretar nødvendig tilpasning til lokale terrengmessige, klimatiske og andre forhold.”²

”Maneuver warfare” – manøverkrigføring – er ofte blitt trukket fram som et militært universalmiddel, anvendelig i så vel forsvar som angrep, på land, til sjøs og i lufta. Konseptet blir gjerne fremstilt som en operativ metode som i motsetning til fysisk ødeleggelse av motstanderen (såkalt ”attrition”– eller utmattelseskrigføring) tar sikte på å bryte ned fiendens vilje til å kjempe. Fordelen ved denne tilnærmingen til militære operasjoner er angivelig særlig store for en materielt svakere part i en konflikt. Det blir hevdet at man gjennom intensjonsbasert ledelse og hurtig beslutnings- og handlingsløyfe stiller motstanderen overfor overraskende og uforutsigbare operasjoner, og at man ved å rette egen styrke mot fiendens svakheter vil kunne bryte ned fiendens vilje og evne til å nå sine mål. Virkemidlene blir gjerne oppfattet som allmenngyldige, noe som var bakgrunnen for at manøverkrigføring i Norge oppnådde status som operativt universalmiddel.

I denne første utgaven av Institutt for forsvarsstudiers serie *Oslo Files on Defence and Security* drøftes to ulike aspekter ved manøverkrigføring. Innledningsvis er det på sin plass med en kort forklaring på hvorfor dette emnet er et interessant studieobjekt. Hovedgrunnen til dette er det faktum at siden 1995, ved utgivelsen av *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig*,³ har det norske forsvaret lagt et manøverorientert operasjonskonsept til grunn for sin virksomhet. I det dette skrives legger gjeldende utgave av *Forsvarets fellesoperative doktrine* sterk vekt på manøverkrigføring og manøverteoriens prinsipper,⁴ men det er likevel ikke

-
- 1 Lind, William S., ”The Origins of Maneuver Warfare and its implications for Air Power”, i John Andreas Olsen (red.), *From Manoeuvre Warfare to Kosovo?*, Militærteoretisk skriftserie, nr. 2 (Luftkrigsskolen, Trondheim 2001), s. 19.
 - 2 Sverre Diesen, ”Manøverkrigføring: kjerne og konsekvenser”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 11 (1997): 4–12.
 - 3 *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig*, utgitt av Forsvarets overkommando/Operasjonsstaben, Oslo 1995.
 - 4 *Forsvarets fellesoperative doktrine* (FFOD), Del A: Grunnlag, og Del B: Operasjoner, utgitt av Forsvarsstaben, Oslo 2000; FFOD er mens dette skrives under revisjon. Det antas at fokuset på manøverkrigføring vil nedtones, men likevel utgjøre en del av det norske operasjonskonseptet.

alltid at betydningen av disse begrepene kommer klart fram. Denne studien vil gjennom behandling av ulike aspekter ved manøverkrigføring forsøke å bedre forståelsen av hva dette konseptet egentlig er for noe, og samtidig også peke på problematiske trekk ved konseptet som gjør at det må stilles spørsmål ved dets anvendelighet som norsk militær doktrine.

I studiens første del vil Torgeir E. Sæveraas spore opprinnelsen til begrepet "maneuver warfare" tilbake til den amerikanske forsvarsdebatten på 1970-tallet, og undersøke den opprinnelige betydning av "maneuver warfare" samt konteksten begrepet oppstod i. Videre drøftes det hvor vidt det kan sies at konseptet "maneuver warfare" ble innført som doktrine i U.S. Army gjennom utgivelsen av *AirLand Battle*-doktrinen i 1982. I del to ser Kjetil Henriksen nærmere på hvordan konseptet ble oppfattet i Norge og undersøker hvordan manøverkrigføring etter hvert kom til å påvirke norsk doktrineutvikling. Er så "maneuver warfare" og "manøverkrigføring" synonyme begreper? Direkte oversatt skulle man tro det. Det er da også store likheter mellom konseptet "maneuver warfare" som utvikles i USA på 1970- og 1980-tallet og "manøverkrigføring" slik det er formulert i *Forsvarets fellesoperative doktrine* fra år 2000. Begge vektlegger den psykologiske fordel som kan oppnås ved å agere hurtigere enn fienden og at ubalanse og panikk hos fienden vil være mer effektivt enn fysisk nedkjempelse. Imidlertid er det også nyanseforskjeller, noe som vil komme fram ved å se de to påfølgende studiene i sammenheng.

En vesentlig forskjell, som Torgeir E. Sæveraas vil fremheve i sitt bidrag, er at "maneuver warfare" *ikke* ble innført som doktrine i U.S. Army, i motsetning til hva tilfellet var i det norske forsvaret på 1990-tallet. Som det vil fremgå av Sæveraas' bidrag, er det riktignok flere trekk ved *AirLand Battle*-doktrinen som er i *overensstemmelse* med konseptet "maneuver warfare", men etter Sæveraas' syn innebærer dette altså ikke en innføring av selve konseptet. Kjetil Henriksen baserer seg imidlertid på en mer tradisjonell oppfatning av *AirLand Battle*, og tar utgangspunkt i den allmenne norske oppfatningen av at *AirLand Battle* faktisk innebar innføring av konseptet "maneuver warfare". Nettopp på grunn av bidragenes innbyrdes uenighet på dette sentrale punktet, utgis de to bidragene samlet. Dette fordi de i all hovedsak er komplementære og utfyller hverandre, ved at de tar for seg to ulike perspektiver på "maneuver warfare" – Sæveraas ved å behandle begrepets opprinnelse i den amerikanske forsvarsdebatten, og Henriksen ved å ta for seg innføringen av konseptet som norsk militær doktrine.

Det finnes en relativt omfattende norsk litteratur om manøverkrigføring. I Norge har Svein Melby levert et kortfattet bidrag til forsøk på oppklaring på hva som menes med manøverkrigføring og dens motsats, utmattelseskrigfø-

ring,⁵ mens det i *Norsk Militært Tidsskrift* er ført en bred debatt om konseptets norske anvendelighet.⁶ Den sentrale norske forfatteren på området er likevel Nils Marius Rekkedal, som i flere artikler og bøker behandler emnet for denne studien.⁷ Til tross for hans omfattende produksjon får man ikke et helt klart bilde av hva ”maneuver warfare” er, ei heller av hvordan og i hvilken kontekst begrepet oppstår. Dette skyldes blant annet at Rekkedal i stor grad baserer sin fremstilling på William S. Lind og Edward N. Luttwak, som begge var sentrale i å utvikle konseptet. Imidlertid var ”maneuver warfare” og personene som argumenterte for dette konseptet tidvis svært omstridte, slik at Rekkedal gir en noe skjev fremstilling. Han går heller ikke i dybden når det gjelder innføringen av manøverkrigføring som norsk doktrine. Denne studien har derfor som ambisjon å oppklare hvordan og i hvilken kontekst ”maneuver warfare” oppstod, hva som kjennetegnet konseptet, og hvilken innflytelse det fikk i amerikansk og norsk forsvarsdebatt.

Gjennom å belyse disse temaene vil denne studien samtidig kunne bidra til å kaste lys på det oppsiktsvekkende misforholdet mellom de to innledende sitater. På den ene siden, Sverre Diesen som snakker om ”manøvertankegangens universelle gyldighet”, mens en av de amerikanske opphavsmenn til konseptet ”maneuver warfare” hevder at man i Norge ikke har den fjerneste idé om hva man har innført som militær doktrine.

Trondheim/Oslo, februar 2007

Torgeir E. Sæveraas og Kjetil Henriksen

-
- 5 Svein Melby, *Utmattelseskrig vs. manøverkrigføring. En definisjonsmessig oppklaring*, NUPI Notat, nr. 593, Oslo 1998.
- 6 Se f.eks. Jo Sakariassen, ”Organisasjonskulturen og manøverkrigføring”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 3 (1998): 28–29; Oddvar Naas, ”Oberst Diesens manøverkrigføring: en kritisk betenkning”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 4 (1998): 33–34; Erik Gulseth, Barthold Hals og Inge Tjøstheim, ”Manøverkrigføring: grunnlaget for Forsvarets nye doktrine og utvikling”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 6/7 (1998): 42–46; Jacob Børresen, ”Manøverkrigføring som operativt konsept for forsvaret av småstaten Norge”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 8/9 (1998): 4–10; Tor Rune Raabye og Bjørn Tore Solberg, ”Manøverkrigføring: konsekvenser for bruk organisering og utrustning av infanteribrigadene i 6. divisjon”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (1999): 18–23; Inge Tjøstheim, ”Generalmajor John F.C. Fuller: det moderne manøverkrigskonseptets far”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 10 (2000): 4–12.
- 7 Se Rekkedal, Nils Marius, *Manøverkrigføring – viktige begreper og problemstillinger*, utgitt av Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), Kjeller 1996; ”Manøverkrigføring og utmattelseskrigføring – hva skiller disse krigsformene?”, i Skøelv, Åge (red.), *Artikkelsamling 1996*, FFI, Kjeller 1996, side 35–39; *Moderne krigskunst. En presentasjon av moderne militærmakt og militærteori*, Forsvarets stabsskole, Oslo 2003, særlig side 405–573.

MANEUVER WARFARE: GENGHIS KHAN – BLITZKRIEG – AIRLAND BATTLE?

av Torgeir E. Sæveraas

Introduksjon

Er det virkelig behov for en studie av “maneuver warfare” i 2007? Dette spørsmålet er ofte blitt stilt av så vel forfatteren som lesere av tidligere utkast under arbeidet med denne studien.¹ Det er slett ikke rart at dette spørsmålet stilles. Med tanke på den sentrale stilling manøverorienterte operasjonskonsepter som “maneuver warfare” og “the manoeuvrist approach” har hatt i utviklingen av norsk og vestlig militær tenkning, teori og doktrine på 1980- og 1990-tallet, skulle man tro at hva som ligger i disse begrepene og konseptene for lengst var slått fast og forstått. Denne studien har likevel som utgangspunkt at det faktisk er nyttig med en behandling av konseptet “maneuver warfare”, av hovedsaklig to grunner.

For det første fordi konseptet “maneuver warfare” synes å ha hatt stor innflytelse for norsk militær doktrine, i det minste slik den kommer til uttrykk i gjeldende utgave av *Forsvarets fellesoperative doktrine*.²

For det andre fordi norsk og internasjonal faglitteratur på emnet tillegger konseptet “maneuver warfare”, og personene som utviklet det, betydelig innflytelse på amerikansk militær doktrineutvikling mot slutten av den kalde krigen. Særlig fremheves innflytelsen på den sentrale operasjonsmanualen for den amerikanske hæren, Field Manual (FM) 100-5 *Operations*, som i 1982 kom

-
- 1 Takk til kommentarer og innspill fra Sven Holtsmark, Rolf Hobson, Tom Kristansen, Roald Gjelsten, Kjell Inge Bjerga og Olof Kronvall ved Institutt for forsvarsstudier, Ole Jørgen Maaø, Hans Ole Sandnes, Jan Blom Pettersen og Karl Erik Haug ved Luftkrigsskolen, Lars Petter Simonsen og Bjørnar Arstad, samt Tormod Heier ved TRADOK og Harald Høiback ved Forsvarets stabsskole. I tillegg takk til Institutt for forsvarsstudier for finansiering og til Luftkrigsskolen for sjenerøst utlån av kontor, samt ikke minst for å stille sitt ypperlige bibliotek til disposisjon. Uten innsatsen fra Inger Brøgger Bull og kanskje særlig Nina Beck Anderssen ville ikke denne studien sett dagens lys.
 - 2 *Forsvarets fellesoperative doktrine*, Del A: *Grunnlag*, og Del B: *Operasjoner* (Oslo: Forsvarets Overkommando, 2000); *Forsvarets doktrine for landoperasjoner* (Oslo: Forsvarsstaben, 2004), er for øvrig også i stor grad preget av likhetstrekk med “maneuver warfare”.

ut i en ny utgave med tilnavnet *AirLand Battle*.³ Disse to forholdene henger i realiteten tett sammen, ved at faglitteraturen legitimerer utviklingstrekkene blant annet innenfor norsk militær doktrine.

I en ny bok hevder for eksempel den britiske forfatteren Richard Lock-Pullan at *AirLand Battle* “advocated a new orientation and criteria for successful warfare, by developing an operational-manoeuverist approach to war to replace the traditional attritional Army ‘way of war’.”⁴ Lock-Pullan tillegger sivile kritikere som William S. Lind og Edward N. Luttwak en avgjørende rolle i denne prosessen, ved at “the civilian thinkers were accorded a central position in the Army’s debate ... the most important civilian contribution was the discussion on manoeuvre warfare.”⁵

Lock-Pullans fremstilling står i et nærmest diametralt motsetningsforhold til den offisielle historiske fremstillingen, skrevet av John L. Romjue,⁶ historiker for United States Training and Doctrine Command (TRADOC). Romjue omtaler aktuelle generaler i vendinger som “a leader of penetrating intelligence” eller “a small but tough American of Italian descent”,⁷ og det er derfor ikke overraskende at Romjue på sin side nedvurderer innflytelsen til de sivile kritikerne Lock-Pullan fremhever:

Besides the wide staffing of FM 100-5 throughout the Army, prominent defense writers, including Edward N. Luttwak and Bill Lind, were invited to review and discuss the drafts. TRADOC regarded as exaggerated the charge by some of the civilian critics that the 1976 FM 100-5 was pure attrition doctrine, and found the critics’ own maneuver views to be oversimplified in many cases, but their views on the new manual were taken into account.⁸

-
- 3 *Field Manual 100-5 Operations* (Washington, D.C.: Headquarters, Department of the Army, 1982). Selve betegnelsen “field manual” er vanskelig å oversette direkte til norsk. I Norge omtales tilsvarende dokumenter gjerne som taktiske direktiver eller håndbøker. For å unngå begrepsforvirring vil imidlertid denne studien omtale de amerikanske “field manuals” som blir gjenstand for behandling som “feltmanualer” eller “manualer”.
 - 4 Richard Lock-Pullan, *US Intervention Policy and Army Innovation. From Vietnam to Iraq* (London/New York: Routledge, 2006), s. 77.
 - 5 *Ibid.*, s. 80; det engelske “manoeuvre” beholdes i denne studien der hvor det brukes i originalteksten; ellers brukes det amerikanske “maneuver”.
 - 6 John L. Romjue, *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973–1982*, TRADOC Historical Monograph Series (Fort Monroe, VA.: United States Army Training and Doctrine Command, 1984).
 - 7 John L. Romjue, “The Evolution of American Army Doctrine” i John Gooch (red.), *The Origins of Contemporary Doctrine*, The Occasional, nr 30 (Camberley, Surrey: Strategic & Combat Studies Institute, 1997), s. 71 og 73 om henholdsvis general DePuy og brigader Morelli.
 - 8 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 58. Romjue baserer sitt syn på interne, upubliserte TRADOC-dokumenter, samt intervju med nå avdøde brigader Morelli; se *ibid.*, fn. 23, s. 121.

I Romjues offisielle versjon heter det videre at “the process, which culminated in the doctrine of AirLand Battle, was guided by and took place to a significant extent in the thinking of General Starry and his deputy at Fort Leavenworth, General William R. Richardson.”⁹ Siden Romjue skriver i kraft av å være TRADOCs offisielle historiker er det grunn til å se på hans fremstilling med et kritisk blikk, selv om det må bemerkes at Romjue har hatt unik tilgang til interne kilder ved TRADOC og derfor synes å ha godt belegg for sin fremstilling.

Blant annet på grunn av det offisielle preget på Romjues framstilling, har imidlertid så vel norsk som internasjonal emnelitteratur en tendens til å justere oppfatningen av hvordan utviklingen av *AirLand Battle* foregikk.¹⁰ Men hva hvis litteraturen går for langt i å justere denne oppfatningen, slik at et overdrevent bilde skapes av både de sivile kritikernes innflytelse og det konseptet de forfektet, “maneuver warfare”? Dette spørsmålet har faktisk relativt store implikasjoner for særlig norsk doktrineutvikling, ved at det berører kjernen i det som i 1995 ble innført som grunnleggende konsept for det norske forsvaret, nemlig “manøverkrigføring”.¹¹ Hva hvis “manøvertankegangen” slett ikke har universell gyldighet, men at man i Norge snarere har innført noe man har en uklar oppfatning av, altså “maneuver warfare”, som sin militære doktrine?¹²

På denne bakgrunn vil særlig to forhold bli undersøkt i denne studien. For det første: Hva menes med begrepet “maneuver warfare” (manøverkrigfø-

9 Ibid., s. 42.

10 Av norsk litteratur er særlig Nils Marius Rekkedals arbeider relevante, henholdsvis *Manøverkrigføring – viktige begreper og problemstillinger* (Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), 1996); “Manøverkrigføring og utmattelseskrigføring – hva skiller disse krigsformene?”, i Åge Skøelv (red.), *Artikkelsamling 1996* (Kjeller: FFI, 1997), side 35–39; *Moderne krigskunst. En presentasjon av moderne militærmakt og militærteori* (Oslo: Forsvarets stabsskole, 2003), særlig side 405–573. Av sentral internasjonal litteratur er Richard Lock-Pullans nyutgitte bok allerede nevnt (Lock-Pullan, *Army Innovation*), dessuten hans artikler (som boken bygger på), “Civilian Ideas and Military Innovation: Manœuvre Warfare and Organisational Change in the US Army”, *War&Society*, vol. 20, nr. 1 (mai 2002): 125–147, og “How to Rethink War: Conceptual Innovation and AirLand Battle Doctrine”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 28, nr. 4 (august 2005): 679–702; dessuten også Robert R. Leonhard, *The Art of Maneuver. Maneuver-Warfare Theory and AirLand Battle* (Novato, CA.: Presidio Press, 1991); Shimon Naveh, *In Pursuit of Military Excellence. The Evolution of Operational Theory*, (London/Portland, OR.: Frank Cass, 1997); for øvrig Richard D. Hooker (red.), *Maneuver Warfare. An Anthology* (Novato, CA.: Presidio Press, 1993).

11 Se *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig* (Oslo: Forsvarets Overkommando/Operasjonsstaben, 1995). På side 17 heter det som følger: “Prinsippene om manøverkrigføring står sentralt ved utarbeidelse av operasjonskonsepter for moderne konvensjonell krigføring og dominerer de vestlige stormaktene vurderinger.” Se for øvrig Kjetil Henriksens bidrag i denne utgaven av *Oslo Files* for en nærmere behandling av innføringen av manøverkrigføring som norsk militær doktrine; dessuten også Jacob Børresen, Gullow Gjeseth og Rolf Tamnes, *Norsk forsvarshistorie, Bind 5: 1970–2000. Alliansedeforsvar i endring* (Bergen: Eide Forlag, 2004), s. 136, hvor det heter at *Forsvarssjefens grunnsyn* introduserte “et konsept basert på moderne manøverkrigføring.”

12 Jfr. de innledende sitater fra henholdsvis nåværende forsvarssjef, general Sverre Diesen, og William S. Lind.

ring)? Hvordan og i hva slags kontekst oppsto begrepet, og hvem var det som utviklet konseptet? Jeg vil argumentere for at “maneuver warfare” har en helt konkret utforming, og at det utvikles av et spesifikt miljø. Videre vil jeg hevde at det teoretiske og historiske grunnlaget konseptet hviler på er beheftet med til dels svært problematiske trekk, og at konseptet dessuten er uløselig knyttet til en feilaktig oppfatning av 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations*.¹³ Jeg vil forsøke å vise at selv om 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations* vektla ildkraftens betydning og forsvarerens fordeler på det moderne slagfeltet, betonte den også dype operasjoner, mobilitet og “maneuver”, samt viktigheten av før eller siden gå over til offensive operasjoner. Min påstand er derfor at så vel samtidige kritikere som moderne faglitteratur skaper et feilaktig bilde av denne manualen ved for eksempel å hevde at “konseptet bak Active Defence kan vanskelig kalles noe annet enn en form for “attrition”-tenkning eller utmattelsestenkning.”¹⁴

Mot dette bakteppet vil studiens andre hovedundersøkelse konsentrere seg om spørsmålet om, eller i hvilken grad, det kan sies at “maneuver warfare” ble innført som doktrine i U.S. Army gjennom *AirLand Battle*-doktrinen i 1982. Selv om *AirLand Battle* la større eksplisitt vekt på “maneuver”, vil jeg forsøke å vise at denne vektleggingen i liten grad hadde direkte sammenheng med konseptet “maneuver warfare”. Dikotomien “attrition/maneuver” gir derfor liten mening i omtalen av 1976- og 1982-utgavene av FM 100-5 *Operations*, i den grad at det er grunn til å sette spørsmålsteget ved denne dikotomiens generelle gyldighet. Spørsmålet vil da være i hvilken grad kritikere av *Active Defense* faktisk fikk gjennomslag i den samtidige doktrinedebatten generelt og på utviklingen av *AirLand Battle* spesielt. Jeg vil argumentere for at det er grunn til å justere oppfatningen av så vel kritikernes innflytelse som av “maneuver warfare”-konseptets grad av påvirkning på *AirLand Battle*-doktrinen. Sammen med svakhetene i “maneuver warfare”-konseptets teoretiske og historiske grunnlag medfører dette at det etter min mening er på høy tid med en evaluering av “maneuver warfare”-konseptets anvendelighet, særlig som grunnleggende norsk militær doktrine.

-
- 13 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations* (*Field Manual 100-5 Operations* (Washington, D.C.: Headquarters, Department of the Army, 1976), har tilnavnet “Active Defense” til tross for at begrepet “Active Defense” faktisk kun brukes én gang i manualens tekst, nemlig da “active” benyttes som et adjektiv på side 5–7; se også Gen. (p) William E. DePuy, “FM 100-5 Revisited”, *Army*, november (1980): 13.
- 14 Rekkedal, *Moderne krigskunst*, s. 413; Rekkedal kommer til denne konklusjonen uten å foreta en selvstendig behandling av FM 100-5 (1976); for øvrig synes han heller ikke å kjenne til Romjues fremstilling. Se dessuten også Rekkedal, *Manoverkrigføring – viktige begreper*, s. 38, hvor forfatteren hevder at *AirLand Battle*-doktrinen “var et klart brudd med tidligere ’industri’- eller ’attrition’-krigføring som til dette tidspunkt hadde dominert den amerikanske tankegangen omkring konvensjonell krigføring.” Heller ikke her foretar Rekkedal en selvstendig vurdering av FM 100-5 (1976).

KILDER

Den viktigste kilden til denne studien er Field Manual (FM) 100-5 *Operations*, henholdsvis utgavene fra 1976 og 1982. Den førstnevnte går under tilnavnet *Active Defense*, den sistnevnte kalles som nevnt *AirLand Battle*. FM 100-5 *Operations* er U.S. Armys viktigste feltmanual, som sammen med FM 100-1 *The Army* legger grunnlaget for alle øvrige manualer i U.S. Army.¹⁵ Med sin viktige stilling i doktrinehierarkiet gir derfor FM 100-5 *Operations* en god indikasjon på utviklingen av amerikansk landmilitær doktrine; i tillegg var 1976-utgaven også hovedangrepspunktet for kritikere som forfektet et alternativt forsvarskonsept – “maneuver warfare”.

Nettopp 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations* er antageligvis det amerikanske doktrinedokumentet som har forårsaket mest debatt noen sinne. Som Donn A. Starry bemerket: “It’s safe to say that no Army manual has ever been so widely commented on, debated and, to a large extent, misunderstood. It is indeed out of the ordinary for a field manual to generate such wide discussion”¹⁶

Denne debatten er derfor sentral for å kunne forstå hva “maneuver warfare” er, hvordan konseptet er oppstått, og hvordan det ble forsøkt innført som militær doktrine i USA. Denne doktrinedebatten ble hovedsaklig ført i tidskriftet *Military Review*, som utgis av U.S. Army Command and General Staff College (USACGSC), basert ved Fort Leavenworth, Kansas, USA. Årgangene 1976–1982 av *Military Review* utgjør derfor sentralt kildemateriale for denne studien, i tillegg til at også annen relevant litteratur signert doktrinedebattens aktører vil bli benyttet.

Denne studien baserer seg utelukkende på skriftlige kilder. Siden enkeltpersoner hadde stor innflytelse på utviklingen av amerikansk doktrineutvikling generelt, og “maneuver warfare” spesielt, hadde det vært ønskelig med intervjuer av disse personene for å legge ytterligere vekt bak studiens konklusjoner. Tidsrammene for dette prosjektet, i tillegg til den tidsmessige og geografiske avstanden til emnet og de sentrale aktører, gjør imidlertid at dette ikke har vært gjennomførbart.

KALD KRIG OG AMERIKANSK FORSVARSDEBATT

For å kunne forstå hva begrepet “maneuver warfare” står for, må vi først se litt nærmere på konteksten begrepet oppstod i. Vi må derfor vende tilbake til den kalde krigen, nærmere bestemt den kalde krigens USA på 1970-tallet.

15 I nyere tid har FM 100-1 fått betegnelsen FM 1, mens FM 100-5 har fått betegnelsen FM 3. De nyeste utgavene av disse er gitt ut i henholdsvis 2005 og 2001.

16 Se Gen. Donn A. Starry, “A Tactical Evolution – FM 100-5”, *Military Review*, vol. 58, nr. 8 (august 1978): 3; som en leser av *Military Review* oppsummerte i mars 1979 – “Exploring the FM 100-5 ... has been good reading” (leserinlegg av Maj. Theodore M. Kluz i *Military Review*, vol. 59, nr. 3 (mars 1979): 82.)

For mange samtidige observatører kunne det på 1970-tallet synes som om maktbalansen i verden var i ferd med å tippe i Sovjetunionens favør.¹⁷ USA hadde på 1960-tallet vært hjemsoekt av raseopptøyer, politiske mord og annen indre uro; året 1970–71 er videre beskrevet som “a nadir in recent U.S. history”.¹⁸ Det amerikanske forsvaret syntes å være preget av oppløsningstendenser; blant annet ble 9000 amerikanske soldater i Vietnam arrestert for narkotikabruk i året 1970 alene; deres overordnede regnet med at det virkelige antallet soldater som hadde vært i kontakt med slike stoffer var 65 000.¹⁹ Ikke overraskende vurderte den amerikanske presidenten, Richard Nixon, og hans viktigste rådgiver, Henry Kissinger, på denne tiden følgende utviklingstrekk som utfordringer mot USAs posisjon i verden: sovjetisk militær opprustning, økonomisk konkurranse fra Vest-Europa og Japan, samt ikke minst – den hengemyra Vietnam-krigen hadde utviklet seg til.²⁰

USA kom seg etter hvert ut av Vietnam, og opprettet “the All-Volunteer Force” basert på vervede soldater. Utviklingen utover 1970-tallet syntes likevel å følge dette skisserte sporet. I 1973 førte oktoberkrigen mellom Israel og Egypt/Syria til ytterligere mistro mellom supermaktene, og, som følge av oljekrisen etter OPECs eksportstopp, deretter til økonomisk stagnasjon i USA og andre vestlige land. Inflasjonen herjet i USA og dollaren måtte devalueres. I Sovjetunionen førte derimot den vestlige oljekrisen til økte inntekter, som landet brukte på å ruste opp sitt forsvar. Partiformann Leonid Bresjnev økte det sovjetiske forsvarsbudsjettet med rundt tre prosent årlig, og ledet en stat det ble anslått til hadde mellom tre og fem millioner mann under våpen. I 1976 ble en ukjent guvernør fra Georgia valgt til amerikansk president, etter at Nixon var tvunget til å trekke seg i 1974 og erstattet av Gerald Ford. Utviklingen i verden syntes å peke i retning av at perioden med *détente*, preget av avspenning og politisk tøvær mellom supermaktene i etterkant av Cuba-krisen, var over. I stedet gikk USA inn i en ny fase som mer enn noe annet syntes å bli preget av økende fare for konfrontasjon med Sovjetunionen.²¹

Perioden fra midten av 1970-tallet fram til rundt 1983 blir gjerne omtalt som den *andre* kalde krigen.²² Denne perioden var kjennetegnet av gradvis svekket tillit supermaktene imellom som følge av kontinuerlig opprustning. I 1976–77 plasserte blant annet Sovjetunionen ut nye mellomdistanseraketter av

17 Se John Lewis Gaddis, *The Cold War. A New History* (New York: Penguin Press, 2005), side 212.

18 Walter LaFeber, *America, Russia, and the Cold War 1945–2000* (New York: McGraw-Hill, 9. utgave, 2002), side 278.

19 Ibid.

20 Ibid., s. 272–273.

21 Ibid., s. 297.

22 For en god, kortfattet oppsummering, se Jussi M. Hanhimäki og Odd Arne Westad (red.), *The Cold War. A History in Documents and Eyewitness Accounts* (Oxford: Oxford University Press, 2003), side 516–518; en tilsvarende norsk fremstilling finnes i Børresen et al, *Forsvarshistorie*, s. 18–21.

typen SS-20 i Europa, noe som i sin tur gjorde at USA plasserte ut Pershing II-raketter og kryssermissiler som svar. Krefter innad i Sovjetunionen ønsket helt klart å dra nytte av sin militære opprustning, blant annet ved å forsøke å spre revolusjonen til venstreorienterte opprørsbevegelser under fjerne himmelstrøk. Stemningen mellom supermaktene ble stadig forsuret gjennom en rekke konflikter i den tredje verden, som i Angola (1975), Etiopia-Somalia (1977), og i Afghanistan (1979). Som den senere amerikanske viseutenriksministeren Strobe Talbott oppsummerte det: “1979 was an especially bad year in Soviet-American relations.”²³ I januar 1980 trakk derfor president Jimmy Carter tilbake nedrustningsavtalen SALT II fra behandling i det amerikanske Senatet, og fortsatte den økning i forsvarsbudsjettet han hadde påbegynt året før. Deretter tapte han presidentvalget mot Ronald Reagan. Reagans tilnærming til utenrikspolitikk var enkel: USA måtte konfrontere Sovjetunionen.

Innenfor dette overordnede bildet foregikk det på denne tiden også en betydelig og omfattende debatt om hvordan det amerikanske forsvaret skulle klare å løse sin hovedoppgave etter å ha avsluttet faseden i Vietnam: å stå imot en eventuell militær konfrontasjon med Sovjetunionen. Av denne grunn ble United States Training and Doctrine Command (TRADOC) opprettet i 1973, under ledelse av general William E. DePuy.²⁴ Her ble det igangsatt en revisjon av U.S. Armys viktigste feltmanual, FM 100-5 *Operations*. En ny utgave av denne ble utgitt 1. juli 1976. Mye av debatten som senere fulgte om hvilken doktrine U.S. Army burde ha, tok, som vi innledningsvis var inne på, utgangspunkt i nettopp FM 100-5 (1976). Vi skal derfor først se nærmere på innholdet i 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations*.

FM 100-5 OPERATIONS (1976) – ACTIVE DEFENSE

This manual sets forth the basic concepts of US Army doctrine. These concepts form the foundation for what is taught in our service schools, and the guide for training and combat developments throughout the Army. Most important, this manual presents principles for accomplishing the Army's primary mission – *winning the land battle*.

-
- 23 Strobe Talbott, “U.S. – Soviet Relations: From Bad to Worse”, *Foreign Affairs*, vol. 58, nr. 3 (1980): 516.
- 24 For mer om konteksten og bakgrunnen for opprettelsen av TRADOC og utviklingen av FM 100-5 (1976), se Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 2–11; se også Roger J. Spiller, “In the Shadow of the Dragon: Doctrine and the US Army after Vietnam”, *RUSI Journal* (desember 1997): 41–54; se dessuten Maj. Robert A. Doughty, *The Evolution of US Army Tactical Doctrine, 1946–76*, Leavenworth Papers, nr. 1 (Ft. Leavenworth, KS.: USACGSC, august 1979).; for øvrig også Richard Lock-Pullan, “‘An Inward Looking Time’: The United States Army, 1973–1976”, *Journal of Military History*, nr. 67 (april 2003): 483–512, samt Richard M. Swain, “AirLand Battle”, i George F. Hofmann og Donn A. Starry (red.), *Camp Colt to Desert Storm. The History of U.S. Armored Forces* (Lexington, KY: University Press of Kentucky, 1999), s. 362.

FM 100-5, the capstone of the Army's system of field manuals, covers the relationships among operations. Details of those operations are described in other manuals. This manual is intended for use by commanders and trainers at all echelons.²⁵

Innledningen til FM 100-5 (1976) oppsummerte hensikten med nytgivelsen. Først og fremst fremsatte den grunnleggende konsepter for U.S. Armys doktrine, samt at den angav de elementære prinsipper for hvordan U.S. Army skulle løse sitt hovedoppdrag, det vil si å vinne landkrigen. I tillegg la den grunnlag for utdanning, trening og utvikling, samt også øvrige feltmanualer innenfor U.S. Army. Selv om det ikke er nærmere spesifisert hvem motstanderen i "landkrigen" kan tenkes å være i sitatet ovenfor, brukte manualen både eksplisitte og implisitte argumenter som helt klart tyder på at det var Sovjetunionen som var den mest sannsynlige, og farligste, motstanderen. I innledningen til feltmanualens første kapittel ble det for eksempel lagt vekt på at man måtte anta at fienden ville ha like effektive våpen som egne styrker, og i tillegg også ha dem i et større antall, i hvert fall innledningsvis.²⁶ U.S. Army hadde bare en slik fiende i samtiden, nemlig Sovjetunionen og dens allierte i Warszawa-pakten. Dette nevnes da også eksplisitt på manualens neste side:

Battle in Central Europe against forces of the Warsaw Pact is the most demanding mission the US Army could be assigned. Because the US Army is structured primarily for that contingency and has large forces deployed in that area, *this manual is designed mainly to deal with the realities of such operations.*²⁷ (forf. uth.)

Et grunnleggende premiss for utformingen av FM 100-5 (1976) var derfor den daværende sovjetiske trussel om et konvensjonelt angrep mot Vest-Europa.²⁸ Dette var selve grunnlaget for utarbeidelsen av doktrinen, og flere formuleringer og eksempler på sovjetisk doktrine og taktikk viser hvordan man på amerikansk side antok at motstanderen på sovjetisk side forberedte seg på en slik konflikt.²⁹ I tillegg søkte man å benytte seg av erfaringene fra oktoberkrigen. Blant annet la manualen vekt på at begge sider tok tap som nærmet seg 50 prosent i løpet av en periode på mindre enn to uker.³⁰ FM 100-5 (1976) baserte seg dessuten

25 FM 100-5 (1976), s. i.

26 Ibid., s. 1-1.

27 Ibid., s. 1-2.

28 For interessante perspektiver på hvorfor akkurat dette premisset ble lagt til grunn for utviklingen av FM 100-5 (1976), se Spiller, "In the Shadow of the Dragon"; Andrew J. Bacevich, *The New American Militarism. How Americans Are Seduced by War* (Oxford/New York: Oxford University Press, 2005), særlig s. 42-47.

29 Blant annet har FM 100-5 (1976) flere beskrivelser av sovjetisk gjennombruddtaktikk, se for eksempel side 2-13, 2-14, og 2-32.

30 Ibid., s. 2-2.

på antagelsen om at stridsvognen ville være den sentrale våpenplattformen i en konfrontasjon med Sovjetunionen.³¹

Disse to premisene, det vil si en tallmessig overlegen og teknologisk likeverdig fiende som syntes rede til angrep, samt generelle våpenteknologiske fremskritt, gjorde at manualen anslo at en eventuell konfrontasjon kunne bli kort og intens og la derfor fokus på å seire allerede i de innledende trefninger.³² Manualen konkluderte derfor med at “Today the US Army must, above all else, *prepare to win the first battle of the next war*”³³, og at “*The US Army must prepare its units to fight outnumbered, and to win.*”³⁴ Imidlertid presiserte den også at det selvfølgelig ville være avgjørende å seire i det andre, tredje og de endelige slagene også,³⁵ helt til krigen var over. Siden det sannsynligvis ville være lite tenkelig for USA og Nato å gå til angrep på Sovjetunionen først, vektla manualen defensive operasjoner og forsvarerens fordeler i den grad at den etter hvert fikk tilnavnet “Active Defense”. På mange måter kan FM 100-5 (1976) sies å være ganske rimelig innrettet mot det overordnede strategiske bildet man opererte innenfor i 1976, nemlig at “det var en klar politisk forutsetning at forsvaret av Vest-Tyskland skulle føres i grensenære områder, uten dype landoperasjoner inn i østblokken”.³⁶ I tillegg reflekterte FM 100-5 (1976) også tilstanden i U.S. Army, noe som kanskje er spesielt slående i siste setning i manualens første kapittel. Her står det med blokkbokstaver, i uthevet skrift: “THE US ARMY MUST BE CONVINCED IT WILL WIN.”³⁷

Hva slags resept skrev så FM 100-5 (1976) ut for å gjøre U.S. Army i stand til å møte sine strategiske utfordringer? Manualens kapittel 3, “How to Fight”, tok eksplisitt utgangspunkt i den sovjetiske trusselen og gav retningslinjer for hvordan man skulle forholde seg til et konvensjonelt angrep fra øst mot de sentrale delene av Europa.³⁸ For å kunne seire i en slik konvensjonell krig, hevdet manualen at fire punkter var sentrale:³⁹

1. Adequate forces and weapons must be *concentrated* at the critical times and places. The combination is combat power.
2. The battle must be *controlled and directed* so that the maximum effect of fire and maneuver is concentrated at decisive locations.

31 Ibid., s. 2-2.

32 Ibid., s. 1-1.

33 Ibid.

34 Ibid., s. 1-2.

35 Ibid., s. 1-1.

36 Børresen et al, *Forsvarshistorie*, s. 29.

37 FM 100-5 (1976), s. 1-5; En observatør hevdet at denne setningen var “indicative perhaps of the mood of the times, as well as the mood of the army”, se Col. William G. Hanne, “The Integrated Battlefield”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (juni 1982): 37.

38 FM 100-5 (1976), s. 3-1.

39 Ibid., s. 3-3.

3. The battle must be fought using *cover, concealment, suppression, and combined arms teamwork* to maximize the effectiveness of our weapons and to minimize the effectiveness of enemy weapons.
4. Our teams and crews must be *trained to use the maximum capabilities of their weapons*.

Dette kapitlet la vekt på forsvarerens fortrinn,⁴⁰ basert på den tilsynelatende korrekte observasjonen at “It is almost inevitable that initially we will be outnumbered in the theater of war”,⁴¹ altså i en eventuell konfrontasjon med Sovjetunionen. Siden man antok at man ville være underlegen i antall, vektla manualen også ildkraftens betydning og viktigheten av å konsentrere styrkene på rett sted til rett tid. De uthevede randbemerkningene til kapitlet “How to Fight” er i så måte illustrerende:

THE SKILLFUL COMMANDER SUBSTITUTES FIREPOWER FOR MANPOWER WHENEVER HE CAN DO SO – MASSIVE AND VIOLENT FIREPOWER IS A CHIEF INGREDIENT OF COMBAT POWER – FIREPOWER SAVES MANPOWER AND THUS SAVES LIVES – TO CONCENTRATE AT THE RIGHT PLACE EVERYTIME, COMMANDERS MUST BE PRIME INTELLIGENCE OPERATORS – THE DEFENSE IS A RACE FOR TIME TO DETECT THE ENEMY’S MAIN THRUST AND TO CONCENTRATE COMBAT POWER.⁴²

Likevel er det verdt å legge merke til at selv om doktrinen vektla defensive operasjoner, tok disse defensive operasjonene utgangspunkt i at Sovjetunionen la opp til såkalte echelon-formasjoner og dype gjennombrudd på slagfeltet.⁴³ FM 100-5 (1976) la derfor også vekt på mobilitet og som nevnt styrkekonsentrasjon, i tillegg til viktigheten av “bold, skillful and quick thinking commanders” for å gå seirende ut av en stridssituasjon.⁴⁴ Selv om manualen etter hvert fikk tilnavnet *Active Defense*, kan det derfor ikke sies at manualen utlukkende var defensivt innrettet, noe særlig følgende avsnitt illustrerer:

If a smaller force is to win against a large force, it must eventually take the offensive. It may be necessary first to weaken the enemy by defensive operations, but decisive results require that the smaller force go over to the attack, penetrate

40 Se spesielt *ibid.*, s. 3-4.

41 *Ibid.*, s. 3-5.

42 *Ibid.*, s. 3-4–3-5.

43 Se for eksempel beskrivelse av denne taktikken i *ibid.*, s. 3–6; i følge FM 100-5 (1976) la sovjetisk doktrine opp til å samle opp til seks divisjoner i dybden langs en 10 til 12 km lang front, organisert i tre echelon-formasjoner, eller etterfølgende angrepsbølger, på to divisjoner hver.

44 *Ibid.*

or outflank the enemy, and destroy his support, his command and control, and, eventually, his disorganized combat elements.⁴⁵

Det ville altså før eller siden være nødvendig å gå over til offensive operasjoner. Styrken skulle da konsentreres mot fiendens svake punkter for å lykkes offensivt:

In the attack, corps and division commanders must concentrate overwhelming forces and firepower where and when the enemy is relatively weak.⁴⁶

I tillegg ble mobilitet ansett som avgjørende:

In order to concentrate, fight, and win, *Army forces must move*.⁴⁷

Dessuten vektla FM 100-5 (1976) å være mentalt på høyde med fienden:

If the smaller force is to win against a larger force, it must be more agile and more in tune with the flow of the battle. It cannot afford to be in the wrong place at the wrong time. It cannot afford to be surprised, tricked or by-passed by large forces.⁴⁸

ACTIVE DEFENSE – DEFENSIV INNSTILLING?

FM 100-5 (1976) er ordnet slik at de viktigste kapitlene kommer først, slik at for eksempel logistikk og andre operasjonsteatre (jungel, arktiske forhold osv.) kommer til slutt. Et annet tegn som kan tyde på at manualen ikke bare var defensivt innstilt, er derfor at kapittel 4, “Offense”, kommer før kapittel 5, “Defense”. Som vi så ovenfor, var manualen dessuten helt tydelig på at man før eller senere måtte gå fra forsvar til angrep i en konvensjonell krig. De prinsippene man da skulle følge (Fundamentals of Offense), var som følger:⁴⁹

1. See the battlefield.
2. Concentrate overwhelming combat power.
3. Suppress enemy defensive fires.
4. Shock, overwhelm and destroy the enemy.
5. Attack deep into the enemy rear to destroy his system of defense.
6. Provide continuous mobile support.

45 Ibid.

46 Ibid., s. 3-7.

47 Ibid., s. 3-10.

48 Ibid., s. 3-15.

49 Ibid., s. 4-3.

Vi skal videre merke oss at manualen fokuserte på sammenheng mellom ildkraft og manøverstyrker:

*Coordination of suppression with the maneuver of forces is the essence of success.*⁵⁰

I tillegg nevnte manualen eksplisitt at de offensive operasjonene med størst effekt var de som angrep fienden på dypet av slagfeltet:

*In general, the most decisive offensive is one which strikes with overwhelming force into the enemy's rear, and destroys or captures his service support, combat support, and command and control.*⁵¹

DEFENSIVE OPERASJONER

Kapittel 5 tok så for seg defensive operasjoner. Også her hadde man en liste over grunnleggende prinsipper (Fundamentals of the Defense):⁵²

1. Understand the enemy.
2. See the battlefield.
3. Concentrate at the critical times and places.
4. Fight as a combined arms team.
5. Exploit the advantages of the defender.

Det er verdt å merke seg at manualen utelukkende beskrev Sovjetunionen, Warszawa-paktlandene eller styrker som har fått militært materiell fra disse under punkt 1. Dessuten ble det lagt sterk vekt på å studere sovjetiske dype operasjoner under andre verdenskrig, for eksempel under slaget om Kursk sommeren 1943 og det fjerde slaget om Kharkov i august 1943. Under punkt 3 finnes det videre en interessant utheving: “BE WILLING TO TAKE RISKS ON THE FLANKS”.⁵³ Når FM 100-5 (1976) gav den nedenfor siterte beskrivelse av “Active Defense”, er det altså verdt å merke seg at det her ikke var tale om et lineært forsvar à la skyttergravene under den første verdenskrig, selv om manualen understreket at flankene måtte koordineres:

Although the active defense involves the utilization of successive battle positions in depth, to wear down and weaken the enemy, followed by counterattacks, it is

50 Ibid., s. 4-5.

51 Ibid., s. 4-6.

52 Ibid., s. 5-2.

53 Ibid., s. 5-3.

necessary to maintain the coherence of the overall defense, including coordination on brigade and division flanks.⁵⁴

Selv om FM 100-5 (1976) la vekt på ildkraftens betydning og “to wear down and weaken the enemy”, skulle “the active defense” følges opp med “counterattacks.” Sett i sammenheng synes sitatene fra *Active Defense* å tyde på at manualen riktignok vektla ildkraftens betydning og forsvarerens fortrinn på det moderne slagfeltet, men at også mobilitet, enheter organisert som et “Combined Arms Team”, styrkekonsentrasjon, operasjoner på dypet av slagfeltet, samt trening av personell og beslutningsdyktighet hos ledere på alle nivåer var av stor betydning. Det er derfor for enkelt å hevde at “konseptet bak Active Defence kan vanskelig kalles noe annet enn en form for ‘attrition’-tenkning eller utmattelsestenkning.”⁵⁵ TRADOCs offisielle historiker virker snarere mer balansert når han oppsummerer utviklingen slik:

The focus of doctrine writers in 1976 on realities rather than theoretics led consequently to concrete doctrinal specifics. ... In the early 1970s, a fundamental change occurred in the technology of land battle. The Army’s capstone manual on operations recognized that change and provided a new and ordered handbook of how to fight in the 1970s and beyond. ... Both dominant strategic realities and the political currents of the decade shaped the tactics and strong defensive themes of the 1976 doctrine. The doctrinal stress on firepower and on a tailored maneuver doctrine accommodated these prevailing realities.⁵⁶

Som det vil gå fram av det følgende, var det slett ikke alltid at dette siste elementet om “a tailored maneuver doctrine” kom klart fram i debatten som fulgte offentliggjøringen av *Active Defense*.

DEBATTEN I KJØLVANNET AV *ACTIVE DEFENSE*

Som vi nevnte innledningsvis, er 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations* antagelig det mest omdiskuterte amerikanske militære doktrinedokument noen sinne. Manualen ble offentliggjort 1. juli 1976, men allerede i oktober samme år så TRADOC seg nødt til å rykke ut mot kritiske røster som hevdet manualen var for defensivt innstilt, og la for mye vekt på ildkraft på bekostning av “maneuver”:

54 Ibid., s. 5-7.

55 Rekkedal, *Moderne krigskunst*, s. 413; som nevnt foretar altså ikke Rekkedal en selvstendig behandling av FM 100-5 (1976) for å komme fram til denne konklusjonen; se også Rekkedal, *Manøverkrigføring – viktige begreper*, s. 38.

56 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 10–11.

The manual is clear that offensive action is the preferred form of combat, and advocates bold maneuver in conjunction with both the offense and the defense.⁵⁷

En av kritikerne TRADOC forsøkte å imøtegå, var den allerede omtalte sivile kritikeren William S. Lind,⁵⁸ som vi skal komme nærmere tilbake til. Vi skal i midlertid først forsøke å gi et bilde av hvordan debatten i kjølvannet av *Active Defense* artet seg, og etter hvert vise hvordan “maneuver warfare” oppstod som begrep og operasjonelt konsept i løpet av denne debatten. For å forstå konteksten “maneuver warfare” oppstod i, er det samtidig viktig å ha in mente den forsvars- og sikkerhetspolitiske situasjonen som karakteriserte perioden fra begynnelsen av 1970-tallet til ut på 1980-tallet, samt minne om at det ble ført en kontinuerlig debatt i USA og øvrige vestlige land om hvordan USA, og Nato, best skulle håndtere denne situasjonen. Diskusjonen om hvilke militære doktriner som var mest hensiktsmessige var bare én, dog ofte sentral, del av denne debatten.⁵⁹

At FM 100-5 (1976) ble så heftig debattert, henger sammen med at en rekke kritikere så endring av dette dokumentet som en sentral inngangsport til en større reform av det amerikanske forsvaret.⁶⁰ Disse kritikerne, blant annet William S. Lind, var hovedsaklig sivile med mer eller mindre perifere posisjoner i amerikansk samfunnsliv. Selv om de sivile kritikerne av *Active Defense* var de mest høylytte, samt også de helt sentrale i utarbeidningen av konseptet “maneuver warfare”, er det all grunn til å minne om at det også foregikk en omfattende debatt innad i det amerikanske forsvaret med utgangspunkt i *Active Defense*. Denne debatten falt forøvrig sammen med det man kan kalle en militærteoretisk renessanse, hvor blant annet en ny oversettelse av Clausewitz’ *Von Kriege* stod sentralt.⁶¹ Vi vil måtte vie relativt mye plass til de sivile kritikerne i det følgende,

57 Trykket som “TRADOC’s Reply”, *Armed Forces Journal* (oktober 1976): 27, gjengitt i Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, side 14.

58 Se Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 13–14; Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 51, hevder at litt av grunnen til at TRADOC måtte gå til dette skrittet var at Lind hadde fått antatt sin artikkel i *Military Review*, men at DePuy personlig gikk inn og stoppet den. Ifølge Spiller ledet imidlertid DePuys inngripen til en sterkt kritisk deknning av manualen og “Lind-episoden” i nevnte utgave av *Armed Forces Journal*, i tillegg til at det ble satt ytterligere fart i debatten omkring FM 100-5 (1976) fordi Lind distribuerte kopier av sin artikkel “far and wide throughout the Defence establishment.”

59 For noen samtidige innlegg som illustrerer dette poenget på en god måte, se for eksempel Gen. James H. Polk, “The New Short War Strategy”, *Military Review*, vol. 56, nr. 3 (mars 1976): 58–64 (optrykk fra *Strategic Review*, sommer 1975) og Col. Richard G. Head, “Technology and the Military Balance”, *Foreign Affairs*, vol. 56, nr. 3 (1978): 544–563.

60 Se William S. Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), s. 92.

61 Carl von Clausewitz, *On War*, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976)). Jfr. Jørstad, Nils, “*The Emperor’s New Clothes*”. *Manoeuvre Warfare and Operational Art*, Master Thesis (Glasgow: University of Glasgow, 2004), s. 11.

og det kan derfor være fornuftig med et innblikk i den interne debatten som foregikk i U.S. Army.

OMRISS AV DEBATTEN INNAD I DET AMERIKANSKE FORSVARET

I en artikkel i *Military Review* fra 1978 tok daværende sjef for TRADOC, general Donn A. Starry, for seg 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations*. Han utla tanken bak utformingen av manualen, samt ikke minst hvordan den etter hans mening hadde blitt misforstått.⁶² Starry var ifølge Romjue “closely involved in the TRADOC doctrinal initiatives as commander of the U.S. Army Armor Center and Fort Knox from 1973 to early 1976”⁶³. Han var derfor også sterkt involvert i utviklingen av *Active Defense*. Etter å ha vært sjef for V Corps i de amerikanske styrkene i Europa, ble han så sjef for TRADOC i juli 1977, og ledet utviklingen av amerikansk militær doktrine fram til 1981, det vil si fram mot sluttfasen av utviklingen av *AirLand Battle*. Roger J. Spiller tillegger imidlertid Starry en enda mer aktiv rolle i utformingen av *Active Defense*. Spiller hevder blant annet at DePuy valgte Starry som sin “principal confederate” i arbeidet med *Active Defense*, og at “for anyone who cared to read the signs, Starry was clearly DePuy’s professional heir-apparent.”⁶⁴ Videre var Starry ifølge Spiller også en av forfatterne av den endelige utgaven av *Active Defense*: “DePuy, Starry and Gorman [brigader og assistent for DePuy ved Fort Leavenworth] personally rewrote the manual, dividing chapters between them.”⁶⁵

Starry la i sin artikkel vekt på at manualen ikke oppstod tilfeldig i et vakuum og beskrev hva som lå til grunn for FM 100-5 (1976). Ifølge Starry var særlig tre faktorer sentrale:⁶⁶ 1. USA manglet i bunn og grunn en artikulert forsvarspolitik (military policy), 2. man ønsket å unngå å gjøre den sedvanlige feilen med å forberede seg på den forrige krigen på nytt igjen, og 3. man innså at den normalt kontinuerlige moderniseringen av U.S. Army hadde blitt satt til side på grunn av Vietnam.

I denne konteksten så man for seg to mulige scenarier for krig. Det ene var det minst tenkelige, men likevel mest truende, nemlig konvensjonell krig med Sovjetunionen og dens allierte. Det andre var kriger med lavere intensitet, ikke ulikt den nettopp avsluttede krigen i Vietnam. Mens USA hadde vært engasjert i Vietnam, hadde som kjent Sovjetunionen rustet kraftig opp, og blant annet gjennomført en betydelig grad av mekanisering av sine styrker. Siden den viktigste oppgaven U.S. Army kunne bli bedt om å utføre nettopp var å forsvare

62 Se Starry, “A tactical evolution...”

63 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 23

64 Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 47

65 Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 50.

66 Starry, “A tactical evolution...”: 2–4.

Vest-Europa mot denne trusselen, ble FM 100-5 (1976) i følge Starry innrettet slik den ble.⁶⁷

Videre mente Starry at kritikerne misforsto hva som egentlig lå i konseptet *Active Defense*. Han hevdet at manualen var basert på en grundig analyse av den potensielle sovjetiske fienden, samt militærhistoriske studier av mer enn tusen panserslag. “From this grew the operational concepts which appear in FM 100-5”, skrev Starry.⁶⁸ I lys av kritikken som ble rettet mot *Active Defense*, er det verdt å merke seg hvordan han beskrev dette operasjonelle konseptet:

Using terrain as a combat multiplier, the defender has to see deep to find the following echelon, move fast to concentrate forces, strike quickly before the enemy can break the defense and finish the fight quickly before the second echelon closes. The active defense is not the old mobile defense renamed. It is new, and, the sooner we realize the differences, the sooner we can get on with the job at hand. Our tactics drive our force structure and equipment development. They also point out the need for improvements in training. The combined arms team we place on that future battlefield must be capable of winning both the first and last battles.⁶⁹

Det er særlig to poenger vi skal merke oss, nemlig vektleggingen av å “see deep”, samt ikke minst “the combined arms team”. Særlig det førstnevnte var ifølge Starry sentralt for hvordan utformingen av *Active Defense* til slutt ble:

According to our operational concept, we had to “see deep”. How deep? In what detail? To what level? In what time frame? How and with what? As the tactical concept developed, some answers to these questions began to appear – a *scheme of maneuver* evolved.⁷⁰ (forf. uth.)

Starry mente at *Active Defense* ble misforstått når den ble kritisert for å være for defensivt innstilt. Selv om en sentral del av *Active Defense* gikk ut på å bruke lendet som en styrkemultiplikator, “it was also true that a lot of counterattacking would be necessary.”⁷¹ For angrep var det også en analyse av sovjetisk doktrine som lå til grunn, særlig det sovjetiske fokuset på styrker ordnet i kolonner, med høy grad av trosskrikthet, samt ikke minst vektleggingen av massive motangrep. For en sovjetisk “Front”, kunne det være snakk om en hel tankarmé som gikk

67 Ibid.: 4.

68 Ibid.:2.

69 Ibid.

70 Ibid.: 8.

71 Ibid.:9.

til motangrep.⁷² Skal vi tro Starry, ble derfor *Active Defense* i *angrep* innrettet slik at angrep inn i fiendens bakre områder nå skulle være “a key feature of any attack rather than a special operation.”⁷³ Dette fordi det avgjørende slaget i følge Starry ville måtte stå med den andre, etterfølgende sovjetiske echelon, hvis man ikke skulle risikere å bli “caught in a battle of attrition that could return us to the tactics of World War I.”⁷⁴ Ved å gå etter dype, sårbare, og ikke minst verdifulle mål som “rear area facilities of command, control, communication and logistics”, ville man kunne bryte “the cohesion of the defense”, enten dette skjedde ved hjelp av ildkraft, manøver eller ren overkjøring.⁷⁵

Som vi skal se nedenfor, var det ikke akkurat slik mange kritikere leste FM 100-5 (1976), noe Starry berører:

FM 100-5 has been the target of but one major criticism about offense – critics say we didn’t stress it. Now, in page count and graphic presentations, that may be true, but these aren’t very relevant. Lack of stress is in the eye or mind of the reader. It may be that, for nearly 20 years, we’ve been a defensive-minded Army. We need to change that, but printing the offense chapter in blood isn’t the way to do it. It has to be instilled in soldiers’ minds. The best defense is still – as in football – a good offense. The active defense was designed as it is to stop the enemy, to destroy his attack force, so that we could go on the offense.⁷⁶

Starry mente derfor at *Active Defense* på ingen måte var utelukkende defensivt innrettet, slik flere kritikere hevdet, og at konseptet la vekt på å komme i posisjon for motangrep. Med bakgrunn i hva som står i FM 100-5 (1976), er det absolutt grunnlag for å trekke en slik konklusjon (se behandlingen av FM 100-5 (1976) ovenfor). Videre er det verdt å bemerke at Starry hadde vært sentral i utviklingen av *Active Defense*, blant annet som sjef for U.S. Army Armor Center og U.S. Army Armor School,⁷⁷ men ikke minst også som medforfatter av den endelige utgaven av *Active Defense*.⁷⁸

72 Ibid.: 10; En sovjetisk “Front” tilsvarte en vestlig armé eller armégruppe, mens en sovjetisk (tank) armé normalt var noe mindre enn et vestlig motstykke, selv om størrelsen varierte.

73 Ibid.

74 Ibid.

75 Ibid.

76 Ibid.

77 Se ovenfor; for et konkret eksempel, se general DePuys “pot of soup”-brev datert 23. juli 1974 til blant andre Starry (gjengitt i Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, App. C, vedlegg 1), hvor DePuy inviterer skolesjefene ved diverse våpengrenskoler til å komme med innspill i arbeidet med *Active Defense*, på samme måte som venner og bekjente inviteres til å bidra med ingredienser til suppekoking i Sør-Frankrike; jfr. likevel med Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 48, som bemerker at “this was William E. DePuy’s house, his fireplace, and his pot of soup.”

78 Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 50.

Det er derfor problematisk når forfattere som Naveh og Lock-Pullan tillegger Starry en “revolusjonær” rolle i amerikansk landmilitær doktrineutvikling mellom 1976 og 1982. Lock-Pullan omtaler ham som “a ‘doctrinal revolutionary’”,⁷⁹ en karakteristikk som stemmer dårlig overens med Starrys uttalelser i etterkant av utgivelsen av *Active Defense*, som han i tillegg hadde vært med på å gi sin utforming. Navehs forklaring på Starrys uttalelser er imidlertid enda mer problematisk. Starry og hans medspillere ved TRADOC unngikk ifølge Naveh å kritisere FM 100-5 (1976) åpenlyst, “since they were guided by political and methodological considerations exceeding the theoretical context of the debate” [i etterkant av *Active Defense*].⁸⁰ Videre hevder Naveh at “they [Starry’s group] spared no effort in presenting the proceedings which led to the formulation of the 1982 Airland Battle manual as evolving directly from the 1976 manual”.⁸¹ Dette fordi “since he [Starry] strove to bequeath to the US Army an operational theory for modern manoeuvre as well as systemic patterns for research, criticism and development of such a theory, Starry abstained from employing the term theoretical revolution when referring to the 1982 conceptual exploit.”⁸²

Skal vi tro Naveh var altså Starry revolusjonær, han ville bare ikke si det høyt slik at han kunne få gjennomført sin revolusjon i stillhet(!) Denne forklaringen kan i beste fall kalles en oppkonstruert historisk sammenheng. Sett opp mot det Starry uttaler, og hvordan debatten i etterkant i *Active Defense* forløp, synes denne forklaringsmodellen å gi liten, om noen mening.

POSITIVE REAKSJONER OG SUBSTANSIELL KRITIKK

Nå skal det også sies at FM 100-5 (1976) ikke bare møtte kritikk. Analytikeren Colin S. Gray omtalte for eksempel FM 100-5 (1976) som “the excellent new master operations manual of the US Army”.⁸³ Andre så manualen som et skritt i riktig retning med tanke på det sannsynlige slagfeltet i en eventuell fremtidig konflikt med Sovjetunionen.⁸⁴ En sivil observatør fant videre manualen innovativ i både form og innhold,⁸⁵ blant annet fordi den ble ansett for å gjenoppdage “the superiority of the defense.”⁸⁶ Likevel ble det også internt i det amerikanske

79 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 137; Lock-Pullan, *Army Innovation*, s. 79; Lock-Pullans referanse for denne påstanden er Alvin og Heidi Toffler, *War and Anti-War. Survival at the dawn of the 21st Century* (Boston: Little, Brown and Company, 1993), s. 52.

80 Naveh, *Military Excellence*, s. 263.

81 Ibid., s. 263.

82 Ibid., s. 264.

83 Colin S. Gray, “Force Planning, Political Guidance and the Decision to Fight”, *Military Review*, vol. 58, nr. 4 (april 1978): 13.

84 Se for eksempel Col. Zeb B. Bradford og Col. Frederic J. Brown, “Implications of the Modern Battlefield”, *Military Review*, vol. 57, nr. 7 (juli 1977): 3–11.

85 Archer Jones, “The New FM 100-5: A View From the Ivory Tower”, *Military Review*, vol. 58, nr. 2 (februar 1978): 27–36.

86 Ibid.: 27.

forsvaret fremført kritikk av manualens fokus på en kort, intensiv konflikt,⁸⁷ og dessuten stilt spørsmål ved definisjonen av seier i “det første slaget”.⁸⁸ Sovjetisk taktikk og doktrine ble også heftig diskutert, spesielt i sammenheng med utformingen av amerikansk doktrine.⁸⁹

Imidlertid ble det også fremført mer substansiell kritikk, som gikk ut på at man i enda større grad enn i FM 100-5 (1976) burde satse på mobilitet, overraskelse og “maneuver”. En artikkel av en tidligere offiser, David P. Porreca, beskriver dette som en slags strømning blant enkelte elever ved U.S. Army Command and General Staff College (USACGSC) i tiden rett etter at *Active Defense* ble presentert som offisiell doktrine.⁹⁰ Skal vi tro Porreca kom elevene gjennom krigsspill og militærhistoriske studier fram til et alternativt forsvarskonsept for U.S. Army, og i følge Porreca var resultatene såpass oppsiktsvekkende at lærerne ved USACGSC begynte å fatte interesse for dem. Artikkelen er imidlertid skrevet som et forsøk på å revitalisere denne tankeprosessen, som Porreca ved selvsyn opplevde at hadde svunnet hen da han besøkte USACGSC etter å ha vært ferdig som elev. I vår sammenheng er Porrecas artikkel svært interessant, da den er den første artikkelen i *Military Review* som eksplisitt nevner såkalt “‘maneuver’ warfare”. Ekstra interessant blir dette faktum fordi Porrecas beskrivelse av “‘maneuver’ warfare” ikke er ensbetydende med det innholdet begrepet etter hvert fikk. Vi skal derfor kort skissere hva slags konsept Porreca tok til orde for.

I den innledende fasen etter et sovjetisk angrep, mente Porreca og hans likesinnede at man burde utkjempe et “Active Defense”, men samtidig oppmuntre fienden til å trenge gjennom på dypet av slagfeltet. Poenget var å selve hvor fienden skulle få trenge gjennom.⁹¹ Når man så hadde sluppet fienden gjennom, lot man uengasjerte og forbigasserte egne enheter *rykke fram* i stedet for bakover eller sidelengs.⁹² Deretter gikk man inn i en avgjørende fase hvor det sentrale var å utføre nålestikkoperasjoner mot utvalgte fiendtlige mål. Dette skulle gjøres gjennom å sette sammen skreddersydde enheter bestående av helikopter/luftbårne styrker, ulike former for kombinerte, små avdelinger med

87 Maj. Michael D. Krause, “Arthur L. Wagner: Doctrine and Lessons From the Past”, *Military Review*, vol. 58, nr. 11 (november 1978): 53–59.

88 Se for eksempel Maj. Floyd V. Churchill, “To Win the First Battle”, *Military Review*, vol. 58, nr. 11 (november 1978): 60–69.

89 Se LtC. George F. Steger, “A Dilemma in Studying Soviet Tactics”, *Military Review*, vol. 56, nr. 6 (juni 1976): 76–79, med påfølgende debatt i “Reader Forum”-spalten i *Military Review*: Col. Dallas C. Brown jr., “Steger Analysis Dangerous”, *Military Review*, vol. 56, nr. 11 (november 1976): 2 og 112; Col. Frederick C. Dahlquist, “Reading the Battlefield”, *Military Review*, vol. 57, nr. 2 (februar 1977): 2; John F. Sloan, “Crossfire Generated”, *Military Review*, vol. 57, nr. 5 (mai 1977): 2 og 112.

90 Se David P. Porreca, “New Tactics and Beyond”, *Military Review*, vol. 59, nr. 5 (mai 1979): 21–29.

91 Ibid.: 24.

92 Ibid.: 25.

panser/mekanisert infanteri og så videre.⁹³ Endelig kunne man gå til motangrep på de på dette tidspunkt avskårne sovjetiske panserkolonnene, hvis forsterkninger fra USA og Natos *Follow-On Forces* nådde fram til slagfeltet. Hvis ikke, var man “in for a rough time”, som Porreca skriver.⁹⁴

Et poeng vi skal merke oss, er at Porreca og hans medstudenter fant støtte for sin taktikk i lesing av militærhistorie, spesielt Basil Liddell Harts *The Strategy of the Indirect Approach*,⁹⁵ i tillegg til studier av tysk og russisk taktikk under den andre verdenskrig, samt finnenes *motti*-taktikk under vinterkrigen. Resultatet av sin taktiske tilnærming, beskrev Porreca som “a paralysis of the enemy force command structure”.⁹⁶ I tillegg vektla Porreca at en taktikk slik han forfektet i sin artikkel ikke burde oppfattes som et radikalt brudd med “the past history of tactics,” men snarere “a compendium of experience” som tok utgangspunkt i “US Army thinking.”⁹⁷ Videre slo Porreca fast at U.S. Army i mye større grad virkelig måtte ta inn over seg at man ville være i undertall i en eventuell konfrontasjon med Sovjetunionen.

Porreca mente det han anså for å være U.S. Armys sedvanlige handlingsmønster “defend, attrit, stabilize and counterattack” ikke var egnet til å seire.⁹⁸ Porreca omtalte denne tilnærmingen som “body warfare rather than brain warfare”, og hevdet den “concedes the advantage of *four* (offensive, economy of force, maneuver and surprise) principles of war to the enemy *without a single shot being fired!*”⁹⁹ Det Porreca foreslo for å rette på det han oppfattet som svakhetene i denne tilnærmingen var derfor blant annet å utfordre taktiske oppfatninger med bakgrunn i det han omtalte som “attrition warfare”,¹⁰⁰ og i stedet undersøke Liddell Harts “Strategy of the indirect approach” samt ikke minst – “*Specific meanings of ‘maneuver’ warfare*” (forf. uth.).¹⁰¹ Her omtaler David P. Porreca noe som kalles “maneuver warfare” for første gang i spaltene til *Military Review*. Det konseptet han forfektet i sin artikkel er imidlertid ikke ensbetydende med det innholdet konseptet “maneuver warfare” etter hvert ville få, selv om det er klare likhetstrekk.

93 Ibid.: 25–26; i praksis altså ulike “Combined Arms Teams”, slik vi så general Starry ta til orde for ovenfor.

94 Ibid.: 26.

95 For en god introduksjon til Liddell Hart og “the indirect approach”, i tillegg til den tilknyttede debatten, se Azar Gat, *Fascist and Liberal Visions of War. Fuller, Liddell Hart, Douhet and other Modernists* (Oxford: Clarendon Press, 1998), særlig s. 160f.

96 Porreca, “New Tactics...”: 27.

97 Ibid.: 28.

98 Ibid.

99 Ibid.

100 Ibid.

101 Ibid.: 29.

OPPSUMMERING

Hvis vi kort skal oppsummere innholdet i Starry og Porrecas artikler, kan vi slå fast følgende: General Donn A. Starry, som omtales i deler av litteraturen som en “doctrinal revolutionary”, fremstilte tidlig i debatten i etterkant av *Active Defense* denne manualen som noe som opprinnelig ble sett på som “a scheme of maneuver”. Videre forsvarte han *Active Defense*, som han selv har vært med i utformingen av, og mente at denne manualen ble misforstått av kritikerne. I doktrinedebattens kanskje mest sentrale arena, tidsskriftet *Military Review*, omtales videre “maneuver warfare” for første gang med utgangspunkt i et konsept utviklet av elever ved USACGSC. Selv om forfatteren David P. Porreca argumenterte for blant annet “indirect approaches”, hadde imidlertid ikke konseptet “maneuver warfare” slik han beskrev det samme innhold som det konseptet som etter hvert oppstod i den amerikanske forsvarsdebatten på 1970-tallet.

Vi skal derfor nå se nærmere på hvordan “maneuver warfare” oppstod. Med dette menes et likelydende, men likevel forskjellig begrep og konsept som blant annet har ligget til grunn for norsk militær doktrine siden 1995. Vi må da vende oss til et lite knippe hovedsaklig sivile amerikanske forsvarsanalytikere, men også både yngre og pensjonerte offiserer. Disse samlet seg i en periode fra slutten av 1970-tallet og fram til midt på 1980-tallet i en bevegelse kalt “The Military Reform Movement”.

“The Military Reform Movement”

Ifølge Samuel P. Huntington var “The Military Reform Movement” den fjerde reformbevegelsen som siden den andre verdenskrig hadde tatt til orde for forandringer i amerikansk militær doktrine, strategi, våpen og organisasjon.¹⁰² De tidligere reformbevegelsene var ifølge Huntington de såkalte *strategene* på 1950-tallet, *systemanalytikerne* tidlig på 1960-tallet, og *rustningskontrollørene* sent på 1960- og tidlig på 1970-tallet.¹⁰³ Strategene kritiserte det skarpe skillet krig/fred, og gikk inn for såkalt “limited war” (så vel konvensjonell krig som atomkrig), med påfølgende gradvis eskalering av kamphandlinger. Grunntanken var at det måtte være sammenheng mellom politisk nytte av militær maktbruk. Strategene hadde hovedsakelig historiefaglig eller statsvitenskapelig bakgrunn.¹⁰⁴

Som en reaksjon på strategene kom de såkalte systemanalytikerne. Disse reagerte på det enorme militærvesen og militær-industrielle kompleks som vokste fram, med det det medførte av ressursbruk innenfor det militære felt, særlig med tanke på teknologisk utvikling og kompleksitet. Systemanalytikerne hadde hovedsaklig økonomisk bakgrunn.¹⁰⁵ Rustningskontrollørene var derimot stort sett av naturvitenskapelig bakgrunn, og mente nedrustning måtte være et sentralt element i amerikansk forsvarspolitik. ¹⁰⁶ Bakgrunnen for dette synet var særlig sovjetisk utvikling av atomvåpen, som rustningskontrollørene mente gav grunn for et endeløst rustningskappløp.

Huntington mente “the military reform movement of the late 1970s”, eller “reformistene” som vi kan kalle dem, delte mange av kjennetegnene ved de tidligere bevegelsene.¹⁰⁷ I likhet med de tidligere bevegelsene bestod også denne i hovedsak av sivile, og kom som en reaksjon på det bevegelsen oppfattet som svakheter i amerikansk forsvarspolitik. Reformistenes underliggende tema var at USA ikke klarte å tilpasse sin forsvarspolitik til en svekket maktposisjon i verden. Likevel fant Huntington også en del trekk som skilte reformistene fra de tidligere retningene. Særlig var de av vidt forskjellig bakgrunn, i tillegg til at det var vanskelig å definere hva som egentlig var deres mål. Reformistene gikk inn for reform, spørsmålet man kunne stille seg, var imidlertid av hva?

Svaret, slik Huntington så det, var reform av så godt som alt, i hvert fall hvis man tok det man nærmest kan kalle en programerklæring fra en av de sentrale politiske aktørene i reformistenes leir, senator Gary Hart, på ordet. I avisen *The Wall Street Journal* 23. januar 1981 tok han nemlig til orde for en rekke tiltak, som for eksempel mer penger til forsvaret, utvikling av nye våpen

102 Samuel P. Huntington, “Foreword”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), s. ix.

103 Ibid.

104 Ibid.

105 Ibid., s. ix–x.

106 Ibid., s. x.

107 Ibid.

og våpenprogrammer, moderne “diesel-electric submarines”, samt ikke minst – “shifting the emphasis in land warfare doctrine from ‘attrition dominated by massive firepower’ to maneuver ...”¹⁰⁸ Huntington fant en rekke selvmotsigelser i reformistenes program, men mente likevel at bevegelsen måtte kunne roses for å fullstendig se bort fra atomvåpen som et militært våpen.¹⁰⁹

Utgivelsen av senator Harts artikkel falt sammen med opprettelsen av “the Congressional Reform Caucus”, en løs sammenslutning uten leder eller et fast program, som tok til orde for reform av ulike, og tidvis også motstridende, militære forhold i USA.¹¹⁰ I 1983 var det rundt 50 kongressmedlemmer med i “the Caucus”,¹¹¹ blant dem senere forsvarsminister og visepresident Richard “Dick” Cheney. Det er imidlertid lite trolig at “the Caucus” hadde blitt opprettet hvis det ikke hadde vært for en liten gruppe individers handlinger og skrifter, det vi kan kalle reformistenes “harde kjerne”. Her inngikk oberst (p) John Boyd, Steven L. Canby, William S. Lind, Norman Polmar og Pierre Sprey.¹¹² Lenge før opprettelsen av “the Caucus”, hadde disse personene gjennom foredrag, debattinnlegg og så videre, tatt til orde for reformer av ulike trekk og fasetter ved det amerikanske forsvaret.

Det hevdes ofte at reformbevegelsens intellektuelle og teoretiske grunnlag ble lagt av John Boyd, noe vi skal ta nærmere for oss nedenfor. Boyds synspunkter var dessuten antagelig godt kjent, ved at han turnerte Washington med ulike briefere, eller foredrag. Særlig var hans “Patterns of Conflict”-foredrag sentralt.¹¹³ Sammen med Pierre Sprey, en av tidligere forsvarsminister Robert M. McNamaras “whiz kids”, eller systemanalytikerne Huntington behandlet ovenfor, skal han i følge en av sine tilhengere ha vært sentral i utviklingen av amerikanske kampfly, særlig F-16.¹¹⁴ De øvrige reformistene hadde også beskjeftiget seg med ulike forsvarsrelaterte spørsmål. Steven Canby hadde i en årrekke tatt til orde for omstrukturering av Natos konvensjonelle militære styrker,¹¹⁵

108 Gjengitt i *ibid.*, s. x.

109 *Ibid.*

110 For en bredere presentasjon av reformbevegelsens program, se James Fallows, *National Defense* (New York: Random House, 1981).

111 Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), Introduksjon til del II: “Reforming the Defense Establishment,” s. 21.

112 *Ibid.*, s. 20.

113 *Ibid.*, s. 20; se også John M. Oseth, “An Overview of the Reform Debate”, i Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), s. 45.

114 James G. Burton, *The Pentagon Wars. Reformers Challenge the Old Guard* (Annapolis, MA.: Naval Institute Press, 1993), s. 11.

115 Se for eksempel Steven L. Canby, “NATO Muscle: More Shadow Than Substance”, *Military Review*, vol. 53, nr. 2 (februar 1973): 65–74 (optrykk fra *Foreign Policy*, nr. 8 (Fall 1972)); Steven L. Canby, “Regaining a Conventional Military Balance in Europe: Precision Guided Munitions and Immobilizing the Tank”, *Military Review*, vol. 55, nr. 6 (juni 1975): 26–38; Steven L. Canby, “NATO: Reassessing the Conventional Wisdoms”, *Survival*, vol. 19, nr. 4 (juli/august 1977): 164–168.

mens Lind og Polmar hadde jobbet med militær reform i stabene til to sentrale senatorer. Først for republikaneren Robert Taft jr., da de forfattet hans *White Paper on Defense*, og senere, etter at Taft tapte sin senatsplass i 1976-valget, for demokraten Gary Hart. I 1978 gav de ut en ny utgave av *White Paper on Defense*.¹¹⁶ 1978 var også i vår sammenheng et meget sentralt år:

That ... year Boyd, Canby, Polmar, Sprey, and Lind began meetings from which emerged three common themes that collectively became the centerpiece for the reform movement. *First was the conceptualization of “maneuver warfare” as an alternative to what was seen as the institutionalized doctrine of “firepower and attrition.”* (forf. uth.) Second was the common conclusion that weapons acquisition processes were being driven by the latest technology, much of it untested. Reformers questioned the cost-effectiveness of these “gold-plated” systems when compared to cheap, simple, battle-tested weapons. And finally, these reformers highlighted the contradiction between the nature of war and the bureaucratic behavior that had come to dominate the defense establishment.¹¹⁷

For at vi bedre skal forstå dette “maneuver warfare”-konseptet som disse fem personene skal ha klekket ut i løpet av 1978, må vi se litt nærmere på deres tidligere innlegg i amerikansk forsvarsdebatt. Særlig interessant fremstår John Boyds “Patterns of Conflict”-brief, samt sentrale artikler ført i pennen av henholdsvis William S. Lind, Steven L. Canby og Edward N. Luttwak.

JOHN R. BOYD – “PATTERNS OF CONFLICT”

James G. Burton, en av reformistene som blant annet arbeidet under Boyds ledelse i Pentagon, gir følgende beskrivelse av Boyd i sin bok om reformbevegelsen:

After Boyd retired from the Air Force in 1975, his creative genius took him on a journey through the history of conflict from 400 B.C. to the present, and through the disciplines of mathematical logic, physics, thermodynamics, biology, psychology, and anthropology. He was looking for bits and pieces of knowledge that would, in his words, “unveil the character of conflict, survival, and conquest” in a competitive and hostile world. Boyd’s great talent is the ability to integrate seemingly unrelated ideas and notions into a synthesis, but he pays a price for his genius.

Boyd is eccentric. His behavior at times appear irrational, like a wild man’s. I say appear, because often that is a calculated move on his part. Madman or gen-

116 Clark et al (red.), *Defense Reform Debate*, s. 20.

117 Ibid.

ius? His enemies could never quite decide. Slightly over six feet tall and athletic looking, Boyd radiates intensity. He enjoys making people uneasy – it gives him an advantage. ... His mind is uncontrollable. You cannot communicate with him unless the window into his mind is open, but there are no visible signs to tell you when it is open. You can talk to him and he will answer you. Twenty minutes later, you may discover that the window had been closed and nothing registered.¹¹⁸

Burtons beskrivelse etterlater unektelig et inntrykk av en nærmest religiøs personlighet. Samme inntrykk etterlates av Burtons beskrivelse av Boyds samlede foredragsnotater, *A Discourse on Winning and Losing*,¹¹⁹ eller “the Green Book” etter det grønne omslaget. Ifølge Burton skal denne boken ved sin blotte tilstedeværelse i forsvarsminister Dick Cheneys kontor og i Det Hvide Hus ha dannet det konseptuelle rammeverket for utformingen av planene for den første gulfkrigen (1990–91).¹²⁰

I en videre sammenheng er det selvfølgelig svært interessant at den amerikanske forsvarsministeren under gulfkrigen, og senere visepresident, Dick Cheney, kan ha vært inspirert av Boyd. Likevel må vi nok spørre om ikke Burton overdriver når han hevder at “almost single-handedly, yet almost invisibly, Boyd has changed the way our military leaders think about and fight wars.”¹²¹ Som vi allerede har vært inne på, var Boyd og de øvrige reformistene bare noen av mange stemmer i den omfattende debatten som foregikk i USA om det amerikanske forsvarets fremtidige rolle, herunder også hva slags doktrine det skulle etterstrebe. Likevel har nok Burton rett på ett punkt: Boyds “Patterns” ble et symbol for reformbevegelsen, og en hjørnestein i deres argumentasjon.¹²²

En annen sentral skikkelse i bevegelsen, William S. Lind, hevder for eksempel at “the Boyd Theory” lå til grunn for det konseptet han var sentral i utviklingen av: “maneuver warfare”.¹²³ Boyds teori oppsummeres i den såkalte “OODA-loopen”. I følge Boyd gikk motstanderne i enhver konflikt gjennom en “beslutningssirkel” bestående av elementene “Observe – Orient – Decide – Act” (OODA). Essensen i hans teori var at den parten i konflikten som gjennomførte denne prosessen raskest, ville gå seirende ut av den. Ifølge Boyds tilhengere og samtidige observatører la altså John Boyd det teoretiske grunnlaget for “the military reform movement”.

Ser vi på Boyds *Patterns of Conflict*, er det ikke vanskelig å finne andre inspirasjonskilder til det som senere skulle omtales som “maneuver warfare”.

118 Burton, *Pentagon Wars*, s. 11.

119 John R. Boyd, *A Discourse on Winning and Losing*, datert august 1987, upublisert.

120 Burton, *Pentagon Wars*, s. 2–3.

121 Burton, *Pentagon Wars*, s. 3.

122 Burton, *Pentagon Wars*, s. 49.

123 Se Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, s. 90, dessuten Oseth, “Overview”, s. 45.

Blitzkrieg utlegges for eksempel over 20 overhead-slides,¹²⁴ mens Boyd definerer tre hovedtyper av konflikter: Attrition Warfare, Maneuver Conflict og Moral Conflict.¹²⁵ Det synes derfor å være god dekning for å se Boyds “Patterns of Conflict” som det teoretiske grunnlaget for “maneuver warfare”. Akkurat hvordan Boyds foredrag artet seg i virkeligheten er vanskelig å fastslå ut i fra hans etterlatte notater. Imidlertid er det ikke vanskelig å gi Boyd rett i at innholdet i hans *Discourse* etter hvert blir stadig mer abstrakt.¹²⁶ Etter tre sett med overhead-slides til tre forskjellige foredrag,¹²⁷ kommer et lite essay med tittelen “Destruction and Creation”, og deretter den avsluttende “Revelation”, altså “Åpenbaring”. Boyds åpenbaring er som følger:

Metaphorical Message

A loser is someone (individual or group) who cannot build snowmobiles when facing uncertainty and unpredictable change;

whereas

A winner is someone (individual or group) who can build snowmobiles, and employ them in appropriate fashion, when facing uncertainty and unpredictable change.¹²⁸

Det er mulig at Boyd presenterte sin logikk i en svært overbevisende form i sine foredrag, men ser man på hvordan den kommer skriftlig til uttrykk i hans etterlatte notater, er det vanskelig å unnsnippe inntrykket av at hans resonnementer bærer preg av kvasivitenskaplig tenkning.

Dette bildet bekreftes av en undersøkelse av moderne militærteori utført av den svenske sivilingeniøren og forskeren Niklas Zetterling.¹²⁹ Zetterling tar for seg flere ulike problematiske aspekter ved moderne militærteori, og i vår sammenheng er det særlig hans behandling av nytteverdien av sammenblanding av forskningsresultater fra ulike fagområder som er interessant. Zetterling henviser til en forfatter ved navn David S. Fadok, som skriver følgende om John Boyd:

Boyd demonstrerade sin egen förmåga att genomföra sådan kognitiv gymnastik när han kombinerade begrepp från de till synes helt orelaterade fälten mate-

124 John R. Boyd, “Patterns of Conflict”, upublisert foredrag datert desember 1986, slide 69–89 (inngår i Boyd, *Discourse*).

125 Ibid., slide 111f.

126 John R. Boyd, “Abstract”, i Boyd, *Discourse*, s. 1–2.

127 Henholdsvis “Patterns of Conflict”, datert desember 1986, “Organic design for Command and Control”, datert mai 1987 og “The Strategic Game of ? and ?”, datert juni 1987.

128 John R. Boyd, “Revelation”, i Boyd, *Discourse*.

129 Niklas Zetterling, “Om lån, missförstånd, begreppsförvirring och faktafel”, i Bo Hofvander og Nils Marius Rekkedal (red.), *Luftmakt. Teorier og tillämpningar*, revidert utgave, Försvarshögskolan, Stockholm 2004, s. 305–317.

matisk logik, fysik og termodynamik. Genom att analysera dessa tre skilda vetenskaper blev han den første som lyckades koppla samman Gödels ofullständighetsteorem, Heisenbergs osäkerhetsrelation og termodynamikens andra huvudsats. Detta ledde til følgende syntes: *Det går inte att avgöra naturen og karaktären för ett system inom systemet, alla försök att göra detta leder dessutom til større oordning og förvirring.*¹³⁰

Som Zetterling skriver, er dette “ett fullkomligt orimligt sätt att använda såväl Heisenbergs osäkerhetsrelation, termodynamikens andra huvudsats og Gödels ofullständighetsteorem.”¹³¹ Det er en studie verdt å se hvordan Zetterling begrunner dette:

Heisenbergs osäkerhetsrelation innebär att det finns begränsningar i hur noggrant man kan mäta en storhet samtidigt som man mäter en annan. Således är produkten av osäkerheten i en mätning av rörelsemängd p og läge x bestämd av relationen $\Delta p \times \Delta x \geq h/4\pi$, där $h = 6,27 \times 10^{-34}$. Eftersom h är ett oerhört litet tal har detta ingen relevans för annat än mycket små objekt.

Gödels ofullständighetsteorem visar att det inom ett axiomatisk system går att formulera åtminstone en sats som inte kan bevisas inom systemet. Detta är av minst sagt begränsat värde för militära frågor ...

Termodynamikens andra huvudsats lyder $dS \geq dQ/T$ där S är entropin, Q är varmeenergin og T temperaturen. Populært brukar entropin framställas som ett mått på oordning, men denna jämförelse är inte utan problem. Dessutom måste beaktas att satsen gäller för ett slutet system. Det är högst tveksamt om makter som befinner sig i krig kan betraktas som slutna system. Vad entropin, varmeenergin og temperaturen skulle motsvaras av hos krigförande parter är minst sagt uklart. Den har ingen tillämpning på militär verksamhet og av den følger inte Boyds påstående.¹³²

Zetterlings konklusjon om Boyds teori er derfor som følger:

Om det är Boyd som har missförstått allt dette, eller om Fadok missförstått Boyd, är uklart då Fadok inte ger någon källhänvisning.* Om Fadok gör en korrekt beskrivning av Boyds teori, inklusive påståendet att dette er grunden for Boyds konfliktteori, måste teorin anses stå på en minst sagt osäker grund.¹³³

130 Gjengitt i *ibid.*, s. 306.

131 *Ibid.*

132 *Ibid.*, s. 306–307.

133 *Ibid.*, s. 307.

Ved * angir han så en fotnote, hvor han henviser til forfatteren G.T. Hammonds biografi om Boyd, *The Mind of War*.¹³⁴ Zetterling skriver at det ut fra biografien kan synes som om Boyd blir referert korrekt. Likevel antar han at Boyd la dette fram som en metafor, snarere enn som et bevis.¹³⁵

Ser vi på Boyds *Discourse*, er det imidlertid klart at Boyd *ikke* benyttet seg av denne sammenhengen som metafor, men snarere la den fram som et vitenskaplig bevis; hans metafor for å få fram sammenhengen mellom Gödel, Heisenberg og termodynamikkens annen lov er derimot, nettopp, snøscooter-metaforen! Fadoks sitat synes å være hentet mer eller mindre direkte fra brief nummer 3 i Boyds *Discourse*, “The Strategic Game of ? and ?” Her står nemlig følgende, under overskriften “Selection from an unpublished essay”:

“Destruction and Creation”, by Yours Truly.

According to Godel’s Incompleteness Theorems, Heisenberg’s Uncertainty Principle, and the Second Law of Thermodynamics one cannot determine the character or nature of a system within itself. Moreover, attempts to do so lead to confusion and disorder.¹³⁶

Dette er imidlertid ikke helt korrekt gjengitt fra Boyds originale versjon; ser vi på hva som står i hans essay (Destruction and Creation), er ordlyden noe annerledes:

... in accordance with Godel, Heisenberg and the Second Law of Thermodynamics – we find that the uncertainty and disorder generated by an inward-oriented system talking to itself can be offset by going outside and creating a new system.¹³⁷

Det er nærliggende å tenke at dette “innadvendte” systemet Boyd egentlig tenker på, faktisk er Pentagon, hans tidligere arbeidsplass. Man blir fristet til å spørre om Boyd med vilje har endret sitt eget sitat for å gjøre sin brief mindre kontroversiell for sine tilhørere i nettopp Pentagon; en alternativ forsvarsorganisasjon ville antagelig ikke ha blitt godt mottatt uansett hva slags innstilling tilhørerne kan ha hatt til Boyds andre tanker. Boyds poeng synes å være at et “system” *kun* kan reformeres fra utsiden. Som en på dette tidspunktet utenforstående

134 Grant T. Hammond, *The Mind of War. John Boyd and American Security* (Washington, D.C./London: Smithsonian Institution Press, 2001); de aktuelle sidene er s. 118–120.

135 Zetterling, “Begreppsförvirring”, fn. 5, s. 307.

136 John R. Boyd, “The Strategic Game of ? and ?”, upublisert foredrag, slide 23 (finnes i Boyd, *Discourse*).

137 John R. Boyd, “Destruction and Creation”, upublisert, s. 14 (finnes i Boyd, *Discourse*).

reformist, med uttalt mål om reform av det amerikanske militære “system”, vil kanskje dette ha vært et godt argument.

I lys av Zetterlings behandling, kan vi muligens si oss enige med Boyd når han i sitt essay ser på resultatene av sin “forskning” og utbryter: “What an interesting outcome!”¹³⁸ Imidlertid er det andre grunner til å komme med et slikt utbrudd enn de Boyd legger til grunn: Zetterling har nemlig åpenbart helt rett i at Boyds konfliktteori er fundert på et usikkert vitenskaplig grunnlag. Likevel er det altså Boyds “Patterns of Conflict” som er det underliggende teoretiske grunnlaget for konseptet “maneuver warfare”, i hvert fall hvis vi skal ta reformistenes uttalelser på ordet. Dette har utvilsomt stor betydning i vår sammenheng, fordi det synes å være all mulig grunn til å stille spørsmål ved det teoretiske grunnlaget “maneuver warfare” hviler på.

WILLIAM S. LIND – “SOME DOCTRINAL QUESTIONS FOR THE UNITED STATES ARMY”

Som vi så vidt var inne på, var en kritiker ved navn William S. Lind en av grunnene til at TRADOC allerede i oktober 1976 gikk ut offentlig til forsvar for den nye utgaven av FM 100-5 (1976). I mars påfølgende år ble Linds kritikk publisert i artikkelform i *Military Review*.¹³⁹ Lind skulle senere fremstå som den kanskje mest sentrale premissleverandør for konseptet “maneuver warfare”, og vi skal derfor se litt nærmere på hva hans innvendinger gikk ut på. I sin artikkel konsentrerte Lind sin kritikk av FM 100-5 (1976) rundt fire hovedpunkter:¹⁴⁰

1. Doktrinens formulering om viktigheten av å “Fight outnumbered and win”.
2. Doktrinens vekt på “Win the first battle”.
3. Det sentrale doktrinespørsmålet hevdet Lind kokte ned til et valg mellom “Attrition or maneuver doctrine”.
4. Som følge av hva slags doktriner man valgte; “Tactics”.

Ifølge Lind la TRADOC alt for stor vekt på den teknologiske utviklingen, og i tillegg feiltolket man denne. Blant annet hevdet han at TRADOC feiltolket lærdommene fra 1973-krigen, noe som hadde resultert i et altfor sterkt fokus på defensive kapasiteter.¹⁴¹ Denne feilaktige tolkningen hevdet han gav seg utslag i en urealistisk oppfatning av muligheten for å “fight outnumbered and win.”¹⁴²

Det andre sentrale punkt i Linds kritikk var rettet mot det han oppfattet som forutsetningen om at man for en hver pris måtte vinne det første slaget i

138 Ibid., s. 13.

139 Se William S. Lind, “Some Doctrinal Questions for the United States Army”, *Military Review*, vol. 57, nr. 3 (mars 1977): 54–65.

140 Ibid.: 54.

141 Ibid.: 54–56.

142 Ibid.: 56.

den neste krigen. Han hevdet blant annet at de sovjetiske styrkenes organisering i “echelons” medførte at de gjerne kunne tape dette første slaget uten at dette ville få avgjørende konsekvenser. Ifølge Lind var de sovjetiske styrkene forberedt på å “absorbere” eventuelle store tap i sin første echelon. En seier i “det første slaget” kunne derfor fort vise seg å være av mindre betydning.¹⁴³ I tillegg hevdet han at Sovjetunionen hadde “adoptert” tyskernes “manøverdoktrine” (maneuver doctrine), utviklet mellom første og andre verdenskrig.¹⁴⁴ Han mente videre at U.S. Army i motsetning til Sovjetunionen hadde en “attrition/firepower” doktrine, og den feilaktige oppfatningen av våpenteknologisk utvikling med tilhørende fokus på forsvarerens fordeler gjorde dette problematisk.¹⁴⁵

Som et alternativ til *Active Defense* forfektet Lind derfor en “maneuver doctrine” som et plausibelt alternativ for US Army. Han mente den nye manualen var for mye preget av det han hevdet å være tradisjonell amerikansk doktrine, altså “firepower/attrition doctrine”.¹⁴⁶ Målet med denne formen for krigføring var ifølge Lind “the physical reduction of the opposing force.”¹⁴⁷ Innenfor rammene av en slik “attrition doctrine” foregikk “[maneuver] primarily for the purpose of bringing firepower to bear on the opponent to cause attrition [utmattelse].”¹⁴⁸

I direkte motsetning til utmattelsesdoktrinen stod imidlertid manøverdoktrinen, som Lind beskrev slik:

In the maneuver doctrine, maneuver is the ultimate tactical, operational and strategic goal while firepower is used primarily to create opportunities for maneuver. The primary objective is to break the spirit and will of the opposing high command by creating unexpected and unfavorable operational or strategic situations, not to kill enemy troops or destroy enemy equipment.¹⁴⁹

Ifølge Lind var britiske J.F.C. Fuller den første moderne forkjemper for en doktrine om manøverkrigføring, et konsept som så ble videreutviklet av den tyske hæren før og under andre verdenskrig.¹⁵⁰ Særlig viktig skal den tyske general

143 Ibid.: 57.

144 Ibid.; i følge Richard Simpkin, en forfatter Shimon Naveh omtaler som “a pioneer of operational thinking in the West” og dedikerer sin bok til, skal imidlertid russerne visstnok ha lært “manoeuvre warfare” av Genghis Khan(!) Se Richard Simpkin, *Race to the Swift. Thoughts on Twenty-First Century Warfare*, (London: Brassey’s Defence Publishers, 1985), s. 311: “The two most significant forms of modern land warfare, manoeuvre warfare and revolutionary warfare, both derive from Sun Tzu. The one apparently passed to the Russians via Genghis Khan, to be re-expressed by Triandafillov and Tukhachevskii.”

145 Lind, “Some Doctrinal Questions...”: 58–59.

146 Ibid.: 58.

147 Ibid.

148 Ibid.

149 Ibid.

150 Ibid.: 59–60; se også Inge Tjøstheim, “Generalmajor John F C Fuller: Det moderne manøverkrigskonseptets far”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 10 (2000): 4–12.

Heinz Guderian ha vært, fordi Guderian inkorporerte Fullers tanker i det tyske panservåpenet. Kombinasjonen av det tyske panservåpenet og en manøverdoktrine var det som ifølge Lind overkjørte den franske hæren og dens doktrine basert på utmattelse gjennom ildkraft.¹⁵¹

Ovenfor så vi at Lind hevdet at Sovjetunionen hadde tilegnet seg en slik doktrine ved å “adoptere” tyskernes “maneuver doctrine”. Han mente derfor at også U.S. Army i det minste burde vurdere å undersøke “the potential of a maneuver doctrine”.¹⁵² Blant annet påsto han at en kvantitativ svakere part ved hjelp av en “maneuver doctrine” kunne legge en “psykologisk multiplikator” til sine styrker.¹⁵³ Dette fordi motstanderens vilje til å kjempe kunne brytes ned ved uventede handlinger fra relativt små styrker. I tillegg hevdet Lind at tyskerne hadde vist at manøverdoktrinen reduserte tapene på slagmarken.¹⁵⁴ Dette fordi målet ikke var å utslette fiendens styrker, men altså snarere ødelegge hans *vilje* til å kjempe.

Artikkelen Lind publiserte i 1977 kan ses som et utgangspunkt for hans senere argumentasjon, og var dessuten altså et av de sentrale utgangspunktene for debatten i kjølvannet av utgivelsen av FM 100-5 (1976).¹⁵⁵ Linds argumentasjon er preget av en tidvis grenseløs beundring for tysk militær tenkning og doktrine, særlig under de to verdenskrigene. Som en observatør lett humoristisk har bemerket, har forkjempere for “maneuver warfare” gjerne “an exaggerated reverence for dead Germans and a selective interpretation of historical evidence.”¹⁵⁶ Lind, og andre meningsfeller, hevder gjerne at den tyske angivelig manøverbaserte doktrinen hadde sitt utgangspunkt i tyskernes løsning for å bryte stillstanden på vestfronten under den første verdenskrig, den såkalte *Stosstrupptaktik*, eller “Stormtropp-taktikk”.¹⁵⁷ Dette var små enheter, tungt

151 Lind, “Some Doctrinal Questions...”: 59.

152 Ibid.: 61.

153 Ibid.: 60.

154 Ibid.

155 TRADOCs offisielle historiker beskriver for eksempel Lind som “an early dissenting voice”, og bruker en del plass på å beskrive debatten i etterkant av Linds kritikk; se Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 13f. For litt om hvordan Linds kritikk ble mottatt, er enkelte leserinnlegg i *Military Review* illustrerende. En leser mente Linds artikkel “without question [is] the most important article that has been published in *Military Review* in my memory.” (Col. (p) John B. Keeley, “Some Doctrinal Soft Spots”, *Military Review*, vol. 57, nr. 6 (juni 1977): 2 og 112); en annen leser mente den var én av to artikler som var “most likely to be chosen by military historians in the year 2000 to illustrate the insight into US lack of military preparedness over the preceding quarter-century.” (William C. Pittman, “Shallow Waters”, *Military Review*, vol. 57, nr. 8 (august 1977): 2 og 112); se også John F. Sloan, “Some More on Lind”, *Military Review*, vol. 57, nr. 7 (juli 1977): 111–112. Imidlertid møtte Lind også motbør, se Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 13f.

156 Brig. Robert Fry, “Myths of Manoeuvre”, *RUSI Journal* (desember 1997): 5.

157 Se for eksempel William S. Lind, “The Origins of Maneuver Warfare and its Implications for Air Power”, i John Andreas Olsen (red.), *From Manoeuvre Warfare to Kosovo? Militærtoreteisk skriftserie*, nr. 2, Luftkrigsskolen, Trondheim 2001, s. 26–29; Leonhard, *Art of Maneuver*, s. 48–50.

væpnet og i stand til å operere på egenhånd bak fiendens linjer ved bruk av infiltrasjonstaktikk. Ved hjelp av denne taktikken klarte tyskerne å bryte gjennom i oppsiktsvekkende dybde under våroffensivene i 1918. I følge Lind og andre manglet imidlertid den tyske hæren infrastrukturen og logistikken for å utnytte dette potensialet til fulle. I mellomkrigstiden hevdes det så at konseptet ble videreutviklet, først og fremst ved at infanteriets infiltrasjonstaktikk ble kombinert med omfattende bruk av stridsvogner. Resultatet av denne utviklingen var i følge denne tankeretningen det ettertiden kjenner som *Blitzkrieg*.

Det kan imidlertid være verdt å merke seg at mye av Linds argumentasjon synes urettferdig, for ikke å si uriktig, sett opp mot hva som faktisk står skrevet i FM 100-5 (1976), noe vi skal komme tilbake til. Dessuten er det verdt å bemerke en liten detalj. På tross av sin argumentasjon, som i ettertid fremstår som et klart program for “maneuver warfare”, nevner Lind aldri eksplisitt dette begrepet i sin artikkel. Selv om rammeverket begynner å ta form, er altså ikke begrepet oppstått innenfor reformbevegelsen ennå. Likeledes kan vi også finne spor av lignende tanker hos en av de andre sentrale reformistene, Steven L. Canby, men også her uten at “maneuver warfare” nevnes eksplisitt.

STEVEN L. CANBY – “NATO: REASSESSING THE CONVENTIONAL WISDOMS”

Canby tok i en artikkel publisert sommeren 1977 utgangspunkt i det han anså som Natos grunnleggende problem,¹⁵⁸ en angivelig fundamental mangel på forståelse av hvordan en konvensjonell krig i Vest-Europa ville arte seg. Han mente at USA og Nato misforsto hvordan moderne krig utkjempet med pansrede styrker ville foregå, og at en av Natos hovedutfordringer lå i det han kalte “a fundamentally flawed operational doctrine.”¹⁵⁹ Han mente at Nato ikke tok innover seg at alliansens tilnærming til en eventuell krig i Vest-Europa etter hans syn var utdatert:

NATO is using the paraphernalia of armour in an infantry mode of warfare based on the primacy of *firepower* on the *battlefield*. The Warsaw Pact, on the other hand, is orientated towards an armoured-style conflict based on *manoeuvre* in and *beyond* the battlefield. In lay terms, this means the United States fights battles to wear down opponents. The Soviet Union fights battles to *avoid* further battles: that is, the Soviet Union views the battlefield as but a means to a *higher form of war* (forf. uth.), the operational manoeuvre to break the cohesion and will of the enemy.¹⁶⁰

158 Canby, “NATO: Reassessing the Conventional Wisdoms”.

159 Ibid.: 164.

160 Ibid.: 165.

Canby refererte til John R. Boyd og William S. Lind for beskrivelser av hvordan denne “høyere formen for krig” artet seg.¹⁶¹ Manglende forståelse av denne “høyere formen for krig” gjorde i følge Canby at bestrebelsene på å rette opp den militære ubalansen i Europa hadde grunnleggende svakheter. “The new wisdoms are the short intense war and the armoured blitz,” skriver han blant annet,¹⁶² og hevdet disse nye innsiktene var lite verdt ettersom man hadde manglende forståelse av “the underlying military theory.”¹⁶³ Mest illustrerende fant han følgende eksempel:

The chief example is the long-war-*versus*-short-war dichotomy. This has no major resource-allocation implications for armies and air forces; it is but a catchphrase which highlights two abstract and sophisticated concepts: infantry *versus* armoured-style warfare, and firepower *versus* manoeuvre. In the first, war is attrition; in the second, war is the avoidance of costly battle with the aim of unravelling the opponent’s ability to organize himself and to act. The first becomes a protracted conflict; the second *seeks* a quick victory. NATO subscribes to the first thesis; the Warsaw Pact to the second.¹⁶⁴

Som vi så ovenfor, refererte Canby til William Lind og John Boyd for å eksemplifisere hva han mente. Det er heller ikke så rart, med tanke på hvor lik deres argumentasjon fremstår i ettertid. Likevel nevnte heller ikke Canby begrepet “maneuver warfare”. I løpet av 1979 kom imidlertid nok en sivil forsvarsanalytiker på banen, Edward N. Luttwak. I en artikkel fra dette året er han den første av reformistene til å bruke begrepet “maneuver warfare”.¹⁶⁵ Selv om han ikke definerte det særlig grundig, la han øyensynlig et noe annet innhold i begrepet enn det David P. Porreca gjorde litt senere samme år. Vi skal nå se nærmere på Luttwaks omtale av begrepet, før vi undersøker hva slags innhold to amerikanske offiserer og, ikke minst, William S. Lind legger i det.

161 Nærmere bestemt Boyds “Patterns of Conflict” og Linds artikkel fra samme år; *ibid.*: 165, fn. 1.

162 *Ibid.*: 164.

163 *Ibid.*

164 *Ibid.*

165 I den originale artikkelen, utgitt i det britiske tidsskriftet *Survival*; “manoeuvre warfare”. Se Edward N. Luttwak, “The American Style of Warfare and the Military Balance”, *Survival*, vol. 21, nr. 2 (mars-april 1979): 57–60; “manoeuvre warfare” brukes som begrep på side 58. Artikkelen er også utgitt som “The American Style of Warfare”, i Edward N. Luttwak, *Strategy and History. Collected Essays, Volume 2* (New Brunswick/Oxford: Transaction Books, 1985), side 169–174, som i vår sammenheng har en interessant dedikasjon på siste side: “I am indebted to my friend and partner, Dr. Steven L. Canby, for many helpful suggestions.” Referansene i det feldste peker imidlertid til den eldste utgaven.

EDWARD N. LUTTWAK – “THE AMERICAN STYLE OF WARFARE”

Edward N. Luttwak omtales sjelden som del av den indre kjerne i kretsen rundt John Boyd, men i sin argumentasjon fremstår han utvilsomt som en overbevist reformist. I artikkelen “The American Style of Warfare and the Military Balance” fra 1979 tok Luttwak utgangspunkt i at USA og Nato etter hans mening hadde mistet sitt kvalitetsmessige forsprang på Sovjetunionen med tanke på militært materiell. Ifølge Luttwak hadde man i USA ikke tatt de operasjonelle implikasjonene av dette innover seg, og at det derfor var en reell fare for at “the American style of warfare is being overtaken by ... change in the external military environment.”¹⁶⁶ Luttwak påstod at den amerikanske “national style of warfare ... is a style based on the methods of attrition rather than manoeuvre.”¹⁶⁷ Videre hevdet han at FM 100-5 (1976) var en doktrine som postulerte utmattelseskrigføring i sin reneste form: “This [FM 100-5 (1976)] is a doctrine of pure attrition.”¹⁶⁸

Luttwak definerte “attrition” på følgende måte:

It is war in the administrative manner, of Eisenhower rather than Patton, in which the important command decisions are in fact logistic decisions. The enemy is treated as a mere inventory of targets, and warfare is a matter of mustering superior resources to destroy his forces by sheer firepower and weight of materiel.¹⁶⁹

I direkte motsats til “attrition” stilte Luttwak så “maneuver”, som han mente U.S. Army hadde en feilaktig oppfatning av: “In fact, in the language of the U.S. Army, manoeuvre is frequently confused with mere movement.”¹⁷⁰ “Maneuver” er nemlig ikke kun bevegelse, skal vi tro Luttwak:

Manoeuvre may well call for movement but it is very much more than that. It can be applied not only in ground combat but in all warfare, and indeed in all things military, even research and development. Manoeuvre describes ‘relational’ action – that is, action guided by a close study of the enemy and of *his* way of doing things – where the purpose is to muster some localized or specialized strength against the identified points of weakness of an enemy that may have superiority overall.¹⁷¹

166 Luttwak, “The American Style of Warfare...”: 57.

167 Ibid.

168 Ibid.: 58.

169 Ibid.: 57.

170 Ibid.

171 Ibid.: 57–58.

Fienden er selvsagt Sovjetunionen, som Luttwak påstod hadde tatt igjen det tradisjonelle amerikanske kvalitative militære forspranget. Luttwak mente dette forspranget var grunnen til den amerikanske “style of warfare” basert på attrition, og at dette materiellmessige forspranget også gjorde at “maneuver warfare” var så ukjent i USA:

It is not surprising that *manoeuvre warfare* (forf. uth.) is so unfamiliar to American military men – in whose self-image materiel superiority still looms large – while it is almost instinctive to those who see themselves as inferior in resources, be they from Vietnam or Israel.¹⁷²

Her brukes begrepet “manoeuvre (eller maneuver) warfare”, i den betydning reformistene la i det, for første gang. Luttwak forsøkte å vise hvordan et “Manoeuvre Defence for NATO” kunne arte seg,¹⁷³ og hevdet dette eksemplet illustrerte “the general principles of manoeuvre warfare as they apply to all combat – land, sea, or air”.¹⁷⁴ Disse prinsippene var som følger:¹⁷⁵

1. Egne styrker av høy kvalitet måtte unngå fiendens tilsvarende, men i stedet søke hans svakheter.
2. “Force-disruption” snarere enn “destruction” var “the key to victory”.
3. Egne styrker måtte skreddersys etter “a specific enemy”.

Her skal vi imidlertid merke oss et sentralt poeng. Selv om Luttwak tok utgangspunkt i den sovjetiske trusselen og i følge punkt 3 ovenfor ville skreddersys egne styrker etter denne fienden, hevdet han altså at det sovjetiske eksemplet illustrerte de genrelle prinsipper for “manoeuvre warfare” på land, til sjøs og i lufta.¹⁷⁶ Her kan det utvilsomt innvendes at det konseptet Luttwak, Lind og Canby argumenterte for var spesifikt rettet mot en enkelt, konkret trussel, og at dette i seg selv gjør at man kan stille spørsmål ved analytikernes påberopelse av “generelle prinsipper”. I denne sammenheng er det verdt å merke seg hvilken mottakelse Luttwaks artikkel fikk i *Military Review*, der den ble oppsummert av Leon D. Godfrey ved “Combined Arms Combat Development Activity”:

The article has interesting and perhaps useful ideas about US tactical doctrine. It relates the attrition methods to an underlying assumption of material superiority and discusses the implications of finding this assumption to be false. However, the glaring oversimplifications and gross generalizations in the conclusion detract

172 Ibid.: 58.

173 Ibid.: 58–59.

174 Ibid.: s. 59.

175 Ibid.

176 Ibid.

from what should have been an objective discussion of two different concepts of warfare.¹⁷⁷

EDWARD N. LUTTWAK – “THE OPERATIONAL LEVEL OF WAR”

I en senere artikkel gikk imidlertid Luttwak enda lenger.¹⁷⁸ I artikkelen “The Operational Level of War” hevdet Luttwak at “both attrition and relational-maneuver are universal phenomena, which pervade all aspects and all forms of war and war preparation”, faktisk i den grad at “both attrition and relational-maneuver will be present in all real-life contexts.”¹⁷⁹ Begrepet “relational-maneuver” brukes synonymt med “maneuver warfare”, og ble også i denne artikkelen satt opp mot “attrition”. Luttwak hevdet nok en gang at “attrition” var det som hovedsaklig kjennetegnet amerikansk militær tankegang, noe som førte til at man i USA hovedsaklig konsentrerte seg om det strategiske og særlig taktiske nivå.¹⁸⁰ Luttwak hevdet at “the entire organism continues to function only at the lowest and highest military levels, while the operational level in between remains undeveloped.”¹⁸¹ Han påstod at dette ikke skyldtes manglende militær kunnskap, men snarere reflekterte “the limitations of an attrition style of war.”¹⁸²

Ifølge Luttwak kjennetegnes det operasjonelle nivået av konsepter som “Blitzkrieg” og “Defence in Depth”, og hevdet at “the major works of military literature tend to focus on the operational level, as evidenced by the writings of Clausewitz.”¹⁸³ Luttwak tok utgangspunkt i “the classic German Blitzkrieg of 1939–1942” og “the Finnish operational method for the defense of Lapland”,¹⁸⁴ og hevdet at “the parallelism of operational principles between the Finnish method and the Blitzkrieg [make] all the more persuasive evidence of their universality.”¹⁸⁵ Han mente derfor at USA og Nato i Vest-Europa måtte ta utgangspunkt i de samme prinsippene (oppsummert i “avoidance, deception, elusiveness, momentum”), og at “only some relational-maneuver operational method” basert på disse prinsippene “would offer some hope of victory, although with considerable risks.”¹⁸⁶

177 *Military Review*, vol. 60, nr. 3 (mars 1980): 77.

178 Edward N. Luttwak, “The Operational Level of War”, *International Security*, vol. 5, nr. 3 (vinter 1980/81): 61–79; finnes også som “The Operational Level of War”, i Edward N. Luttwak, *Strategy and History. Collected Essays, Volume 2*, Transaction Books, New Brunswick/Oxford 1985, s. 175–193; det refereres her til den eldste utgaven, som for øvrig også er dedikert til Steven L. Canby.

179 Luttwak, “Operational Level...”: 65.

180 *Ibid.*: 61–63.

181 *Ibid.*: 63.

182 *Ibid.*

183 *Ibid.*: 61.

184 *Ibid.*: 67–76.

185 *Ibid.*: 73–74.

186 *Ibid.*: 79.

Det må bemerkes at også deler av denne artikkelen kan sies å være kjennetegnet av “glaring oversimplifications and gross generalizations”, og at Luttwak heller ikke kan sies å være særlig grundig i sin definisjon av begreper. I sin 1979-artikkel hevdet han riktignok at “manoeuvre describes ‘relational’ action”,¹⁸⁷ og det synes da også å være liten forskjell mellom det han i 1979 omtaler som “manoeuvre warfare” og i 1980/81 “relational-maneuver”. Dette førstnevnte begrepet har imidlertid en helt konkret, fasttømret form. Hvordan denne formen arter seg, skal vi se nærmere på nå.

WAYNE A. DOWNING – “FIREPOWER – ATTRITION – MANEUVER”

I 1981 dukket det opp to nærmest likelydende artikler i *Military Review* som begge tok til orde for noe som ble omtalt som “maneuver warfare”. Den første, signert oberst Wayne A. Downing i januar-utgaven av *Military Review*,¹⁸⁸ hadde følgende utgangspunkt:

The US Army is currently pursuing a general warfare doctrine which is bankrupt – it will not work in practice. The avowed intent to defeat the Soviets in Central Europe with forward-oriented, firepower and attrition methods is doomed to failure given the realities of the balance of power between NATO and the Warsaw Pact. ... The premise of this article is that the US Army must embrace a maneuver-oriented doctrine in order to carry out its land combat mission successfully. This maneuver-oriented doctrine must focus on the vulnerable centers of gravity of our potential enemy. It should embrace the fundamentals of what B. H. Liddell Hart termed “the indirect approach” through emphasis on surprise, maneuver, and physical and psychological dislocation of the enemy.¹⁸⁹

Downing beskrev videre FM 100-5 (1976) som “pure, traditional US Army firepower-attrition doctrine applied to counter a Warsaw Pact conventional attack in Central Europe. FM 100-5 features forward defense with emphasis on destroying the enemy thrusts. There is nothing subtle about the doctrine – it advocates meeting the strength of the Soviet attack (armor) head-on and destroying it by massed firepower.”¹⁹⁰ I stedet for denne tilnærmingen argumenterte Downing for en “maneuver-oriented doctrine”, som han mente burde utformes på følgende måte for å møte et sovjetisk angrep:

187 Luttwak, “The American Style of Warfare...”: 57.

188 Col. Wayne A. Downing, “Firepower – Attrition – Maneuver. US Army Operations Doctrine: A Challenge for the 1980s and Beyond”, *Military Review*, vol. 61, nr. 1 (januar 1981): 64–73.

189 Ibid.: 64–65.

190 Ibid.: 65–66.

- Attacking the vulnerable centers of gravity of the Soviet system.
- Utilizing an indirect approach to these centers of gravity.
- Pursuing *maneuver warfare* (forf. uth.) to compensate for overwhelming Soviet strength in firepower and the directness of their military doctrine.¹⁹¹

“Maneuver Warfare” beskrev han så slik:

Maneuver warfare is not mobility, nor is it movement. Maneuver warfare, in its essence, positions friendly forces so as to put the enemy forces at maximum disadvantage by forcing the enemy to react to unexpected, unplanned situations which threaten the viability of his military operations. Successful maneuver warfare presents the adversary with an increasing number of reactionary events which, in their cumulative effect, unravel and unhinge enemy attack or defense.¹⁹²

Her skal vi merke oss at han etter å ha beskrevet “maneuver warfare” i disse vendingene, henviser til forfatterne John Boyd og William S. Lind.¹⁹³ Når Downing i sin artikkel også henviser Steven L. Canby og Edward N. Luttwak,¹⁹⁴ kan man få inntrykk av at det sto et miljø bak Downings artikkel – nærmere bestemt “the Military Reform Movement”, med Boyd og Lind i spissen.

Downing er den av de forfatterne vi til nå har gjennomgått som kommer nærmest en definisjon av begrepet “maneuver warfare”. Vi skal derfor kort konstatere enkelte problematiske trekk ved Downings, og dermed øvrige reformisters, argumentasjon.¹⁹⁵ For det første må det kunne sies at kritikken av FM 100-5 (1976) fremstår som merkelig sett opp mot hva manualens tekst faktisk sier, samt også i forhold til general Donn A. Starrys utlegning av *Active Defense*. Det er derfor vanskelig å gi Downing rett i at FM 100-5 (1976) var “pure, traditional US Army firepower-attrition doctrine”, slik vi også så Luttwak hevde ovenfor. I tillegg blir det problematisk når Downing beskriver et operasjonskonsept som er helt spesifikt rettet mot en konkret sovjetisk trussel, og deretter påberoper konseptet han foreslår universalitet. Som vi har sett av det foregå-

191 Ibid.: 69.

192 Ibid.

193 Ibid., fn. 35: Colonel John Boyd, “Briefing on the Boyd Theory – Competitive Observation – Decision – Action Cycles,” with introduction (dated 25 June 1979) by William S. Lind, 1. August 1978, samt William S. Lind, “Toward a New Understanding of War”, unpublished paper, september 1978; i tillegg henviser han også til en artikkel med tittel “Armored Warfare in World War II” av den tyske generalmajor F.W. von Mellentin.

194 Se ibid., fn 25, hvor det Downing henviser til Steven L. Canby, “The Soviet Method for Armored Warfare: Rigid or Flexible?”, unpublished paper, datert 3. oktober 1979; Downing henviser videre til Luttwak i blant annet ibid., fn 1: Edward N. Luttwak, “The American Style of Warfare”, *Air Force Magazine*, august 1979.

195 Se for øvrig leserbrev fra LtC. L.M. Pique, “One and the Same”, *Military Review*, vol. 61, nr. 7, (juli 1981): 86–87, som hevdet Downing og andres kritikk av FM 100-5 (1976) “is largely based on a misunderstanding of what the current doctrinal thinking of the Army actually is today.”

ende, var imidlertid ikke Downing alene om å argumentere langs disse linjene. Snarere fremstår disse trekkene som helt sentrale elementer i reformistenes argumentasjon, en argumentasjon som må kunne karakteriseres som grovt forenklet. Samme inntrykk etterlates av en annen artikkel skrevet av en amerikansk offiser i 1981.

ANTHONY M. COROALLES – “MANEUVER TO WIN”

En artikkel i september-utgaven av *Military Review* i 1981, signert kaptein Anthony M. Coroalles,¹⁹⁶ hadde omtrent samme utgangspunkt som Downing og argumenterte langs påfallende likelydende linjer. For det første hevdet Coroalles at amerikanske “doctrinal foundations” var fullstendig avhengig av “firepower attrition”, noe som gjorde doktrinen “dangerously flawed.”¹⁹⁷ Coroalles tok utgangspunkt i at Sovjetunionen hadde oppnådd sterk tallmessig overlegenhet med tanke på konvensjonelle militære styrker, og at USA derfor ikke lenger hadde “the overwhelming material superiority required to wage an attrition type of war.”¹⁹⁸ I likhet med Downing foreslo Coroalles derfor et mye sterkere fokus på “maneuver”. Skal vi tro Coroalles, var imidlertid ikke “maneuver” noe nytt:

The origin of maneuver is as old as recorded warfare. It was the basis for the successes of both Alexander and Genghis Khan. It was first described in the writings of such 18th-century authors as Generals Hermann Maurice de Saxe, Pierre-Joseph de Bourcet and Jacques Antonine Hippolyte Guibert. It has been expounded since by military writers such as J. F. C. Fuller and General Heinz Guderian and, more recently, has come to light in the unpublished works of John R. Boyd, a retired US Air Force colonel.¹⁹⁹

Det iøynefallende samsvar i argumentasjon mellom Downings og Coroalles’ artikler synes derfor å ha en rimelig enkel forklaring – de var begge sterkt inspirert av reformistene. I likhet med Downings artikkel finner vi også i noteapparatet til

196 Capt. Anthony M. Coroalles, “Maneuver to Win: A Realistic Alternative”, *Military Review*, vol. 61, nr. 9 (september 1981): 35–46.

197 Ibid.: 36; i likhet med Downing møtte også Coroalles skarp kritikk i “Letters”-spalten i *Military Review*, faktisk i den grad at selveste William S. Lind trådte til for å støtte ham. Linds innlegg er dessuten illustrerende for toneleiet denne debatten ble ført i, nærmest et slags “er du med oss eller mot oss”-klima; for kritikk av Coroalles, se LtC. Walter Kross, “First Firepower, Then Maneuver”, *Military Review*, vol. 62, nr. 2 (februar 1982): 79–81, samt til dels også Maj. Donald L. Mercer, “He Cannot Stand It Any Longer”, *Military Review*, vol. 62, nr. 4 (april 1982): 73–74; se dessuten William S. Linds forsvar for Coroalles (og også sitt eget og reformistenes program), “More on Maneuver to Win”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (juni 1982): 75–76; dessuten Kross’ tilsvarende til Lind, “In Response to Mr. Lind”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (juni 1982): 76–77; for et oppsummerende innlegg, se John F. Sloan, “Maneuver to Win Defined”, *Military Review*, vol. 62, nr. 11 (november 1982): 74–75.

198 Coroalles, “Maneuver to Win...”: 36–37.

199 Ibid.: 36.

Coroalles en rekke referanser til reformistene.²⁰⁰ Innflytelsen fra reformistene er også åpenbar i selve artikkelteksten, særlig i Coroalles' beskrivelse av Boyd:

Colonel Boyd observed that, in any conflict situation, all combatants go through repeated cycles of an observation-orientation-decision-action (OODA) loop. A situation is observed and reported to the commander; the commander then orients or considers how the event impacts on the overall situation; he decides on a course of action and issues the appropriate orders; and subordinate units then take action based on these orders.

The potentially victorious combatant is the one with the OODA loop which is consistently quicker than his opponent (including the time required to transition from one cycle to another).

...

To execute this style of warfare, we strive to concentrate our strength against an enemy's weakness. We do not, as the active defense proposes, concentrate our strength in front of an enemy's strength. We seek to attack his exposed flanks and rear by striving to develop or take advantage of situations that produce flanks and rears. Firepower is used primarily for disrupting the enemy and not solely for its attrition effect. Above all else, we strive to achieve a high tempo of events to favor our quicker OODA cycle.²⁰¹

Deretter beskrev Coroalles noen konsepter som måtte innføres og forstås for at dette høye tempoet i operasjonene skulle kunne opprettholdes:²⁰²

- “Mission tactics”; det vil si oppdragsbasert ledelse etter mønster av det tyske konseptet *Auftragstaktik*.
- “Command”; vektlegging av “command from the front”
- “Focus of main effort (FME)”; en felles forståelse av FME nødvendig for at desentraliseringen gjennom “mission tactics” ikke skal lede til kaos og motsetninger.

200 Se *ibid.*, fn 1: Edward N. Luttwak, “The American Style of Warfare”, *Air Force Magazine*, August 1979; *ibid.*, fn. 2: Steven L. Canby, “A Comparative Assessment of the NATO Corps Battle”, unpublished, November 1978; *ibid.*, fn. 9: John R. Boyd, “Patterns of Conflict”, unpublished, October 1980, as presented to the Amphibious Warfare School, Quantico, Va., on 5 november 1980; *ibid.*, fn. 10: William S. Lind, “Defining Maneuver Warfare for the Marine Corps”, *Marine Corps Gazette*, March 1980.

201 Coroalles, “Maneuver to Win...”: 37–38.

202 *Ibid.*: 38–39.

Med dette nærmer vi oss en avklaring av hva “maneuver warfare” egentlig er. Det er derfor på tide at vi ser nærmere på hva William S. Lind, som vi har sett har vært en helt sentral premissleverandør, legger i begrepet og konseptet.

WILLIAM S. LIND – “THE CASE FOR MANEUVER DOCTRINE”

I et foredrag avholdt på en konferanse ved den amerikanske krigsskolen West Point i 1982, kan det synes som om “maneuver warfare” har funnet sin endelige form.²⁰³ Foredragsholder var William S. Lind, som gjorde et forsøk på både å forklare hva “maneuver warfare” er, samt også legge grunnlaget for innføring av konseptet i U.S. Army. Når det kan sies at “maneuver warfare” nå har funnet sin endelige form, er det fordi konseptet beskrives helt identisk i så vel Linds *Maneuver Warfare Handbook* utgitt 1985 som i et foredrag avholdt ved Luftkrigsskolen i Trondheim nesten 20 år senere.²⁰⁴

Lind beskrev i sitt West Point-foredrag “maneuver warfare” og “firepower-attrition” som to alternative måter å tenke på i forhold til krigens natur. Den sistnevnte var i følge Lind krigføring basert på “the battle of Verdun in World War I, a mutual casualty-inflicting and absorbing contest where the goal is a favorable exchange rate”.²⁰⁵ Lind hevdet videre at denne måten å tenke krig på hovedsaklig foregikk på taktisk nivå, og i all hovedsak var lineær, med det det innebar av frontalangrep. I diametral motsetning til “firepower-attrition”, finner vi så “maneuver warfare”:

In contrast, maneuver war is warfare on the model of Genghis Khan, the German blitzkrieg, and almost all Israeli campaigns. The goal is destruction of the enemy’s cohesion, not piece-by-piece physical destruction.²⁰⁶

Målet med denne formen for krigføring var altså å ødelegge motstanderens “sammenheng”, det vil si evne til å operere effektivt, ikke rent fysisk ødeleggelse. Dessuten foregikk den ifølge Lind stort sett på det operasjonelle nivå.²⁰⁷ Det teoretiske grunnlaget for “maneuver warfare”, ble videre beskrevet slik:

Recently, the concepts behind maneuver war have been elucidated, organized, and expanded into an overall theory of conflict. This theory was developed by Colonel John Boyd, a retired Air Force officer, and is appropriately known as the “Boyd Theory.” Boyd has observed that in any conflict situation, all parties go through repeated cycles of observation-orientation-decision-action. The poten-

203 Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”.

204 Henholdsvis William S. Lind, *Maneuver Warfare Handbook* (Boulder/London: Westview Press, 1985) og Lind, “The Origins of Maneuver Warfare...”

205 Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, s. 89.

206 Ibid.

207 Ibid.

tially victorious party is the one with an observation-orientation-decision-action cycle consistently quicker than his opponents (including the time required to transition from one cycle to another).²⁰⁸

Her kan vi merke oss at avsnittet over er så og si identisk med det første og siste setning i det første siterte avsnittet fra Coroalles' artikkel vi behandlet tidligere. Lind forsøkte så å vise hvordan militærhistorien underbygget det teoretiske grunnlaget for "maneuver warfare":

The Boyd Theory is the background for maneuver warfare doctrine. ... History can add to the understanding of maneuver warfare that the Boyd Theory gives us. Maneuver warfare is not new: it is threaded through the writings of Sun Tzu, it enabled Thebes to defeat Sparta, and it kept Byzantium alive for a millennium. But in the West in this century, it was rediscovered, developed, and institutionalized by the German army, and it is to the Germans we must turn if we are to flesh out our picture of what it is.²⁰⁹

Lind beskrev deretter hvordan man etter hans syn kunne bruke tysk *Stosstrup-taktik* og *Blitzkrieg* som utgangspunkt for å forstå hva som egentlig menes med "maneuver warfare".²¹⁰ Deretter formulerte han hva han mente måtte til for at U.S. Army skulle kunne innføre konseptet. Det første steget var doktrine, og det var derfor ikke tilfeldig at han og hans likesinnede hadde fokusert på revisjon av FM 100-5 *Operations*.²¹¹ Imidlertid hevdet Lind at det ikke var nok med en revidert doktrinemanual; man måtte innse at "maneuver warfare" var en måte å tenke på, ikke en formel for hvordan man skulle tenke.²¹² Studier av militærhistorie kunne være nyttig, men man måtte ifølge Lind fokusere på å undersøke tankeprosessene hos suksessrike hærførere snarere enn å lete etter analogier.²¹³ I tillegg beskrev han tre "doctrinal 'filters' or guideposts" som han hevdet kunne være til hjelp for "commanders in the process of selecting and combining techniques":

Mission-type orders. The Commander does not expect or attempt to control every action of his subordinates, nor does he attempt to foresee and plan for every event that will take place. Rather, he determines his intent – what he wants to have happen to the enemy.

...

208 Ibid., s. 90.

209 Ibid.

210 Ibid., s. 90–92.

211 Ibid., s. 92.

212 Ibid., s. 93.

213 Ibid.

The search for enemy surfaces and gaps. Maneuver warfare seeks to avoid enemy strengths (surfaces) and throw maximum strength against enemy weaknesses (gaps).

...

Focus of effort. This is the German concept of *Schwerpunkt*, the conceptual focus of effort which each subordinate commander uses to link his actions, through the intent of his superior, to the actions of those around him. It is the “glue” that permits mission orders to allow initiative without losing unity of effort.²¹⁴

OPPSUMMERING

Dette er altså “maneuver warfare”: Et operativt konsept som tar utgangspunkt i “the Boyd Theory”, kondensert i OODA-loopen, og videre er underbygget av en selektiv historieforståelse. Gjennom oppdragsbasert ledelse, analyse av fiendens styrker og svakheter, samt kraftsamling av egne styrker i tyngdepunkt, legger konseptet vekt på å slå ut fienden gjennom å ødelegge hans *vilje* til å fortsette striden. I tillegg må vi nevne at en grunnleggende forutsetning bak konseptet er at det fremsettes som motsats til en misforstått oppfatning av 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations* som “attrition doctrine”. Dette er det nærmeste vi kan komme en definisjon av “maneuver warfare”, eller manøverkrigføring som konseptet kalles på norsk.

I mye av det man kan kalle faglitteraturen om amerikansk doktrineutvikling tillegges reformistene og konseptet “maneuver warfare” stor innflytelse. Shimon Naveh hevder for eksempel at Linds “perceptual exploits” i debatten i etterkant av utgivelsen av *Active Defense* helt klart gjør ham til en “paradigm shifter”.²¹⁵ Richard Lock-Pullan følger sporet trukket opp av Naveh, og tillegger de sivile kritikerne avgjørende vekt på utformingen av *AirLand Battle*.

Dette bildet har imidlertid problematiske trekk. I sin jakt på tegn på “systemtenkning” og utvikling av “operational theory” i U.S. Army konstruerer Shimon Naveh et uriktig bilde av hvordan denne prosessen foregikk, blant annet ved at han tillegger general Starry en helt urimelig plass i debatten i kjølvannet av *Active Defense*. Richard Lock-Pullan konstruerer på sin side et skjevt bilde av hvordan debatten i etterkant av *Active Defense* artet seg. Lock-Pullan refererer til Spillers artikkel, som ifølge Lock-Pullan gir grunn til å hevde at “the reception of FM 100-5 in 1976 was so hostile that during the next four years there were nearly 80 essays in *Military Review* criticising one aspect or another.”²¹⁶

Spiller bemerker riktignok at det var nærmere 80 artikler publisert i *Military Review* med utgangspunkt i *Active Defense*, “most of them focusing upon one perceived deficiency or another in the new manual.”²¹⁷ Imidlertid setter Spiller denne kritikken inn i et videre perspektiv, og hevder at

214 Ibid., s. 94.

215 Naveh, *Military Excellence*, fn. 83, s. 282.

216 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 128.

217 Spiller, “In the Shadow of the Dragon”: 51

by the time Starry's AirLand Battle doctrine was published, the doctrinal revolution was over. That revolution consisted not of the substance of the doctrine, but of the unprecedented functions doctrine had been made to serve and the way in which it had been given life. At a time when there were no incentives but many excuses to do otherwise, DePuy managed to harness doctrine in the service of reform. Never had doctrine been put to such a purpose.²¹⁸

Det blir imidlertid problematisk når Lock-Pullan trekker fram Downings artikkel "Firepower – Attrition – Maneuver" for å illustrere at "there was a clear sense from within and without that the 'US Army is currently pursuing a general warfare doctrine that is bankrupt.'"²¹⁹ Downing hadde i likhet med andre reformister utvilsomt en slik "clear sense", men dette var omstridt. Det er derfor overdrevet når Lock-Pullan hevder at "Army officers often quoted Edward Luttwak, Steven Canby, John Boyd and William Lind whilst advocating a manœuvre-warfare approach."²²⁰ Dette skjedde ikke ofte, men kun to ganger i løpet av debatten i *Military Review*. Nærmere bestemt finnes disse referansene kun i Downings og Coroalles' innlegg, som Lock-Pullan trekker fram som to av tre "eksempler"; hans tredje eksempel er oberst Huba Wass de Czege's innlegg på West Point-konferansen i 1982, hvor Wass de Czege riktignok henviser til reformistene, men da for å motbevise deres kritikk (se nedenfor).

Selv om Lock-Pullan i noen grad kritiserer reformistene, er det grunn til å spørre om hans omgang med reformistenes skriftlige uttrykk kan sies å være tilstrekkelig kildekritisk, ved at han i stor grad følger deres argumentasjon. Han hevder for eksempel at "the civilian critics, with their broad agenda, were to outline the concepts with which the army was able to reform itself"²²¹ og at "the essence of Boyd's thinking and the root of Lind's criticisms were absorbed into the fundamental core of AirLand Battle's thinking of how to fight and win wars."²²² I sin siste bok hevder han altså også at "the most important civilian contribution was the discussion on manoeuvre warfare."²²³

Problemet er at Lock-Pullan baserer sin forståelse på blant annet Burtons og Navehs fremstillinger, som vi har sett har problematiske trekk. I tillegg foretar han noe som synes å være en ukritisk lesning av reformistenes innlegg i debatten. Disse innleggene er jo nettopp debattinnlegg, hvor argumentasjonen er bygget opp for å overbevise meningsmotstandere. Lock-Pullan fremstår i sin fremstilling som overbevist, bevisst eller ubevisst. Poenget er imidlertid at dette svekker hans fremstilling, i den forstand at forfatteren bruker argumenter fra

218 Ibid.: 52

219 Lock-Pullan, "Civilian Ideas and Military Innovation": 128.

220 Ibid., fn. 68: 138.

221 Ibid.: 128.

222 Ibid.: 141.

223 Lock-Pullan, *Army Innovation*, s. 80.

disse debattinnleggene nærmest som vitenskapelige bevis. Vi skal derfor i det følgende foreta en undersøkelse av *AirLand Battle*, for å se om det er nødvendig å justere oppfatningen av hvilken innflytelse reformistene hadde på denne manualen. Først skal vi imidlertid dvele litt lenger ved Linds foredrag, for å se hvilke forandringer han mente måtte til for at konseptet skulle kunne innføres, samt hvilke implikasjoner han hevdet en innføring av dette konseptet ville få for U.S. Army.

“Maneuver warfare” og implikasjoner for U.S. Army

Det var på ingen måte snakk om bagatellmessige reformer Lind hevdet måtte til for at U.S. Army skulle kunne operere etter manøverkrigsprinsipper. Som han skrev:

... maneuver warfare is not a minor change for the army. It is not just a matter of rewriting some field manuals. It is a call for fundamental change in almost every aspect of the army's life.²²⁴

I sitt foredrag la han særlig vekt på at slik grunnleggende forandring måtte til innenfor fire felter. Enhetsfølelsen i hæren måtte bedres betraktelig, ved at soldater og underoffiserer ble i sine enheter over lengre tid.²²⁵ I tillegg måtte offiserenes utdannelses- og forfremmelsessystem endres. Lind hevdet at i datidens U.S. Army, “the rewards seem to go not to the imaginative and the risk takers, but to those who follow all the rules, to the risk avoiders and the courtiers, to the managers and the bureaucrats. Bureaucratic qualities, rather than battlefield qualities, appear to be the tickets for career success.”²²⁶ Videre påstod Lind at innretting mot “maneuver warfare” ville kunne føre til en dobling eller tredobling av antall kampenheter uten økning i antall personell, fordi enhetene angivelig i mindre grad ville være involvert i kamphandlinger, og dermed mindre avhengige av støttefunksjoner.²²⁷ Denne innrettingen fordret imidlertid at den institusjonelle strukturen måtte innrettes fra å være en “byråkratisert” til en “sosialisert” struktur, fordi, ifølge Lind, “... *only* a socialized organization can conduct maneuver warfare”.²²⁸ Det var altså ikke små utfordringer Lind og de andre reformistene sto ovenfor i sin kamp for å få innført “maneuver warfare” i U.S. Army, selv om Lind på dette tidspunktet fremsto som en optimist.²²⁹

SAMTIDIG KRITIKK AV “MANEUVER WARFARE” OG REFORMISTENE

I det foregående har vi behandlet flere av de viktigste tekstene signert sentrale reformister. Vi har påvist enkelte problematiske aspekter ved deres argumentasjon, men i det store og hele latt reformistene komme uhindret til orde. Det betyr imidlertid ikke at reformistene fikk umiddelbar aksept for sine syn eller ikke genererte debatt, noe vi tidvis har påpekt. Hvis man ser nøyer på mange av de øvrige innleggene avholdt ved West Point-konferansen Lind deltok på i 1982, er det tydelig at reformistene på langt nær hadde gjennomslagskraft nok til å overbevise så vel mange sivile analytikere som sentrale amerikanske of-

224 Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, s. 100.

225 Ibid., s. 95–96.

226 Ibid., s. 97.

227 Ibid., s. 98.

228 Ibid., s. 99.

229 Se Linds avslutning på foredraget, *ibid.*, s. 100.

fiserer. Foredragene avholdt på denne konferansen gir dessuten indikasjoner på hvordan debattklimaet var.²³⁰ Samtidig gir disse foredragene en pekepinn om reformistenes grad av innflytelse på *AirLand Battle*, som antageligvis hadde blitt utgitt i forkant av konferansen.

Ifølge konferansedeltageren John M. Oseth var det få utenfor reformbevegelsen som var overbevist om at reformistenes kritikk av amerikansk doktrinutvikling var ufeilbarlig.²³¹ Oseth oppsummerte den samtidige kritikken rettet mot reformistene i følgende punkter:²³²

1. Hvilket av krigføringens nivåer var egentlig “maneuver warfare” anvendelig på, og hvordan relaterte konseptet til, eller forandret, krigføringens prinsipper?
2. Var motsetningsforholdet “attrition/maneuver” egentlig en falsk dikotomi? Hørte ikke disse to sammen i et gjensidig, foranderlig forhold?
3. Mange kritikere mente reformistene egentlig ikke hadde oversikt over amerikansk utvikling av doktriner, styrkeoppbygning og så videre, slik den utviklet seg i USA på denne tiden.
4. Reformistene gav i svært liten grad honnør til det amerikanske forsvarrets egne doktrinære fremskritt, særlig gjennom *AirLand Battle*.
5. “Maneuver/Attrition”-argumentasjonen var tidvis direkte selvmotsigende med tanke på andre reformist-standpunkter.
6. Reformistene tok dessuten lite hensyn til politiske realiteter. Kritikk av et påstått tankesett og fredstidsdisposisjoner fremsto som lite hensiktsmessig hvis man ikke samtidig diskuterte underliggende politiske problemstillinger.

Likevel mente han at selve kjernen i debatten mellom reformistene og ledende offiserer og politikere kunne ligge et annet sted:

... the most telling observation that can be made about the maneuver-attrition element of the debate is this: it has been not so much a critique of mindsets about war as a questioning of the competence of this nation’s military officer corps.²³³

Oseth hevdet at det var her man kunne finne forklaringen på den tidvis svært høye temperaturen i meningsutvekslingene. Mange offiserer og ledende sivilt ansatte i det amerikanske forsvaret anså faktisk reformistenes kritikk som en kritikk av deres evne til å fungere som ledere, og som Oseth bemerket, gav

230 Foredragene ble gitt ut i bokform i 1984, som Clark et al (red.), *Defense Reform Debate*.

231 Oseth, “Overview”, s. 47.

232 Ibid., s. 47–48; se for øvrig også Jeffrey S. McKittrick og Peter W. Chiarelli, “Defense Reform: An Appraisal”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), s. 322–326 for en god oppsummering av debatten.

233 Oseth, “Overview”, s. 49.

ikke denne oppfatningen særlig grunnlag for en åpen, balansert kommunikasjon.²³⁴ Debatten i kjølvannet var derfor ikke alltid like konstruktiv, og Oseth konkluderte derfor med at reformistene i liten grad ville få gjennomslag for sitt program med mindre de la om stilen.²³⁵

Under West Point-konferansen i 1982, var det imidlertid kritikere som var mer eksplisitt negative i sine kommentarer til reformistene og “maneuver warfare”. Brookings Institute-analytikeren Richard K. Betts oppsummerte for eksempel de ulike reformisters standpunkter, for deretter å knuse dem under titler som “Strategic Romanticism” (Luttwak), “Doctrinal Fetishism” (Lind), og “Voodoo Technologies” (Sprey).²³⁶ Betts mente reformistene enten manglet forståelse av eller overforenklet sentrale problemstillinger, noe som gav seg utslag i blant annet et rosenrødt bilde av et forsvar utrustet for “maneuver warfare”:

It is hard to escape the feeling that romanticism intrudes ..., that the solution envisioned is some exhilarating combination of brilliant, confident, adventurous commanders, jut-jawed, scarves flowing in the wind, backed by organically bonded troops singing the *Panzerlied*, elbowing aside wimpy military bureaucrats.²³⁷

Betts mente forkjemperne for “maneuver warfare” hadde hatt en verdifull funksjon ved at de hadde stilt spørsmål ved den statiske “militærbalansen”, og i stedet rettet fokus mot operasjonelle doktriner og viktigheten av å ta initiativ i en kampsituasjon. Likevel mente han reformistene hadde gjort dette ved å fungere som en ytterpol i debatten, og i liten grad hadde vært i stand til å tilby en overordnet syntese. Han konkluderte derfor med at reformistene i noen grad kunne oppnå innflytelse ved å tjene som et irritasjonsmoment, men at de i liten grad ville føre til noen revolusjon.²³⁸

Hvilken innflytelse hadde så reformistene på kort sikt, det vil si i det tidsrommet samtidig som og like før West Point-konferansen ble avholdt? FM 100-5 *Operations* hadde blitt revidert og gitt ut på nytt i 1982, sannsynligvis på et tidspunkt før konferansen fant sted. Hvilke indikasjoner gir så innleggene på West Point-konferansen med hensyn til reformistenes innflytelse på denne manualen? Noen indikasjoner får vi av William Lind, som hevdet at “some maneuver warfare concepts have already been incorporated into the AirLand Battle doctrine and the 1982 version of FM 100-5”.²³⁹ I et oppsummerende foredrag sa

234 Ibid., s. 49–50.

235 Ibid., s. 61.

236 Se Richard K. Betts, “Dubious Reform: Strategism Versus Managerialism”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), side 62–82.

237 Ibid., s. 77.

238 Ibid.

239 Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, s. 88.

han videre at “the new FM 100-5 is a major improvement over its predecessor, and while few are likely to become skilled practitioners of maneuver warfare just by reading it, it does legitimize many of the reformers’ doctrinal arguments.”²⁴⁰ Det er rimelig å anta at Lind ville formulert seg noe annerledes hvis han virkelig mente at *AirLand Battle* var synonymt med “maneuver warfare”. Etter Linds uttalelser, synes det derfor å være snakk om en relativt beskjeden innflytelse.

HUBA WASS DE CZEGE – “ARMY DOCTRINAL REFORM”

Antydninger om hvordan reformistene og deres kritikk ble oppfattet innad i det miljøet som faktisk utarbeidet *AirLand Battle*, får vi av oberst Huba Wass de Czege innlegg ved konferansen.²⁴¹ Wass de Czege var en av forfatterne av *AirLand Battle*, og fremstår i sitt innlegg som lettere irritert over reformistene. Blant annet anklaget han disse for å konstruere to ulike, men like fullt ikke-eksisterende størrelser, nemlig “attrition” og “maneuver”.²⁴² Første del av Wass de Czege innlegg er formet som et tilsvar til reformistene, og da særlig til innlegget til Lind, som er trykket på sidene foran Wass de Czege innlegg. Blant annet kritiserte han forkjemperne for “maneuver warfare” for å ha en forenklet forståelse av slagmarkens realiteter, og faktisk også av John R. Boyds teorier. Dessuten hevdet han at forfatterne av *AirLand Battle*, i motsetning til reformistene, i mye større grad faktisk hadde satt seg inn i militær teori og historie:

Those who do not understand the role of maneuver, and who have become confused by the vague prescriptions of modern-day maneuver warfare advocates, would do well to read the more definitive prescriptions of J.F.C. Fuller, B.H. Liddell Hart, and F.O. Miksche.²⁴³

Wass de Czege synes nærmest å gi uttrykk for et behov for å bevise at han hadde lest enda mer militær teori og historie enn reformistene, slik at Betts’ beskrivelse av de sistnevnte som et irritasjonsmoment kan stemme.

Etter disse innledende fekteøvelsene med reformistene evnet likevel Wass de Czege å gi et innblikk i hva som etter hans mening hadde utgjort grunnlaget for utformingen av doktrinen med tilnavnet *AirLand Battle*. Blant annet var han klar på at det er interne forhold i U.S. Army som i hovedsak hadde vært basis for endringene mellom 1976- og 1982-utgaven av FM 100-5 *Operations*:

240 William S. Lind, “Defense Reform: A Reappraisal”, i Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), s. 332.

241 Col. Huba Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984), side 101–120.

242 Ibid., s. 103; Totalt isolerer Wass de Czege seks ulike eksterne “anklager” mot U.S. Army og dens taktikk og doktriner; ulike medlemmer av reformbevegelsen fyller rollen som anklager i fire av disse; se *ibid.*, s. 101–102.

243 Ibid., s. 104.

The basic question of why this doctrine changed can be answered simply: army commanders became convinced as a result of their field training and war games that they would be unable to defeat the Soviets using the doctrine of 1976.²⁴⁴

Dette er en interessant observasjon i vår sammenheng, spesielt i forhold til å undersøke innflytelsen “maneuver warfare” og dette konseptets forkjempere faktisk hadde på utviklingen av *AirLand Battle*. Vi skal videre merke oss at Wass de Czege vektla videreutviklingen av *Active Defense* gjennom konsepter som *Central Battle* og senere *Extended Battle*. *AirLand Battle* hører derfor med som en evolusjonær del av denne utviklingen, skal vi tro Wass de Czege.²⁴⁵

Dette bildet formidles også av TRADOCs offisielle historiker, som i sin fremstilling hevder TRADOC under Starrys ledelse videreutviklet *Active Defense*-konseptet via konsepter som *Central Battle*, *Battlefield Development Plan*, *The Integrated Battlefield*, fram til *AirLand Battle*, som Starry annonserte i et brev datert 29. januar 1981.²⁴⁶ 25. mars samme år ble så dette konseptet publisert ved TRADOC.²⁴⁷ Romjue legger sterk vekt på den personlige innflytelsen fra spesielt general Starry i denne prosessen:

The development of tactical concepts between 1977 and 1980 drew on a succession of influences: the vigorous debate of and reaction to the deficiencies, real and perceived, of the mid-1970s doctrine; the Central Battle view formulated by General Starry from his command experience in V Corps and TRADOC’s “functionalizing” of the battlefield which pointed the way to the new emphasis on second-echelon air-land interdiction and to the vision of a deep and extended battlefield possessing air-land, distance, and time dimensions; and the forth-right treatment, in the face of Soviet on-the-ground capabilities, of tactical nuclear and chemical retaliatory doctrine. All these doctrinal currents came together in the minds of General Starry and his doctrinal planners at Headquarters, TRADOC and the Combined Arms Center during 1979–1980.²⁴⁸

244 Ibid., s. 106; dette poenget illustreres av blant annet Col. William O. Steudenmaier, “Some Strategic Implications of Fighting Outnumbered on the NATO Battlefield”, *Military Review*, vol. 60, nr. 5 (mai 1980): 38–50; dessuten også Col. Robert E. Wagner, “Active Defense and All That”, *Military Review*, vol. 60, nr. 8 (august 1980): 4–13; se for øvrig også Col. Clyde J. Tate’s tilsvarende (leserinnelegg) til Wagner, “Constructive Criticism”, *Military Review*, vol. 61, nr. 5 (mai 1981): 86–87.

245 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 106, 108–109.

246 Se Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 23–27 for Starry, “Central Battle”, og “the Battlefield Development Plan”; s. 33–39 for utviklingen innenfor feltartilleriet og “the Integrated Battlefield”, s. 43–44 om “the Extended Battlefield”; meldingen hvor Starry annonserer konseptet “AirLand Battle” finnes i *ibid.*, App. C, vedlegg 5.

247 Ibid., s. 44–50.

248 Ibid., s. 50.

Romjue trekker videre fram en generell misnøye innenfor U.S. Army med det han kaller en “mekanistisk tilnærming” til krigføring i konsepter som *Central Battle*, hvor blant annet “target servicing” stod sentralt. Som eksempel på et slikt syn, nevner han Porrecas innlegg i *Military Review* (se ovenfor).²⁴⁹

Som nevnt tidligere forsøker forfattere som Naveh og Lock-Pullan å justere Romjues fremstilling, ved at de i mye større grad fremhever de sivile reformistenes innflytelse. Naveh hevder for eksempel at “the publication of Starry’s revolutionary article in 1981 reveals the level of maturity acquired by American military thought under the influence of Lind and Canby.”²⁵⁰ Dette er en urimelig tolkning av Starrys artikkel, som også gir et feilaktig bilde av så vel artikkelen, konseptet “the Extended Battlefield”, samt ikke minst også prosessen som lå til grunn for konseptet og reformistenes innflytelse på denne prosessen. Det er ingen eksplisitte referanser til Lind og Canby i denne artikkelen, og også vanskelig å finne implisitte sådanne, med mindre man som Naveh påstår at Starry nærmest opererte etter en skjult agenda. Snarere synes Starrys artikkel å være en logisk fortsettelse av hans tidligere argumentasjon.

I tillegg skal han i intern U.S. Army-korrespondanse datert 26. juni 1979 omtalte “the maneuver warfare theorists” på følgende måte:

... our critics who trumpet that we should steer away from a firepower based strategy aren’t all correct – we’re going to have to kill a whole lot of them – just to get their attention. And we should make no mistake about that! So to say it’s all maneuver and that maneuver will solve all, is to ignore the very real problems with space and depth, especially in Europe, and with logistical support of highly mobile operations.²⁵¹

Lock-Pullan fremhever også reformistenes rolle. Selv om han siterer *AirLand Battle*-forfatterne Wass de Czege og L.D. Holder²⁵² og bemerker at “for the army, the primary change away from ‘Active Defense’ came from its assessment of its effectiveness in the primary mission against the Soviets and the Warsaw Pact in Europe”, tillegger han likevel reformistene en svært sentral rolle i den videre prosessen. Han skriver at “for civilian critics the limitations of the 1976 doctrine reflected much broader organisational inadequacies”²⁵³ og hevder altså

249 Ibid., s. 51; jfr. Porreca, “New Tactics...”.

250 Naveh, *Military Excellence*, s. 274–275; artikkelen det refereres til er Gen. Donn A. Starry, “Extending the Battlefield”, *Military Review*, vol. 61, nr. 3 (mars 1981): 31–50.

251 Se for eksempel Swain, “AirLand Battle”, s. 380–381.

252 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 126; sitatet han referer til er hentet fra LtC. Huba Wass de Czege og LtC. L.D. Holder, “The New FM 100-5”, *Military Review*, vol. 62, nr. 7 (juli 1982): 53; sitatet er så og si identisk som sitatet hentet fra Wass de Czege’s foredrag sitert ovenfor på side 51 (“The basic question ...”).

253 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 126.

at “the civilian critics, with their broad agenda, were to outline the concepts with which the army was able to reform itself”.²⁵⁴

Sett opp mot Romjues fremstilling blir spriket i vektlegging av inspirasjonskilder slående. Romjue vektlegger riktignok i stor grad interne innflytelsesfaktorer, men synes ofte å ha belegg for sin versjon. Selv om han ofte kan kritiseres for å omtale særlig generalene involvert i prosessen i rosenrøde orde-lag, er det interessant at han for eksempel hevder at generaløyntnant Richard E. Cavazos, daværende sjef for U.S. Army III Corps skal ha vært den som inspirerte forfatterne av *AirLand Battle* til både å legge større vekt på det menneskelige aspektet ved krigføring, samt også å lese militærteoretiske forfattere som Ardant du Picq og John Keegan.²⁵⁵

Romjue tillegger dessuten Starrys nestkommanderende, generaløyntnant William. R. Richardson, en avgjørende rolle. Romjue hevder Richardson gikk inn for at den nye doktrinen skulle angi prinsipper og vise offiserer hvordan disse skulle anvendes, men, den skulle ikke inneholde noen bestemt oppskrift.²⁵⁶ I tillegg var han den ved TRADOC som ifølge Romjue gikk sterkest inn for at “maneuver” burde få en større plass i doktrinen:

maneuver was viewed as the better way of interdicting the enemy. Returning maneuver to doctrine and restoring the maneuver-firepower balance was an early directive of General Richardson who, during 1980, was pressing to get maneuver into both the CGSC curriculum and the FM 100-5 draft. The lack of maneuver doctrine was a common criticism of the 1976 manual, and that criticism was being heard more and more. Maneuver was applicable to defense and offense, and the manual writers, in their efforts, made it a part of both. *Not maneuver for maneuver's sake, but its proper balance with firepower was what they were after.* (forf. uth.) In meetings during this time, General Starry discussed battles in which inferior forces had acted to defeat larger ones, and gave his support to the increased emphasis on maneuver. Maneuver and its relation to firepower were to receive continuing attention until defined in final form relatively late in the doctrinal effort.²⁵⁷

Ifølge Romjue hadde særlig tysk doktrine avgjørende innflytelse på den endelige utformingen av *AirLand Battle*. Inspirasjonen til å innføre *Mission Orders* kom ifølge Romjue fra det tyske konseptet *Auftragstaktik*, via den amerikanske sjefen for FORSCOM,²⁵⁸ general Shoemaker. Skal vi tro Romjue gav både Starry og Richardson sin støtte til innføring av dette konseptet. Studier ved TRADOC av

254 Ibid., s. 128.

255 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 53–55.

256 Ibid., s. 53.

257 Ibid., s. 56–57.

258 Ibid., s. 58–59; FORSCOM står for U.S. Army Forces Command.

den grunnleggende tyske doktrinemanualen HDv 100-100, *Command and Control in Battle*, førte videre til at man innførte “the German concept of emphasizing a center of gravity (*Schwerpunkt*) or point of main effort of attack.”²⁵⁹ Selv om både *Mission-type orders* og *Schwerpunkt* inngikk i reformistenes argumentasjon for konseptet “maneuver warfare”, er det altså ikke nødvendigvis slik at inspirasjonen til å innføre disse konseptene kom fra deres argumentasjon.

Dette poenget illustreres særlig ved innføringen av det operasjonelle nivå. Naveh hevder blant annet at Starry tilnærmet seg “the process of conceptual revolution from a holistic perspective, [and] perceived the debate according to its contribution to the final consequence – the application of the operational theory.”²⁶⁰ Denne forklaringen passer imidlertid dårlig med Romjue’s påstand om at det operasjonelle nivå, som man skulle tro ville være en sentral del av innføringen av en revolusjonær “operational theory”, kom inn relativt sent i prosessen, faktisk av Starrys etterfølger som sjef for TRADOC, general Glenn K. Otis. Ifølge Romjue skjedde også dette etter tysk inspirasjon,²⁶¹ men dette er vanskelig å fastslå.

Richard M. Swain hevder for eksempel med basis i intervjuer og interne TRADOC-dokumenter at

The notion of incorporating the operational level of war in U.S. doctrine seems to have originated at the Army War College and was seized upon by General Morelli. Both General Starry and the Leavenworth authors rejected it as being too much for the army to take on in 1982. However, when General Otis succeeded General Starry at TRADOC in 1981, Morelli raised the issue again. This time he succeeded in having it included in the manual – largely, it seems, because differentiating between the tactical and operational levels of war helped Otis explain why the relationship between fire and maneuver changed according to which set of activities one was addressing.²⁶²

Ser man på ett av vedleggene til Romjues fremstilling, general Otis’ artikkel “Doctrinal Perspectives of War”,²⁶³ synes det usett som om det ikke er reformistene som har vært inspirasjonskilden. “Frontal attacks” nevnes for eksempel blant “Operations”, i tillegg til at Otis fremhever at på det operasjonelle nivå, “maneuver may be sometimes entirely movement”.²⁶⁴ Med tanke på hvor sentralt det var for særlig Luttwak å få fram at “maneuver” var så mye mer enn

259 Ibid., s. 59.

260 Naveh, *Military Excellence*, s. 264.

261 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 61.

262 Swain, “AirLand Battle”, s. 387.

263 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, App. C, vedlegg 7, side 109–114: Gen. Glenn K. Otis, “Doctrinal Perspectives of War”.

264 Ibid., s. 111.

“movement”,²⁶⁵ er dette et tegn som tyder på at inspirasjonen til innføringen av det operasjonelle nivå var hentet annet steds fra.

Er så Romjues fremstilling troverdig? Ser vi på Wass de Czege videre utlegning av hva forfatterne av *AirLand Battle* la vekt på i sin utarbeiding av doktrinen, finner vi faktisk igjen mange av punktene Romjue vektlegger. Ifølge Wass de Czege ønsket forfatterne av den reviderte doktrinen å fokusere på det de anså som sannsynlige rammebetingelser og nye muligheter på fremtidens slagfelt, noe som gav seg følgende utslag:²⁶⁶

1. Menneskelige faktorer skulle trekkes frem i forgrunnen.
2. Forventningen om et fremtidig, kaotisk slagfelt førte til “Mission orders”, etter mønster fra den tyske *Auftragstaktik*.
3. Fokus på viktigheten av effektiv “Combined Arms”-samhandling.
4. Økt fokus på logistikk, og de begrensningene det legger på operasjonene.
5. Prinsipper snarere enn formularer skulle være retningsgivende.
6. Global tilpasning av doktrinen skulle være mulig.
7. Atomvåpen og kjemiske våpen skulle behandles som en reell mulighet.
8. Teknologisk utvikling skulle imøtegås.

Videre hevdet Wass de Czege at man baserte seg på omfattende studier av militær historie, militære teoretikere, samt også hærens historiske tilnærming til operasjoner.²⁶⁷ Blant annet mente Wass de Czege at dette gav seg utslag i at Clausewitz’ “Center of gravity”-teori la det teoretiske grunnlaget for konseptet *Deep Attack*, som vi nedenfor skal se var svært sentralt i *AirLand Battle*.²⁶⁸ I tillegg studerte man B. H. Liddell Harts teori om “the expanding torrent” med tanke på å lage en teoretisk basis for angrepsstrid,²⁶⁹ mens Clausewitz utgjorde den teoretiske basis for forsvar.²⁷⁰ Wass de Czege hevdet likevel at den nye manualen representerte “a major but natural evolutionary change in doctrine.”²⁷¹

Det er verdt å bemerke at det isolert sett er oppsiktsvekkende hvor like Lind og Wass de Czege fremstår i deler av sin argumentasjon. Lind argumenterte for eksempel for at målet i “maneuver war” er “destruction of the enemy’s cohe-

265 Se for eksempel Luttwak, “The American Style of Warfare...”: 57: “... in the language of the U.S. Army, manoeuvre is frequently confused with mere movement, ...” Se også Edward N. Luttwak, *Strategy. The Logic of War and Peace*, Revised and Enlarged Edition (Cambridge, Mass./London: Belknap Press, 2001), s. 5: “The word ‘maneuver’ is often misused to describe mere movement. Actually there may be no movement at all; ...”

266 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 107–108.

267 Ibid., s. 109.

268 Ibid., s. 112–114.

269 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 114; se også Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 70.

270 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 118; se også Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 70.

271 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 108.

sion, not piece-by-piece physical destruction”.²⁷² Wass de Czege la på sin side vekt på at “while the effects of firepower are often of paramount importance in deciding engagements, maneuver becomes increasingly important in battles and campaigns, and the object ultimately becomes the will of the enemy and not his piece-by-piece destruction.”²⁷³ Ordlikheten i disse to sitatene er slående, og kan tyde på felles inspirasjonskilder.

Imidlertid bærer tonen i innleggene på ingen måte preg av enighet. Som Oseth bemerket, bar nemlig den samtidige doktrinedebatten tidvis preg av at det på flere punkter kunne være høy grad av samsvar mellom reformistene og intern reform i det amerikanske forsvaret. Imidlertid skrev han at “even in these cases, there has been a tendency for discourse to dissolve into disputes over attribution of credit for the changes; the reformers insisting that their efforts are responsible, the military insisting that the reforms have been internally generated.”²⁷⁴ Selv om man kanskje ikke sto så langt fra hverandre i utgangspunktet, ble altså debatten ført på en slik måte at den ikke inngav til enighet. I lys av vår foregående behandling må dette trekket kunne sies å videreføres også i nyere faglig debatt om reformistenes innflytelse, med viktige implikasjoner for hvordan man bør oppfatte konseptet “maneuver warfare”, noe vi skal komme tilbake til avslutningsvis.

Dessuten er det verdt å merke seg en liten, men ganske vesentlig, forskjell i Linds og Wass de Czege's argumentasjon. Mens Lind resonnerer at implementering av doktrine basert på “maneuver warfare” innebærer en endring i tankemåte (“how to think”),²⁷⁵ mener Wass de Czege at doktrine “must tell soldiers ... how to fight”.²⁷⁶ Dette er faktisk en vesentlig forskjell i tilnærmingen til doktrineutvikling, som har betydning for selve innholdet i doktrinedebatten.²⁷⁷ Som to offiserer bemerket; “if we are unable to clarify the nature of doctrine, and require all protagonists to speak to the same concepts with the same rigorous standards and levels of empirical content, there is little to be gained from continuing to argue over the merits of alleged doctrinal alternatives: for example, maneuver versus firepower-attribution.”²⁷⁸ Hvis man ikke engang kunne enes om en felles forståelse av hva doktrine egentlig kunne defineres som, var det altså etter disse forfatterens mening helt meningsløst å fortsette noe som i realiteten var en skinn-debatt uten reelt innhold.

I så måte er innleggene fra Lind og Wass de Czege illustrerende. I stedet for egentlig å føre en konstruktiv debatt med et reelt innhold, synes Wass de

272 Lind, “Case for Maneuver Doctrine”, s. 89.

273 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 104.

274 Oseth, “Overview”, s. 60.

275 Se for eksempel Lind, “The Case for Maneuver Doctrine”, s. 89.

276 Wass de Czege, “Army Doctrinal Reform”, s. 105.

277 Introduksjon til “Part III. Doctrinal Issues”, i Asa A. Clark et al (red.), *Defense Reform Debate*, s. 86.

278 McKittrick og Chiarelli, “Defense Reform”, s. 325.

Czege snarere å ta et oppgjør med en kritiker (eller kritikere) han mener ikke helt forstår hva som faktisk er doktrinen til U.S. Army. Det kan synes som at Wass de Czege ønsker å ikke bare bevise hvor grundig U.S. Army har lest sin militære historie og teori, men også at man har gjort dette på en bedre måte enn reformistene. Som vi så Oseth bemerke ovenfor, kan det helt klart synes som om offiserer som Wass de Czege tar anklagene fra reformistene om at det amerikanske offiserskorpset i liten grad var egnet til å skrive fremtidens doktriner eller føre fremtidens kriger høyst personlig. Videre virker det helt klart som om Oseth hadde rett i at påstander som disse skapte et lite fruktbart debattklima; på enkelte områder synes Lind og Wass de Czege å forsøke å erklære seier i en slags doktrinær kappestrid, ved at de begge påstår å ha vært først og best til å lese mest militær historie og teori. Hva er så konklusjonen hva angår den eventuelle innflytelsen reformistene og konseptet “maneuver warfare” hadde på utviklingen av konseptet *AirLand Battle*? For å undersøke dette forholdet nærmere, er vi, særlig i lys av meningsutvekslingen mellom Lind og Wass de Czege, nødt til å se på hva denne manualen faktisk sier.

FM 100-5 OPERATIONS, 1982

Allerede i første setning markerte den nye utgaven av FM 100-5 *Operations* et brudd med sin forgjenger. Der hvor *Active Defense* erklærte at det viktigste oppdraget for U.S. Army var å vinne landkrigen, erklærer *AirLand Battle*, med fete typer og blokkbokstaver, at “THE FUNDAMENTAL MISSION OF THE UNITED STATES ARMY IS TO DETER WAR”.²⁷⁹ I tillegg er det tydelig at et mer eksplisitt fokus på “maneuver” er blitt fremtredende:

FM 100-5 explains how the Army must conduct campaigns and battles in order to win. It describes US Army operational doctrine involving maneuver, firepower, and movement; combined arms warfare; and cooperative actions with sister services and allies. It emphasizes tactical flexibility and speed as well as mission orders, initiative among subordinates, and the spirit of the offense.²⁸⁰

Tilsynelatende er det flere trekk som stemmer overens med reformistenes argumentasjon, særlig vektleggingen av “maneuver”, initiativ og “mission orders”, samt “the spirit of the offense”. Kan *AirLand Battle* derfor kalles “maneuver warfare”? For å kunne gi et svar på dette spørsmålet, må vi se nærmere på hva manualens operasjonelle konsept egentlig innebærer, samt trekke relevante sammenligninger med forgjengeren *Active Defense*.

279 Se side i, henholdsvis FM 100-5 (1976) og FM 100-5 (1982).

280 FM 100-5 (1982), *ibid.*

AIRLAND BATTLE

Som vi så ovenfor, kan det synes som at *AirLand Battle* hadde et noe annet utgangspunkt enn *Active Defense*, som så og si utelukkende var direkte innrettet mot den sovjetiske trusselen. Likevel kan det ikke sies at *AirLand Battle* så bort fra den sovjetiske trusselen,²⁸¹ det nye var stort sett at man i tillegg også behandlet såkalte lavintensitetskonflikter. Hovedfokuset lå imidlertid fortsatt på en eventuell konflikt med Sovjet og Warszawa-pakten, og den nye manualen tok blant annet innover seg at en slik konflikt ville kunne innebære bruk av kjernefysiske og kjemiske våpen:

In the areas of greatest strategic concern, [the Army] must expect battles of greater scope and intensity than ever fought before. It must anticipate battles fought with nuclear and chemical weapons.

Such battles are likely to be intense, deadly, and costly. ... We must retain the initiative and disrupt our opponent's fighting capability in depth with deep attack, effective firepower, and decisive maneuver. ... *AirLand Battle* is the doctrine that deals with these worldwide challenges. This manual provides that doctrine.²⁸²

Selv om manualen altså hevdet at truslene var verdensomspennende, er det naturlig å se for seg "areas of greatest strategic concern" som noe som særlig omhandler Vest-Europa. I tillegg la manualen vekt på en kort, intens konflikt, og kan således på dette området ses som en evolusjonær etterfølger av 1976-utgaven, med dens fokus på "the first battle". Selv om *AirLand Battle* presenterte "The Next Battlefield" som et slagfelt preget av "Nonlinear Maneuver Battles",²⁸³ hvor "battle lines will be indistinct",²⁸⁴ var det en rekke trekk som gikk igjen fra *Active Defense*. Også *Active Defense* la som vi så vekt på at U.S. Army måtte være villige til å ta risiko på flankene,²⁸⁵ og hadde dessuten også et eget kapittel med tittel "The Air-Land Battle". FM 100-5 (1982) fremhevet videre at "Decisive battles may last hours instead of weeks", og at "[the Army] may have to fight outnumbered against an enemy with significantly shorter support lines",²⁸⁶ noe som absolutt tyder på et slektskap med 1976-utgavens fokus på "winning the first battle", "fight outnumbered and win" og at "the United States could find itself in a short, intense war".

281 En av manualens forfattere hevder da også at den er "keyed to the perceived vulnerabilities and characteristics of the Soviet Army", se Wass de Czege, "Army Doctrinal Reform", s. 109.

282 FM 100-5 (1982), s. 1-1.

283 Ibid.

284 Ibid., s. 1-2.

285 Jfr. FM 100-5 (1976), s. 5-3, hvor følgende utheves: "BE WILLING TO TAKE RISKS ON THE FLANKS".

286 FM 100-5 (1982), s. 1-3.

For at U.S. Army skulle kunne møte disse utfordringene, vektla manualen at operasjonene basert på *AirLand Battle*-doktrinen ville være “nonlinear battles which attack enemy forces throughout their depth with fire and maneuver.”²⁸⁷ Initiativ, samt benyttelse av “deep attack”, og “decisive maneuver” var helt sentrale momenter for å kunne vinne “the AirLand Battle.”²⁸⁸ Deretter presenterte manualen det den kalte “Combat Fundamentals” (kapittel 2), og basert på disse – sitt operasjonelle konsept. Vi skal merke oss at manualen eksplisitt erklærte at “the object of all operations is to destroy the opposing force.”²⁸⁹ Videre het det at grunnlaget for “the US Army’s operations are the principles of war and their application to classical and modern theories”.²⁹⁰ Deretter ble det grunnleggende operasjonelle konseptet presentert:

The Army’s basic operational concept is called AirLand Battle doctrine. This doctrine is based on securing or retaining the initiative and exercising it aggressively to defeat the enemy. Destruction of the opposing force is achieved by throwing the enemy off balance with powerful initial blows from unexpected directions and then following up rapidly to prevent his recovery. The best results are obtained when initial blows are struck against critical units and areas whose loss will degrade the coherence of enemy operations, rather than merely against the enemy’s leading formations. ... Success on the modern battlefield will depend on the basic tenets of AirLand Battle doctrine: *initiative, depth, agility, and synchronization*.²⁹¹

Disse prinsippene ble sammenfattet slik:

Initiative: Initiative implies an offensive spirit in the conduct of all operations.

...

Depth: Depth, important to all US Army operations, refers to time, distance, and resources. Momentum in the attack and elasticity in the defense derive from depth.

...

Agility: Agility requires flexible organizations and quick-minded, flexible leaders *who can act faster than the enemy*. They must know of critical events as they occur and act to avoid enemy strengths and attack enemy vulnerabilities. This must be done repeatedly, so that every time the enemy begins to counter one action, another immediately upsets his plan. This will lead to ineffective, uncoordinated, and piecemeal enemy responses and eventually to his defeat.

287 Ibid., s. 1-5.

288 Ibid.

289 Ibid., s. 2-1.

290 Ibid.

291 Ibid.

...

Synchronization: Synchronized operations achieve maximum combat power. However, synchronization means more than coordinated action. It results from an all-pervading unity of effort throughout the force.²⁹²

Særlig “agility”-begrepet *AirLand Battle* opererer med har mye til felles med prinsippene i Boyds teori. Ideen med å ha fire underliggende prinsipper i den reviderte doktrinen kom imidlertid opprinnelig fra forfatterne.²⁹³ Romjue hevder at Starry ikke var fornøyd med to av de foreslåtte prinsippene, “violence” og “integration”, og erstattet dem med henholdsvis “synchronization” etter idé fra DePuy, og – “agility”, etter idé fra Richardson.²⁹⁴ Richardson publiserte i 1981 en artikkel med tittelen “Training for Maneuver Warfare”,²⁹⁵ noe som kan tyde på at han faktisk *var* influert av Boyd og reformistene.

Ser vi nærmere på Richardsons artikkel, virker han absolutt å være sympatisk innstilt overfor reformistene. Han skrev blant annet at sivile kritikere i motsetning til mange offiserer korrekt hadde kritisert FM 100-5 (1976) for å legge alt for mye vekt på ildkraft.²⁹⁶ Likevel kan det ikke sies at Richardson fremstår som en slags “infiltratør” eller reformist i generals uniform. Selv om han kanskje var sympatisk innstilt til de sivile kritikerne og deres argumentasjon, la han vekt på en “how to do”-tilnærming.²⁹⁷ I så måte synes han å argumentere i tråd med Wass de Czege og hans “how to fight”-fokus, i motsetning til Linds vektlegging av “how to think”. Som vi diskuterte ovenfor, er dette faktisk en vesentlig forskjell. Selv om det kan sies at Richardson mest sannsynlig har hentet inspirasjon til “agility”-begrepet fra reformistene, virker det derfor ikke som om han har ivret for fullstendig implementering av konseptet “maneuver warfare”. I tillegg er inspirasjonskilden heller ikke entydig – i FM 100-5 (1976) heter det for eksempel at:

If the smaller force is to win against a larger force, it must be *more agile and more in tune with the flow of the battle*. (forf. uth.) It cannot afford to be in the wrong place at the wrong time. It cannot afford to be surprised, tricked or bypassed by large forces.²⁹⁸

292 Ibid., s. 2-2-2-3.

293 Se Col. Clyde J. Tate og LtC. L.D. Holder, “New Doctrine for the Defense”, *Military Review*, vol. 61, nr. 3 (mars 1981): 5: “the new defensive concept will propose concentration on four key elements. These are initiative, violence, integration and depth.” Jfr. Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 57.

294 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 57. Merk spesielt: “The idea of agility, also suggestive of maneuver, was advanced in April 1981 by General Richardson, and was adopted.”

295 Lt.Gen. William R. Richardson, “Training for Maneuver Warfare”, *Armor* (juli-august 1981): 31-34.

296 Ibid.: 31.

297 Ibid.: 32 og 34.

298 FM 100-5 (1976), s. 3-15.

Det må altså påpekes at lignende tanker også var en del av *Active Defense*. Mot denne bakgrunn overdriver nok reformisten James G. Burton når han hevder at U.S. Army “tried to copy Boyd’s work”, og videre skriver at noen eksemplarer av Boyds “Patterns of Conflict”, som hadde blitt liggende igjen ved TRADOC etter at Boyd hadde briefet DePuy en gang på 70-tallet, må ha vært inspirasjonskilden til den nye doktrinen.²⁹⁹ En lignende forklaringsmodell finner vi igjen hos Lock-Pullan, som skriver at “the essence of Boyd’s thinking and the root of Lind’s criticisms were absorbed into the fundamental core of AirLand Battle’s thinking of how to fight and win wars.”³⁰⁰

Denne forklaringsmodellen fremstår imidlertid som lite troverdig. Sett i lys av ordskiftet mellom Lind og Wass de Czege vi behandlet ovenfor, synes det ikke å være grunnlag for blant annet Burtons påstand om at Boyd “infiltrerte” USACGSC gjennom påvirkning av oberstløytnant Huba Wass de Czege, som var instruktør ved denne skolen i årene rundt 1980.³⁰¹ Wass de Czege kan ikke akkurat sies å fremstå som en overbevist reformist i vår behandling ovenfor. Burtons beskrivelse av de videre begivenheter blir derfor problematisk:

Boyd’s constant pounding on the Army, coupled with a growing chorus of criticism from officers like Wass de Czege, caused the Army to decide in 1982 to rewrite completely its *Field Manual*, throw out the firepower and attrition philosophy of the Vietnam era, and embrace a philosophy espoused by Boyd. Colonel Wass de Czege was chosen to head up the effort, which culminated in a totally new version of *Field Manual 100-5, Operations* that was published in September 1982. The manual was revised again in 1986 to clear up many, but not all, inconsistencies in the first version. Unfortunately, even with the two major revisions, the Army never did get things quite right.³⁰²

Selv om U.S. Army altså skal ha omfavnet filosofien fremmet av Boyd, klarte den altså ikke å få ting helt til å stemme. Dette kan virke selvmotsigende, og leder til spørsmålet om hvor omfattende denne omfavnelsen egentlig var? Hvor reell var denne påståtte innflytelsen?

Selv om særlig “agility”-begrepet synes å ha vært influert av reformistene og “maneuver warfare”, er det verdt å bemerke at dette ikke er grunnlag for å hevde at dette innebærer implementering av konseptet “maneuver warfare”. Faktisk virker TRADOCs offisielle historiker relativt balansert når han skriver at forfatterne av doktrinen, inspirert av Richardson, la vekt på “maneuver”,

299 Burton, *Pentagon Wars*, s. 51–52.

300 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 141.

301 Burton, *Pentagon Wars*, s. 53.

302 Ibid., s. 53–54.

ikke “for maneuver’s sake,” men for å finne “its proper balance with firepower.”³⁰³

I forhold til manualens beskrivelse av sammenhengen mellom “maneuver” og “firepower”, virker Romjues framstilling å være troverdig. Ett eksempel finner vi i kapittel 7, “Conduct of Operations”, som beskriver hvordan *AirLand Battle* skulle implementeres. Om “Maneuver” sier manualen her følgende:

Maneuver is the dynamic element of battle, the means of concentrating forces in critical areas to gain the advantages of surprise, position, and momentum which enable small forces to defeat larger ones. Effective maneuver maintains or restores initiative. Using indirect approaches to avoid the enemy’s greatest strength, friendly forces maneuver to positions on enemy flanks and rear. The attack strikes him where he is least prepared and exposes his critical forces to destruction. Maneuver maximizes the effectiveness of firepower by restricting the enemy’s freedom to act and forcing him to react, to concentrate his force, and thus to expose himself.

US Army doctrine balances maneuver with firepower. *Maneuver and firepower are inseparable and complementary elements of combat.* Although one might dominate a phase of the battle, the coordinated use of both characterizes all operations. Their joint use makes the destruction of larger enemy forces feasible and enhances the protection of a friendly force.³⁰⁴

AirLand Battle sidestilte altså “maneuver” og “firepower” som to komplementære størrelser, noe som er i tråd med Romjues framstilling. Videre vektla manualen altså at disse to elementene hører sammen i et samspill, noe også følgende sitat gir klart inntrykk av:

Conversely, fire support helps to create opportunities for maneuver. It destroys or suppresses enemy forces and isolates areas of immediate concern through deep attack. It accomplishes the physical destruction which maneuver makes possible and adds to the shock effect of all operations. When nuclear weapons are used, maneuver may mainly exploit the effects of fire.³⁰⁵

Selv om FM 100-5 (1982) helt klart la større eksplisitt vekt på “maneuver”, er ikke denne vektleggingen nødvendigvis synonym med “maneuver warfare”.

303 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 56–57.

304 FM 100-5 (1982), s. 7-7.

305 Ibid.

OPERATIONAL LEVEL OF WAR

Denne nyanseforskjellen blir tydelig også i manualens omtale av det operasjonelle nivå. Selv om teksten sier at den “distinguishes the operational level of war – the conduct of campaigns and large-unit actions – from the tactical level”³⁰⁶ og “recognizes the nonquantifiable elements of combat power, especially maneuver which is as important as firepower”,³⁰⁷ må vi altså igjen stille spørsmål ved om det her er snakk om “maneuver” i sammenhengen “maneuver warfare”.

For eksempel heter det i manualen at på det operasjonelle nivå, “the force will defeat the enemy by destroying his critical units or facilities”,³⁰⁸ noe som absolutt er i overensstemmelse med “maneuver warfare”, men som også til dels forekommer i *Active Defense*.³⁰⁹ Videre heter det at på det taktiske nivå, “both attrition and massed fires, substituting for massed troops, will occasionally facilitate decisive maneuver at the operational level”,³¹⁰ noe som definitivt ikke er i henhold til “maneuver warfare”. Selv om mange av elementene beskrevet i manualen fremstår som like eller overlappende med “maneuver warfare” på noen sentrale punkter, er det derfor ikke nødvendigvis slik at disse punktene er hentet fra konseptet.

“DYNAMICS OF BATTLE” I AIRLAND BATTLE

Samme nyanseforskjell finner vi igjen i manualens beskrivelse av “Dynamics of Battle”. Her står “Combat Power” og “Combat Imperatives” sentralt. “Combat Power” beskrives av manualen som en kombinasjon av elementene “maneuver”, “firepower” og “protection”, utført av en dyktig militær leder innenfor rammene av en god operasjonsplan, som vil kunne få “combat potential” til å manifestere seg som “combat power”. Deretter følger en beskrivelse av manøver, firepower, protection og leadership (i den rekkefølgen), og skriver blant annet følgende om “maneuver” og “firepower”:

Maneuver is the dynamic element of combat, the means of concentrating forces in critical areas to gain and to use the advantages of surprise, psychological shock, position, and momentum which enable smaller forces to defeat larger ones. More specifically, it is the employment of forces through movement supported by fire to achieve a position of advantage from which to destroy or to threaten the destruction of the enemy. The object of maneuver at the operational level is to focus maximum strength against the enemy’s weakest point, th-

306 Ibid., s. 7-1

307 Ibid.

308 Ibid., s. 7-2.

309 Se for eksempel FM 100-5 (1976), s. 4-6: “In general, *the most decisive offensive is one which strikes with overwhelming force into the enemy’s rear, and destroys or captures his service support, combat support, and command and control.*”

310 FM 100-5 (1982), s. 7-2.

ereby gaining strategic advantage. At this level, successful maneuver is achieved through skillful coordination of fire in depth with movement of large units.

...

Firepower provides the enabling, violent, destructive force essential to successful maneuver.³¹¹

Her ser vi igjen manualen legge vekt på balansen mellom “firepower” og “maneuver”. Selv om beskrivelsen av “maneuver” har trekk som helt klart er *i overensstemmelse* med reformistenes argumentasjon, er beskrivelsen som helhet et tegn på at det ikke er tale om “maneuver” i sammenhengen “maneuver warfare”. Blant annet la manualen i sin omtale av “maneuver” eksplisitt vekt på ødeleggelse, eller trussel om ødeleggelse, av fienden, ikke bare hans *vilje*, slik særlig William Lind betonte. I tillegg var balansen mellom “maneuver” og “firepower” mer fremtredende i manualen enn det som fremkom i reformistenes argumentasjon.

Etter å ha beskrevet de ulike bestanddelene i “Combat Power”, beskrev manualen så “Combat Imperatives”. Med dette menes de forhold en militær sjef måtte ha evne til å forstå for å kunne komme opp med en god løsning på et gitt taktisk problem. I følge FM 100-5 (1982) var disse som følger:

1. Insure unity of effort.
2. Direct friendly strengths against enemy weaknesses.
3. Designate and sustain the main effort.
4. Sustain the fight.
5. Move fast, strike hard, and finish rapidly.
6. Use terrain and weather.
7. Protect the force.³¹²

Under punkt 1 finner vi så noe interessant:

The chaos of battle will not allow absolute control. *As battle becomes more complex and unpredictable, decision making must become more decentralized.* Thus, all echelons of command will have to issue mission orders. Doing so will require leaders to exercise initiative, resourcefulness, and imagination – and to take risks.

...

Mission orders require commanders to determine *intent* – what they want to happen to the enemy.

...

311 Ibid., s. 2-4.

312 Ibid., s. 2-6–2-10.

Mission orders need cover only three important points:

1. They should clearly state the commander's objective, what he wants done, and why he wants it done.
2. They should establish limits or controls necessary for coordination.
3. They should delineate the available resources and support from outside sources.³¹³

Igjen finner vi trekk ved doktrinen som kan synes inspirert av "maneuver warfare". Skal vi tro TRADOCs offisielle historiker, var det imidlertid tysk innflytelse som var bakgrunnen for implementering av dette konseptet (se ovenfor). Det er vanskelig å kontrollere denne delen av Romjues fremstilling opp mot andre kilder. Nok en gang ser vi imidlertid at det er grunnlag for å stille spørsmål ved om det ikke er slik at det finnes trekk ved *AirLand Battle* som kan sies å være mer eller mindre i *overensstemmelse* eller delvis *inspirert* av konseptet "maneuver warfare", snarere enn at disse fellestrekkene egentlig innebærer en implementering av konseptet? Dette er en vesentlig forskjell, som vi har sett går igjen på samtlige av de punktene hvor det kan sies at manualen er i *overensstemmelse* med "maneuver warfare".

AirLand Battle vektla for øvrig helt andre konsepter enn "maneuver warfare", som aldri omtales i FM 100-5 (1982). I beskrivelsen av prinsippet "Depth", het det for eksempel at "Deep attack is neither a sideshow nor an unimportant optional activity; it is an inseparable part of a unified plan of operation",³¹⁴ og det ble understreket at "the deep battle component of the AirLand Battle doctrine supports the commander's basic scheme of maneuver by disrupting enemy forces in depth."³¹⁵ Som vi så ovenfor, var dype operasjoner også helt sentralt i *Active Defense*.³¹⁶ I denne sammenheng er det verdt å bemerke at det blir urimelig når Shimon Naveh påstår at "prior to the emergence of Lind's criticism, the issue of depth had never carried any significant weight in America's military thought. Therefore, it is most likely that it was his writing which aroused professional consciousness in that direction."³¹⁷ På bakgrunn av hva som faktisk er innholdet i FM 100-5 (1976), kan man klart fastslå at Naveh tillegger reformistene, og her særlig Lind, en overdreven og oppkonstruert rolle, noe som i alvorlig grad svekker hans fremstilling.

313 Ibid., s. 2-7.

314 Ibid., s. 7-2.

315 Ibid., s. 7-13; for øvrig er det her interessant å bemerke at LtC. Holder, en av manualens forfattere, poengterer at "deep battle" utvikles i artilleriet, og således må kunne sies å tilhøre "firepower"-leiren i U.S. Army; se LtC. L.D. Holder, "Maneuver in the Deep Battle", *Military Review*, vol. 62, nr. 5 (mai 1982): 54-61.

316 Igjen, jf. FM 100-5 (1976), s. 4-6: "In general, *the most decisive offensive is one which strikes with overwhelming force into the enemy's rear, and destroys or captures his service support, combat support, and command and control.*" Se også Starrys utlegning av dette aspektet ved *Active Defense*.

317 Naveh, *Military Excellence*, s. 271.

Et annet konsept som ble vektlagt sterkt i *AirLand Battle*, og som vi også finner i *Active Defense*,³¹⁸ er *Combined Arms*. Særlig vektlegges dette konseptet i sammenheng med prinsippet “synchronization”:

Combined Arms: Victory on the battlefield will hinge on fully synchronizing combat forces. Weapons and units are more effective when they operate jointly than when they function separately.³¹⁹

Konseptene *Deep Attack* og *Combined Arms* er totalt sett de mest vesentlige konseptene manualen fremhever, og som vi har sett, har begge disse konseptene sine røtter i 1976-utgaven av FM 100-5 *Operations*. Det synes derfor nærliggende å konkludere med at selv om *AirLand Battle* har elementer som ligner på elementer fra konseptet “maneuver warfare”, er *AirLand Battles* operative konsept på ingen måte identisk. For å avrunde kan vi vise enda en illustrasjon på dette. Den finner vi i kapittel 8, “Fundamentals of the Offense”, hvor følgende setning kan tyde på sterk innflytelse fra reformistene:

Attacks that avoid the enemy’s main strength but shatter the will of the defending commander or reduce the fighting capability of his troops are the fastest and the cheapest way of winning.³²⁰

Ser vi på hele avsnittet dette sitatet er hentet fra, blir imidlertid bildet et annet:

Destroying the enemy’s fighting force is the only sure way of winning; therefore, forces undertake offensive operations primarily to destroy enemy forces. It is not necessary to defeat every enemy combat formation to win. *Attacks that avoid the enemy’s main strength but shatter the will of the defending commander or reduce the fighting capability of his troops are the fastest and the cheapest way of winning.* (forf. uth.)

Frontal attacks are nearly certain to be costly in lives and equipment. Therefore, they should be undertaken only when they will inflict disabling losses on the enemy, neutralize a major enemy force, or accomplish some lesser effect for a specific and important purpose. On the other hand, accomplished tacticians have consistently preferred well-conceived attacks against weakness rather than force-on-force battles of attrition. They know that destruction is most practical after the enemy has been turned out of a position or is caught in a posture vulnerable to fire.³²¹

318 Se for eksempel FM 100-5 (1976), s. 3-10.

319 FM 100-5 (1982), s. 7-3.

320 Ibid., s. 8-4.

321 Ibid., s. 8-4.

Selv om dette avsnittet kanskje kan være inspirert av visse elementer fra “maneuver warfare”, var altså målet til U.S. Army fortsatt “destroying the enemy’s fighting force”, gjerne ved å fange ham i en “posture vulnerable to fire”. Dette overordnede målet er ikke identisk med “maneuver warfare”-konseptets uttalte mål om å ikke nedkjempe fienden, men hans *vilje* til å kjempe, selv om sitatet ovenfor også vektlegger dette aspektet. Poenget er at det egentlig ikke er så stor forskjell mellom siste setning i avsnittet ovenfor og Linds beskrivelse av “maneuver” innenfor rammene av en “attrition doctrine” – “maneuver is primarily for the purpose of bringing firepower to bear on the opponent to cause attrition.”³²² Det gir derfor ikke mening å forsøke å karakterisere *Active Defense* og *AirLand Battle* som henholdsvis “attrition” eller “maneuver” doktriner.

Samlet sett er det nyanseforskjeller både i avsnittet og ellers i manualens tekst, som gjør at det kan sies at *AirLand Battle* inneholder trekk som er i *overensstemmelse* med trekk ved konseptet “maneuver warfare”, men at manualen som helhet er på ingen måte *identisk* med konseptet. Som vi har sett trenger dessuten de trekkene som kan synes å stemme overens med reformistenes argumentasjon ikke nødvendigvis en gang være inspirert av reformistene. Mange av de sentrale konsepter og trekk ved *AirLand Battle* synes derimot å ha sine røtter i *Active Defense*. *AirLand Battle* var derfor ikke et revolusjonært brudd med tidligere amerikansk doktriner, men bør snarere ses som en del av en evolusjonær del av amerikansk doktrineutvikling i kjølvannet av *Active Defense*. For å sitere to sentrale aktører i utarbeidingen av *AirLand Battle*:

The “new” defensive doctrine clearly bears many marks of its predecessor. Other connections are more subtle. In combining the static and dynamic forms of defense, it consummates what the doctrine of 1976 intended and places important new emphasis on offensive maneuver and tactical interdiction.

The new formulation will be less prescriptive and more elastic, but it does not really represent revolutionary change.³²³

Selv om *AirLand Battle* i mye større grad enn forgjengeren *Active Defense* eksplisitt vektla “offensive maneuver”, var dette altså *ikke* i sammenhengen “maneuver warfare”, men i stor grad en evolusjonær utvikling. Selv om 1982-utgaven av FM 100-5 *Operations* i noen grad kan ha vært inspirert av Boyd, Lind og andre reformister, synes denne innflytelsen å ha vært *indirekte*. Med bakgrunn i denne studiens behandling virker Romjues fremstilling troverdig når han oppsummerer reformistenes innflytelse som følger:

322 Lind, “Some Doctrinal Questions...”: 58.

323 Tate og Holder, “New Doctrine”, s. 9; Holder var forfatter av manualen, mens Tate var sjef for “Department of Tactics” ved USACGSC.

Besides the wide staffing of FM 100-5 throughout the Army, prominent defense writers, including Edward N. Luttwak and Bill Lind, were invited to review and discuss the drafts. TRADOC regarded as exaggerated the charge by some of the civilian critics that the 1976 FM 100-5 was pure attrition doctrine, and found the critics' own maneuver views to be oversimplified in many cases, but their views on the new manual were taken into account.³²⁴

Uansett hvor mye TRADOC eventuelt la vekt på Lind og Luttwaks meninger, kan det ikke sies at disse meningene gav seg utslag i en revolusjonær tilnærming til doktrineutvikling, nedfelt som *AirLand Battle* i 1982-utgaven av FM 100-5 *Operations*. Som forfatterne Holder og Wass de Czege skrev i det manualen var på vei i trykken: "... the 1982 edition of FM 100-5 is essentially an evolutionary change to doctrine".³²⁵ Selv om Lock-Pullan forsøker å konstruere et bilde av Starry som en "doctrinal revolutionary",³²⁶ og påstår at "the civilian critics, with their broad agenda, were to outline the concepts with which the army was able to reform itself,"³²⁷ gir dette lite mening. Enda mindre mening gir imidlertid Naveh når han påstår at Starry var revolusjonær, men "abstained from employing the term theoretical revolution when referring to the 1982 conceptual exploit" fordi hans mål var "to bequeath to the US Army an operational theory for modern manoeuvre as well as systemic patterns for research, criticism and development of such a theory."³²⁸ *AirLand Battle* hadde et større, mer eksplisitt fokus på blant annet "maneuver", men representerte i det store og hele en evolusjonær utvikling fra forgjengeren *Active Defense*. *AirLand Battles* fokus på "maneuver" hadde derfor liten direkte sammenheng med konseptet "maneuver warfare".

KONKLUSJON

På bakgrunn av den behandlingen begrepet "maneuver warfare" har vært igjennom på de foregående sidene, kan vi konkludere med at det som skjuler seg bak ordene "maneuver warfare" er et militært konsept som antagelig ble utarbeidet i 1978, og som opptrådte som et begrep i den amerikanske forsvarsdebatten det påfølgende år. Edward N. Luttwak er sannsynligvis den første til å benytte begrepet "manoeuvre warfare". Likevel er det verdt å merke seg at en tidligere offiser, David P. Porreca, bruker begrepet litt senere samme år, men da med et tilsvarende, men likevel noe annet innhold. "Maneuver warfare" har nemlig en

324 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 58.

325 Wass de Czege og Holder, "New FM 100-5": 69; se også Wass de Czege, "Army Doctrinal Reform": 108–109.

326 Lock-Pullan, "Civilian Ideas and Military Innovation": 137.

327 Ibid.: 128.

328 Naveh, *Military Excellence*, s. 264.

helt spesifikk betydning. “Maneuver warfare” er navnet på et militært konsept utviklet av sentrale personer innenfor “the Military Reform Movement”, hvor særlig William S. Lind og John R. Boyd fremstår som sentrale for utviklingen av selve konseptet, i tillegg til Steven L. Canby og Edward N. Luttwak.

Som vi har sett baserer konseptet “maneuver warfare” seg på John Boyds konfliktteori, som gjerne oppsummeres i hans “OODA-loop”. I tillegg hevdes det at utvalgte militærhistoriske skrifter understøtter teorien. Videre forfekter konseptet “mission-type orders” (*Auftragstaktik*), “focus of (main) effort” (*Schwerpunkt*), samt “search for enemy surfaces and gaps” (det vil si å rette eget *Schwerpunkt* mot fiendens svakheter), som de tre sentrale doktrinære “filtre” innenfor “maneuver warfare”.

I denne studien har vi sett at det er åpenbare svakheter i det grunnlaget konseptet “maneuver warfare” hviler på. Det er særlig tre forhold som skiller seg ut. For det første baseres “The Boyd Theory” på urimelig bruk av naturvitenskaplige teorier for å konstruere en universell teori om krigføring, i den grad at et militært konsept bygget på denne teorien må håndteres varsomt. For det andre fremstår det historiske grunnlaget i likhet med det teoretiske grunnlaget for konseptet også som selektivt, og er på mange måter grovt forenklet.³²⁹ Den manglende historiske forankringen utgjør i seg selv en alvorlig brist i argumentasjonen om at “maneuver warfare” er universelt anvendelig. Det er vanskelig å finne grunnlag for å hevde at ideen om “maneuver warfare” stammer fra kinesiske Sun Tzu, og faktisk har vært til stede i hodet på mange av de mest suksessrike hærførere opp gjennom historien.

For det tredje har vi sett at “maneuver warfare” utvikles som en motsats til en urimelig tolkning av samtidig amerikansk doktrine. *Active Defense* kan ikke karakteriseres som en doktrine basert på “firepower-attrition”, på samme måte som det ikke er grunnlag for å hevde at *AirLand Battle* er “maneuver warfare”. Dikotomien “attrition-firepower/maneuver warfare” har i denne sammenheng ikke grunnlag, og det er grunn til å betvile at dikotomien har noen forankring i virkeligheten. *Active Defense* la riktignok sterk vekt på ildkraftens betydning og forsvarerens fordeler på det moderne slagfeltet, men la samtidig også stor vekt på mobilitet, enheter organisert som et “Combined Arms Team”, styrkekonsentrasjon, operasjoner på dypet av slagfeltet, samt trening av personell og beslutningsdyktighet hos ledere på alle nivåer. Mange av disse trekkene videreføres som vi har sett også i *AirLand Battle*. Samlet sett gjør svakheterne i konseptet “maneuver warfare” sitt teoretiske og historiske grunnlag, samt dets spesifikke kobling til den samtidige amerikanske forsvarsdebatten, at “maneuver warfare” er å anse som et militært konsept som vanskelig kan sies å ha

329 Se for eksempel Jørstad, *Emperor's New Clothes*, som konkluderer med at “It appears that the ambiguous terms and selective historical examples have been interpreted and distilled to a degree where they eventually conform to the manoeuvrist thought.” (Jørstad, *Emperor's New Clothes*, “Abstract”, s. 2)

universell gyldighet. “Maneuver warfare” – manøverkrigføring – har en svært begrenset anvendelighet. Konseptet er en levning fra den kalde krigen, nærmere bestemt den amerikanske forsvarsdebatten mot slutten av den kalde krigen, som selv i sin samtid oppnådde begrenset innflytelse i doktrineutviklingen innenfor U.S. Army.

Dette sistnevnte faktum har mye å gjøre med måten konseptet ble fremmet på og hvordan “the Military Reform Movement” opptrådte i den samtidige forsvarsdebatten. Som John M. Oseth bemerket under West Point-konferansen i 1982, ville reformistene i større grad måtte sette til side “the solitary grandeur and arrogance of radical chic in favor of the practical struggle to communicate and persuade” skulle de ha håp om gjennomslag.³³⁰ Hans råd kan nok ikke sies å ha blitt fulgt.

Som vi har sett, er det likevel trekk ved *AirLand Battle* som er i *overensstemmelse* med trekk fra “maneuver warfare”. Imidlertid kan det ikke sies at innføringen av “agility”-prinsippet, “mission orders”, i tillegg til et mer eksplisitt fokus på “maneuver” egentlig innebar at konseptet “maneuver warfare” ble innført. Disse trekkene er riktignok tidvis i samsvar med argumentasjonen til reformistene og konseptet “maneuver warfare”, men kan ikke sies å representere en implementering av dette konseptet. Snarere er det flere tegn som tyder på at inspirasjonskildene til blant annet “mission orders” og “the operational level” ikke var reformistene, men derimot tysk militær doktrine. Reformistene og deres konsept “maneuver warfare” oppnådde derfor liten grad av *direkte* innflytelse på doktrineutviklingen i U.S. Army.³³¹ Den innflytelsen de tross alt oppnådde var videre *negativ* og *indirekte*, i den forstand at de bidro til en omfattende diskusjon som satte doktrine på dagsorden i den samtidige forsvarsdebatten på en bemerkelsesverdig måte.

Reformistene kan derfor karakteriseres som et av ytterpunktene i den samtidige amerikanske forsvarsdebatten. Deres argumenter i doktrinedebatten var uten tvil godt kjent, sentrale reformister var delvis involvert i doktrineutviklingsprosessen, men det er altså likevel grunn til å stille spørsmål ved hvor mye deres argumenter faktisk ble lyttet til. Som Richard Betts oppsummerte det:

The maneuver advocates have performed a valuable service by pushing debate beyond assessment of the static balance and refocusing attention on operational doctrine and the need to find ways of grabbing back the initiative in an engagement rather than resting on reactive defensive concepts. But they have done so

330 Oseth, “Overview“, s. 61.

331 Reformistene synes derimot å hatt stor grad av gjennomslag i U.S. Marine Corps; se for eksempel LtC. H.T. Hayden (red.), *Warfighting. Maneuver Warfare in the U.S. Marine Corps* (London/Mechanicsburg, PA.: Greenhill Books/Stackpole Books, 1995).

by functioning as one pole in a dialectic, not by providing a synthesis. The useful impact of their service will be a nuance rather than a revolution.³³²

Dette bildet understøttes faktisk særlig av reformistenes syn på *AirLand Battle*. William Lind hevdet for eksempel under den omtalte West Point-konferansen at “some maneuver warfare concepts have already been incorporated into the AirLand Battle doctrine and the 1982 version of FM 100-5”.³³³ Her skal vi merke oss bruken av ordene “some ... concepts” i stedet for “the ... concept”. Videre hevdet Lind i det som trolig er et oppsummerende foredrag at “while few are likely to become skilled practitioners of maneuver warfare just by reading [FM 100-5 (1982)], it does legitimize many of the reformers’ doctrinal arguments.”³³⁴ Det at William Lind omtalte sin egen og sine åndsfrenders innflytelse i disse relativt moderate ordelag, er kanskje det klareste tegnet på at reformistenes innflytelse på *AirLand Battle* i realiteten var begrenset.

Andre samtidige uttalelser fra øvrige reformister tyder dessuten på at det hersket uenighet innad i bevegelsen om hvorvidt disse trekkene egentlig var i overensstemmelse med deres program.³³⁵ John Boyd kritiserte blant annet *AirLand Battles* “synchronization”-prinsipp i harde ordelag.³³⁶ I stedet for å representere en doktrinær revolusjon, var snarere den doktrinære utviklingen fra *Active Defense* til *AirLand Battle* evolusjonær, slik vi ovenfor har sett den bli beskrevet av manualens forfattere. Konseptet “maneuver warfare” omtales aldri i 1982-utgaven av FM 100-5 *Operations*, som i stedet har et klart fokus på konsepter som *Deep Attack* og *Combined Arms*. Røttene til disse konseptene finner vi i 1976-utgaven av *Operations*, ikke i en revolusjonær tilnærming til doktrinutvikling. Selv om FM 100-5 (1982) eksplisitt la økt vekt på “maneuver”, var derfor ikke denne vektleggingen resultat av innføring av konseptet “maneuver warfare”.³³⁷

332 Betts, “Dubious Reform”, s. 77.

333 Lind, “Case for Maneuver Doctrine”, s. 88.

334 Lind, “Reappraisal”, s. 332.

335 Se Herbert I. London, *Military Doctrine and the American Character. Reflections on AirLand Battle* (New Brunswick/London: Transaction Books, 1984), s. 47: “Complicating the matter is the disagreement among maneuver supporters on the question of whether AirLand Battle is a true expression of maneuver doctrine. Edward Luttwak accepts this conclusion, but Steven Canby disagrees. ... What this suggests is that an agreed upon definition of maneuver strategy does not exist, and that inferences of various kinds can be drawn from AirLand Battle doctrine.”

336 Se Burton, *Pentagon Wars*, s. 243, som siterer Boyd på følgende måte: “You synchronize watches, not people.”

337 Det er interessant å merke seg at en forfatter som Robert Leonhard kommer til samme konklusjon, dog med nesten motsatt fortegn. Han hevder for eksempel at “the developers of AirLand Battle have flirted with maneuver but have been unable to shake American military traditions of the past. While ALB represents an attempt to break with doctrinal problems of the Vietnam era, the irresistible siren song of technology, firepower, and mass destruction continues to lure American thought back to the ‘battle calculus’ of attrition.” (Leonhard, *Art of Maneuver*, s. 186)

Denne studien understøtter i så måte den offisielle historikeren John L. Romjues behandling av amerikansk doktrineutvikling mellom 1976 og 1982. Selv om Romjue ofte med rette kan kritiseres for å være tilsynelatende svært kilde-nær, fremstår sentrale deler av hans fremstilling som troverdig. På bakgrunn av denne studiens gjennomgang av forsvarsdebatten mellom 1976 og 1982 synes Romjues konklusjon å tegne et rimelig balansert bilde av reformistenes innflytelse når han skriver at de sivile kritikerne ble inviterte til diskusjon, og at “their views on the new manual were taken into account.”³³⁸

Selv om Romjues fremstilling har et sterkt offisielt preg, og derfor bør behandles kritisk, må det kunne sies at nyere fremstillinger går alt for langt i å justere Romjue. Særlig gjelder dette Shimon Navehs fremstilling, men også Richard Lock-Pullans artikler og nytutgitte bok. Disse forfatterne tegner et skjevt bilde av så vel doktrineprosessen som av sentrale aktørers rolle innenfor denne. Vi har sett flere eksempler på dette, blant annet når Naveh påstår at Linds “perceptual exploits” i debatten i etterkant av utgivelsen av *Active Defense* helt klart gjør ham til en “paradigm shifter”,³³⁹ og også når Lock-Pullan omtaler Starry som en “doctrinal revolutionary”.³⁴⁰ Dette er viktig, siden dette ubalanserte inntrykket er med på å tillegge “the Military Reform Movement” en overdrevet innflytelse på amerikansk doktrineutvikling. Dette igjen har betydning for hvordan konseptet “maneuver warfare” bør oppfattes – bør man for eksempel basere et lite europeisk lands militære doktriner på dette konseptet?

Det er i denne sammenheng interessant å bemerke at en av reformistene og John Boyds “disipler”, James G. Burton, erkjenner at “those of us who were hard-core reformers realized that the movement was dead” 11. oktober 1987.³⁴¹ På denne dagen ble det publisert en artikkel i *Washington Post* som både kritiserte bevegelsen som helhet og reformistene Pierre Sprey, Dina Razor og William Lind i særdeleshet.³⁴² Når ingen av lederne for “the congressional Military Reform Caucus” kom til deres hjelp, skjønte Burton og andre sentrale reformister at spillet var slutt.³⁴³

For det må faktisk kunne sies at reformistenes argumentasjon og opp-treden etter hvert fremstår mer og mer som del av et spill. Riktignok bidro reformistene innledningsvis til en dyptgripende, omfattende, til tider svært opphetet, men resultatmessig tidvis også fruktbar debatt om militær doktriner og dens plass i det amerikanske forsvaret. Likevel vil jeg hevde at reformistenes fortsatte argumentasjon for sitt konsept sett i lys av utviklingen av så vel amerikansk doktriner som doktrinedebatt, etter hvert begynner å anta formene av en bløff.

338 Romjue, *Active Defense to AirLand Battle*, s. 58.

339 Naveh, *Military Excellence*, fn. 83, s. 282.

340 Lock-Pullan, “Civilian Ideas and Military Innovation”: 137.

341 Burton, *Pentagon Wars*, s. 237.

342 Reed, Fred, “Let’s Reform the Military Reformers,” *Washington Post*, Outlook section, 11. oktober 1987, gjengitt i Burton, *Pentagon Wars*, s. 237.

343 Burton, *Pentagon Wars*, s. 237.

Reformistenes argumentasjon har vist seg bemerkelsesverdig seiglivet, men også mistenkelig uforanderlig. Boyds “disipler” fortsetter å pøse ut litteratur med titler som *A Swift Elusive Sword. What if Sun Tzu and John Boyd did a National Defense Review?*³⁴⁴ mens William Lind så sent som i 2001 holdt foredrag i Norge med så å si identisk innhold som i sin argumentasjon i amerikansk forsvarsdebatt 20 år før.³⁴⁵ Er det virkelig slik at disse personene har funnet “the military philosopher’s stone?”³⁴⁶ På bakgrunn av de foregående siders behandling våger jeg påstanden om at så definitivt ikke er tilfelle.

I så måte er det problematisk at Norge innførte konseptet “maneuver warfare” som norsk militær doktrine så sent som i 1995, med ytterligere konkretisering i *Forsvarets fellesoperative doktrine* i 2000. I lys av denne studiens konklusjoner vil jeg hevde at det er på høy tid med en evaluering av “maneuver warfare”-konseptets anvendelighet som grunnleggende norsk militær doktrine.

344 Chester W. Richards, *A Swift Elusive Sword. What if Sun Tzu and John Boyd did a National Defense Review?* Second Edition (Washington, D.C.: Center for Defense Information, 2003).

345 Se Lind, “Origins of Maneuver Warfare”.

346 Fry, “Myths of Manoeuvre”: 5.

THE RISE AND FALL OF MANOEUVRE WARFARE:

LANDMILITÆR DOKTRINEUTVIKLING I NORGE ETTER 1980

av Kjetil Henriksen

Denne studien behandler teoriutvikling innenfor militær tenkning. Manøverteori og manøverkrigføringsmetode var en oppskrift for løsning av militære problemstillinger som var utviklet og formulert i USA i 1970- og 1980-årene. Ideen ble grepet av norske offiserer som et alternativ til landforsvarets rådende metode for planlegging og gjennomføring av operasjoner. I 1990-årene ble et operasjonskonsept basert på manøverteorien institusjonalisert i Forsvaret gjennom formelle beslutninger. Etter århundreskiftet fikk manøvertenkning og manøverkrigføringsmetoden en mindre framtreddende plass i Forsvarets doktriner. Hva var det som motiverte for en omlegging av doktrinen på denne måten?

Utviklingen av Hærens doktriner fra 1980 til 2006 er behandlet som en sammenhengende prosess. Studien tar innledningsvis for seg utgangspunktet omkring 1980. Her beskrives Hærens oppdrag, organisasjon og taktikk. Problemet som ble identifisert i løpet av 1980-årene, var at doktrinen i stigende grad ble oppfattet som lite hensiktsmessig. Dette er så gjenstand for drøfting, før løsningen som ble valgt og utviklet til doktrinen som forelå i 2000 behandles. Avslutningsvis gjøres en kort analyse av utviklingen etter utgivelsen av den første fellesoperative doktrinen for Forsvaret.

FRA INVASJONSFORSVAR TIL UTRYKNINGSFORSVAR

Mellom 1980 og 2006 forandret Hæren seg fra å være et landsdekkende territorialforsvar til et mobilt utrykningsforsvar. Invasjonsforsvaret ble avvirket. I 2006 var Hæren mindre enn i 1980, den var organisert annerledes og hadde annet materiell. Den opererte også etter en annen doktrine. Denne studien undersøker endringer i Hæren mellom 1980 og 2006 med vekt på den operative doktrinen.

Perioden som blir behandlet i denne studien, dekker tiden like før og like etter den kalde krigens slutt. Da 1980-årene begynte, var frontene mellom Nato og Warszawa-pakten steile. Man snakket om den andre kalde krigen etter avspenningstendensene i 1960- og 1970-årene. Sovjetunionens politikk overfor Afghanistan og Polen førte til usikkerhet om landets hensikter. Oppbygging av styrker og økende offensiv kapasitet indikerte kortere varslingsstid ved et eventuelt angrep. Fra midten av 1980-årene sank spenningsnivået mellom blokkene. Den bipolare orden som hadde hersket siden 1940-årene, tok slutt omkring 1990. Tiden som fulgte, var preget av usikkerhet om militærmaktens anven-

delse. Den vante trusselen fra øst var borte. I dens sted kom risikoen for ustabilitet i tidligere sovjetrepublikker og utfordringer utenfor alliansens tradisjonelle ansvarsområde.¹ Natos nye strategiske konsept innebar mindre stående styrker og større reaksjonsevne, nettopp for å kunne håndtere nye konfliktformer.

Perioden etter 1980 var også kjennetegnet av en fornyet interesse for militær teori, internasjonalt som i Norge. Militær teori er betegnelsen på systematisk tenkning om militære problemer på grunnlag av blant annet erfaringer fra tidligere konflikter. Fagfeltet inneholder elementer som historie, psykologi, teknologi og geografi. En spesiell retning innenfor militærteorien sto sentralt. Det var manøverteorien med sin avlegger manøverkrigføring. I USA ble det gjort store anstrengelser for å fornye den landmilitære doktrinen i 1970- og 1980-årene. Mange offiserer med bakgrunn fra tjeneste med stridsvogner og mekanisert infanteri mente at Vietnam-krigens vekt på såkalte anti-opprøroperasjoner til fots hadde ført til at utviklingen av amerikansk doktrine for krig mot en materielt og organisatorisk jevnbyrdig fiende hadde stagnert. Dette hadde gitt Sovjetunionen et forsprang innenfor det europeiske krigsteater. Sovjetunionen hadde i 1960- og 1970-årene styrket sin kapasitet for mekanisert krigføring i Europa betraktelig.

Doktrinen USA valgte som svar på problemet med å skulle slåss i undertall mot en moderne mekanisert motstander, ble av mange i USA så vel som i Norge oppfattet som en form for manøverkrigføring. Kjernen i manøvertenkningen var å påvirke fiendens vilje fremfor hans evne. Intensjonen var at fienden skulle bli stilt overfor så uventede og vanskelige situasjoner at hans reaksjoner ble irrelevante og at han mistet troen på å fortsette operasjonen. Man søkte en indirekte tilnærming, det vil si at man skulle rette egen styrke mot fiendens svakheter. Vellykket manøverkrigføring ble ansett å ha oppdragsbasert ledelse som forutsetning. Oppdraget beskrev en ønsket slutt situasjon for operasjonen med en spesifisert hensikt. Den ansvarlige for utførelsen sto fritt til å fravike detaljer i ordrer hvis det oppsto situasjoner som hemmet gjennomføringen av den opprinnelige planen. Det sentrale under oppdragsbasert ledelse var å utnytte muligheter som bød seg for å oppnå hensikten med operasjonen.

Et kulturelt fenomen som kom til uttrykk i denne perioden, var verdien av den enkelte soldat. Store tap av menneskeliv i kamp var ikke lenger akseptert, og dette bidro trolig til at man satset på en form for krigføring hvor metoden ikke var gjensidig nedsliting av mennesker og materiell, men å utmanøvrere fienden – en mer human form for krig.² Utviklingen i USA fikk ringvirkninger i Nato og

-
- 1 Natos generalsekretær Manfred Wörner åpnet i en tale under Det nordatlantiske råds 36. sesjon i Brussel 29. november 1990 for at det var aktuelt å forsvare medlemmenes interesser uten at dette var knyttet til deres territorium.
 - 2 Golfkrigen i 2001 da en USA-ledet koalisjon drev irakiske styrker ut av Kuwait ble sett på som et skoleeksempel på vellykket manøverkrigføring. Tapstallene på koalisjonens side var overraskende lave. Dette førte til forventninger om at moderne krig ikke behøvde å innebære mange døde.

i de øvrige medlemsland. Selv om Torgeir E. Sæveraas i det foregående bidraget viser at AirLand Battle ikke innebar en implementering av manøverkrigføringskonseptet, var det generelle inntrykket blant militære i Norge at AirLand Battle representerte noe nytt, og at dette nye kunne betegnes som manøverkrigføring. Denne delen av studien vil ta utgangspunkt i dette synet og undersøke hvilke konsekvenser det fikk for norsk doktrineutvikling.

Norge var knyttet til konflikten mellom blokkene ved sin beliggenhet og gjennom medlemskapet i Nato. En sterk konsentrasjon av sovjetiske stridskrefter befant seg på Kolahalvøya, nær grensen til Finnmark. Disse styrkene var hovedsakelig ledd i Sovjetunionens globale ambisjoner, men nærheten til norsk område medførte at de ble oppfattet som en regional utfordring. Avtaler om militær og politisk støtte fra andre Nato-land hadde som formål å balansere styrkeforholdet. Etter 1990 ble beredskapet senket og invasjonforsvaret begrenset til Nord-Norge, men det var fortsatt et konvensjonelt, mekanisert angrep mot norsk territorium som ble ansett som viktigste utfordring. Behovet for å erstatte materiell mottatt som amerikansk våpenhjelp i 1950- og 1960-årene og økende driftsutgifter førte til at Hæren ble mindre.

Under det meste av den kalde krigen var militær teori ikke en omfattende virksomhet i Norge. Doktrinebegrepet var lite brukt. Militærteoretiske studier ut over et nødvendig minimum for å utøve det praktiske håndverket inn gikk ikke i pensum ved militære skoler. Det mindretall av offiserer som befattet seg med slike spørsmål, gjorde det i sin fritid. Doktrinen var uuttalt, uskreven og udiskutabel. Trusselen var relativt stabil, og foruten teknologisk fornyelse ble forandringer ansett som lite nødvendig. Den spesifikke geostrategiske situasjonen og støttemaktene anført av USA anga rammene for Forsvarets utvikling. Det norske forsvarsproblemet hadde funnet sin løsning, det gjaldt bare å få det finansiert. Doktrinen tilsa relativt statiske operasjoner med overlevelse for egne avdelinger som hensikt. Det gjaldt å holde striden gående inntil allierte og nasjonale forsterkninger kunne overføres til operasjonsteateret. Dette var basert på styrkeforholdsbetraktninger mellom norske og sovjetiske avdelinger hvor konklusjonen var at et defensivt operasjonsmønster måtte velges.³ Operasjonene var i hovedsak forsvarsgrenvise, det vil si at det var liten samordning av for eksempel Hærens og Luftforsvarets bidrag på de lavere nivåer.

Denne betraktningmåten ble utfordret i løpet av århundrets to siste tiår. Fra midten av 1990-årene var det en utbredt oppfatning at manøverkrigføring ville være best egnet under militære operasjoner. Den gjeldende doktrinen ble oppfattet som en form for utmattelseskrig, manøverkrigens teoretiske motpart. Utmattelseskrigens prinsipp var å ødelegge fiendens fysiske forutsetninger for å fortsette striden. Over tid ville den part seire som var i stand til å produsere og bevare størst kampkraft. Til tross for at alle militære operasjoner inneholder

3 Se f.eks. *Taktiske direktiver for Hæren (TDH 79)*, Forsvarets overkommando 1979.

elementer av utmattelse så vel som manøver, ble utmattelseskrig oppfattet som gammeldags og lite hensiktsmessig. I 1995 besluttet Forsvarssjefen at manøverkrigføringens prinsipper skulle legges til grunn for Forsvarets strukturutvikling og operasjonsplanlegging.⁴ I årene frem til århundreskiftet ble forsvarsgrenenes anstrengelser på doktrineområdet koordinert, og i 2000 ble *Forsvarets fellesoperative doktrine* utgitt. Manøverteori dannet grunnlaget for en offensiv og bevegelig doktrine tilpasset norske forhold. Ambisjonene var høyere enn tidligere og holdetidsbegrepet mindre sentralt, selv om allierte forsterkninger fortsatt var en forutsetning for å lykkes med å avvise et invasjonforsøk.

AVGRENSNING

Det er med de over skisserte rammebetingelser denne studien søker å belyse den landmilitære doktrineutviklingen i Norge mellom 1980 og 2006. Det presiseres at forholdet mellom ressurser og ambisjoner ikke er en problemstilling som behandles i denne studien. Situasjonen med vedvarende ubalanse mellom disse to danner et viktig premiss, men utsettes altså ikke for videre granskning her.

Det kan hevdes at en doktrine som ikke eksisterer annet enn som en trykksak, ikke er noen virkelig doktrine. Denne studien undersøker ikke på hvilken måte gjeldende doktrine fikk direkte betydning for hvordan Hæren drev sin virksomhet. Her har hensikten vært å spore utviklingsarbeidet og debatten som førte frem til den skrevne doktrinen. At Hæren ikke drev krigsoperasjoner i det aktuelle tidsrom, er en av årsakene til denne avgrensningen. Et forhold som berøres lite i denne studien, er hvorvidt skillet mellom utmattelseskrig og manøverkrig er så tydelig som man kan få inntrykk av ved å følge denne utviklingen. Enkelte forfattere vektlegger sterkt at manøverkrig eller utmattelseskrig aldri foreligger i sin rene form, og at dikotomien er overdrevet.⁵ Men debatten bar preg av at manøverkrig og utmattelseskrig ble oppfattet som motpoler. Nyansene i oppfatning av hva *maneuver warfare* i sin rene form var i liten grad gjenstand for debatt i Norge. Her var man påvirket av ulike impulser, særlig fra USA, men definisjonen av manøverkrigføring var mindre skarp. Begrepet var oppfattet å ha prototypiske trekk som gjorde at flere varianter i større eller mindre grad falt innenfor kategorien manøverkrigføring.

Det operasjonelle nivået var der taktiske elementer var tenkt satt sammen for å bidra til oppnåelse av strategiske mål. Ikke bare Hæren, men også Luftforsvaret, Sjøforsvaret og spesialstyrker var leverandører av taktiske elementer i en felles helhet. Og det hele skulle finne sted innenfor totalforsvarets ramme. Det var ikke hensikten at Hæren skulle drive manøverkrigføring alene.

4 *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig* (FSJ 95) Forsvarets overkommando 1995.

5 Se f.eks. Nils Jørstad, "The emperor's new clothes": *manoeuvre warfare and operational art*, avhandling for mastergraden i filosofi, Universitetet i Glasgow (Department of modern history, 2004).

Av hensyn til studiens omfang er de andre forsvarsgrenenes virksomhet ikke behandlet her, men Heimevernet er tatt med der det er naturlig.

For å fange inn overgangen fra en statisk og defensiv doktrine til en manøverkrigsdoktrine er studien kronologisk avgrenset til perioden fra 1980 til 2006. I 1980 var *Taktiske direktiver for Hæren (TDH 79)* nylig gitt ut i ny utgave. Dette dokumentet ble allment oppfattet å uttrykke en form for utmattelsesdoktrine. Avdelingene skulle graves ned for beskyttelse. Forsvarets fellesoperative doktrine som kom i 2000 hvilte på en manøvertilnærming til strukturutvikling og operasjonsplanlegging. Det representerte et foreløpig kulminasjonspunkt for den militærteoretiske renessansen i Hæren. Etter den tid svingte pendelen tilbake, men elementer av manøvertenkningen ble beholdt.

Debatten om utmattelse eller manøver, eller forholdet mellom disse i en ny doktrine, var knyttet til ulike grunnleggende spenninger – som mellom tradisjon og reform, mellom mobilitet og tilstedeværelse, mellom mobiliseringsforsvar og yrkesforsvar og mellom Forsvarets evne til å være krigsforebyggende i fred versus effektiv i krig. Der de reformvennlige slo til lyd for å etablere en mindre hær med økt profesjonalisering og med evne til å møte uidentifiserte trusler, hevdet de konservative at det beste ville være å beholde en stor mobiliseringshær disponert for å møte invasjonforsøk mot norsk territorium.

Endringene i Hæren etter 1980 hadde flere årsaker. Det var ikke den kalde krigens slutt som utløste prosessen med å omforme Hæren fra en defensiv og statisk organisasjon til en offensiv og bevegelig manøverstyrke. Tvert i mot kan det sies at det var da situasjonen etter den kalde krigen var grundig analysert at doktrinens manøverpreg et stykke på vei ble reversert. Murens fall var flere år inn i fremtiden da pionerene for omleggingen begynte å argumentere for en annen måte å drive operasjoner.

PROBLEMSTILLING OG PERSPEKTIV

Hva var bakgrunnen for innføringen av en ny landmilitær doktrine? Hvem var pionerene, og hvorfor ønsket de å endre Hæren i denne perioden?

For det andre: *Hvorfor ble det besluttet at manøverkrigføring var best egnet for Hæren?* Det var ikke åpenbart at dette burde bli svaret på landmilitære problemer i Norge. Debatten viste at mange var uenige i de tanker som ble lansert. Likevel kan det sies at fra midten av 1990-årene var det bred enighet om at Hæren beveget seg i riktig retning, til tross for en del bekymringer knyttet til innholdet i doktrinen som da befant seg på utviklingsstadiet. Kritikkk kom fra ulike hold om manøverkrigføring som fenomen og om hvorvidt slik krigføring var egnet for forsvaret av Norge. Ved århundrets slutt rådet en smule eufori om manøverdoktrinen. Hvorfor?

Avslutningsvis skisseres en forklaring på *hvorfor manøverkrigføring fikk en mer beskjeden plass i Forsvarets doktriner etter århundreskiftet.*

Samlet sett kan doktrineutviklingen i Hæren plasseres innenfor en bred samfunnsutvikling. Doktrinen som forelå i 2000, tok opp i seg allmenne kulturelle og teknologiske trender. Dette er det overordnede perspektiv. Samuel Huntington mener at en organisasjon som Hæren formes av to imperativer, et funksjonelt og et sosialt.⁶ I det funksjonelle imperativ ligger løsning av forsvarsoppgavene som er pålagt. Det sosiale imperativ er kulturelle og ideologiske krefter i samfunnet. Både funksjonelle og sosiale faktorer virket da Hærens doktrine ble endret i 1980- og 1990-årene.

Et annet perspektiv er at det som skjedde, var det landsdekkende folkeforsvarets avvikling. I dette perspektivet reflekterte prosessen fra en form for utmattelseskrigføring til en form for manøverkrigføring et generasjonsskifte blant offiserene. Planene for hvordan Hæren skulle operere ble i lang tid etter 1945 lagt av offiserer som hadde minner fra det strategiske overfallet 9. april som viktig referanseramme. Holdningen var at dette skulle ikke kunne skje igjen. Samtidig hadde de begrenset erfaring med militære operasjoner av noen størrelse. Til tross for den norske deltakelse i allierte operasjoner mellom 1940 og 1945, var det få norske offiserer som ledet enheter større enn kompani eller skvadron. Da Tyskland kapitulerte i mai 1945, var frigjøringen av Norge ikke en norsk, men en alliert operasjon. De offiserene som drev utviklingen i siste del av det 20. århundre, hadde deltatt i planlegging og gjennomføring av store Nato-øvelser, men manglet krigserfaring. Fra 1980-tallet ble vi imidlertid vitne til en forsiktig revitalisering av militær tenkning, inspirert utenfra, en intellektuell strømning som fenget i første rekke offiserer som hadde sin utdanning og tjeneste fra 1960-årene og senere.

Prosesen som ledet fra Hærens taktiske direktiver i 1979 fram mot revisjonen av den fellesoperative doktrinen i 2006 foregikk ikke på en planmessig eller strukturert måte. Det skyldtes blant annet fraværet av en doktrineansvarlig instans i Forsvaret i en lang periode.

LANDFORSVARET VED SLUTTEN AV DEN KALDE KRIGEN

Etter andre verdenskrig var ambisjonen å bygge opp og opprettholde et landsdekkende nasjonalt balansert territorialforsvar basert på allmenn verneplikt og totalforsvarskonseptet. Hurtig tilførsel av allierte forsterkninger var en forutsetning for planleggingen. I begynnelsen av 1980-årene bar planene for landoperasjoner i Norge preg av 1) at infanteriet til fots var sentralt med de begrensninger i mobilitet, beskyttelse og ildkraft dette innebar, 2) at direkte tilnærming til fienden var foretrukket, det vil si at egen styrke i hovedsak skulle rettes mot fiendens styrke, i stedet for eksempelvis å ramme fienden indirekte ved å angripe hans svakere beskyttede ledelses- eller forsyningsavdelinger og 3) at operasjonene ble

6 Samuel Huntington, *The soldier and the state: The theory and politics of civil-military relations*, Cambridge, Massachusetts: Belknap Harvard, 1979.

sett på som forsvarsgrenvise hendelser, altså at samvirket mellom for eksempel Hæren og Luftforsvaret var beskjedent. Forsvarskommisjonen av 1974 hadde i sin utredning anbefalt en kvalitetsheving av Hærens avdelinger blant annet ved å øke innslaget av pansrede enheter og anskaffelse av moderne luftvern våpen.⁷ Kommisjonens anbefaling ble bare til en viss grad fulgt.

Trusselen mot norsk territorium var betraktet som formidabel i perioden som ble kalt den andre kalde krigen.⁸ Forsvarets ledelse antok at fienden ville være overlegen de norske styrkene innenfor ildkraft, mobilitet og pansring. Og ikke minst i volum. Han ville ha evne til framrykning over sjø og gjennom luften. I motsetning til norske avdelinger regnet man med at fienden disponerte atomvåpen og kjemiske våpen på taktisk nivå. Det var forventet at fienden kunne drive operasjoner døgnet rundt. Man måtte regne med spionasje, sabotasje, elektronisk og psykologisk krigføring. Mulige svakheter hos fienden var at hans tunge avdelinger ville ha få framrykningsakser, og at de ville ha stort forsyningsbehov. Et annet forhold var at en stor del av fiendens personell var bundet til kjøretøyer. Det førte til at han ville være redusert hvis han måtte angripe til fots. For øvrig ble det dannet et bilde av en nærmest komplett motstander. Sett i lys av hva som etter 1990 kom for dagen om tilstanden i Sovjetunionens væpnede styrker synes trusselen å ha vært overdimensjonert.⁹ Det var flere årsaker til at trusselbildet ble som det ble. Etterretningsstaben, som leverte data for Hærens trusselvurdering, var en institusjon som primært var innrettet mot strategisk varsling. Operasjonelle og taktiske forhold var ikke denne stabens spesialer. Analysen av den antatte fienden manglet kritisk refleksjon. Man tok for seg sovjetisk organisasjon og utrustning uten å legge vekt på forhold som ville ha begrenset handlefriheten og dermed overlegenheten.¹⁰ Doktrinen vektla at en invasjon skulle møtes så tidlig som mulig, før fienden rakk å forberede noen form for forsvarsstilling. I ettertid synes dette å ha vært en meget stor utfordring for de i hovedsak mobiliserbare norske brigadene.

7 NOU 1978: 9, *Forsvarskommisjonen av 1974*, s. 218–222.

8 Se f.eks. TDH 79, hefte 1 *Grunnsyn*.

9 Samtale med Arne Dalhaug 14. september 2005. Dalhaug var sjef for Forsvarsstaben. Han hadde tidligere tjenestegjort bl.a. som bataljonssjef, brigadesjef og stipendiat ved NUPI; samtale med Jon Rogstad 20. oktober 2005. Rogstad var taktisk hovedlærer ved Krigsskolen midt på 1980-tallet og tjenestegjorde senere bl.a. i Etterretningsstaben. Han mente at fiendebildet som ble presentert i TDH 79 tok lite hensyn til at sovjetiske styrker ville ha vært utsatt for friksjon.

10 Willard C. Frank og Philip S. Gillette, *Soviet military doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915–1991* (London: Greenwood, 1992), s. 26 kan bidra til innsikt: [...] although the West knew that it should pay particular attention to what Soviets did *not* discuss, it largely avoided some essential questions such as the effects of massive alcohol addiction on command, of a sense of cultural inferiority on morale, of abominable quality on precision equipment, and of spiritual malaise upon performance. Defeats, imitative leadership, incorrect doctrine, inoperable premises, political decay, social and psychological afflictions were not officially part of Soviet reality. Western military estimates tended to mirror those lacunae in Soviet literature, greatly underestimating their effects on performance and planning.

Den sovjetiske revurderingen mot slutten av tiåret førte til større optimisme med tanke på å håndtere utfordringen, ikke grunnleggende omvurdering på norsk side.¹¹ At et noenlunde uendret trusselbilde fikk dimensjonere norsk forsvarsplanlegging etter den kalde krigens slutt kan i ettertid forekomme underlig. I USA slo for eksempel doktrinen fast i 1993 at den kalde krigen var over, og at den nye trusselen måtte møtes med andre metoder.¹² Til det er å si at i Norge var usikkerhet om utviklingen i Russland vektlagt. Etniske og nasjonale konflikter, ulike former for organisert kriminalitet og aktiviteter løselig benevnt som terrorisme – i seg selv ikke militære trusler mot Norge – kunne føre til at militære maktmidler kom under kontroll av ustabile og irrasjonelle krefter. Denne faren var oppfattet som reell.¹³ For øvrig utelukket man heller ikke at utviklingen i retning av demokrati og fredelig sameksistens kunne reverseres.

HÆRENS OPPDRAG

”Hæren skal forsvare norsk landområde og sikre de installasjoner og anlegg som er nødvendige for mottak og utnyttelse av alliert hjelp.”¹⁴ Slik kommuniserte Hærens ledelse overfor vernepliktige mannskaper i førstegangstjeneste hva oppdraget var tidlig i 1980-årene. Sitatet uttrykker kort territoriets sentrale stilling og betydningen av alliert støtte for norsk landmilitær doktrine.

I langtidsmeldingene for 1979–83, 1984–88 og 1989–93 beskrev de samme formuleringene Forsvarets oppgaver:

1. Forsvaret skal bidra til sikring av fred i Norges del av verden ved å forebygge og om nødvendig motvirke et væpnet angrep på norsk område, og gi handlefrihet til å hevde norske interesser og rettigheter. For å oppnå dette skal Forsvaret være i stand til å løse følgende oppgaver:
 - kunne yte sterkest mulig motstand mot enhver form for angrep
 - hevde suvereniteten over norsk område og raskt kunne avvise, begrense eller nedkjempe ulike former for krenkelser
 - gjennomføre en effektiv overvåkings- og varslingstjeneste
 - forsterke det stående beredskap i utsatte områder raskt og med hensiktsmessige midler

11 Se f.eks. Aleksander Kan, ”Naboskap under kald krig og perestrojka”, *Forsvarsstudier*, nr. 6 (1988).

12 Department of the Army 1993, FM 100-5 *Operations*, s. vi.

13 Stephen J. Blank og Jacob W. Kipp påpeker i Blank og Kipp (red.), *The Soviet military and the future*, (Westport: Greenwood, 1992), s. 1 at en rekke forhold som hadde preget Sovjetarmeen også ville prege Den russiske armé: geostrategisk kontekst, framtidskrigens natur, et flernasjonalt forsvar av én stat, hvordan kjernevåpnene skulle håndteres, forholdet sivile – militære og militærmaktens rolle.

14 *Håndbok for soldaten. Hæren* (Forsvarets overkommando, 1973), s. 17.

- legge forholdene best mulig til rette for mottak, beskyttelse og understøttelse av, så vel som samvirke med, allierte styrker i en nødsituasjon.
- 2. Forsvaret skal være beredt til å gi støtte til FNs fredsbevarende operasjoner ved å øremerke og øve spesielle beredskapsstyrker og på anmodning eventuelt avgi norske kontingenter.
- 3. Forsvaret skal yte innsats som ledd i myndighetsutøvelse i områder under norsk ressursjurisdiksjon i form av kontroll og oppsyn over virksomheten på kontinentalsokkelen og i den økonomiske sone. En eventuell utvidelse av sjøterritoriet vil medføre utvidede oppgaver.
- 4. Forsvaret skal i den utstrekning det er forenlig med de øvrige oppgaver, yte størst mulig bidrag til det sivile samfunn.¹⁵

For perioden 1994–98, da den kalde krigen var over, var oppgaven formulert annerledes, men innholdet var likevel langt på vei det samme som i de tre foregående langtidsmeldinger.¹⁶ Med meldingen om Forsvarets virksomhet i perioden 1999–2002 fastsatte regjeringen invasjonsforsvar, territorialforsvar, krisehåndtering, suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse, etterretningstjeneste og internasjonalt engasjement som de viktigste oppgaver for Forsvaret.¹⁷ Dette var den siste langtidsmeldingen som la kald-krigsscenarioer til grunn for planleggingen. Det er berettiget å si at oppgavene samfunnet påla Forsvaret fra slutten av 1970-årene til slutten av 1990-årene i hovedsak var de samme.¹⁸

Av oppdragets punkt én ble Hærens dominerende mål utledet: forsvar mot invasjonsforsøk mot landterritoriet. Kjernebegrepene var motstand mot angrep, forsterkning av det stående beredskap og forberedelser for mottak av allierte styrker. Etterretningsstabens ytre organisasjon skulle avdekke hvor et eventuelt angrep kom. Heimevern og Hærens lokalvern avdelinger fantes i alle landsdeler og skulle sikre mobiliseringen og ta opp kampen først. Hærens feltbrigader skulle så møte og stanse angrepet.

Forsvarets forskningsinstitutt utledet sent på 1970-tallet landforsvarets oppgave slik:

-
- 15 St.meld. nr. 94 (1978–79), s. 100. Likelydende formuleringer i St.meld. nr. 74 (1982–83) *Retningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1984–88*, s. 16; St.meld. nr. 54 (1987–88) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1989–93*, s. 65.
- 16 St.meld. nr. 16 (1992–93) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1994–98*, s. 77–78.
- 17 St.meld. nr. 22 (1997–98) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999–2002*, s. 58.
- 18 Linjen kan trekkes bakover: Både Hærens overkommandos forslag til 3-årsplan fra 15. november 1945 og St.meld. nr. 32 (1945–46) *Plan for en første reising av Norges forsvar (Treårsplanen)* skisserte de samme overordnede militære oppgaver, det ville si sikre mobiliseringen, slåss med egne midler til hjelpen kom og være forberedt på å støtte FN militært. Dette var før det fantes formelle avtaler om forsterkninger utenfra.

- i. den *territorielle* oppgave, som bl a går ut på å:
 - holde territoriet under observasjon og kontroll
 - forsvare viktige områder og objekter og avverge mindre angrep
 - sinke og kanalisere større angrep og sikre og kontrollere kommunikasjonssystemene i slik utstrekning at det kan skapes situasjoner som letter innsetting av mobile, slagkraftige operative enheter for løsning av
- i. den *landoperative* oppgave, som er å stanse og/eller slå angriperen¹⁹

Norske forsvarsplanleggere regnet dog ikke med at det ville være mulig å stanse en angriper fra øst i det åpne lendet i Finnmark. Hærens stående styrker i fylket var derfor av beskjedent omfang. Forsvarsinnsatsen ble konsentrert om Troms. Planene gikk ut på å bevare kampkraft lenge nok til at nasjonale og allierte forsterkninger rakk fram. Dette ble kalt *holdetid*. Holdetid var en viktig parameter for forsvarsplanleggingen under den kalde krigen. Man regnet på norsk side ikke med å kunne nedkjempe en invasjonsstyrke uten støtte fra Nato. Tidlig varsel om en invasjons omfang og geografiske mål var sammen med tilstrekkelig holdetid helt sentrale forutsetninger for at forsvaret skulle kunne lykkes. Nord-Norge var prioritert av flere årsaker. For det første gikk man ut fra at det var her mulighetene for raskt å få alliert støtte var minst, slik at det var nødvendig å basere seg på egne ressurser i større grad enn i Sør-Norge.

For det andre regnet man med at Sør-Norge var skjermet av Natos forsvarsplaner for Vest-Tyskland og Danmark. Overføring av feltavdelinger fra Sør-Norge til Nord-Norge var planlagt i samsvar med vurderingen av den nordligste landsdel som mest utsatt.²⁰ Et overraskende angrep over svensk territorium var ikke betraktet som sannsynlig.

OPPGAVER UTENLANDS

Støtte til FNs fredsbevarende styrker inngikk i Hærens oppgavespekter gjennom 1980- og 1990-årene. Det utgjorde en liten del av den totale virksomheten, men tas med her fordi den rommet kimen til en prinsipiell debatt som ble ført med økende intensitet etter Murens fall, nemlig debatten om ”hjemme versus ute”. Nils Holme, direktør for Forsvarets forskningsinstitutt, formulerte i 2001 sitt syn på denne debatten slik:

Den sikkerhetspolitiske debatt preges av en spenning mellom to syn: Noen ser landets sikkerhetspolitiske og militære utfordringer i første rekke knyttet til de langsiktige utfordringene i vårt eget land- og sjøområde, og i nærområdene til

19 E. Reine, *Analyse av Hærens operative enhet* (Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI-rapport, 1978)), s. 15.

20 Det framgår av Ole Johan Silseth, *Distriktskommando Østlandet 1945–2002: Hærens regionale kjempe*, at overføringene herfra ville ha startet med Brig 5 og to infanteribataljoner av Forsvarssjefens utrykningsstyrke ved enkel beredskap. Ved høyere beredskap kunne DKØ komme til å avgi alle de fem brigader den satte opp.

disse. Andre er mest opptatte av at vi må yte vårt bidrag til at konflikter i fjernere områder ikke utvikler seg på en slik måte at de truer oss eller våre interesser. Beslektet med dette syn høres også en oppfatning av at den respekt og anseelse som internasjonal politisk synlighet og militær deltagelse i internasjonale operasjoner kan gi, vil styrke vår posisjon i utfordringer vi selv måtte komme til å stå overfor.²¹

Den mest omfattende innsatsen var bataljonen som inngikk i FN-styrken i Libanon fra 1978 til 1998. I 1990-årene kom også inn med tyngde bidrag til ulike FN- og Nato-operasjoner på Balkan i etterkant av Jugoslavias oppløsning. Likevel er det riktig å si at fram til århundreskiftet var dette en tilleggsoppgave som ble ansett å trekke ressurser bort fra de viktigste funksjonene.²²

Selv om denne oppfatningen i hovedsak lå fast også i 1990-årene, var det tegn til glidning mot løsere forbindelse mellom norsk territorium og norske interesser. Håvard Klevberg har vist hvordan norsk sikkerhetspolitikk på området utenlandsoperasjoner gradvis endret seg gjennom 1990-årene. Vekten på denne typen operasjoner i Forsvarets oppdragsportefølje økte. Klevberg mener at den sikkerhetspolitiske justering norske myndigheter med dette gjennomførte i 1990-årene i liten grad ble gjenspeilet i Forsvarets militære organisasjons struktur og materielloppsetning.²³ Dette skyldtes at gjennom hele perioden ble forsvar mot mulig invasjon av norsk territorium av det politiske flertall og Forsvarets ledelse oppfattet som den viktigste – og vanskeligste – oppgaven.²⁴ Det ble kalt den dimensjonerende oppgave, og vurderingen var at hvis Forsvaret var i stand til å løse denne, ville det også være i stand til å løse øvrige, og mindre krevende oppgaver.²⁵

Den mest uttalte debatten om landforsvaret i 1980-årene dreide seg om organisering og utrustning. Den dreide seg om Hærens størrelse uttrykt som antallet brigader felthæren skulle bestå av, og i hvilken grad brigadene skulle ha pansrede kjøretøyer. Organisasjonens form og innhold la føringer for den landmilitære doktrinen som gjaldt fram til reformene i 1990-årene.

- 21 Nils Holme 2001, "Problemstillinger i nordområdene", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 1(2001): 4. Holme var administrerende direktør ved Forsvarets forskningsinstitutt 1993–2001.
- 22 Forsvarssjef Sigurd Frisvold sa i et foredrag i Oslo Militære Samfund i oktober 2004 at internasjonale operasjoner var en tilleggsoppgave fram til etter århundreskiftet.
- 23 Håvard Klevberg 1999, "Norsk sikkerhetspolitisk omprøving i fire trinn: om forholdet til internasjonale fredsoperasjoner etter Den kalde krigen", *Internasjonal politikk* nr. 4, s. 507–525; For en annen inndeling, se Børresen mfl. 2004, *Allianseforsvar i endring*, s. 231–234.
- 24 Se f.eks. Trond Moltzau 1998, "Langtidsmeldingens konsekvenser for Forsvaret", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 5 (1998): 15. Moltzau var sjef for Sentralstaben i Forsvarets overkommando, Forsvarssjefens sentrale planelement.
- 25 Tanken var at hvis Forsvaret kunne løse invasjonsforsvarsoppgaven i Nord-Norge ville det også være i stand til å løse ethvert annet aktuelt oppdrag. For en problematisering av denne oppfatningen, se Henning-A. Frantzen, "'Proper war' and 'war in reality': the changing concept of war", *IFS Info* nr. 6 (2002).

ORGANISASJON

Organisasjonen gjenspeilte delingen i territoriale og landoperative oppgaver. Det norske landforsvaret var basert på begrenset beredskap ved stående avdelinger, mens hoveddelen av Hæren besto av mobiliserbare avdelinger. Heimevernet og Hærens lokalforsvarsavdelinger sørget for et visst landsdekkende beredskap. Tolkningen av erfaringene fra det tyske angrepet i 1940 hadde blitt overført på trusselen fra Sovjetunionen. Brigadene utgjorde det landoperative element.

Hærordningen i Norge var et kadresystem, det vil si at fastlønnede befal utgjorde rammen for Hæren som ved økt beredskap eller mobilisering ville bli fylt opp med vernepliktige. I tillegg drev det fastlønnede befal utdanning av mannskaper i førstegangstjeneste. Omkring 1980 var Hæren en infanterihær i den forstand at den var dominert av infanteribataljoner som forflyttet seg til fots. Mekaniserte avdelinger fantes i mindre omfang enn i andre europeiske armeer. Stridsvogner var organisert i mindre enheter som selvstendige eskadroner og tropper. Disse inngikk normalt ikke i brigadene.

Brigadene var de største hæravdelingene med en fast organisasjon. Til sammen talte hver brigade om lag 5000 mann. De besto av funksjonelle ledd for ledelse, kamp, taktisk støtte og forsyningsstøtte. Tre infanteribataljoner á tre geværkompanier dannet kjernen i brigaden. Stridsvogner eller stormpanservogner fantes ikke. Bataljonene hadde ikke pansret beskyttelse, de forflyttet seg primært til fots, og deres ildkraft var i hovedsak finkalibret, det vil si at geværer og maskingeværer var dominerende våpen.

Det fantes kadre for én divisjon, som er nivået over brigade, i Nord-Norge. Hensikten med å mobilisere divisjonen ville ha vært å samordne flere brigaders innsats når de virket i samme område, særlig i angrepsstrid. Det faktum at det ikke eksisterte en fast divisjonsorganisasjon understreket doktrinens defensive innretting. Å bevare egen kampkraft hadde høyere prioritet enn å slå ut fiendtlige avdelinger. Karakteristiske trekk ved divisjonen var: den hadde ingen fast organisasjon; den var mindre samtrent enn brigadene; avdelinger med lavere treningsstandard og utrustning enn det normale for felthæren inngikk; forsyningsstøtte ble ivaretatt av forsvarsdistriktet eller landforsvaret på stedet.

I 1980 besto krigshæren av tolv brigader, hvorav én, Brigaden i Nord-Norge, var en stående avdeling. Den hadde det meste av sitt personell på plass, og avdelingene skjøttet beredskapsoppdrag foruten at de utgjorde "brigadeskolen" for mannskaper i førstegangstjeneste og befal under utdanning. De elleve mobiliseringsbrigadene hadde én til to offiserer i daglig tjeneste som kadre. Øvrig befal var dels i tjeneste ved andre avdelinger, staber eller skoler, dels var de vernepliktige. Disse brigadene ble repetisjonsøvet om lag hvert fjerde år. I tillegg kom 28 selvstendige infanteribataljoner i lokalvernet og 50–60 lokalvernkompanier. Ved mobilisering ville Hæren vokst til 165 000 mann.

FORSVARSKOMMISSJONEN AV 1974

Forsvarskommisjonen av 1974 (FK 74) var den første i sitt slag etter Forsvarskommisjonen av 1946. På samme måte som like etter andre verdenskrig, ble FK 74 opprettet for å oppnå bred politisk konsensus om forsvarsreform i en vanskelig tid. Bakgrunnen for kommisjonen var blant annet den vedvarende sovjetiske militære oppbygging i Norges nærområder. Det var behov for fornyelse av Forsvaret. Videre førte radikale strømninger, spesielt blant ungdom, i kjølvannet av amerikansk engasjement i Vietnam og rustningskappløpet mellom blokkene til en økt retorikk mot stormaktspolitikken. Kommisjonen hadde et bredt mandat. Det overordnede oppdraget lød: ”I lys av den sikkerhetspolitiske, teknologiske og strategiske utvikling, og under hensyntaken til begrensning i de økonomiske ressurser, skal kommisjonen vurdere Forsvarets plass og utforming som ledd i norsk sikkerhetspolitikk.”²⁶

I langtidsmeldingen for perioden 1989–93 påpekte Forsvarsdepartementet at den omfattende våpenhjelpen hadde gitt et uriktig bilde av hvor stort forsvar Norge kunne opprettholde for egne penger.²⁷ Man søkte en overgripende plan for hvordan Forsvaret skulle utvikles basert på full nasjonal finansiering.²⁸

Kommisjonen regnet verneplikten for å være så grunnleggende at den var styrende for strukturutviklingen. ”Utformingen av Forsvarets materiellpolitikk må ta hensyn til at vi har et vernepliktsforsvar.”²⁹

Om landforsvaret hevdet FK 74 blant annet at Norge var avhengig av hurtig å kunne mobilisere avdelingene, samt at feltbrigadene måtte ha kapasitet til å flytte seg fra en landsdel til en annen. Dette hang sammen med at personellgrunnlaget i hovedsak befant seg i Sør-Norge, mens den største trusselen var antatt å være mot Nord-Norge.

Forsvarskommisjonen av 1974 framholdt at økonomien ville sette tak for strukturen innenfor kommisjonens tidsperspektiv som var fram til 1993. Analysen konkluderte på dette grunnlag med at det burde la seg gjøre å sette opp 13 eller 14 brigader i landforsvaret. Brigaden på Vestlandet (Brig V) ble vedtatt opprettet i 1982 og ble erklært operativ 1. januar 1986. Det ble den trettende brigaden. Hæren hadde aldri hatt et høyere antall brigader. Den fjor-

26 NOU 1978: 9 *Forsvarskommisjonen av 1974*, s. 1.

27 St.meld. nr. 54 (1987–88), s. 83

28 Ulike støtteordninger som det amerikanske våpenhjelpprogrammet, Natos infrastrukturprogram og amerikansk støtte til Forsvarets forskningsinstitutt og etterretningstjenesten tilførte Norge titalls milliarder kroner etter andre verdenskrig. Da våpenhjelpprogrammet ble avviklet i løpet av 1960-årene ble det klart at Forsvaret måtte reformeres for å kunne finansieres med nasjonale midler. Se Rolf Tamnes 1997, *Oljealder*, bd. 6 i *Norsk utenrikspolitikkens historie*, s. 63–64.

29 NOU 1978: 9, s. 82. Denne holdningen til verneplikten var et varig trekk i Norge. Se f.eks. Hjalmar I. Sunde, ”Forsvaret, verneplikten og forsvarsviljen”, i Huitfeldt (red.), *Forsvaret i en ny tid* (Oslo: Oslo Militære Samfund, 2000), s. 152–164; Ståle Ulriksen forklarer denne oppfatningen med en norsk mentalitet som tilsier at nordmenn flest måler militærmakt i antall menn med gevær, Ståle Ulriksen 2002, *Den norske forsvarstradisjonen: militærmakt eller folkeforsvar*, (Oslo: Pax, 2002), s. 268.

tende brigaden, som skulle ha vært en forsterkningsbrigade til Nord-Norge, ble ikke realisert. Brigadene ble satt opp landskapsvis, fra Sørlandet til Troms, men kunne settes inn i hele landet.³⁰

Brigadene burde etter kommisjonens syn bestå av tre infanteribataljoner, hver med fire geværkompanier. Fire geværkompanier per bataljon var en nyhet. Hensikten med å innføre et fjerde kompani i bataljonen var å ”øke infanteribataljonens stridsutholdenhet og taktiske anvendelighet.”³¹ Økningen av antall kompanier var tenkt løst personellmessig ved at disse skulle være mindre enn de daværende tre kompanier per bataljon. FK 74 kalte sin anbefalte operative enhet for Brigade 90. Denne skulle ha økt ildkraft, mobilitet og beskyttelse sammenliknet med tidligere brigader. For tre av brigadene anbefalte FK 74 at en infanteribataljon skulle erstattes av en panserbataljon. Hensikten var å gi disse brigadene større offensiv kapasitet. Stridsvognavdelinger som fast organisatorisk del av operativ enhet representerte noe nytt for Hæren. Den stående brigaden i Nord-Norge, samt en mobiliseringsbrigade i Trøndelag og en mobiliseringsbrigade på Østlandet skulle på denne måten bli panserforsterkede Brigader 90 (Brig 90 PF).

Det ble anbefalt tre divisjonskommandoer for ledelse av brigadenes strid. Disse divisjonskommandoene var tenkt å ha divisjonstropper som oppklarings- og artilleriressurser for at divisjonssjefen skulle kunne påvirke den samlede strid. Disse divisjonskommandoene skulle etableres i Trøndelag og på Østlandet, i tillegg til den som var på plass som kadre i Nord-Norge.

Siden FK 74s planleggingsperspektiv var fram til 1993, bygde også Forsvarets langtidsplan for 1984–88 på anbefalingene fra FK 74.³² Forsvarsdepartementet skrev riktig nok i meldingen at det ville bli nødvendig å vurdere om antallet brigader kunne opprettholdes.³³ Forsvarsdepartementet ønsket at det skulle tas en avgjørelse om hvorvidt brigadene skulle gis ulik materiellmessig moderniseringsgrad eller om noen av brigadene skulle oppløses. Det syntes umulig å opprettholde en krigsorganisasjon bestående av 13 brigader som alle skulle gis moderne utrustning. Departementet ønsket avgjørelsen tatt i løpet av planperioden 1984–88. Dette var første gang en langtidsmelding for Forsvaret så klart uttrykte at strukturreduksjoner kunne bli nødvendig for å bringe samsvar mellom mål og økonomiske midler. Alternativene regjeringen så for seg – differensiert brigadestandard eller færre, men moderniserte, brigader – representerte det som kan kalles henholdsvis kvantitets- og kvalitetslinjen.

30 Iflg. Silseth 2004, *Distriktskommando Østlandet*, s. 201, skulle Brig 5 avgis ved enkel beredskap. Ved forsterket beredskap skulle Brig 5 og Brig 3 avgis på ordre, mens Brig 6 og Brig 1 skulle være forberedt på innsetting i Trøndelag eller andre kommandodistrikter i Sør-Norge.

31 NOU 1978: 9, s. 219.

32 St.meld. nr. 74 (1982–83).

33 St.meld. nr. 74 (1982–83), s. 33.

Langtidsmeldingen for 1984–88 utløste en militærfaglig debatt om antallet brigader i krigsstrukturen kunne opprettholdes.³⁴ Et utvalg nedsatt av Generalinspektøren for Hæren etter pålegg fra Forsvarssjefen konkluderte i 1984 med at alle Hærens 13 brigader måtte beholdes. Utredningen viste at nedlegging av tre brigader ville frigjøre midler tilstrekkelig til å gi to brigader ny struktur, en av dem bare delvis.³⁵ Det syntes å være lite å vinne ved å redusere antall brigader. Generalinspektøren sluttet seg til innstillingen. Det samme gjorde alle Hærens generaler og de øverstkommanderende for begge landsdeler. Dette var den rådende oppfatning i Hæren midt i 1980-årene. Tapt kvantitet kunne etter dette synet ikke kompenseres fullt ut gjennom kvalitetsforbedring. ”I vårt vidstrakte land er behovet for hærstyrker stort, og manglende antall kan bare delvis oppveies av øket kvalitet eller bedret strategisk mobilitet. At vi sammenlignet med naboland som Sverige og Finland mobiliserer relativt små hærstyrker burde også mane til forsiktighet med ytterligere reduksjon.”³⁶ Dette resonnementet var naturlig innenfor den rådende doktrinen som var basert på utholdenhet og utmattelse.

FK 74s konklusjoner la økonomiske forutsetninger til grunn som det viste seg ikke kunne innfris. Kjøp av F-16 jagerfly ga lite rom for investeringer i Hæren. Uforutsette utgifter til forhåndslagring, økte personellkostnader, FN-styrken i Libanon og felles Nato-investeringer begrenset handlefriheten ytterligere.

FK 74 hadde vært klar over dilemmaet som lå i avdelingenes behov for på den ene side en viss kvalitet for å kunne løse oppdrag i et moderne stridsmiljø, og på den annen side Hærens behov for en viss størrelse for å kunne dekke flere eventualiteter i et vidstrakt land. Forslaget om Struktur 90 var et forsøk på å komme ut av dilemmaet. Struktur 90, som ble presentert høsten 1984, var en revidert utgave av FK 74s anbefaling. I Struktur 90 ville åtte brigader bli modernisert innen 1997. Forsvarssjefen ga uttrykk for at forslaget hadde svakheter. Luftvern-, oppklarings- og kontrabeskytningskapasiteten³⁷ ville ikke bli tilfredsstillende. Han konkluderte likevel med at Struktur 90 skulle innføres i alle brigader innen 1993. Bare den stående Brigaden i Nord-Norge nådde det målet.³⁸

34 FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1978–89, Olav Breidlid jan. 1985, ”Aktuelle spørsmål i Hæren”, s. 19–20.

35 FBA, FSJ-notat 12/86 19. feb. 1984.

36 FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1978–89, Vigleik Eide 15. mar. 1982, ”Hærens framtidige organisasjon”, s. 3.

37 Kontrabeskytning var betegnelsen på å beskytte fiendens artilleri med eget artilleri.

38 Om Fredrik Vilhelm Bull-Hansens tid som forsvarssjef heter det i Jon Gunnar Arntzen og Knut Helle (red.) 2001, *Norsk biografisk leksikon*, bd. 2 (Oslo: Kunnskapsforlaget, 2001), s. 91, blant annet: ”I hans periode som forsvarssjef ble det stadig klarere at det som var bygd opp med betydelig alliert hjelp etter 1945, krevde grunnleggende reformer. [...] Bull-Hansens fagmilitære konklusjoner fortonte seg som et ultimatum: Primært måtte bevilgningene økes med 6–7 prosent i planperioden. Hvis det ikke skjedde, måtte det forsvarspolitiske ambisjonsnivået senkes.”

Forsknings sjef ved FFI, Ragnvald Solstrand, hevdet at F-16-kjøpet var et eksempel på en investering der konsekvensene for andre forsvarskomponenter ikke var tilstrekkelig kjente.³⁹ På grunn av vanskeligheter med å vinne forståelse for Hæren som system, antok han at Hæren kunne bli taperen i budsjettkampen og ha problemer med å få sine – hver for seg – relativt små, materiellprosjekter inn i budsjettene. Han så for seg seks tenkbare løsninger på problemet med ubalanse mellom Forsvarets strukturmål og tilgjengelige midler:

1. Jevnt fordelt reduksjon av forsvarsevne over alle landsdeler.
2. Reduksjon av forsvarsevne i de lavest prioriterte landsdeler.
3. Reduksjon av beredskapskravene ved å utnytte økte varslingsmuligheter.
4. Etablering av en ubalansert nasjonal forsvarsstruktur ved å satse på visse typer allierte forsterkninger.
5. Fundamental endring av vårt forsvarskonsept for nasjonale styrker.
6. Endring av vår base og/eller atompolitikk.⁴⁰

Solstrands punkt to var som nevnt over en løsning som var tatt i bruk. Av forskjellige årsaker var forsvarsinnsatsen prioritert til Troms. For øvrig var forslagene ansett å være for radikale så lenge den kalde krigen varte. Senere skulle flere av punktene i denne listen komme til å bli vurdert.

Landforsvarets oppdrag og organisasjon i 1980-årene inngikk i en implisitt doktrine som hadde landsdekkende invasjonforsvar basert på gående infanteri som kjerne. 1980-årene var preget av redusert og forsinket modernisering av krigsorganisasjonen i forhold til FK 74s anbefalinger. En del nytt materiell ble riktig nok anskaffet, blant annet rakettluftvernåpen. Samlingen av stridsvognvåpenet i bataljoner innebar økt kampkraft for brigadene. Men det lyktes ikke å forbedre pansring, mobilitet eller ildkraft tilstrekkelig til at mer offensivt pregede operasjoner var mulig.

De 12–13 brigadene som utgjorde felthæren gjennom 1980-årene og ut i 1990-årene, hadde aldri komplett utrustning. Materiellmangler gjorde at brigadene ikke kunne mobiliseres eller øves samtidig. Forsvarets forskningsinstitutt ga i 1993 ut en rapport som viste at basert på visse materiellmessige kriterier var antallet brigader som kunne sies å være operative i begynnelsen av 1990-årene så lavt som fire eller færre.⁴¹ Den reelle operative status hadde først og fremst implikasjoner for evnen til å drive operasjoner. Det var en viktig oppgave, fordi avskrekking oppnås gjennom troverdighet. Likevel er det er ikke gitt at

39 Ragnvald Solstrand 1985, "Forsvarets framtidige struktur", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 3 (1985): 115–117.

40 Solstrand, "Forsvarets framtidige struktur", s. 121.

41 Gunnar Nils Johnsen, Øyvind Mølmann og Erling Gunnar Wessel, *Brigadenes materiellbetingede operativitet i perioden 1990–95* (Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 1993 (FFI-rapport)), s. 56–58.

den avskrekkende effekten Hæren var tenkt å oppfylle led i samme grad. Som instrument for mobilisering av et stort antall personer i mange feltavdelinger spilte Hæren en krigsforebyggende rolle. "For many roles, where 'presence' is important, forces must be conspicuous, even if they are not that capable."⁴²

Det var uten tvil debatten om Hærens størrelse, uttrykt ved antall brigader, og moderniseringsgrad i form av tilførsel av materiell som var mest synlig i 1980-årene. På mer utilgjengelige arenaer begynte en annen debatt, nemlig om hvordan Hæren skulle operere.

ET DIREKTE OPERASJONSKONSEPT

Operasjonskonseptet i de taktiske direktivene var defensivt og direkte. Det defensive preg uttrykkes gjennom den vekt som var lagt på stillingsforsvar med størst mulig styrke i utbygde stillinger. Fiendens stridsvogner ble betraktet som de viktigste mål.⁴³ Konseptet var også statisk. Det kan blant annet ses ved at under oppholdende strid, som er en bevegelig stridsform, lå hovedvekten på de stillingene som kunne etableres.⁴⁴

Været og terrenget i Norge ble nevnt som faktorer forsvareren måtte utnytte til fulle for å kunne hankes med fienden. Lokalkjennskap ville være ett av få områder hvor norske avdelinger kunne være overlegne. Trange daler og ulendt terreng ville være stridsvognhindrende og by på muligheter for overfall.⁴⁵ Tett skog, skydekke og dårlige lysforhold ville begrense fiendens nytte av luftoverlegenhet. På den annen side ble det anført at også fienden ville være i stand til å utnytte norsk klima og terreng, for eksempel ville frosne vassdrag kunne utgjøre framrykningsveier for motoriserte avdelinger om vinteren. Mens treningsnivået for brorparten av Hæren ble vurdert som en svakhet, i det minste tidlig i en væpnet konflikt, antok man at totalforsvarskonseptet innebar en stor fordel. Militærteoretikeren Antoine de Jomini påpeker at et militsbasert forsvar som slåss i eget terreng, støttet av befolkningen, i mange tilfeller vil være tilstrekkelig til å avvise en mer profesjonell invasjonshær. Norske brigaders organisasjon og utrustning var tilpasset strid under norske forhold. De hadde framkommelighet utenfor vei og trengte ikke store etterforsyninger. Men hastigheten utenfor vei var lav. Det tette forholdet mellom norsk klima og terreng, Norges samlede forsvarsinnsats i form av totalforsvaret, og en hærorganisasjon spesialkomponert for norske forhold ble framholdt som nøkkelen til vellykket forsvar.

42 Lawrence Freedman 1998, "The revolution in strategic affairs", *Adelphi Paper* nr. 318, (1998): 75.

43 Se f.eks. TDH 79 hefte 3, s. 33. Her heter det at "I første rekke konsentreres ilden om å ødelegge fiendens stridsvogner, for *bare på den måten kan vi stanse ham.*" Min utheving. Se også hefte 4, s. 22; s. 26.

44 TDH 79 hefte 4, s. 18.

45 Økende antall helikoptre i sovjetiske avdelinger i 1980-årene gjorde fordelen av å gruppere i defiléartet terreng gradvis mindre.

I det operative grunnsyn fra 1979 ble det slått fast at ”Hærens oppgave er [...] å hindre fiendtlig besettelse av norsk territorium. Forsvaret skal tas opp så langt framme som mulig, [...]”⁴⁶ En av årsakene til dette var hensynet til alliert hjelp. Ved å ta opp forsvaret raskt og kraftfullt, ville det være mulig å holde nøkkelområder for mottak av støtte utenfra. Samtidig ville det være et signal om at Norge ikke ville akseptere *fait accompli*, for eksempel i Nord-Norge.⁴⁷ Å stanse fiendens stridsvogner ble stilt opp som et hovedmål for den norske taktikken. Pansrede avdelinger skulle søkes tvunget eller narret inn i terreng hvor de lot seg bekjempe. Denne virksomheten ble kalt kanalisering.

I direktivene fra 1979 betegnet manøver en form for forflytning. Man betraktet forflytninger der kontakt med fiendtlige bakkestyrker var sannsynlig som taktiske. ”Ved kontakt går taktisk forflytning over til å bli manøver.”⁴⁸ Denne inndelingen samsvarer med Jominis definisjon fra 1838.⁴⁹

Under beskrivelsen av stridsmidlene, var brigaden definert som ”den sterkeste og mest slagkraftige del av det landmilitære forsvar”.⁵⁰ Brigaden ble benevnt operativ enhet. Den skulle kunne settes inn hvor som helst i landet. En operativ enhet etter datidens definisjon var satt sammen slik at den kunne føre strid alene over en viss tid.⁵¹ I dette lå det også at brigadens slagkraft skulle stå i forhold til en antatt fiende. Brigaden skulle være i stand til vesentlig å svekke en fiende i samme område.

Direktivene sa samtidig at Hæren skulle samarbeide med ”Sjøforsvaret, Luftforsvaret, Heimevernet og øvrige ledd av totalforsvaret og våre allierte”.⁵² Samarbeidet mellom forsvarsgrenene var beskrevet med uttrykk som ”samvirke” og ”støtte”. Luftforsvaret var i 1970- og 1980-årene innrettet for luftforsvar og bekjempelse av sjømål. Nærstøtte til hæravdelinger var ikke prioritert. Årsaken til det var at analyser hadde vist at den jager(bombe)flykapasiteten som fantes i Forsvaret, måtte konsentreres om å opprettholde en situasjon i luften som tillot operasjoner på bakken. Uten en viss grad av kontroll i luften ville verken Hæren eller Sjøforsvaret hatt rimelige forutsetninger for å lykkes med sine oppdrag.

Sjøforsvarets fartøyer og forter hadde betydning for landforsvaret. Man antok at Hæren ville kunne konsentrere seg om landverts framrykningslinjer gjennom Finnmark og Finskekilen. Mer konkret konsentrerte Hæren innsatsen om disse framrykningslinjenes konvergenspunkt i Troms. Under forsvarskommandonivået var koordineringen tenkt gjort med liaisonledd. Verken felles-

46 TDH 79 hefte 1, s. 14.

47 Se f.eks. St.meld. nr. 9 (1973–74) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1974–78*, s. 4.

48 TDH 79 hefte 1, s. 21.

49 ”There are two kinds of marches, - those which are made out of sight of the enemy, and those which are made in his presence, either advancing or retiring.” Antoine Henri de Jomini, *The Art of War* (London: Greenhill), s. 260.

50 TDH 79 hefte 1, s. 26.

51 ”En viss tid” ble i Reine, *Analyse av Hærens operative enhet*, satt til ca. én uke.

52 TDH 79 hefte 1, s. 14.

ler flernasjonale operasjoner var det normale mønsteret for Hærens brigader omkring 1980. Koordineringen foregikk på høyere nivå. Det var forsvarskommandonivået som samordnet forsvarsgrenenes innsats. ”Lavere nivå samvirker gjennom liaisonledd.”⁵³

Kampavdelingene ble kalt manøveravdelinger. Infanteribataljonen ble definert som infanteriets taktiske enhet. I det la man at avdelingen hadde visse egne ressurser i form av oppklarings- og feltarbeidskapasitet, ildkraft, sambandsmidler og forsyninger. Det var mulig for denne taktiske enheten å løse mindre oppdrag på selvstendig basis.

Foruten manøveravdelinger delte man brigadens avdelinger i kommandoledd, taktiske støtteavdelinger og forsyningsavdelinger. Blant kommandoleddene fant man brigadesjefen med sin stab, sambandsenheter og militærpoliti. De taktiske støtteenhetene inkluderte artilleri, luftvern avdelinger, ingeniøravdelinger og oppklaringsavdelinger.⁵⁴ Til forsyningsavdelingene hørte transport-, forsynings-, teknisk- og sanitetskompaniet.

STRIDSFORMENE

De ulike stridformene – angrep, forsvar og oppholdende strid – var behandlet i hvert sitt hefte i direktivene. Heftet om angrepsstrid stilte først opp målene for denne stridsformen. Å ødelegge fiendens stridsmidler og ta viktig lende var prioriterte formål med angrepsstriden. Oppdragsformuleringen som ble brukt når fiendens stridsmidler skulle ødelegges, var *slå*. ”Å slå fienden betyr at hans stridsevne skal reduseres i den grad at han ikke er i stand til å fortsette organisert motstand.”⁵⁵ Hensikten med å ta lende var å nedkjempe fienden i dette lendet eller å besette et stykke terreng som ville gi taktiske fordeler.

Taktikken hvilte tungt på geografiske og klimatiske forhold. Man la ikke opp til å unngå fiendens mest potente avdelinger, som stridsvogner og mekanisert infanteri.⁵⁶ Snarere var hensikten å søke å møte disse avdelingene under trange og uoversiktlige forhold som ville forhindre fienden i å utnytte sin langt-rekkende ildkraft og hurtighet. Det inngikk ikke i det framskutte invasjonsforsvaret å la fiendens fremste avdelinger rykke fram for å angripe enheter med dårligere ildkraft og beskyttelse lengre bak.

53 TDH 79 hefte 1, s. 37.

54 Oppklaringsavdelingenes oppgave var å skaffe opplysninger om fienden og om terrenget.

55 TDH 79 hefte 2, s. 9. Dette er en temmelig presis oversettelse av Clausewitz' definisjon av å slå fienden: ”The fighting forces must be *destroyed*: that is, they must be *put in such a condition that they can no longer carry on the fight*.”, Clausewitz, *On War*, s. 102.

56 I terminologien som ble brukt i Hæren, var det sovjetiske infanteriet motorisert, ikke mekanisert. Imidlertid er den alminnelige oppfatning av begrepet motorisert at det dreier seg om framdrift. Det sovjetiske motoriserte infanteriet var satt opp med pansrede stridskjøretøyer (stormpanservogner).

”Angrepsplanen fastlegges i detalj så langt fram i tid og rom som sjefen har oversikt over.”⁵⁷ Om planlegging og gjennomføring skrev den tyske generalen Helmuth von Moltke d.e. at ingen plan overlever det første møtet med fienden.⁵⁸ Å planlegge operasjoner i detalj slik TDH 79 la opp til, kjennetegnet datidens doktrine. Nye vurderinger av krigens dynamikk skulle senere føre til mer fleksibel planlegging i Hæren.

Nødvendig styrkeforhold for å lykkes med et angrep ble ikke tallfestet, men det het at hovedangrepet ”skal ha overlegen styrke i forhold til den sannsynlige fiendtlige motstand, og støttes av kraftig ild”.⁵⁹ At tallmessig overlegenhet ofte vil være av betydning i strid synes opplagt. Slik har det likevel ikke alltid vært. I det 18. århundre var det ikke uvanlig å mene at det fantes en optimal størrelse for en hær i felt. Clausewitz presiserte at tallmessig overlegenhet var av betydning og at det var grenser for hva selv en genial hærfører kan oppnå i undertall.⁶⁰ Den amerikanske landkrigsdoktrinen som gjaldt fra 1976, tilsa at den angripende part burde ha mer enn seks ganger så stor styrke som forsvareren for å lykkes. En forsvarende part ble antatt å kunne avvise en tre ganger sterkere angriper.⁶¹ Styrkeforholdet minimum tre til én i favør av den angripende part ble i Norge brukt som tommelfingerregel under planlegging. Det hefter svakheter ved den typen skjematisk av noe så sammensatt som utfallet av stridshandlinger, men det synes som om man på norsk side mente å behøve noe mindre overlegenhet enn det for eksempel amerikanerne kalkulerte med for å lykkes i angrep.

Målet for forsvarsstriden var i første rekke å stanse fienden eller hindre at han besatte et bestemt terreng, deretter å påføre ham tap. Så ble det sentrale for landkrig i Norge presisert: fiendens gjennomgående overlegenhet og norske muligheter for å utnytte lokale forhold til egen fordel. Forsvaret skulle utføres enten som stillingsforsvar, bevegelig forsvar eller en kombinasjon av disse typene. Avgjørende for valget var blant annet om oppdraget primært var å ødelegge fienden eller å holde et bestemt lende, hvilken beskyttelse terrenget bød forsvareren og tilgjengelig mobilitet. Tid til rådighet for utbygging av stillinger samt luftverndekning kom også med i betraktningen. Stillingsforsvar var beskrevet som det normale, men offensive tiltak skulle inngå i alle defensive operasjoner. Stillingsforsvar i dybden skulle gi seighet og utholdenhet. I terreng der dette ikke lot seg gjøre, for eksempel åpent lende som umuliggjorde sammenhengende stillingsforsvar, ble forsvar basert på støttepunkter et alternativ. Ved støttepunktforsvar skulle en mindre del av styrken danne støttepunkter,

57 TDH 79 hefte 2, s. 15.

58 Helmuth Carl Bernhard Graf von Moltke (d.e.) (1800–91) var fra 1858 sjef for den prøyssiske (fra 1871 den tyske) generalstab. Han regnes som en av grunnleggerne av moderne militære stabs- og planleggingsprosedyrer.

59 TDH 79 hefte 2, s. 21.

60 Clausewitz, *On War*, bok 3, kap. 8.

61 Department of the Army 1976, *Operations*, s. 3-4; s. 5-3. [Pagineringen viser til s. 4 i kap. 3 og s. 3 i kap 5.]

mens mobile reserver skulle utgjøre en større del. Støttepunktforsvar egnet seg bedre for tapspåførende operasjoner enn for å holde lende. Dersom tiden tillot det, burde ambisjonsnivået være å skaffe avdelingene stillinger med splintsikker overdekning. ”Dersom kortere tid står til rådighet, må bruk av framskutte styrker vurderes, eller større styrker avdeles til stillingsarbeider. Dårlig beskyttelse svekker evnen til å stanse fienden.”⁶²

Det var en forutsetning i TDH 79 at fienden, som inntrenger, innledningsvis ville ha initiativet. Forsvar ville være Hærens sentrale stridsform. Under forsvarsstriden ble stillingsforsvar, der mest mulig av styrken hadde godt utbygde stillinger, vurdert som mest hensiktsmessig. Den avgjørende del av striden var antatt å skulle finne sted i forbindelse med den nedgravde hovedstyrken langs den fremre grense for forsvarsområdet. Idet angrepet før eller senere kulminerte – fortrinnsvis foran denne linjen, skulle brigadens motangrep settes inn for å avslutte striden. Antydningvis én infanteribataljon og eventuelle pansrede enheter skulle stå for dette.

Oppholdende strid ble ansett å være den vanskeligste stridsformen. Det ville være en utfordring for sjefer på alle plan å opprettholde troppenes moral. Å rykke tilbake kontinuerlig, mens man hele tiden var utsatt for tap, ville kunne senke tilliten til egne muligheter. Hensikten med oppholdende strid var å unngå avgjørende strid på ugunstig sted eller ugunstig tid. Enkelt uttrykt skulle man avgi terreng for å vinne tid.⁶³ Det skulle opprettholdes kontakt med fienden mens de norske avdelingene forberedte striden i for dem mer egnet terreng. For brigaden var oppholdende strid en defensiv stridsform, men brigadens underavdelinger kunne bli tildelt offensive oppdrag. Vellykket oppholdende strid var at fienden under framrykning stadig ble sinket, fordi han måtte treffe tiltak mot norske hindringer i form av avdelinger og sperringer. For de norske avdelingene skulle striden innebære minst mulig ressursforbruk. Såkalt løpende strid måtte unngås. Det ville si at avdelingene som trakk seg ut, skulle ha en bemannet stilling bak seg som umiddelbart kunne dekke uttrekningen. Ideelt terreng for oppholdende strid var steder hvor fienden ikke kunne utnytte sin store hurtighet og lange skuddvidder. Å drive oppholdende strid i åpent lende ble likevel ikke avskrevet. I slike situasjoner tilsa direktivene at pansrede og nedgravde avdelinger skulle brukes. Om etablering av stillinger skulle vise seg umulig, og man likevel skulle drive oppholdende strid, foreskrev direktivene ildoverfall og fri strid som taktikk.

62 TDH 79 hefte 3, s. 16.

63 Å bytte terreng mot tid er en oppskrift som er brukt av svake eller uforberedte parter i krig i uminnelige tider. Det var den norske stridsideen for kampene i Sør-Norge etter det tyske overfallet i april 1940. Se Otto Ruge, *Felttoget* (Oslo: Aschehoug, 1989).

OPERATIVT GRUNNSYN

Det operative grunnsynet kom til syne i retningslinjer for den operative planlegging. Natos doktrine la vekt på framskutt forsvar og utgangsgrupperte styrker i de mest utsatte områder. Dette var fulgt opp i det norske grunnsynet. Bakgrunnen for fri strid-konseptet var norske erfaringer og sannsynligheten for at norsk territorium kunne bli okkupert.

Det var imperativt å møte en inntrenger så tidlig som mulig, så langt framme som mulig, helst ved grensen eller i fjæra.⁶⁴ Framskutt eller spredt utgangsgruppering av styrkene ble anbefalt framfor sentral gruppering. Om det viste seg umulig å slå angrepet tilbake umiddelbart, skulle framgangsmåten være å isolere fienden i enheter som lot seg bekjempe hver for seg når forsterkninger ankom. For å forsterke fordelene av å slåss i eget og vanskelig framkommelig terreng, var forberedelser for befestninger og ødeleggelser prioritert.

Angrep over sjø ble betraktet som en mulig fiendtlig handlemåte. En slik handlemåte ble ansett å være mer truende enn luftlandsettinger. Fiendens mulighet til å bygge opp et brohode over sjø ble betraktet som større enn gjennom luften. TDH 79 beskrev i liten grad hvordan forsvar mot denne trusselen skulle koordineres mellom landstridskreftene og Sjøforsvaret.

Taktiske direktiver for Hæren behandlet i et eget hefte strid der kjernevåpen eller kjemiske våpen ble tatt i bruk. Dette heftet skilte seg fra de øvrige heftene i direktivet. Det ble gjort klart at ”direktiver og anvisninger som er gitt i de øvrige hefter av FR 5 - 1 Taktiske direktiver for Hæren, er basert på at verken kjernevåpen eller kjemiske stridsmidler blir tatt i bruk på norsk jord.”⁶⁵ Samtidig ble det påpekt at Sovjetunionen disponerte, og kunne tenkes å bruke, slike våpen. Dette viser en tvetydig holdning til problemstillingen. Det ble vurdert som mulig at norske styrker ville bli utsatt for atom- eller kjemiske våpen, og dette ville være svært alvorlig. Likevel var det langt fra noe gjennomgående tema i direktivene. Hærens ledelse regnet med at denne typen våpen ikke kom til å bli brukt i Norge. En annen mulighet er at det ikke fantes tiltak som kunne sikre overlevelse og videre kamp i et kjemisk eller kjernefysisk forurenset stridsmiljø.

De vernetiltak som ble planlagt i Hæren, hadde til hensikt å redusere virkningene av kjernevåpen og kjemiske våpen, samt gjøre det mulig for avdelingene å fortsette striden etter slike angrep. Tiltakene var delt i tiltak mot kjernevåpen og tiltak mot kjemiske våpen. Kjernevåpen ville ført til de mest alvorlige konsekvenser. I forsvaret mot kjernevåpen inngikk spredning, dekning og kamuflasje. Ved å opprettholde nær kontakt med fiendtlige avdelinger antok

64 Sjøforsvarets lagdelte innløpsforsvar skulle stoppe, forsinke eller tvinge en inntrenger til forebekjemping dersom han valgte f.eks. fjorder som ledet inn til Indre Troms. Målet var å gi flankesikring til landstyrkene som skulle sikre holdetiden. Fienden som eventuelt materialiserte seg i fjæra skulle være svakest mulig.

65 TDH 79 hefte 9, s. 4.

man at terskelen for bruk av slike våpen ville vært høy.⁶⁶ Etter et angrep skulle det rapporteres, reorganiseres og ryddes. Man antok at avdelinger som ble utsatt for kjernevåpen, ville bli vanskelige å lede selv om vernetiltak var iverksatt på grunn av fysiske og psykiske skader, forurensede områder og ødelagt samband. Bruk av kjernevåpen ville hatt dramatiske konsekvenser. Årsaken til at dette likevel ikke fikk noen framtreddende plass i TDH 79 var trolig at slik bruk av kjernevåpen ble ansett å være lite sannsynlig. I tråd med avskrekkingsteoriens kjerne ble disse våpnene først og fremst oppfattet som en trussel. Det ble ansett som uklokt å bygge Hærens taktikk omkring denne teoretiske muligheten.⁶⁷

Hærens doktrine i 1980 uttrykte en mekanistisk tilnærming til krigføring. Foruten å være defensiv og statisk var krigens psykologiske aspekter lite påaktet. Ser man på elementene tid, terreng, ild, bevegelse og beskyttelse, kan taktikken oppsummeres med at noe terreng skulle ofres i bytte mot tid, mens viktig terreng skulle holdes for enhver pris. Det statiske preget kom til uttrykk også ved at garnisonene i stor grad var bygget i nærheten av de planlagte innsatsområdene. De inngikk i forsvarslinjen. Mangelen på pansrede kjøretøyer tilsa at beskyttelse måtte komme fra feltbefestninger, ilden ville i stor grad komme fra finkalibrede våpen, og bevegelse ville det blitt lite av.

De taktiske direktivene la opp til en form for utmattelseskrigføring. Men Norge kunne ikke regne med å være den sterkere part i den kritiske innledningsfasen i en krig. Derfor ble den norske varianten av utmattelseskrig mer preget av forsiktighet.⁶⁸ Holdetid var et sentralt begrep. Ved å utnytte beskyttelsen norsk terreng tilbød, var intensjonen å påføre fienden en tapsrate som skulle være høyere enn ens egen. Å bevare egen kampkraft var minst like viktig som å svekke fiendens. Slik skulle det relative styrkeforholdet endres, og forutsetninger for å gå til angrep støttet av allierte styrker skapes. Infanteri som beveget seg til fots dannet hovedtyngden av styrkene. Dette skulle gi fordeler under strid i lende som mange steder er vanskelig framkommelig for kjøretøyer. Sikkerheten for å kunne yte motstand over noe tid ble vurdert å være størst ved å drive utmattelseskrigføring. En kontrollert prosess som skulle gjøre det mulig for alliert støtte å rekke fram til Norge. Men i det norske tilfellet ville altså initiativet være hos de sovjetrussiske angrepsstyrkene.

66 Teknikken ble kalt *bugging* (*klemme, omfavne*). Fienden ville neppe utsette egne styrker for direkte kjernevåpenangrep.

67 Samtale med Gullow Gjeseth 12. oktober 2005. For en amerikansk vurdering, se Paul H. Herbert, *Deciding what has to be done: General William E. DePuy and the 1976 edition of FM 100-5 Operations, Leavenworth Papers* nr. 16 (Fort Leavenworth: Combat Studies Institutes, U.S. Army Command and General Staff College, 1988), s. 73.

68 Gullow Gjeseth 2005, "Utviklingen av Hærens konsepter for føring av striden", kapittelutkast til bok om Hæren 1990–2005; Melby 1998, "Utmattelseskrig vs. manøverkrigføring", viser at det også er mulig å kategorisere manøver for å unngå slag som en form for utmattelse av motstanderen.

Det landmilitære dilemma

Denne delen av studien tar for seg det som fra begynnelsen av 1980-årene av enkelte offiserer ble oppfattet som et doktrinmessig problem og løsningen man kunne ane konturene av mot slutten av tiåret.

Tidlig i 1980-årene begynte det å heve seg røster som hevdet at den tradisjonelle innretningen av invasjonforsvaret var avleggs og at det fantes bedre alternativer som var oppnåelige innenfor realistiske ressursrammer. Det dreide seg om en annen tilnærming til løsningen av Hærens oppgaver. Flere forhold lå til grunn for oppfatningen om at den gjeldende doktrine ikke ville ha holdt mål i krig. På den internasjonale sikkerhetspolitiske arena foregikk en dreining i retning av mindre tro på bruk av kjernevåpen i en væpnet konflikt og en tilsvarende økt oppmerksomhet om konvensjonelle styrker. Oppbyggingen av sovjetrussisk militær kapasitet i Norges nærområder fortsatte med uforminsket kraft. Den militærteoretiske renessansen i USA som startet tidlig i 1970-årene fikk fotfeste også i Norge, hvor interessen for teorier om krig og krigføring økte.

Forsvarskommisjonen av 1974 hadde påpekt behovet for modernisering av Forsvarets materiell generelt og trukket fram Hærens feltbrigader spesielt. Tilførsel av nytt materiell til brigadene ville etter kommisjonenes oppfatning gi økt forsvarsevne. Det hadde imidlertid vist seg vanskelig å oppfylle moderniseringsplanene som Forsvarskommisjonen hadde anbefalt. Forsvarsbudsjettet måtte ha økt kraftig, men det viste seg å være urealistisk. Forsvarets og Hærens militære ledelse møtte denne situasjonen hovedsakelig med å advare mot konsekvensene.⁶⁹ Men det ble også foreslått endringer som skulle kunne gjøre Hæren betydelig mer effektiv selv uten store økninger i budsjettene.⁷⁰

Forslagene kom nedenfra, og utenom Hærens eller Forsvarets linjeorganisasjon. Grunnen til dette var at det i Forsvaret ikke fantes organer for å ivareta behov for endringer i taktikk og doktrine.⁷¹ I Hæren var riktig nok Generalinspektøren i rollen som styrkeprodusent ansvarlig for utgivelsen av taktiske direktiver. Produksjonen av disse direktivene foregikk i hovedsak ved Hærens stabsskole, men dette ble gjort på prosjektbasis med ujevne mellomrom og var oppfattet som en tilleggsoppgave for skolen.

Doktriner revideres eller erstattes med ujevne mellomrom. I enkelte perioder oppleves behovet for fornyelse sterkere enn i andre. I det følgende argumenteres det for at det i 1980-årene vokste fram en økende enighet om at

69 Forsvarsstudien 1985 er et eksempel på denne linjen. Studien konkluderte med at det var behov for en årlig realvekst i forsvarsbudsjettet på 6–7 %. Det var politisk helt urealistisk.

70 Tilførsel av materiell og omorganiseringer kunne ha utilsiktede virkninger. Da Brig N begynte å øve med panserbataljon fra 1986, førte det til at bl.a. Nils Fosland (brigadesjef 1990–92) så behov for mer mobilt infanteri.

71 Se Hjalmar I. Sunde, "Forsvarskommando Sør-Norge: I nye omgivelser mot dagens utfordringer", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 3 (1988): 3–4; FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1987–89, Dagfinn Danielsen 21. jun. 1988 "Operativt konsept – hvor går vi?".

Hærens doktrine ikke var egnet til å løse de oppgaver forsvarsgrenen sto overfor. Før den kalde krigens slutt var de første skritt på vei mot en doktrine som syntes å skille seg markert fra den tidligere tatt.

MILITÆRTEORETISK RENESSANSE

I amerikansk og alliert strategi hadde kjernevåpnene vært dominerende fra tidlig på 1950-tallet. For landstyrkene var utfordringen å innrette seg slik at det ville være mulig å overleve og operere på slagmarken. I 1960-årene ble de kjernefysiske våpnenes dominans tonet ned. I tillegg til denne generelle aksentueringen av konvensjonell krigføring bidro det amerikanske nederlaget i Vietnam og Oktoberkrigen i Midtøsten i 1973 til endringer i amerikansk doktrine. En observasjon fra krigen mellom Egypt og Syria på den ene side og Israel på den annen var effekten av moderne våpen. De arabiske armeene var utstyrt med sovjetiske våpen, og i USA så man med bekymring på en mulig lignende konfrontasjon i Europa.

Vestlig doktrineutvikling ble videre påvirket av endringer på sovjetisk side. Det som i vest fikk betegnelsen operasjonelle manøvergrupper (OMG) ble innført i sovjetarmeen omkring 1980. Dette var typisk formasjoner på korpsnivå som i en væpnet konflikt hadde som prioritert mål å uskadeliggjøre Natos leveringssystemer for kjernefysiske våpen i Europa før disse ble tatt i bruk.⁷² Vestlig kjennskap til operasjonelle manøvergrupper var medvirkende til at USA og Nato utviklet nye operasjonskonsepter for å møte det som ble oppfattet som en økende konvensjonell trussel i Europa. Det var antatt at også Leningrad militærdistrikt, som grenset til Norge, ville ta i bruk operasjonelle manøvergrupper ved et angrep mot vest.⁷³

En konsekvens av den sovjetiske oppbyggingen i nord var at det norske asymmetriproblemet ble understreket. Basene på Kola-halvøya fikk i 1970- og 1980-årene tilført styrker som foruten sin strategiske rolle utvilsomt hadde kapasitet til regionale operasjoner. I Norge var det en viss frykt for at særlig den sovjetiske Nordflåten aktiviteter kunne true Natos muligheter for å forsterke forsvaret i Nord-Norge. Kravene til det nasjonale forsvaret ble understreket.

Betoningen av konvensjonell krigføring, erfaringene fra Vietnamkrigen og Midtøsten samt inntrykkene fra sovjetisk doktrineutvikling førte i 1970-årene til en fornyet interesse for teorier om krig og krigføring. Klassikere som

72 C.N. Donnelly, "The development of Soviet military doctrine", *Military Review* august (1982): 38–51, postulerte tre årsaker til at Sovjetunionen utviklet en metode som skulle sikre hurtig seier: unngå eskalering til kjernefysisk nivå, unngå oppløsningstendenser i "imperiet" og unngå at Natolandenes industrielle og økonomiske potensial skulle rekke å få virkning. Hvordan operasjonelle manøvergrupper skulle nøytralisere Natos leveringssystemer for kjernefysiske våpen forblir et mysterium.

73 Natos Follow-on-forces attack-konsept (FOFA) hang sammen med utfordringen OMG representerte. FOFA fikk imidlertid ikke betydning for Hæren, mye pga. mangel på langtrekkende våpen. FOFA blir ikke behandlet i denne studien.

Clausewitz, Jomini og Liddell Hart ble tatt fram igjen. Tiåret etter at amerikanerne vendte hjem fra Sørøst-Asia ble en periode med intens oppmerksomhet om landmilitær doktrineutvikling. Denne perioden kulminerte i 1982 med utgivelsen av publikasjonen som kom til å gå under navnet AirLand Battle. Dette var en revidert utgave av U.S. Armys sentrale doktrinedokument, *Operations*. Her var det lagt opp til en måte å føre landoperasjoner på som brøt med den tradisjonelle amerikanske troen på at overlegen ildkraft over tid ville sikre seier.⁷⁴ I erkjennelsen av at U.S. Army og allierte stridskrefter i Europa i en eventuell krig ville kjempe i undertall mot Warszawapakt-styrker, utkrystalliserte det seg en annen tilnærming. Inspirert blant annet av tolkninger av sovjetiske og tyske operasjonskonsepter ble det utviklet en type manøverkrigføring som fikk mye oppmerksomhet.

Også i Norge vokste etter hvert interessen for militær teori. Utgivelsen av AirLand Battle i 1982 var for flere en innfallspurt til denne interessen. Dokumentet sirkulerte blant norske offiserer. Likevel skulle det gå noen år før militærteoretiske studier ut over krigshistorie ble satt i system ved Hærens læresteder. En uttalelse gitt av Hærens stabsskole (HSTS) i 1984 er beskrivende for situasjonen:

Ved Hærens stabsskole nyttes skrifter av v. Clausewitz sammen med skrifter av andre militærteoretikere som grunnlag ved den teoretiske undervisningen i faget strategi. I denne sammenheng nevnes forfatteren kort, men uten at man går nærmere inn på ham og hans verker. v. Clausewitz tør derfor antas å være lite kjent blant Hærens offiserer.⁷⁵

En allmenn årsak til at militærteori i så liten grad ble studert, var at det ikke fantes insentiver for det i en situasjon der doktrinen i hovedsak hadde vært uforandret i tiår etter tiår. Det var ikke kjennskap til Clausewitz som var avgjørende for en karriere.

Utdanningsekspløsjonen på 1960-tallet reflekterte en generell velferdsutvikling, samfunnets behov for bedre skolert arbeidskraft og et politisk ønske om å gjøre høyere utdanning tilgjengelig for flere.⁷⁶ Utdanningsekspløsjonen fikk betydning også for Forsvaret. I nær tilknytning til utdanningsekspløsjonen sto den opposisjon og de antiautoritære holdninger som preget deler av ungdomsmiljøet i 1960- og 1970-årene. Begrepet sekstiåttene gikk inn i språket som betegnelse på en generasjon som protesterte mot mye av det bestående. De me-

74 Se f.eks. John Keegan 1993, *A history of warfare*; Christopher Coker, "Is there a Western way of warfare?", *IFS Info* nr. 1 (2004).

75 RA, HSTS, hylle 2F 101 11, eske 1, HSTS-skriv 29. jun. 1984.

76 Utdanningsekspløsjonen betegner reformene i grunnleggende og videregående skole og i universitetssektoren i 1960- og 1970-årene, og ikke minst den sterke økningen i antall elever og studenter. Se f.eks. Berge Furre, *Vårt hundreår: Norsk historie 1905–1990* (Oslo: Samlaget, 1991), s. 318–320.

nige mannskapene som befalet sto overfor i utøvelsen av sitt virke, var i stigende grad kritiske til det militære system og dets begrunnelse.

Høyere utdanningsnivå og mer kritiske holdninger preget også kadetter og yngre offiserer, selv om disse i hovedsak ikke tilhørte den mest radikale del av ungdommen. Likevel var de med på å presse fram en mer moderne pedagogikk der eleven og hans sosiale utvikling ble vektlagt sterkere på bekostning av lærersentrert kunnskapstilegnelse. Tønne Huitfeldt var sjef for Krigsskolen 1964–70 og pådriver for denne utviklingen. Huitfeldt var tilhenger av situasjonsbestemt utøvelse av militært lederskap, noe som ikke var en oppgivelse av kommando-myndigheten, men en tilpassing av lederstilen til endrede vilkår. *Veiledning i militært lederskap* anbefalte en lederstil langs de samme linjer som Huitfeldt sto for.⁷⁷ Arne Solli og Hjalmar I. Sunde var sentrale medarbeidere i dette pedagogiske prosjektet.⁷⁸ Særlig Solli skulle senere fra sentrale posisjoner i Hæren og Forsvaret bruke denne tenkningen om lederskap i doktrineutforming. Ikke alle satte pris på dreiningen mot mindre autoritær og mer fleksibel utøvelse av lederskap, men Hæren var en del av samfunnet og kunne vanskelig virke i isolat fra viktige samfunnsstrømninger. Med et sideblikk til det som skjedde i det sivile samfunn, kan utviklingen i Forsvaret kalles en forsiktig bedriftsdemokratisering.

Utviklingen i samfunnet i retning av økt individualisme, selvstendighet og utdanning til brede lag, samt omleggingen av lederskapet i Hæren medvirket til en ledelsesform der det var større rom for dialog og beslutninger på lavere nivåer.

NATO I ENDRING

Natos strategiske konsept lå i fast fra 1967 til den kalde krigen ebbet ut.⁷⁹ Den andre kalde krigen fra tidlig i 1980-årene medførte høyere spenningsnivå mellom blokkene. Utbyggingen av Kolabasene gjorde Natos nordflanke til et mulig sentralt operasjonsteater. I løpet av 1980-årene ble planene for overføring av allierte avdelinger til Norge utvidet og konkretisert. Ved slutten av tiåret hadde ni enheter på brigade- og divisjonsnivå Norge som mulig innsetningssted.⁸⁰

På Natos toppmøte i London i juli 1990 ble det iverksatt arbeid med sikte på å utforme en ny strategi for alliansen. Natos nye strategiske konsept ble vedtatt på Natos toppmøte i Roma 8. november 1991.⁸¹

77 Hærstaben 1973, *Veiledning i militært lederskap*.

78 Hosar, *Kunnskap, dannelse og krigens krav*, s. 371.

79 Natos strategi kunne leses i MC 14/3 "Overall strategic concept for the defence of the NATO area", vedtatt i desember 1967 og MC 48/3 "Measures to implement the strategic concept for the defence of the NATO area", vedtatt i desember 1969.

80 Børresen mfl., *Allianseforsvar i endring*, s. 58–59.

81 Det kan spørres om Sovjetunionens kollaps senere i 1991 og krigsutbruddet i Jugoslavia året etter gjorde det strategiske konseptet avleggs før det ble tatt i bruk. Se Torunn Laugen 1999, "Stumbling into a new role: Nato's out-of-area policy after the Cold War", *Forsvarsstudier* nr. 5, s. 9.

Alliansens hensikt og sikkerhetsfunksjon ble slått fast. Nato skulle også i fortsettelsen være et transatlantisk konsultasjonsforum, og evnen til å avskrekke og forsvare medlemmenes interesser militært forble en kjerneoppgave. Konseptet varslet redusert volum og senket beredskap. Den tunge tilstedeværelsen i Tyskland ble ikke lenger ansett nødvendig. Den kalde krigen var i ferd med å ebbe ut og de russiske styrkene ble gradvis trukket ut av Sentral- og Øst-Europa. Trusselen om et fullskala-angrep ble derfor ikke ansett som relevant. Instabilitet som følge av alvorlige økonomiske, sosiale og politiske problemer, inkludert etnisk rivalisering og territorielle konflikter skapte derimot bekymring. Terror og sabotasje ble samtidig betraktet som aktuelle trusler. I 1992 ble det åpnet for Nato-operasjoner utenfor alliansens territorium. Stilt overfor slike utfordringer var det behov for et annet forsvar enn tidligere. Nato skulle øke styrkenes fleksibilitet og mobilitet, men beholde mulighetene for forsterkninger. Flere av Natos medlemsstater og alliansen som helhet innførte elementer fra manøverteori i sine doktriner. Konseptet som hadde blitt utviklet som svar på en mekanisert overmakt i Europa, viste seg anvendelig i en ny tid med nye trusselforestillinger og trangere budsjetter.

I tråd med grunntanken om redusert framskutt nærvær og høyere reaksjonsevne ble det etablert et system der styrkene skulle tilhøre enten utrykningsstyrker eller hovedforsvarsstyrker.⁸² Inndelingen i utrykningsstyrker og hovedforsvarsstyrker var den direkte foranledning til opprettelsen av Telemark bataljon. Bataljonen var klar for oppdrag sommeren 1996. Den ble meldt inn som en øyeblikkelig reaksjonsstyrke (IRF).

Også utvidelsen av Natos operasjonsområde influerte på Hæren. Forsvarets langtidsmelding fra 1992 fastslo at invasjonforsvaret fortsatt skulle være dimensjonerende, men det ble så tilføyd: "Etter hvert som sannsynligheten for en europeisk storkrig reduseres sterkt, blir Forsvarets oppgaver mindre ensidig knyttet til beskyttelse av norsk territorium i en slik konflikt."⁸³ Hæravdelinger hadde også tidligere deltatt i internasjonale operasjoner under FN's flagg. Operasjonene på Balkan på 1990-tallet innvarslet en ny epoke, spesielt da logistikkbataljonen i Bosnia-Hercegovina ble erstattet av en mekanisert infanteribataljon i 1996.

HÆRENS STABSSKOLES TILNÆRMING

I 1981 initierte Hærstaben arbeidet med taktiske direktiver for en hærorganisasjon basert på anbefalingene fra Forsvarskommissjonen av 1974. Arbeidet var planlagt å munne ut i *Taktiske direktiver for Hæren 1990* (TDH 90), men oppgaven ble ikke fullført. Det er likevel grunn til å se på noen av de grunnlagsvur-

82 Utrykningsstyrkene var igjen videre delt i styrker for øyeblikkelig utrykning (immediate reaction forces, IRF) og styrker for hurtig utrykning (rapid reaction forces, RRF).

83 St.meld. nr. 16 (1992–93), s. 88.

deringer som ble gjort. Det er fordi et sentralt premiss for manøverkrigsdoktrinen ble beskrevet. Det var nødvendigheten av å føre bevegelige operasjoner.⁸⁴

Oppdraget med å revidere de taktiske direktivene gikk til Hærens stabsskole. I kraft av sin stilling som sjef for stabsskolen utarbeidet Gullow Gjeseth et grunnlagsdokument.⁸⁵

Et viktig spørsmål i forbindelse med utvikling av taktikken var i hvilke situasjoner en mobil stridsform skulle benyttes og i hvilke situasjoner en mer statisk stridsform skulle benyttes. Hærens operative grunnsyn som lå til grunn for arbeidet med TDH 90, var i hovedsak det samme som kom til uttrykk i TDH 79. Vurderingen var at fienden var svakest før han rakk å få tilført forsterkninger eller etablert et brohode. Hærstaben skrev i 1980 at "fiendtlig angrep over land eller ut fra et større brohode ved kyst, skal søkes stanset i et gunstig lende for forsvareren".⁸⁶ Dette var en justering av det operative grunnsynet i TDH 79. Der het det at "Forsvaret skal tas opp så langt framme som mulig, ved kysten, ved grensen eller i de områder luftlandsetting har funnet sted."⁸⁷ Årsaken til denne endringen var at til tross for at det ble betraktet som prinsipielt gunstig å ta opp striden lengst mulig framme, tilsa praktiske forhold at dette ikke var planlagt over alt. Et sovjetisk angrep over den norsk-sovjetiske grensen var eksempelvis ikke planlagt møtt med store styrker. Den andre justeringen av grunnsynet sammenlignet med TDH 79 var at Hærstaben i 1980 eksplisitt skrev at operasjoner normalt burde gjennomføres i divisjonsforband, ikke brigade. Brigadene skulle imidlertid fortsatt være selvstendige, i den forstand at de organisatorisk skulle inneholde tilstrekkelige støtte- og forsyningsavdelinger for å kunne operere utenom divisjonen. Det var heller ikke spesifisert taktiske krav til divisjonen på samme måte som det var til brigaden. Omfattende organisatoriske tiltak var heller ikke planlagt. Man kunne likevel se en forsiktig dreining i retning av divisjonen som primær operativ enhet.

Stabsskolen la som premiss for det videre arbeidet med TDH 90 at det relative styrkeforholdet mellom norske og sovjetiske landstyrker var ferd med å endres i favør av russerne.⁸⁸ Det skyldtes at de sovjetiske avdelingene stadig økte sin ildkraft og mobilitet, mens de norske avdelingene hadde materiellmangler og i hovedsak opererte som tidligere. Den økte sovjetrussiske ildkraften skyldtes blant annet større innslag av ildstøtteavdelinger og mer effektiv ammunisjon. Økt mobilitet hadde sammenheng med det stadig økende antall helikoptre

84 Bevegelige operasjoner hadde den defensive fordel at det ga beskyttelse og offensivt at det kunne støtte prinsippet overraskelse.

85 GGA, HSTS-skriv 16. mar. 1982 276/202 "Utvikling av taktisk direktiv 90".

86 GGA, HST-notat 4. jul. 1980 100/80 "Operativt konsept – Hæren".

87 TDH 79 hefte 1, s. 14.

88 Gullow Gjeseth hadde uttrykt lignende tanker tidligere. I artikkelen Gullow Gjeseth, "Ny TDH? (Taktiske direktiver for Hæren)", *Offisersbladet* nr. 3 (1973): 122–123 tok han til orde for en revurdering av gjeldende TDH som da hadde vært i bruk i ti år. Utgaven fra 1963 reflekterte etter Gjeseths mening ikke taktisk og organisatorisk utvikling hos den potensielle motstander.

innenfor sovjetiske landstyrker. Norske hæravdelinger var i liten grad pansret. En viss forbedring på dette området var planlagt, men likevel ville Hæren i hovedsak forbli avhengig av andre former for beskyttelse (utbygde stillinger, spredning, bevegelse). Bare tre av Hærens 13 brigader var planlagt tilført en panserbataljon. Dette skapte et dilemma for Norge. Sovjethærens økende mobilitet ble antatt å kreve reaksjoner fra norsk side som nødvendiggjorde økt eksponering av avdelingene. Økt eksponering ville på den annen side innebære at man utsatte seg for den økte ildkraften.

Dilemmaet som lå i at økt sovjetisk kapasitet krevde større norsk innsats og dermed større eksponering ville gjøre seg gjeldende i alle stridsformer. Under drøftingen av angrepsstrid ble det stilt spørsmål om prinsippet overraskelse ville ha mindre betydning enn hva man hadde kalkulert med tidligere. Man antok at sovjetiske avdelingers økte hurtighet, fleksibilitet og ildkraft kunne medføre at overraskelse ikke lenger ville være så avgjørende for suksess. Hærens stabsskole mente også at det var grunn til å problematisere antagelsen om at nødvendig styrkeforhold i angrep på tre til én. Det fulgte av resonnementet om Hærens relative svekkelse at det kunne være behov for mer enn tredobbel styrke for å lykkes med et angrep.

Sovjetiske avdelingers overlegenhet innenfor viktige felter som ildkraft, mobilitet og beskyttelse svekket grunnlaget for taktikken på norsk side. Gjeseth antydet en mulig løsning:

Det finnes også en indirekte metode som legger hovedvekten på manøver utenom de fi[-endtlige] stillinger. Det forhold at en fiende neppe har infanteriavd[-elinger] nok til å etablere en sammenhengende stridslinje, gjør at det som oftest vil være flanker eller luker som kan nyttes til å ta viktig lende inne i hans forsvarsområde. Dette vil i neste omgang bringe fienden i den situasjon at han vil måtte angripe med de problemer dette medfører i et infanterigunstig lende, og da på bakgrunn av at sovjetiske avdelinger er relativt svakt oppsatt med infanteri til fots.⁸⁹

Dette alternativet ble ikke forfulgt videre i Gjeseths skriv, men synspunktet er en indikasjon på at det foregikk en debatt om den indirekte metode. Den forløpige konklusjon var dog at norske hæravdelinger også med Brigade 90 trolig ville føre angrepsstrid omtrent som beskrevet i TDH 79.

Grunnsynet på hvordan striden skulle føres kom til uttrykk i behandlingen av forsvarsstrid. Kravet til beskyttelse medførte at Stabsskolen foreløpig konkluderte med at stillingsforsvar ville være mest hensiktsmessig også ved innføring av Brigade 90. Stillinger med splintsikker overdekning for forsvarsstyrken ble antatt å kreve minimum tre døgn arbeid. Kunne man regne med å få det?

89 GGA, HSTS-skriv 16. mar. 1982 276/202 "Utvikling av taktisk direktiv 90".

Hvis det ikke var tilfellet, ville en annen løsning måtte vurderes. Alternativet til stillingsforsvar ville være et mer bevegelig forsvar.

Utviklingstrekkene i styrkeforholdet mellom norske og sovjetiske avdelinger som er skissert over, førte til at man i 1980-årene ikke lengre planla for oppholdende strid i åpent terreng. Dette hadde blitt beskrevet som en – om lite gunstig – mulighet i TDH 79. Stabsskolen beskrev kravene til feltarbeidsinnsats for å bygge solide stillinger for avdelingene og trusselen om luftlandsetninger bak de framste norske avdelinger som sentrale problemer. Igjen så man for seg at tiden til rådighet ville begrense kvaliteten på befestningene. Reserver som kunne håndtere luftlandsetninger, ble ansett vanskelige å danne. Man regnet med at alle styrker i de fleste tilfeller ville være disponert. Det ble også uttrykt tvil om den offensive delen av oppholdende strid, slik den ble planlagt og øvet da, var hensiktsmessig.

Doktrineutvikling tilhørte ikke primæroppgavene for Hærstaben, Hærens stabsskole eller noen annen institusjon i Forsvaret i tiden omkring 1980.⁹⁰ Mangelen på en doktrineansvarlig enhet førte til at slike oppgaver ble improvisert fra gang til gang. Stabsskolen besluttet denne gangen å etablere en arbeidsgruppe, som utviklet TDH 90 ved siden av personellens faste oppgaver. Støtte fra Forsvarets forskningsinstitutt var forutsatt. I tillegg ønsket skolen at en rådgivende gruppe av kvalifiserte offiserer fra Hæren ble nedsatt. Dels på grunn av endrede forutsetninger og dels på grunn av at arbeidet skulle gjøres i tillegg til andre gjøremål, ble TDH 90 ikke fullført. Men analysen av oppdraget tydeliggjorde Hærens operative utfordringer og antydet veien videre.

ET ALTERNATIV FOR DEN TALLMESSIG UNDERLEGNE

Odd V. Skjøstad var instruktør ved Hærens stabsskole i perioden 1982–84.⁹¹ Han var en av flere offiserer som brukte tid på å reflektere over det gjeldende operative grunnsynet og de operative konsepter. Studieåret 1983–84 holdt Skjøstad en forelesningsrekke for elevene ved skolen om det indirekte konsept og manøvertenkning. Det samme var forelest ved brigadesjefskurset i juni 1984. Oberstene Torkel Hovland og Arne Solli var blant elevene – begge skulle komme til å bli talsmenn for manøvertenkningen.

90 Artikkelen C.F. Moe, ”Generalstaben – hva med den?”, *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 12 (1981): 597–600, uttrykker at forfatteren fant det uheldig at Generalstaben ikke ble gjenopprettet etter okkupasjonen 1940–45. Doktrineutvikling kunne ha vært et ansvarsområde for en generalstab.

91 Odd V. Skjøstad var foruten hovedinstruktør ved Hærens stabsskole blant annet bataljonssjef, brigadesjef, kommandør for landstridskreftene i Nord-Norge og nestkommanderende ved Natos nordvestkommando. Han var sjef for 6. divisjon 1991–94.

Fra 1986 ledet Skjøstad et utvalg som utarbeidet et forslag til operativt konsept for Troms–Ofoten-området.⁹² Utgangspunktet for konseptet var et tenkt fiendtlig angrep langs to akser som konvergente i Troms.

Det vi gjorde var å gjennomføre en operasjonsanalyse for Nord-Norge. Konklusjonen var at den operative tenkning som lå til grunn for de eksisterende forsvarsplaner var for snevre og for taktisk orienterte. De utnyttet heller ikke mulighetene for et samordnet totalforsvar av Nord-Norge. Og det å forutsette at motstanderen pliktskyldigst ville følge europaveisystemet i stedet for å krysse store fjorder og dra dette stort opp, det var rett og slett ønsketenkning.⁹³

Utvalget avga sin innstilling for Hærens generaler i 1987. Stein Gundersen, som på vegne av Skjøstad framla innstillingen mottok ”svært positiv reaksjon” på forslaget.⁹⁴ Gundersen oppfattet at særlig landkommandøren, Dagfinn Danielson, og divisjonssjefen, Torkel Hovland, likte innstillingen. Ikke alle i forsamlingen hadde sans for differensiering av brigadeorganisasjonen. De mente at den enhetlige organisasjonen var en styrke. Men i hovedsak ble Skjøstadutvalgets innstilling oppfattet som et konstruktivt innspill. Til tross for den positive motakelsen fra Hærens generaler, kom det lite konkret ut av dette arbeidet.

I 1987 kom Odd V. Skjøstad tilbake til spørsmålet om et indirekte grunnsyn på landkrigen.⁹⁵ Etter hans mening kunne en doktrine basert på et indirekte grunnsyn være et svar på hvordan Hæren kunne øke forsvarsevnen med begrenset ressurstildeling. Han påpekte at krig er et sammensatt fenomen som består av så vel målbare, fysiske størrelser som psykologiske faktorer. En betoning av kvalitative trekk ved krigen førte ifølge Skjøstad til et indirekte grunnsyn, på samme måte som det var en sammenheng mellom kvantitet og direkte metode. Hans oppfatning var at Forsvarets forskningsinstituttets operasjons- og systemanalysemetoder favoriserte en direkte tilnærming. Det ble i for liten grad tatt hensyn til personellets moral eller utdanningsnivå, avdelingenes samtrening, eller sjefenes kreativitet og viljestyrke. Tilfeldigheter og friksjon var vanskelige å tallfeste. Løsningene ville i liten grad innholde risikovilje, oppfinnsomhet, vill-

92 Det såkalte Skjøstadutvalget var nedsatt av Øverstkommanderende for Nord-Norge. I utvalget satt foruten Skjøstad, Stein Gundersen og Erik Ianke.

93 Odd V. Skjøstad i samtale 10. mai 2005. Uttalelsen beskriver Skjøstadutvalgets arbeid. Utvalgets innstilling er gradert, men resonnementene som lå til grunn var de samme som for Skjøstads artikler i *Norsk Militært Tidsskrift* i 1987 og 1988.

94 Samtale med Stein Gundersen 23. mai 2005.

95 Odd V. Skjøstad 1987, ”På jakt etter større forsvarsevne”, *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 8, side 17–23.

ledning eller overraskelse.⁹⁶ Han presiserte at dette ikke var eksklusive kategorier, men at man måtte komme fram til en fornuftig kombinasjon av strid mot fiendens materiell og strid mot hans vilje. Skjøstads vurdering av styrkeforholdet mellom norske og sovjetrussiske avdelinger førte ham til en konklusjon som brøt med datidens alminnelige oppfatning. Han mente at fiendens store materielle overlegenhet tilsa at norske avdelinger burde føre en i hovedsak offensiv strid. Striden slik den var skissert i TDH 79, ville etter hans mening ikke bli ført offensivt bare fordi ordet offensivt var skrevet inn i direktivene. Det som var foreskrevet var stillingsforsvar, begrunnet i mangelen på beskyttelse hos hæravdelingene. Skjøstad mente at det var det direkte grunnsyn som ga defensive operasjoner som konklusjon.

Betoningen av de kvalitative aspekter førte til at Skjøstad også la vekt på befalets selvstendighet og hensynet til egne planers psykologiske virkning på fienden. Også høy kvalitet på mannskaps- og avdelingsutdannelse ble trukket fram. I erkjennelsen av at Hæren i overskuelig framtid ville forbli hovedsakelig upansret, argumenterte Skjøstad for at tiltak som spredning, bevegelse og villedning ble brukt som svar på fiendens overlegne ildkraft. Etter hans syn ville det være å foretrekke framfor den beskyttelse feltbefestninger kunne tilby. Fiendens motoriserte bevegelighet burde møtes ved å utnytte norske avdelingers bevegelighet der fiendens kjøretøyer ikke kunne komme fram. For å oppnå hurtighet i beslutningssystemet antydte han at man burde legge vekt på desentralisert ledelse og bruk av oppdragstaktikk.

Til tross for sitt gjennomgående indirekte grunnsyn, advarte Skjøstad mot den antagelse at fiendens mekaniserte avdelinger ville ha så store problemer i Norge at de kunne bekjempes utelukkende med infanteri til fots. Det kunne oppstå situasjoner der norske avdelinger måtte slåss på fiendens premisser, stridsvogn mot stridsvogn.

Tidlig i 1988 skrev Skjøstad ytterligere en artikkel om samme emne.⁹⁷ Budskapet var at landforsvaret måtte innrettes slik at de spesielle forutsetningene som rådet ble utnyttet til norsk fordel. Den norske siden ville i en væpnet konfrontasjon med sovjetrussiske avdelinger være avhengig av forhold som kunne oppveie fiendens kvantitative overlegenhet innenfor ildkraft, mobilitet og beskyttelse. Han talte for en presis analyse av fiendens og egen situasjon i norsk lende som grunnlag for jakten på styrkemultiplikatorer. Skjøstads analyse

96 I FFIs terminologi var operasjonsanalyse studier av eksisterende militære organisasjoner, mens systemanalyse befattet seg med påtenkte systemer innenfor en gitt ressursramme. Se Olav Njølstad og Olav Wicken, *Kunnskap som våpen: Forsvarets forskningsinstitutt 1946–1975*, Oslo: Tano Aschehoug, 1997, s. 306; For en kritisk vurdering av FFIs rolle og metoder i forsvarsplanlegging, se Roald Gjelsten 2001, "Simulert forsvar? Forsvarets forskningsinstitutt og Sjøforsvaret – ulike tilnærminger til forsvarsplanlegging", *Forsvarsstudier* nr. 3.

97 Odd V. Skjøstad 1988, "Lett infanteri – hvorfor og hvordan", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 2, s. 13–19.

av fienden under operasjoner i Troms ga som konklusjon at man på norsk side burde organisere og trene avdelinger av brigadestørrelse for å angripe i flankene. Fiendens avdelinger bundet til kjøretøyer ville i dette lendet skape lange og sårbare flanker.

Ideen å utnytte terrenget for å angripe fiendens flanker representerte ingen ny eller original tenkning om landforsvaret i Norge. Det nye ved Skjøstads forslag var omfanget av det offensive elementet. Han foreslo at hele brigader skulle organiseres, utrustes og trenes med denne typen oppdrag for øye. Disse brigadenes taktiske prioriteter burde være terrengmobilitet som kunne sørge for overraskelse. Panserbekjempelse burde skje på lange avstander. Man skulle unngå fiendens sterke sider og angripe hans sårbare enheter. Ledelselementer og forsyningsavdelinger ble pekt ut som gunstige mål. Skjøstad understreket at hans resept ikke var en ensidig satsing på lette avdelinger for bruk i fiendens flanker. En forutsetning for å få dette konseptet til å fungere etter hensikten var at de lette avdelingene ble balansert av tyngre avdelinger som ville være i stand til å binde fienden til defileer.

Hvilke impulser førte til nytenkning om landforsvaret i Norge i 1980-årene? Odd V. Skjøstad framholder i ettertid at impulsene kom fra flere hold. Den amerikanske landkrigsdoktrinen AirLand Battle ble dosert for norske offiserer som tok deler av sin stabsutdannelse i USA. Disse brakte inntrykkene med seg til Norge. Selv gikk Skjøstad stabsskole i Vest-Tyskland, men han utelukker denne erfaringen som viktig for utviklingen av et indirekte grunnsyn. I den grad den tyske erfaringen bidro, var det som et outrert eksempel på hvordan operasjoner isolert sett ikke burde gjennomføres, nemlig basert på planer med sterkt utmattelsespreg.⁹⁸

Vi kan konkludere med at Skjøstad ytet to viktige bidrag til doktrineendringen på norsk side: Han anbefalte utstrakt bruk av indirekte tilnærming som metode og offensive operasjoner som løsning på asymmetriproblemet.

ET LANDFORSVAR TILPASSET VIRKELIGHETEN

I 1983, mens Hærens stabsskole forberedte arbeidet med nye taktiske direktiver, sto en artikkel av kaptein Sverre Diesen på trykk i *Norsk Militært Tidsskrift*.⁹⁹ Denne var med på å starte en refleksjonsprosess blant Hærens offiserer som beredte grunnen for manøvertenkning. På samme måte som sjefen for Hærens stabsskole, oberst Gullow Gjeseth, påpekte Diesen den indirekte tilnærming som et mulig alternativ til det gjeldende konsept. Indirekte tilnærming skulle

98 Skjøstad karakteriserte i samtale 10. mai 2005 forsvarsplanen for Vest-Tyskland i 1980-årene som "en organisasjon for manøverkrigføring stilt opp som om det skulle vært første verdenskrig." Det var politiske grunner til at særlig bruk av manøverrom ikke var mulig i forsvaret av Forbundsrepublikken.

99 Sverre Diesen 1983, "Om landforsvaret", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 2, s. 71–88.

bli et karakteristisk trekk ved den landmilitære del av doktrinen som Forsvaret utviklet i 1990-årene.

Vekten på indirekte tilnærming var mer framtrødende i Diesens forslag enn i gjeldende direktiver. Han hevdet at landforsvaret hadde ressursmessige svakheter som gjorde det operative konseptet ugjennomførbart. Han antok at de relative ressursmessige svakheter ikke ville endres i norsk favør selv om anbefalingene til Forsvarskommisjonen av 1974 skulle bli fulgt opp. En hær organisert i Brigade 90-struktur ville etter hans syn ha de samme relative svakheter som den eksisterende med hensyn til beskyttelse, mobilitet og ildkraft. Diesen kritiserte det operative grunnsyns direkte karakter. Det var grunn til å betvile at norske avdelinger ville ha fordeler av å engasjere fiendens mest slagkraftige enheter; det var å planlegge for strid på fiendens premisser. Han mente dessuten at det ble lagt opp til for defensivt pregede operasjoner. Mangelen på fysisk beskyttelse for avdelingene innebar at det ble planlagt med å føre striden fra statiske posisjoner, med den dekning avdelingene selv rakk å skaffe ved å grave seg ned. Han holdt det for lite sannsynlig at norske avdelinger ville være tjent med et utmattelsesorientert konsept: Det var ikke mulig å endre styrkeforholdet tilstrekkelig for etter noen tid å kunne ta initiativet og angripe en svekket fiende. Diesen dvelte ikke ved to av de viktigste forutsetningene i Forsvarskommisjonen av 1974, nemlig holdetid og allierte forsterkninger. I Diesens perspektiv lå en mer offensiv innstilling enn prioriteringen av å overleve inntil alliert støtte kunne ankomme. I 1990-årene skulle også Hærens offisielle syn bli endret i offensiv retning.

Diesen hevdet at gjeldende direktiver var for ensidig fokusert på brigaden som enhet. Ved å differensiere sterkere mellom de ulike avdelingstyper i landforsvaret kunne man utnytte deres spesielle fortrinn bedre. Lokalvern og heimevern utgjorde en betydelig del av landforsvaret som Diesen mente det var mulig å utnytte mer effektivt.¹⁰⁰ Kaptein Diesens forslag til nytt operativt konsept var et forsøk på å utbedre de nevnte svakhetene.

Faste fortifikasjoner og fri strid var to elementer Sverre Diesen bygde sitt forslag på. Både fortifikasjon og fri strid, eller gerilja, hadde dårlig klang hos mange forsvarsinteresserte. Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Egil Ingebrigtsen, poengterte at et landforsvar basert på desentralisert gerilja ikke ville gi tilstrekkelig "kraftsamling, kampstyrke og stridsutholdenhet".¹⁰¹ *Direktiv for Heimevernets anvendelse i Hærens lokalforsvar* beskrev riktig nok hvordan Heimevernet kunne få geriljaoppdrag hvis et område skulle bli okkupert. Dette direktivet var godkjent av Forsvarsstaben så tidlig som i 1956, men var i 1982 fortsatt gjeldende vedlegg til *Taktiske direktiver for Hæren*. Forsvarskommi-

100 I tillegg til Hærens 13 brigader besto organisasjonen i 1983 av bl.a. 28 infanteribataljoner og 7 artilleribataljoner. Heimevernet talte om lag 85 000 mann.

101 FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1978–89, Egil Ingebrigtsen "Hæren, dagens situasjon og morgendagens utfordring", 28. nov. 1983.

sjonen av 1974 fastslo uttrykkelig at ”Heimevernet er ikke et geriljaforsvar.”¹⁰² Diesen mente imidlertid at gerilja, eller fri strid, kunne utgjøre et vesentlig bidrag til en mer offensiv og indirekte stridsform. Samtidig ville Heimevernet med et slikt oppdrag unngå å havne i rollen som ordinært infanteri, bare dårligere.

Faste fortifikasjoner ble ansett å være ressurskrevende installasjoner som man risikerte å ikke få utnyttet. Den mest kjente historiske referansen var den franske *Maginot-linjen* som ble omgått. Ifølge Diesen var imidlertid de geografiske forhold i Norge av en slik karakter at det ikke var så lett å omgå faste forsvarslinjer. Mange steder i Norge ville det være mulig å anlegge fortifikasjoner som simpelthen ikke kunne omgås av en fiende hvis han skulle lykkes i sine ambisjoner.¹⁰³

Diesen tok til orde for at landforsvarets tredeling – lokalvern i festningsforsvar, brigadene i offensive og mobile operasjoner, og Heimevernet i fri strid – skulle gjenspeiles i oppdragene til avdelingene. Lokalvernavdelingenes oppdrag ville være å stanse og binde fienden i tilknytning til faste installasjoner i nøkkelfileer. Hva som var nøkkelfileer, skulle bestemmes ved å analysere hva som kunne være fiendens geografiske mål og femrykningslinjer. Typisk i det norske tilfellet var trange partier i dalførene. Brigadene skulle utgjøre mobile feltavdelinger med oppdrag å angripe fienden der han brøt gjennom forsvarslinjen festningsavdelingene dannet. Disse offensive avdelingene kunne også brukes mot avdelinger som hadde stanset sin framrykning foran forsvarsstillingene. I Diesens konsept var det de mobile feltavdelingene som skulle avgjøre striden. Heimevernet skulle ved fri strid i fiendens bakre områder påføre ledelses- og forsyningsavdelinger tap, tvinge fienden til å disponere kampavdelinger som sikring og bidra til usikkerhet og forvirring.

Gjennom en slik arbeidsdeling ville det ifølge Diesen være mulig å innføre et konsept mer preget av bevegelighet, offensive tiltak og indirekte tilnærming. Tilgjengelige ressurser kunne bli bedre utnyttet, ettersom avdelingene ville løse oppdrag i samsvar med sine forutsetninger.

Diesens artikkel vakte oppmerksomhet. Den var lagt ved forstudiematerialet som Hærens stabsskole sendte til deltagerne på brigadesjefskurset i 1984.¹⁰⁴ Under sitt innledningsforedrag for brigadesjefskurset i 1988 framhevet

102 NOU 1978: 9, s. 61.

103 Festningsverker forberedt i fredstid inngikk i forsvarsplanene i 1980-årene. Frøy-utbyggingen i Nord-Norge pågikk over flere år inntil omkring 1990. Det var også planer for mindre omfattende anlegg på begge sider av Oslofjorden. I St.prp. nr. 1 (1987–88) *Forsvarsdepartementet: For budsjetterminen 1988*, s. 88, het det at ”En vesentlig del av midlene til bygg- og anlegg går til denne sektor [strids- og forsvarsanlegg].” Selv om Kystartilleriets 120 mm tårnkanoner, Luftforsvarets HAWK-batterier og andre prosjekter tok sine deler av midlene, er det grunn til å hevde at det ble satset mye på faste fortifikasjoner for Hæren i 1980-årene.

104 RA, HSTS, hylle 2F 101 12, eske 16, ”Program for brigadesjefskurs 1984, vedlegg C”.

Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Dagfinn Danielsen, den konstruktive kritikk som denne og flere artikler av samme forfatter representerte.¹⁰⁵

I 1987 skrev Diesen en ny artikkel.¹⁰⁶ Også denne vakte reaksjoner. I innledningen satte Diesen spørsmålstegn ved prosedyrene for utviklingen av taktikk i Hæren. Infanteriet alene utviklet taktikk som passet med våpenets oppfatninger, men dette uten særlig hensyntagen til Hæren som system, enn si til andre forsvarsgrener. Diesen etterlyste en prosedyre hvor taktikkutviklingen hadde et samlende, operativt grunnsyn som utgangspunkt. Han mente å kunne konstatere et doktrinært vakuum.

For å påvise det han anså å være svakheter ved gjeldende forsvarsplanlegging, tok Diesen utgangspunkt i det framskutte, strandbaserte forsvaret av Sør-Norge. Målsettingen med dette var å bekjempe fienden i den vanskelige landgangsfasen, før brohoder var etablert. Kyststripen rommet dessuten konsentrasjoner av infrastruktur og store deler av befolkningen. Mot det første argumentet hevdet Diesen at det ikke nødvendigvis lenger var slik at angriperen var underlegen i landstigningsfasen. Amfibieteknologien hadde blitt bedre, og fienden ville kunne antas å være dekket av solid ildstøtte fra skip og fly. Likevel innrømte Diesen at det framskutte forsvaret hadde en fordel, nemlig muligheten for å gripe inn tidlig, før fienden rakk å bygge opp styrken på land. Men om landgangsstyrken ikke kunne slås umiddelbart, kunne det være hensiktsmessig å gjøre noe prinsipielt annerledes.

Diesen konkluderte at uansett hvor man valgte å konsentrere forsvaret, var fortifikasjon en forutsetning. Så lenge det ikke fantes midler til å gi hele landforsvaret mobilitet og beskyttelse i form av pansring, måtte befestninger brukes. Et argument for å velge tilbaketrukket forsvar, var at kystens blotte lengde gjorde det urealistisk å gardere seg mot landstigning i ethvert mulig område. Og da ville et av argumentene for strandforsvaret falle, nemlig at fienden måtte hindres i å etablere brohode. I drøftingen av kyststripens betydning viste Diesen til Clausewitz. "Byer og tettsteder er bare interessante i den utstrekning de har avgjørende innflytelse på felthærens operasjoner."¹⁰⁷ Her antydte Diesen at Hæren var å betrakte som et norsk tyngdepunkt. En svakhet ved det tilbaketrukne forsvaret var at det nettopp var kystområdet fienden var ute etter. Diesen så for seg et scenario hvor Sovjetunionen ønsket å sikre Østersjøflåten utseiling, og derfor besatte Sørlandskysten. Norske mobile styrker og befestede defileer i Setesdal ville ikke være en gunstig utgangsposisjon for å bekjempe en slik fiendtlig handlemåte. Her lå et dilemma: Valgte man å gruppere framskutt, ville man være utsatt for fiendtlig beskytning fra sjø og luft før landstigningen.

105 FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1987–89, Dagfinn Danielsen 21. jun. 1988 "Operativt konsept – hvor går vi?"

106 Sverre Diesen 1987, "Om landforsvaret – igjen: mangler vi et samlet operativt konsept for landstriden?", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 2, s. 13–26.

107 Diesen 1987, "Om landforsvaret – igjen", s. 23.

Grupperte man lengre bak, ville angrepsoperasjoner mot landsatte styrker måtte eksponeres for fiendens ildkraft.

Sverre Diesen tok ikke definitivt stilling til den ene eller den andre handlemåten i kystforsvaret, men brukte drøftingen for å belyse problemet med fraværet av et overordnet operasjonskonsept for landforsvaret. Han påpekte at ansvaret for utvikling av taktikk var delt mellom flere instanser som ikke samarbeidet nært. Hans forslag til løsning var en modell som tok trussel, terrengefaktoren, politiske mål og begrensinger som utgangspunkt. Dette skulle representere det strategiske nivå. Derfra skulle man så arbeide seg nedover mot det taktiske nivå, uten at det operasjonelle nivå er nevnt spesifikt. Gevinsten ved en slik framgangsmåte var et samlet konsept for landstriden. Det måtte være fornuftig at doktrineutviklingen skjedde ovenfra, med utgangspunkt i strategiske hensyn. Dette sto i kontrast til situasjonen den gangen, der Hærens taktikk ble dannet som summen av våpengrenenes taktikker. Han avsluttet artikkelen med en kommentar som peker framover: "Ikke minst er det verd å merke seg som norsk at det tradisjonelt er den svake part, den som ikke har kunnet regne med å vinne noe materialslag, som har vært nødt til å stole på idéen – og som ofte har triumferert på tross av negativt styrkeforhold."¹⁰⁸

Oppfatningen at Hærens operative konsept ikke var egnet for å oppnå vellykkede operasjoner, lå også til grunn for en studie Sverre Diesen utga i 1988.¹⁰⁹ Diesen delte svakhetene ved daværende landforsvarskonsept i tre: For det første var det en ubalanse mellom totalt styrkenivå og nasjonalt ambisjonsnivå. Av det sluttet han at invasjonforsvaret ikke var reelt i hele landet. For det andre fant han grunnleggende svakheter ved operasjonelle og taktiske konsepter. I korthet var de direkte og defensive, mens militær logikk tilsa at den styrkemessig underlegne måtte velge et indirekte, offensivt konsept for å oppnå avgjørelse. For det tredje var landstridskreftenes organisasjon for lite differensiert. Kunne et nytt konsept for landstrid forbedre balansen mellom mål og midler?

Beskrivelsen av et nytt landmilitært forsvarskonsept tok utgangspunkt i en analyse av oppdraget. Konseptet hans var bygd opp av fire elementer: forsvar av nøkkelområder, sikring av egne bakre områder, fri strid og bevegelige operasjoner med vekt på angrep. Han anbefalte at grunnsynet måtte være offensivt, både på grunn av oppdragets karakter og militær logikk. Kun den materielt overlegne ville ha fordeler av defensiv opptreden. Han ville bevare den landmilitære organisasjon i form av de tre oppbud: felthæren, lokalvernet og heimevernet, men differensiere og rendyrke avdelingenes oppgaver.

Diesen trakk følgende konklusjoner for felthæren: Divisjonen måtte utgjøre den operative enhet, og dette nivået måtte styrkes. Antallet brigader måtte

108 Diesen 1987, "Om landforsvaret – igjen", s. 26.

109 Sverre Diesen 1988, "Reform eller nederlag: landforsvarets operative idé ved skilleveien", *Forsvarsstudier* nr. 4.

reduseres på grunn av kravene til materiellstandard i forhold til ressursituasjonen. Prioritet skulle gis til Nord-Norge, Østlandet og Sørlandet. Utdanningsnivået for Hærens offiserer innenfor militærteori måtte heves.

I dette arbeidet argumenterte han for høyere kvalitet på bekostning av volum som en løsning på stridsevneproblemet:

Etter mitt skjønn må det [...] nå erkjennes at det ikke lenger nytter å skape operasjonelle avgjørelser ved hjelp av fotgående infanteri væpnet med håndvåpen og støttet av 105 mm feltartilleri fra forrige verdenskrig. Vi er i dag i ferd med å bli innhentet av en situasjon hvor vi må spørre oss selv om det ikke er bedre å ha færre avdelinger med en viss rimelig slagkraft enn store mengder av noe som kan vise seg å bli den rene kanonføde – ganske særlig i den rolle vi har tiltenkt de mobile feltavdelingene.¹¹⁰

Hæren var avhengig av å kunne identifisere og påvirke kritiske svakheter hos en kvantitativt overlegen motstander. Dette ville kreve kvalitetsmessig høyverdige styrker. Her lå sammenhengen mellom kvalitet og manøverkrigføring.¹¹¹

Diesens tanker var kontroversielle i Norge i 1988. Likevel var dette tradisjonell tenkning i den forstand at forsvaret var geografisk bundet. Forsvar av nøkkelområder knyttet til permanente befestninger ville vært forutsigbart, ikke bare hva gjaldt hvor striden skulle stå, men også langt på vei hvordan striden kunne føres. Det revolusjonerende brudd kom da Hæren ikke lenger skulle forsvare et spesifikt terreng, men forsvare norsk handlefrihet ubundet av geografi.

Thorstein Skiaker kommenterte Diesens studie i *Norsk Militært Tidsskrift*.¹¹² Om forslaget til nytt konsept skrev Skiaker følgende:

Dette er for så vidt ikke nytt og ukjent, men det viktige er at major Diesen også påviser hvordan dette kan brukes mer bevisst og hvordan denne kombinasjonen kan utnyttes til en operasjonell føring av striden, og derved oppnå en større effekt enn summen av de taktiske enkeltbidrag. Dette er et område som hittil har vært lite diskutert hos oss.¹¹³

Skiaker tok ikke direkte avstand fra Diesens synspunkt i debatten om kvalitet framfor kvantitet, men antok at forslag om å redusere antallet brigader ville vekke motforestillinger.

110 Diesen 1988, "Reform eller nederlag", s. 63.

111 Se Luttwak 2001, *Strategy*, s. 115–116 for en drøfting av sammenhengen mellom kvalitet og manøverkrigføring.

112 Thorstein Skiaker 1989, "Landforsvarets operative idé ved skilleveien?", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 1, s. 54–55.

113 Skiaker 1989, "Landforsvarets operative idé ved skilleveien?", s. 54.

Debatten om landforsvaret var i stor grad en debatt hvor den ene siden diskuterte hvor mye landforsvar Norge burde ha, mens den andre siden diskuterte hvordan landforsvaret burde operere. Diesens utgangspunkt var at kvalitet var avgjørende for utfallet av væpnet konflikt. Derfor burde Hæren renonsere på ambisjonen om en tallrik organisasjon og heller prioritere etablering av et mindre, men bedre landforsvar. Dette ledet til et operasjonskonsept med elementer fra manøverteorien.

Fra 1960-årene ble konvensjonelle våpen tillagt økt vekt i vestlig og til dels sovjetisk forsvarsplanlegging. Dette gjenspeilte seg også på norsk side. Den sovjetiske styrkeoppbyggingen medvirket samtidig til en debatt, ikke bare om den norske forsvarsevnen, men også om norske doktriner. Rennessansen i norsk tenkning om landmilitære problemer hentet mye inspirasjon fra debatten i USA, i første omgang formidlet av en mindre krets av offiserer som fulgte godt med i internasjonal debatt og litteratur.

Det strukturelle hovedproblemet var Sovjetunionens styrkeoppbygging i nord, noe som i kombinasjon med sovjetisk doktrineendring bidro til å svekke Norges forsvarsevne, ifølge kritikerne. I dette lå en viktig årsak til at en del offiserer så det som tvingende nødvendig å revidere den norske doktrinen. Gullow Gjeseth var blant dem som anskueliggjorde utfordringene for det norske landforsvaret. Skjøstad og Diesen sto i første rekke blant dem som argumenterte for nye løsninger. De la vekt på å utnytte norske fortrinn på en bedre måte enn hva som var tilfellet. Begge argumenterte for at Hæren så langt mulig burde gå mer offensivt til verks, men unngå en motstanders sterkeste avdelinger. Den fornyede interessen for militær teori dannet bakteppet for denne typen forslag. De beredte samtidig grunnen for manøverdoktrinen som Hæren og Forsvaret skulle komme til å utvikle i 1990-årene. Men ennå i 1980-årene holdt Hærens ledelse fast ved den gamle resepten: Hovedoppgaven måtte være å fornye og forbedre den materielle standard og den eksisterende organisasjon. Å redusere strukturen og innføre en offensiv og indirekte metode ble avvist.

Ny dynamikk eller det tapte tiår?

Over behandlet vi bakgrunnen for innføring av en ny landmilitær doktrine i Norge. Vi presenterte også de to fremste talsmenn for fornyelse. Deres forslag viste tydelig påvirkning fra manøverteori. Personer som Odd Skjøstad og Sverre Diesen medvirket til den utviklingen som kulminerte med utgivelsen av *Forsvarets fellesoperative doktrine* i 2000. Ifølge forsvarssjefen hvilte denne på det som kaltes manøverkrigføring.¹¹⁴

Kritikken hadde som hovedtese at manøverkrigføring ikke var egnet under de rådende forutsetninger, mye fordi manøverkonseptet ble sett i sammenheng med nedskjæringer i Hærens organisasjon. I løpet av 1990-årene ble det imidlertid klart at strukturreduksjoner var uunngåelige.

EN OFFENSIV TAKTIKK

Manøverkrigføring syntes å tilby en besnærende løsning på det norsk-sovjetiske, senere det norsk-russiske, asymmetriproblemet, nemlig en metode for den presumptivt svakere part i strid.¹¹⁵ Påvirkning fra Nato og i særdeleshet fra alliansens dominerende medlem USA hadde stor betydning. Denne påvirkningen slo inn på flere nivåer. For det første registrerte norske hæroffiserer at amerikanske landstyrker – og etter hvert andre nasjoners landstyrker – innførte en ny doktrine. Den amerikanske doktrinen hadde innvirkning på hvordan flernasjonale operasjoner i Nato ble ført. For å kunne operere sammen med avdelinger fra andre Nato-land – en forutsetning for at operasjoner i Norge skulle kunne ledes av norske offiserer – måtte den norske doktrinen ha felles trekk med den utlendingene fulgte. For det andre ble det i 1990-årene en mer utbredt oppfatning at manøverkrigføring hadde universelle kvaliteter i den forstand at nær ethvert militært problem kunne løses ad manøvervis. Golfkrigen i 1991 bidro til å utbre dette inntrykket.

De som sto bak forslag og utkast til ny doktrine i 1980-årene, var drevet av et ønske om å gjøre Hæren i bedre stand til å møte utfordringen man mente å stå overfor. Et grunnleggende trekk ved denne nyorienteringen var at situasjonen krevde en offensiv innstilling. For å få til noe mer enn den taktisk offensive innstilling som var foreskrevet i tidligere doktrinedokumenter, for eksempel *Taktiske direktiver for Hæren* fra 1979, trengtes det en mentalitetsend-

114 FFOD 2000 Del A, s. 10–11.

115 Det norsk-sovjetiske asymmetriproblemet var formelt løst da Sovjetunionen ble oppløst i 1991, men i praksis var denne ubalansen noe norske forsvarsplanleggere og beslutningstakere forholdt seg til også i det følgende tiåret. Som den defensive part i en væpnet konflikt var Hæren ikke avhengig av å kunne måle seg med den potensielle fienden mann for mann eller våpen for våpen, fordi forsvarerens fordel av å kunne beskytte seg ble vurdert til å være større enn angriperens fordel av å kunne velge tid og til en viss grad sted. Angriperens ulempe var at han måtte bevege seg eksponert. Likevel var ubalansen betraktet som svært problematisk.

ring i offiserskorpset.¹¹⁶ I det lå det en overgang fra utholdenhet og bevaring av stridsevne til oppmerksomhet mot å gripe anledninger til å påvirke fienden psykologisk så vel som fysisk. En overgang fra en grunnleggende defensiv til en grunnleggende offensiv innstilling.

Manøverkrigføring innebærer i stort at man søker å bringe en motstander ut av balanse – dvs at han *gir opp før han egentlig er militært slått*. Mens en utmattelseskrig tenkes fortsatt nærmest til siste soldat er nedkjempet, er målsettingen for manøverkrig at motstanderen gir opp på et vesentlig tidligere tidspunkt, - gjerne på et tidspunkt da han egentlig fremdeles har ressurser til å fortsette en væpnet kamp. En vellykket manøverkrig er egentlig i sin ytterste konsekvens ingen krig – motstanderen gir opp etter en vurdering av at han ikke kan vinne kampen – før kampen er startet.

[...]

Manøverkrig bygger på to spesielt viktige virkemidler. Det første er å opptre på en måte som fortoner seg uforutsigbar for en motstander. Her er et raskt og effektivt beslutningsapparat avgjørende. Det andre virkemidlet består i at en motstanders front og sterke områder omgås, mens særlig myke, kritiske og sårbare mål som infrastruktur, ledelses- og logistikkapparat ødelegges. Virkemidlene her er stridsmidler med lang rekkevidde, stor slagkraft og nøyaktighet.¹¹⁷

Nøkkelen til uttelling for den tallmessig svakere part skulle blant annet ligge i valg av mål. Ved å satse på å slå ut eller på annen måte gjøre viktige, men mykere elementer hos fienden irrelevante, skulle hans mulighet eller vilje til å slåss videre svekkes. I praksis kunne det være å slå til mot ledelses- eller forsyningsavdelinger i fiendens bakre områder. Det skulle overraske ham. Her regnet man med å møte svakere motstand enn ved de fremre avdelinger, og effekten av for eksempel å ødelegge en divisjonssjefs kapasitet til å kommunisere med sine underavdelinger kunne bli at disse opererte ukoordinert eller stoppet opp. Denne framgangsmåten er eksempel på en indirekte tilnærming.

I en slik tolkning av manøverkrigføring lå det som ble oppfattet som et rasjonelt valg for Hæren. Ved å følge en slik metode kunne man unngå å måtte måle seg mot tallmessig overlegne styrker, og raske beslutninger og omgåelse av de hardeste målene syntes å passe en liten, men veltrenet og moderne utrustet norsk hær. Odd V. Skjøstads tanker fulgte denne linjen. Erkjennelsen av at det operasjonelle nivå eksisterte, var nært knyttet til hvordan manøverteori ble opp-

116 Muligheten for å gjennomføre operasjoner med den offensive innstilling som TDH 79 la opp til begrenset seg til de laveste nivåer. Grunnet relativt dårlig mobilitet, ildkraft og beskyttelse ville større operasjoner uvilkårlig ha fått et defensivt preg.

117 Bent Erik Bakken, "Manøverkrig og mobilitet", i Ragnvald Solstrand (red.), Teknologi og forsvar: drivkrefter for forandring: et seminar under forsvarsanalysen 2000, Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 2000 (FFI-rapport), s. 50.

fattet.¹¹⁸ I amerikansk manøverteori ble det sett på som essensielt at trefninger og slag på taktisk nivå ble bundet sammen for å støtte operasjonelle og strategiske mål. Den sammenbindingen skulle skje på det operasjonelle nivå. Korpsnivået, der to eller flere divisjoners operasjoner ble bundet sammen, var uaktuelt i Norge. Men operasjonell virksomhet eller operasjonskunst var ikke uløselig knyttet til ett bestemt organisatorisk nivå.¹¹⁹ Også i norsk forståelse av krig og krigføring fikk operasjonskunst en sentral plass fra omkring 1990.

Den amerikanske doktrinen var utviklet for væpnet konflikt mellom Nato og Warszawa-pakten i Europa. ”Dagens og den fremtidige [amerikanske] doktrine forutsetter at USA og dets allierte vil kjempe i mindretall mot tunge, høyt mekaniserte styrker som fører striden døgnet rundt.”¹²⁰ Styrkesammenligninger i dette scenariet hadde motivert for et alternativ til den tradisjonelle amerikanske løsningen som var basert på utmattelse over tid.

De tidlige talsmenn for en manøverorientert doktrine ante at Hæren kom til å bli mindre enn den var. Manøvertankegangen var nettopp et forsøk på å oppveie noe av den ulikheten i størrelse som syntes å bli stadig større. Debatten om landforsvarets innretning kom til å bli preget av at motstanderne av manøverorienteringen ikke aksepterte at Hæren med nødvendighet måtte bli mindre. Det ble i det ytre en debatt om Hærens størrelse. Men det underliggende tema var doktrinen som skulle følges.

DIREKTIVER, GRUNNSYN OG DOKTRINE

Mange begreper ble brukt under arbeidet med doktrineutviklingen i Hæren i 1980-årene. Operativt grunnsyn ble brukt om hverandre med operativt konsept. Generalinspektøren for Hæren, generalmajor Dagfinn Danielsen, avklarte i 1988 sitt syn på hvordan enkelte av disse begrepene burde brukes.¹²¹ Han mente at det operative grunnsyn var ”De grunnleggende prinsipper som gir de overordnede retningslinjer for føring av landstriden”. Disse skulle være generelle og uavhengige av geografi. Å formulere det operative grunnsynet tilhørte etter generalinspektørens oppfatning styrkeprodusentens domene. Operative konsepter skulle være mer spesifikke. Danielsen la følgende definisjon til grunn: ”En presisering av de viktigste forutsetninger sjefen bygger på ved løsning av et oppdrag, og en grov beskrivelse av antatt stridsforløp med understrekning av den hensikt og de mål sjefen setter for operasjonene.”

118 Se f.eks. Hjalmar I. Sunde 1984, ”AirLand Battle 2000”, *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 4, s. 143–152; Hjalmar I. Sunde 1987, ”Moderne strategi fra Machiavelli til kjernevåpenalderen”, *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 5, s. 36–42; Sunde 1988, ”Forsvarskommando Sør-Norge”, s. 1–7.

119 Teknologiske og politiske utviklingstrekk hadde ført til det som kaltes *compression of levels*, dvs. at virksomhet på lave organisatoriske nivåer kunne ha strategisk effekt.

120 Sunde 1984, ”AirLand Battle 2000”, s. 147.

121 FBA, HD, mappe: GIHs foredrag 1987–89, Dagfinn Danielsen 21. jun 1988 ”Operativt konsept – hvor går vi?”. Sitatene er herfra.

Det operative konsept skulle således være de øverstkommanderende i hver landsdels tilpassing av det operative grunnsynet til de spesielle forhold som ble lagt til grunn. Operativt konsept var etter dette mer å betrakte som en stridsidé for et mer spesifikt scenario enn det videre operative grunnsyn. Etter denne grensegang mellom grunnsyn og konsepter gikk generalen videre med en beskrivelse av metoden for utvikling av slike. Han påpekte at rammeforutsetninger som eksisterende organisasjon, materiellpark og budsjettssituasjon la sterke bindinger på prosessen. Skjematisk burde man tatt utgangspunkt i trussel, operasjonsområde og egne styrker ved formulering av operativt grunnsyn og operative konsepter. Men det var etter hans mening ikke en realistisk framgangsmåte. Generalinspektøren mente at doktrineutviklingen ikke var à jour med strukturplanleggingen. Dette skyldtes ressursituasjonen og prioriteringen av oppdragene. Det fantes ikke tilstrekkelig planleggingskapasitet i Hærstaben til å drive doktrineutvikling parallelt med strukturplanleggingen. Hærens stabsskole underviste skoleåret 1987–88 etter direktivene som ble gitt ut i 1979.¹²² I foredraget i 1988 antok Danielsen at arbeidet med ny TDH ville bli lagt på is inntil videre.

Dagfinn Danielsen hadde som GIH grepet tak i ukklarhetene som var knyttet til operativt grunnsyn og operasjonskonsepter. Det var ifølge ham behov for en artikulert landmilitær doktrine. Danielsen gikk av som GIH i 1989, og det ble Arne Solli som utga et grunnsyn for landstriden tidlig i 1990. Dette grunnsynet videreførte trekk fra den tidligere doktrinen, men introduserte også nye elementer. Spenningen mellom gammelt og nytt kom til uttrykk ved at grunnsynet på den ene side vektla å holde en krigstilstand gående inntil forsterkninger kunne overføres, og på den annen side innførte et høyere offensivt ambisjonsnivå enn tidligere grunnsyn.

Dokumentet var ført i pennen av Thor Olai Skullerud i Organisasjonsavdelingen i Hærstaben.¹²³ Samarbeidet mellom Solli og Skullerud fikk stor betydning for doktrineutviklingsprosessen.¹²⁴ På samme måte som Skjøstad og Diesen, hadde Skullerud liten tro på at den gjeldende doktrinen var hensiktsmes-

122 RA, HSTS, hylle 2F 101 12, eske 15, ”Program for Hærens stabsskoles kurs II/5 (1987–88)”.

123 Thor Olai Skullerud var sjef for Organisasjonskontoret i Hærstaben 1988–91. Mellom 1994 og 2000 arbeidet han med strategi og langtidsplanlegging i Operasjonsstaben og Sentralstaben i Forsvarets overkommando og ved Forsvarets forskningsinstitutt. Foruten å konsipere Generalinspektøren for Hærens grunnsyn for landstriden i 1990 var Skullerud blant annet delaktig i Forsvarsstudien 1991, *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig* i 1995 og Forsvarsstudien 1996.

124 Det nære samarbeidet mellom Arne Solli og Thor Olai Skullerud strakk seg over mange år. Skullerud var troppssjef i Sollis kompani i slutten av 1960-årene og han var elev ved Hærens stabsskole mens Solli var instruktør. I denne studien er det de to samarbeid om *Generalinspektørens grunnsyn for landstriden* (1990) og *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig* (1995) som er interessant.

sig. Han fant at direktivene fra 1979 ikke ga svar på de spørsmål mange offiserer på denne tiden begynte å stille. Direktivene avgrenset seg til laveste nivå og rommet ikke noen overordnet idé for landstriden. Planene var dessuten for sentrert om operasjoner etter at krigshandlinger hadde startet, og de var for statiske og forutsigbare. Han ønsket å gjøre Hæren mer effektiv som krigsavvergende instrument, ikke bare en organisasjon for utøvelse av krig. Større krigsavvergende effekt kunne oppnås gjennom høyere grad av usikkerhet om hva Hæren kunne gjøre og hvordan den ville gjøre det. Gevinsten ville være tosidig: større avskrek-kende effekt gjennom større evne til forsvar. Usikkerheten skulle blant annet ligge i høy mobilitet hos brigadene. På samme måte som Diesen ønsket Skullerud å klargjøre rollefordelingen mellom Hærens avdelingstyper. Brigadene måtte ikke oppfattes som fast knyttet til spesifikke lokaliseringer, men ha en strategisk så vel som taktisk mobilitet og ikke minst følge mer bevegelige operasjonsmønstre enn hva som var tilfellet. I grunnsynets innledning het det at hensikten var ”å danne grunnlag for taktikkutvikling, materiellanskaffelse og styrkeproduksjon, samt være et hjelpemiddel for operativ planlegging på alle nivåer.”¹²⁵ Altså en doktrine, eller skisse til en slik.

Dokumentet la vekt på sannsynligheten for sovjetiske luftmobile operasjoner, og da ville det neppe bli tale om sammenhengende fronter. Grunnsynet la opp til at en invasjon av norsk territorium skulle kunne møtes hurtig. Det ble anvist intensjonsbasert ledelse. Ved endring i forutsetningene for et oppdrag var det rom for avvik, så lenge det var i samsvar med sjefens intensjon. Landstriden ble beskrevet som i høy grad et Hær- (og Heimeverns-) anliggende, selv om samvirke med andre forsvarsgrener, allierte og totalforsvaret for øvrig kort nevnes. Offensiv opptreden skulle kjennetegne hele Hæren. Det ble lagt vekt på handlefrihet, kraftsamling og overraskelse.

Heimevernet og lokalforsvarsstyrker måtte kunne sikre viktige objekter og felthærens mobilisering på kort varsel. Invasjonsforsøket skulle så slås tilbake gjennom kraftsamling av flere brigaders innsats i avgjørende områder.

Framskutt forsvar og hurtig mobilisering av en desentralisert landforsvarsorganisasjon var arv fra tidligere grunnsyn. Heimevernets og lokalforsvarsavdelingenes oppgaver likeså. Men konkrete tiltak for å øke den offensive evnen ble også introdusert. Det dreide seg om å gjøre divisjonsorganisasjonen permanent og å differensiere brigadene kvalitetsmessig slik at noen av dem fikk større offensiv kapasitet. En permanent divisjonsorganisasjon innebar blant annet at man for å kraftsamle flere brigaders innsats i ett operasjonsområde ikke bare tildelte dem tilstøtende teiger, men lot divisjonsnivået styre taktisk støtte og logistikk. Ambisjonsnivået var at norske styrker om nødvendig måtte kunne stanse et invasjonsforsøk uten allierte forsterkninger. Av dette ambisjonsnivået utledet man at enkelte avdelinger måtte ha mulighet for å følge et direkte ope-

rasjonskonsept. De avdelingene som ikke kunne gis tilstrekkelig beskyttelse, mobilitet og ildkraft for direkte operasjoner i åpent lende, skulle organiseres og utrustes for et indirekte operasjonskonsept. Disse skulle sikres motorisert framkommelighet utenfor vei. Såkalte lokale brigader og regimentsstridsgrupper skulle tildeles mindre krevende oppdrag enn de prioriterte avdelingene. Evnen til å gjennomføre offensive operasjoner av større omfang skulle samles i divisjonsbrigadene. Til tross for at det var ansett som ønskelig at flest mulig avdelinger skulle være i stand til å operere etter et direkte konsept, gikk grunnsynet ut på at indirekte operasjoner skulle tilstrebes. Det ideelle ville være å bruke evnen til direkte operasjoner på et indirekte vis. Det betydde å bruke hurtige avdelinger med stor ildkraft og beskyttelse mot svakere, men viktige fiendtlige enheter som kommandoplasser, sambandssystemer og forsyninger.¹²⁶ Det ville gi størst fleksibilitet og mulighet til å sette en fiende i vanskelige situasjoner. Dette var første gang for Hærens del at dette synet kom til uttrykk i et offisielt dokument.

Da dokumentet ble skrevet og lansert, var generalinspektøren og hans medarbeidere oppmerksomme på at det ville bli en pedagogisk utfordring å få Hærens offiserer til å akseptere slike tanker. Tankemønstre og operasjonskonsepter hadde ikke forandret seg mye etter andre verdenskrig. Nå ønsket man å starte en dreining mot en mer dynamisk tenkning.

Den kalde krigs tid skapte en veldig statisk tenkning slik at veldig mye av de tankegangene som vi forsøkte å fornorske, kom fra store strateger som Sun Tzu. Ikke å utkjempe et slag der hvor fienden var sterkest, men forsøke via omveier å tilnærme seg hans svake punkter på en måte som kostet oss mindre, men som kanskje ble veldig vanskelig å håndtere for en motpart. Det var absolutt ikke lett å få norske offiserer til å tenke slik i åttiårene.¹²⁷

Grunnsynet ble presentert for Hærens generaler våren 1990 uten at Generalinspektøren innbød til debatt. Han hadde bestemt seg for at slik ville han ha det. Solli og Skullerud fikk anledning til å fortsette det pedagogiske arbeidet sammen da Solli ble forsvarssjef og Skullerud ledet det strategiske planelementet i Forsvarets overkommando noen år senere.

Generalinspektørens grunnsyn for landstriden av 1990 tok ikke stilling til hvor mange brigader Hæren skulle bestå av. Det framgikk på den annen side at en kraftig differensiering av materielloppsetning og treningsnivå brigadene i mellom ville tvinge seg fram av økonomiske årsaker. Det ville bli færre brigader av høyeste standard innenfor dokumentets tidsperspektiv som var ti til femten år.¹²⁸ Gjennom 1980-årene hadde det vært Hærens linje å holde fast ved at an-

126 Samtale med Thor Olai Skullerud 30. november 2005.

127 Samtale med Skullerud 30. november 2005.

128 FBA, HST-skriv 16490/200.10 19. mar. 1990.

tall brigader ikke måtte røres av hensyn til oppdragets omfang. Felthæren ble beskrevet som et minimum av det forsvarlige.¹²⁹ Dette synet var altså i ferd med å svekkes omkring 1990.

VIRKNINGEN AV GOLFKRIGEN

Golfkrigen i 1991 ble blant hæroffiserer flest sett på som et vellykket eksempel på manøverkrigføring. Dette skyldtes omfattende bruk av teknisk avansert materiell, høy mobilitet og høyt tempo, samt at en stor del av koalisjonsstyrken omgikk de irakiske forsvarsstillingene og avskar retrettmulighetene i retning Baghdad. Tett samarbeid mellom bakke- og luftstyrker bidro like ens til å feste inntrykket av at dette var AirLand Battle i praksis. At koalisjonen knapt hadde falne eller sårede, ble oppfattet som en bekreftelse på at fokus på fiendens vilje framfor hans materiell og personell kunne føre til en relativt human form for krig.

Ved nærmere granskning må oppfatningen av Golfkrigen som et skoleeksempel på manøverkrig modereres. For det første var styrkeforholdet sterkt i favør av den amerikanskledede koalisjonen. Det styrket ikke argumentet om manøverkriegen som løsning for den svakere part. For det andre var det lite rom for oppdragsbasert ledelse under korpsnivået. Det hadde politiske så vel som praktiske årsaker. Sovjetisk manøverdoktrine var i så måte en bedre referanse enn AirLand Battle.¹³⁰ For det tredje må den massive bombingene forut for landstyrkenes operasjon ses som klassisk utmattelse – om skjemaet manøver versus utmattelse benyttes.

Hvordan Golfkrigen skal vurderes er et interessant tema. For utviklingen av den norske doktrinen i 1990-årene, er det hvilket inntrykk den skapte den gang som er av betydning.

Golfkrigen utløste to artikler, skrevet av Kjell Grandhagen, henholdsvis alene og sammen med Arne Dalhaug.¹³¹ Den første artikkelen var en beskrivelse av hendingsforløpet under krigen for å frigjøre Kuwait. Den andre vurderte hvilke erfaringer fra Golfkrigen som burde få konsekvenser for utviklingen av

129 Begrepet minimumsforsvar ble helst brukt av motstandere av reduksjoner i Forsvaret. Det ble dels brukt som et varsel om at man befant seg ved en nedre grense for hva som etter deres mening var forsvarlig, dels om at denne grensen var overskredet. I forbindelse med forarbeidene til Hærordningen av 1933 var minimumsforsvar et organisatorisk begrep som beskrev den minste stående kadre man kunne ha for å ha muligheten til å stille hele organisasjonen på bena ved behov. Minimumsforsvaret var ikke relatert til trusselen, men et prinsipp som skulle sørge for et visst militært beredskap i fred og lette mobilisering for krig. Se Tom Kristiansen 1992, "Minimumsforsvar: Prinsipp, målestokk eller skjellsord?", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 1, s. 14–21 for en analyse.

130 Leonhard 1991, *The art of maneuver*, s. 270; s. 277.

131 Kjell Grandhagen 1991, "Gulfkrigen (1): Tilbakeblikk på en framtidskrig", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 8, s. 1–8; Kjell Grandhagen og Arne Dalhaug 1991, "Gulfkrigen (2): Tilbakeblikk på en framtidskrig: Hva kan Det norske forsvar lære av Gulfkrigen?", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 9, s. 1–10.

Forsvaret. Evnen til å finne, treffe og ødelegge mål pekte i retning av at bevegelse ga bedre beskyttelse enn fortifikasjon. Stridens dynamikk krevde oppdragstaktikk som ledelsesform. Forfatterne fant også at evnen til å levere indirekte ild på lange avstander burde prioriteres framfor infanteri og kavaleri. De skrev at "[t]aktikken vil bli mindre lendeorientert og mer fiendeorientert."¹³² Hovedkonklusjonen var at kvalitet var avgjørende, og at kvantitet var mindre relevant som kriterium for å måle stridsevne.

Kvalitetsbegrepet ble brutt ned i en teknologisk og en menneskelig komponent. En umiddelbar vurdering av Golfkrigen viste betydningen av teknologisk overlegenhet. I drøftingen av den menneskelige kvalitetskomponenten la artikkelforfatterne vekt på trening, moral og lederskap. De avskrev ikke et vernepliktsbasert forsvar, men understreket betydningen av trening. Runar Iversen innså at verneplikten var dypt forankret. Likevel tillot han seg følgende bidrag til debatten: "På lengre sikt vil NATO og/eller EF utvikle en sikkerhetsfilosofi som favner både Europa og verden omkring. Et vernepliktig mobiliseringsforsvar, synes ikke å ha noen plass i dette opplegget."¹³³

I debatten ble manøverkrigføring forbundet med en mindre organisasjon enn hva som ble ansett nødvendig for å opprettholde det landsdekkende invasjonforsvaret. Da arbeidet med Forsvarsstudien 1991 skred fram, ble det klart at det ville komme forslag om strukturreduksjoner som spesielt ville ramme Hæren.

I den tilrådte struktur er Hæren [...] slik utrustet og organisert at den skal kunne operere i divisjonsforband og ha muligheter til å lede større allierte enheter. Det er kommisjonens flertalls tilrådning at Hæren i framtiden bør bestå av minst 6 brigader og 17 bataljoner av ulike kategorier.¹³⁴

Anbefalingen om å senke antallet brigader fra 13 til seks ble oppfattet som radikal. Forsvarsstudien 1991 dannet et viktig grunnlag for Forsvarskommisjonen av 1990, hvis innhold i sin tur utgjorde kjernen i langtidsmeldingen om Forsvarets utvikling 1994–98. Som ventet ble det lagt opp til en reduksjon i Hærens struktur.

Det skulle ta flere år før organisasjonen gjenspeilte beslutningen om å redusere på denne måten, men da Forsvarskommisjonen av 1990 hadde offentliggjort sin anbefaling, brukte Hæren den som planleggingsgrunnlag. Anbefalingen innebar grovt sett en halvering av krigsorganisasjonens volum. Den underliggende sammenhengen mellom argumenter for en større og "brukbar" hær versus en mindre hær kvalitativt på nivå med en antatt motstander ble bekreftet.

132 Grandhagen og Dalhaug 1991, "Gulfkrigen (2)", s. 3.

133 Runar Iversen 1991, "Gulf-krigen, noe nytt? – noe å lære?", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 7, s. 7–9.

134 NOU 1992: 12 *Forsvarskommisjonen av 1990*, s. 194.

Etter at diskusjonene hadde bølget høyt i umiddelbar etterkant av offentliggjøringen av Forsvarskommisjonens innstilling, syntes det som om de fleste kom til den erkjennelse at den nye Hæren ville følge en annen doktrine enn den gamle.

Parallelt med debatten utviklet Hæren sin doktrine i den retningen som grunnsynet for landstriden fra 1990 hadde angitt. I det følgende er argumentene mot denne utviklingen behandlet. Den mest hørbare delen av debatten beveget seg på det praktiske plan. Det ble hevdet at en manøverdoktrine ikke var egnet under de spesielle forhold som rådet for det norske landforsvaret. En mer prinsipiell motstand var mindre uttalt, men kunne etter hvert registreres: Det teoretiske grunnlaget for manøverdoktrinen var så vagt og usammenhengende at det i realiteten ikke kunne sies at manøverkrigføring skilte seg kvalitativt fra det som ble stilt opp som motstykket – utmattelseskrigføring.

Debatten som blant annet ble ført i *Norsk Militært Tidsskrift*, bar preg av at debattantene hadde ulike forutsetninger. De som fant det nødvendig og sågar fornuftig at landstyrkene ville bli færre, la vekt på kvaliteten hos de gjenværende styrker i strukturen, mens andre ikke uten videre ville godta at løsningsen på de landmilitære utfordringer lå i å redusere mobiliseringshæren. Disse vektla kvantitet høyere enn de førstnevnte. Ifølge manøverteorien er det mulig for en tallmessig underlegen part å vinne, hvis beslutningssyklusen gjennomføres raskere enn hos den andre part. Det krever overlegen kvalitet. Ved å prioritere kvalitet på bekostning av kvantitet, ville man svekke muligheten til å velge utmattelseskrigføring. Slik hang debatten om kvalitet og kvantitet sammen med utviklingen fra et utmattelsesorientert konsept til et manøverorientert konsept.

Fredrik Bull-Hansen kan stå som representant for kvantitetslinjen. En styrke av høyere kvalitet som lot store deler av landet åpent, ville i følge denne oppfatning gi mindre troverdig avskrekking – det ville kreves betydelig innsats og tid å slå ut en stor forsvarsorganisasjon selv om kvaliteten var blandet.¹³⁵ I forlengelsen av dette påpekte han et forhold som rommet alvorlig kritikk av en doktrine basert på små styrker som skulle operere med høy grad av risiko: ”Et lite, men teknologisk avansert forsvar gir selvsagt større effekt der det settes inn, men overgå det av motstanderen, kan slutten komme raskt.”¹³⁶

Mange mente at manøverkrigføring etter amerikansk modell, med tett samarbeid mellom land- og luftstridskrefter, var urealistisk for Forsvaret. Luftforsvaret var ikke utrustet eller trent for denne typen operasjoner. Luftforsvaret skulle drive luftforsvarsoperasjoner, det vil si fly mot fly. Dette førte til at forsvarsgrenene forble organisasjoner som sto et stykke fra hverandre. Thor Olai Skullerud på sin side etterlyste større vilje til å sette seg inn i hva AirLand Battle-operasjoner innebar, ikke fordi norske styrker alene skulle drive slike operasjo-

135 Fredrik Bull-Hansen 1992, ”Vår forsvarspolitiske edruelighet”, *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 5, s. 7.

136 Bull-Hansen 1992, ”Vår forsvarspolitiske edruelighet”, s. 7.

ner, men fordi luftstyrker var de forsterkningene som ville ha kommet tidligst til Norge hvis behovet hadde oppstått. Det var stor sannsynlighet for at disse forsterkningene ville ha vært forberedt på å drive operasjoner i nært samarbeid med bakkestyrker. Da var det etter Skulleruds mening viktig at norske offiserer var i stand til å være med på å beslutte hvordan disse flyene skulle brukes over norsk område. For å få til dette, måtte tenkning i integrerte bakke-luft operasjoner inngå i norske offiserers utdanning og trening helt fra begynnelsen av.¹³⁷

Som en oppsummering kan det sies at det ene hovedankepunktet var at norsk terreng var for uframkommelig og det nødvendige materiellet for dyrt. Det andre var muligheten for å trene personellet – spesielt befalet – innenfor et vernepliktsbasert system.

Slik sirklet debatten om kvantitet og kvalitet, tradisjon og fornyelse og hva som passet under de særnorske forhold. Relevante argumenter mot manøvermetoden ble fremmet. Det ble påpekt at de doktrinære forbilder var utviklet for forhold som i liten grad var sammenlignbare med norske. Det ble i mindre grad stilt spørsmål om manøverteorien kunne danne basis for en konsistent doktrine. Slike spørsmål skulle bli mer høylytte senere, men i det store og hele ble det akseptert at manøverkrigføring var en effektiv måte å slåss på, og at den skilte seg klart fra Hærens tidligere doktrine.

At Hæren gikk videre på veien mot en manøverdoktrine, skyldtes i stor grad at utsiktene til en betydelig mindre organisasjon tvang fram en annen måte å operere på enn det velkjente invasjonsforsvaret. Det var manøverkrigføring som var på moten i militær litteratur, den som ikke foretrakk manøver ble behandlet med en viss nedlatenhet i debatten. USA hadde innført et manøverkrigføringskonsept i 1982 som – slik det ble oppfattet – hadde bestått ildprøven under Golfkrigen. Dette veide tungt. Det gjorde også oppfatningen om manøverkrigføringens iboende styrkemultiplikatoreffekt. Fienden skulle settes i en situasjon som førte til at han ga opp før han var fysisk slått. Her mente man sjansen til å lykkes under ugunstige styrkeforhold lå.

Generalinspektørens grunnsyn for landstriden i 1990 var en milepæl. Kursen som ble staket ut der, ble fulgt da Forsvaret som helhet fikk et tilsvarende dokument i 1995. Da ble manøverorienteringen helt eksplisitt.

Hva var det som gjorde at den amerikanske manøverkrigføringsmetoden etter hvert begeistret norske offiserer i en slik grad at den ble mønster for en norsk, tilpasset manøverkrigsdoktrine i 1990-årene?

USA var dominerende i Nato. Landets forpliktelser overfor forsvaret av Vest-Europa var bærebjelken i alliansen og et sentralt premiss for norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Amerikansk materiell, organisasjon og taktikk dannet basis for oppbyggingen av det norske forsvaret fra 1950-årene. Natos militære strategi reflekterte utviklingen i det amerikanske forsvaret. U.S. Army

hadde forbildestatus i kraft av innsats og resultater under andre verdenskrig, men Marshallplanen, våpenhjelp og posisjonen som leder i den vestlige verden bidro også. Til tross for at det amerikanske forsvaret besto av yrkessoldater og fikk et negativt omdømme etter Vietnamkrigen, var det ansett å være en suksessorganisasjon det var verd å etterligne. Utfallet av den første Golfkrigen i 1991 understreket inntrykket. Antagelsen var bekreftet i og med at suksessen var dokumentert. "Imitation of success is the most obvious practice leading to convergence between militaries."¹³⁸

Ønsket om å identifisere seg med amerikanske styrker førte til at forutsetninger ble oppfattet som like. Det var store forskjeller mellom norsk og amerikansk virkelighet, men disse ble tonet ned. Situasjonen ble forenklet til å bestå hovedsakelig av sammenfallende premisser. Det amerikanske budskapet var kommuniserbart. Det ble knyttet til den militærteoretiske renessanse som vederfarete vårt land fra slutten av den kalde krigen. Appellen kunne summeres opp i begrepet "manøver", som til tross for den flertydighet som heftet ved det vakte begeistring. Begrepet ble stilt opp som kontrast til utmattelse og oppfattet som tidsriktig, orientert mot "det nye". Manøverkrigføring ble også satt i forbindelse med flere trekk ved den nye tid; det ble hevdet slektskap til smart utnyttelse av mikroprosessorteknikk og langtrekkende presisjonsvåpen. At mye av den teknologi som skulle virkeliggjøre manøverkrigføringen var utenfor norsk rekkevidde, ble det ikke lagt avgjørende vekt på. Dette kinkige forholdet kunne omgås ved at man fokuserte på manøverteoriens psykologiske og lederskapsmessige sider. Muligheten for å unngå unødvendig skade på egne styrker og uproporsjonal ødeleggelse ble satt i sammenheng med den nye tenkningen. Operasjoner med kirurgisk presisjon skulle det bli. Drama ga ideen gjennomslagskraft. Høyt tempo, høy risiko og anledning for undergitte sjefer til å fatte viktige avgjørelser i kampens hete var elementer som engasjerte på en annen måte enn holdetidsforsvaret.

Det kan heller ikke ses bort fra at nødvendige reduksjoner i strukturen av økonomiske årsaker var lettere å gjennomføre da landforsvarets størrelse etter dette synet ikke lengre var ansett som avgjørende for et troverdig forsvar.

DEN LILLE, MEN GODE HÆREN

Hærens kamp

For å ødelegge fiendens hær må en angripe ham. Ved forsvar kan nok fienden bli stanset en tid, men bare angrepet kan beseire ham.¹³⁹

138 Lynn 1996, "The evolution of army style in the modern West", s. 509.

139 Forsvarsdepartementet 1928, *Norsk soldatbok*, s. 152.

Om offensiven eller defensiven burde prege ”Hærens kamp” var et klassisk spørsmål, noe sitatet fra 1928 over viser. Under den kalde krigen var defensive operasjoner foretrukket, men i 1990-årene svingte pendelen.

Den kalde krigens slutt framhevet tendenser som hadde påvirket Forsvaret gjennom 1980-årene. Behovet for å avstemme ambisjonene mot tilgjengelige ressurser ble understreket gjennom et politisk krav om å ta ut en såkalt fredsdividende, det vil si å redusere forsvarsbudsjettet på bakgrunn av en avtakende trussel.

For enkelte ble det tidlig klart at den kalde krigens slutt var epokegjørende. Således kunne Natos generalsekretær i 1989 uttrykke at “We are living at a time of new opportunities – perhaps even at a historic turning point in East-West relations.”¹⁴⁰

De store utredningene omkring 1990 innvarslet endringer på flere områder i Hæren. Da regjeringen framla langtidspanen for 1994–98 i januar 1993, var ledelsen i Hæren selvsagt klar over dette. Generalinspektøren for Hæren utga i mai samme år sin plan for en omfattende reorganisering av Hæren.¹⁴¹ Den reduserte organisasjonen skulle være etablert omkring århundreskiftet, men alt materiellet ville ikke være anskaffet før 2012. Ambisjonen var å legge grunnlaget for et balansert, nasjonalt landforsvar begrenset til én landsdel: ”et tidsbegrenset invasjonforsvar i nord, sikring av allierte overføringer fra Trøndelag og sikring mot sabotasje og raids i sør”.¹⁴² Verken Forsvarsstudien 1991 eller Forsvarskommisjonen av 1990 var spesifikke på doktrinære forhold, men Hærens fortolkning av disse utredningene medførte doktrineutvikling.

Hærens ledelse gikk inn for at landforsvaret i Nord-Norge skulle organiseres rundt en divisjon. Det var ingen selvfølge at divisjonen skulle etableres som sentral hæravdeling. Et argument mot divisjonen var at divisjonsbrigader ikke uten videre kan løse selvstendige oppdrag. Brigaden hadde siden 1940-årene hatt denne rollen. Flere land vurderte en motsatt utvikling, det ville si å løse divisjonene opp i selvstendige brigader. Etter en grundig vurdering kom Hæren til at hensynet til utnyttelse av ressursene på en økonomisk måte tilsa å bygge landforsvaret rundt en divisjon.¹⁴³ Divisjonen ville bli Hærens definitive kraftsentrum. Odd V. Skjøstad var sjef for 6. divisjon 1991–94. I et møte for Hærens generaler 15. juni 1993 presenterte Skjøstad sitt divisjonskonsept.¹⁴⁴ Sentralt i

140 *NATO Facts and figures 1989*, s. ix, fra innledningen signert generalsekretær Manfred Wörner.

141 FBA, HST-skriv 3. mai 1993 20947/200.10 ”Generalinspektøren for Hærens utvidede planleggingsgrunnlag”.

142 FBA, HST-skriv 3. mai 1993 20947/200.10 ”Generalinspektøren for Hærens utvidede planleggingsgrunnlag”.

143 Samtale med Arne Solli 28. mars 2006.

144 FBA, HST-skriv 8.juli 1993 32033/203.9 ”Referat fra Forum B tirsdag 15. juni 1993”.

Skjøstads tenkning var at divisjonen skulle være offensiv og hurtig.¹⁴⁵ Den skulle organiseres med tanke på slå-oppdrag. Slå-oppdragene skulle ideelt gjennomføres indirekte, men divisjonen skulle ha kapasitet til å angripe direkte når det var nødvendig. Hurtig reaksjon skulle oppnås ved et relativt lite utøvende ledelsesapparat og utstrakt bruk av elektronisk informasjonsformidling. Til forskjell fra de tidligere divisjonene som hadde bestått av selvstendige brigader forent *ad hoc*, skulle Hærens nye divisjon være permanent organisert med divisjonsledelse og støtte- og forsyningsavdelinger. Brigadene ble benevnt taktiske brigader og skulle tildeles ressurser fra divisjonen tilpasset det enkelte oppdrag. Hensikten var å frigjøre brigadene fra det som kunne sinke dem og sørge for at de kunne rette full oppmerksomhet mot sin kjernevirksomhet: å bekjempe fienden.

Generalinspektøren for Hæren, Sven Sved, iverksatte i 1993 et prosjekt som skulle legge planen for divisjonens krigsorganisasjon.¹⁴⁶ I praksis gjaldt prosjektets arbeid hele Hærens utvikling, både fordi divisjonen var planlagt å utgjøre en meget stor del av den totale krigshæren, og fordi analysen angikk organisering og bruk av de øvrige avdelinger. Prosjektet ble ledet av general Torkel Hovland og fikk navnet Divisjon 2000 (DIV2000). Hovland avga sin sluttrapport i august 1995. En liten prosjektgruppe ble etablert i Forsvarets forskningsinstituttts lokaler på Kjeller.¹⁴⁷ Prosjektgruppen virket som et sekretariat, mens Hærens stabsskole, våpenskolene og 6. divisjon deltok i kartspill og bidro med utkast. Oppdraget lød blant annet:

Prosjektet skal etablere og dokumentere den nødvendige operative og organisasjonsmessige målsetting for divisjonen.

Prosjektet skal identifisere og klarlegge de overordnede funksjonelle krav til kritiske og avgjørende funksjoner knyttet til divisjonens operativitet og slagkraft. Prosjektet skal identifisere og beskrive eventuelle ”force multipliers” knyttet til divisjonens funksjoner.¹⁴⁸

Mandatet var å analysere hva krigshæren skulle være i stand til og hvordan den burde organiseres. Det skulle fremmes et forslag til en landmilitær doktrine. Som

145 Av brigadetyperne man planla med (panserbrigade, mekanisert brigade og motorisert infanteribrigade) skulle panserbrigaden og den motoriserte infanteribrigaden innrettes hovedsakelig for offensive operasjoner. Bare den mekaniserte brigaden var tiltenkt defensive (og offensive) oppdrag.

146 FBA, HST-skriv 13. aug. 1993 36643/316.1 ”Utviklingen av Hærens krigsorganisasjon – Divisjonen”.

147 Foruten general Hovland besto prosjektgruppen det meste av tiden av tre medarbeidere. Det framgår av Divisjon 2000 1995, *Sluttrapport*, s. 1.

148 FBA, HST-skriv 9. sept. 1993 40651/316.1 ”Prosjektdirektiv – Utvikling av Divisjon 2000”, s. 2.

faglig forberedelse for oppgaven leste prosjektmedarbeiderne forfattere som ble regnet som advokater for manøverorienterte operasjoner.¹⁴⁹

Prosjektet Divisjon 2000 studerte først og fremst divisjonsoperasjoner isolert; andre forsvarsgreners bidrag og alliert støtte ble i hovedsak holdt utenfor analysen. Dette var gjort delvis av praktiske årsaker og delvis for å avklare hvilke kapasiteter divisjonen måtte ha for å kunne tilfredsstillende de spesifiserte mål. Det er grunn til å tro at denne avgrensningen hang sammen med at prosjektet skulle avklare behovet for nasjonale kapasiteter, og at dette ville blitt vanskeliggjort om arbeidsdelingen i Nato skulle danne et grunnleggende premiss. Ikke alle oppgaver var tenkt løst i allianse med andre. Trolig var dette premiss medvirkende til at prosjektgruppens anbefaling langt oversteg hva forsvarssjefen fant akseptabelt.

På denne tiden syntes et mekanisert russisk angrep mot Nord-Norge stadig mindre sannsynlig, også for prosjektets medarbeidere. Vurderingen var imidlertid fortsatt at hvis Hæren var i stand til å løse invasjonforsvarsoppgaven, ville den også kunne løse oppgaver lavere på konfliktskalaen. Det impliserte at det var intensiteten som skilte konflikter fra hverandre. Ikke alle var enige i et slikt resonnement. Henning-André Frantzen har påpekt på at konfliktspekteret en militær organisasjon kan bli stilt overfor, kan være så bredt at det ikke er tilstrekkelig å forberede seg på full krig og anta at alle eventualiteter er dekket.¹⁵⁰ Et eksempel er at man i høyintensitetskrig baserte seg på omfattende bruk av elektroniske hjelpemidler for innhenting av etterretninger. I en situasjon hvor motstanderen ikke bruker elektroniske kommunikasjonsmidler i særlig omfang, vil slike etterretningsorganer være av liten verdi. Det resonneres at man ved å forberede seg på det farligste, også ville være i stand til å løse andre oppdrag, var verken nytt eller originalt.¹⁵¹

Det var nødvendig å konkretisere hva avdelingene skulle være i stand til å gjøre. Til dette arbeidet ble en opprinnelig amerikansk katalog over feltfunksjoner brukt, et såkalt *blueprint*. Dette var en liste over alle funksjoner som

149 Samtale med John E. Hybertsen 12. mai 2005. Hybertsen var foruten Hovland den eneste som var tilknyttet prosjektet i hele perioden. Han nevnte flg. litteratur: Robert R. Leonhard 1991, *The art of maneuver: Maneuver-warfare theory and AirLand Battle*, Novato: Presidio Press; William S. Lind 1985, *Maneuver warfare handbook*, Boulder: Westview; Marco Smedberg 1994, *Om stridens grunder: Från Waterloo til kryssningsrobotar*, Stockholm: Page One Publishing; Diesen 1988, "Reform eller nederlag".

150 Frantzen 2002, "'Proper war' and 'war in reality'", s. 24; se også Freedman 1998, "The revolution in strategic affairs", s. 73.

151 Den samme tenkning preget f.eks. U.S. Armys 1976-utgave av FM 100-5 *Operations*. Forfatterne mente at ved å forberede seg på fullskalakrig mot Warszawapaktstyrker i Europa ville man også være i stand til å håndtere scenarier lavere på konfliktskalaen. Eksempler som Natos fredsstøttende operasjon i Bosnia-Hercegovina fra midten av 1990-årene og operasjoner i Irak etter århundreskiftet svekker dette resonnementet betydelig.

måtte kunne utføres for at en militær organisasjon skulle nå sitt mål.¹⁵² Ambisjonen var å kunne stanse og slå tilbake et invasjonforsøk. ”Divisjonen skal være i stand til å stanse og ødelegge én fiendtlig divisjon eller framre regimenter i 2-3 fiendtlige divisjoner i løpet av 1-2 ukers strid. [...] Fiendtlige oppfølgingsstyrker av samme omfang som første echelon skal om nødvendig kunne stanses og ødelegges.”¹⁵³

Etter en grundig analyse av hva divisjonen skulle være i stand til, formulerte prosjektet en modell for føring av operasjoner.¹⁵⁴ Operasjonene ble delt i tre prinsipielle faser. Disse ble benevnt kontrollfasen, manøverfasen og ødeleggelsesfasen. Fasene skulle ikke nødvendigvis følge hverandre kronologisk. Deler av divisjonen kunne drive manøver mens en annen gjennomførte en kontrolloperasjon. Hensikten med kontrollfasen skulle være å forme fienden og lede ham inn i et lende som skulle være gunstig for den norske divisjonen. Fiendens styrker skulle søkes delt i styrker som lot seg bekjempe. I manøverfasen skulle så avgjørende ildkraft bringes til posisjoner som gjorde det umulig for fienden å fortsette. Ødeleggelsesfasen var å framtvinge fiendens tilbaketrekning eller overgivelse.

Faseinndelte divisjonsoperasjoner var ikke nytt. Språket var mer nøkternt i *Taktiske direktiver for Hæren* fra 1979, men ideen ikke ulik:

Angrepsoperasjoner faller normalt i tre faser:

1. Oppmarsj og etablering av utgangsstilling.
2. Ta viktig lende for å isolere/dele fiendens avdelinger.
3. Slå fiendens avdelinger.¹⁵⁵

Forskjellene sammenliknet med Divisjon 2000 var ikke store.

Forsvarssjef Arne Solli fant prosjektgruppens anbefaling for ambisiøs. 26 000 mann og reserve materiellkapasitet bygget inn på flere nivåer var langt i overkant av hva han kunne akseptere. ”Den var et monstrum”, ifølge Solli.¹⁵⁶ Generalinspektøren for Hæren, Sverre Økland måtte i 1996 beskjære den fore-

152 U.S. Armys TRADOC utarbeidet systemet med kritiske taktiske funksjoner for feltavdelinger iflg. Herbert 1988, *Leavenworth Papers* nr. 16, side 39.

153 RA, HSTS, hylle 2F 101 17, eske 68, ”Feltfunksjonsbeskrivelse for Divisjon 2000, 4. utkast”.

154 RA, HSTS, hylle 2F 101 17, eske 68, ”Feltfunksjonsbeskrivelse for Divisjon 2000, 4. utkast”, s. 12.

155 TDH 79 hefte 5, s. 17.

156 Arne Solli i samtale 28. mars 2006. Hærdivisjoner på kontinentet besto av ca. 10 000 mann i gjennomsnitt.

slåtte divisjonsorganisasjonen nokså kraftig.¹⁵⁷ Han prioriterte kampavdelinger, og forslaget til divisjonsstruktur ble redusert til om lag 18 000 mann.¹⁵⁸

Prosjektet Divisjon 2000 ble av flere aktører betraktet som langt på vei mislykket; prosessen hadde kommet ut av kontroll. Analysen viste imidlertid hva Hæren skulle være i stand til basert på blant annet innstillingen fra Forsvarskommisjonen av 1990 og langtidsmeldingen for 1994–98. Denne gjennomgangen hadde involvert mange offiserer fra ulike avdelinger og staber. Dette førte ikke bare til at nye tanker om operasjonskonsepter ble spredd i organisasjonen, men også til oppfatningen av at Hæren var i ferd med å utvikle seg i retning av en mer moderne og dynamisk organisasjon enn tidligere. Divisjon 2000 bidro til utbredelse av manøverteorien og til optimisme i officerskorpset.

Forsvarets overkommando utredet konsekvensene av langtidsmeldingen for 1994–98, og Forsvarssjefen opprettet i denne forbindelse et såkalt strategisk planelement.¹⁵⁹ Høsten 1994 anbefalte det strategiske planelementet at det ble utarbeidet et felles grunnsyn eller operativt konsept for Forsvaret.¹⁶⁰ Sommeren 1995 utga Forsvarssjefen sitt grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig.¹⁶¹ Dokumentet var Arne Sollis tiltredelseserklæring som forsvarssjef. Grunnsynet var opprinnelig ment som en plattform for utviklingen av Forsvaret og ikke tenkt å få bred distribusjon. Da Solli fikk se dokumentet ved juletid i 1994, fant han ut at det kunne brukes i en større sammenheng og angi retningen i form av et konsept for operasjoner. Dette ble en milepæl i doktrineutviklingsarbeidet fordi her ble det fastslått at manøverteori skulle ligge til grunn for operativ tenkning i Forsvaret som helhet.

Bakgrunnen for utgivelsen var dels at de sikkerhetspolitiske og økonomiske rammene for Forsvarets virksomhet var endret, dels at Forsvarssjefen mente det var behov for et dokument som beskrev helheten i militærmaktens rolle. Det var behov for å rette oppmerksomheten mot det som kunne gjøres før en situasjon utviklet seg til åpen krig og for et operasjonelt grunnlagsdokument som ikke var knyttet til konkrete utfordringer i Indre Troms. Det var påpekt at den kalde krigens slutt hadde svekket allierte staters interesse for nordområdene. Likevel var det ikke mulig å se bort fra de betydelige russiske styrkene som fortsatt befant seg nær norsk territorium. Invasjonsforsvar ble fortsatt ansett som Forsvarets viktigste oppgave.

157 Samtale med Sverre Økland 6. desember 2005. Økland var foruten Generalinspektør for Hæren 1996–98, stabssjef i Hærstaben 1989–92 og første sjef for den stående panserbataljonen i Brigaden i Nord-Norge 1986–88.

158 FBA, HD, mappe: GIHs taler mai – des. 1997, Sverre Økland 10. apr. 1997 ”Med Hæren inn i neste århundre”, s. 10.

159 Thor Olai Skullerud fra Hæren ledet det strategiske planelementet. For øvrig var hver forsvarsgren representert med én offiser.

160 Samtale med Skullerud 30. november 2005.

161 FSJ 95.

Indirekte tilnærming ble trukket fram som det viktigste operative prinsipp. Dette skulle være den tallmessig underlegnes mulighet til å lykkes i krig. Operasjonene skulle legges opp som manøverkrigføring. Man skulle unngå fiendens styrke og ramme hans svakheter på overraskende måter. Små, fleksible styrker med stor ildkraft som utnyttet terrengmessige fordeler skulle settes inn mot fiendens flanker og rygg. Felles innsats fra mer enn én forsvarsgren kunne bli avgjørende på et moderne slagfelt. Med et mindre forsvar ville det bli viktigere enn før å unngå slite avdelingene ned. Derfor skulle man unngå fiendens styrke i størst mulig grad. Det var dog snakk om å finne en rimelig balanse mellom et indirekte og et direkte operasjonskonsept. Nøkkelen skulle være å identifisere fiendens strategiske mål og hva som var hans tyngdepunkt, altså det som ga ham vilje og evne til å fortsette kampen. Det ble holdt fram som viktig at målet for enhver operasjon måtte være klart, og at dette ble kommunisert for undergitte. Kunnskap om sjefens intensjon skulle sammen med rom for initiativ og selvstendig tenkning bidra til en oppdragsbasert ledelsesform.

I november 1997 forelå et utkast til det som ble kalt *Taktisk doktrine for Hæren* (TDH 97).¹⁶² Utkastet var utarbeidet ved Forsvarets stabsskole. Mange trekk fra Divisjon 2000 kunne gjenfinnes i dette dokumentet. Det høye ambisjonsnivået – noe TDH 97 hadde til felles med DIV2000 – skilte tenkningen i 1990-årene fra de taktiske direktivene som gjaldt i 1980-årene.¹⁶³ At utkastet ikke ble videreført, hadde sammenheng med at stabsskolen ble gitt i oppdrag å forfatte en felles operativ doktrine for Forsvaret. Grenvise prosjekter ble lagt på is. En annen årsak til at TDH 97 ikke kom videre fra utkast-stadiet, var at enkelte bekymret seg over at manøverkrigføring ble framstilt som noe én forsvarsgren kunne bedrive alene.¹⁶⁴

Likevel var TDH 97 interessant nettopp på grunn av sine mange referanser til manøverteori og manøverkrigføring. AirLand Battle ble framstilt som eksempel på moderne manøverkrigføring. Foruten teknologisk utvikling, ble også uviljen mot å godta egne tap nevnt som bakgrunn for innføringen av manøverkrigføringens prinsipper i vestlige militære styrker fra omkring 1980.

Den manøverorienterte doktrine er ikke avgrenset til det operasjonelle nivå; grunnelementene i denne doktrinen gir føringer også langt ned i det taktiske og stridstekniske nivå. Norske landstyrker uavhengig av nivå og organisatorisk tilhørighet, vil operere etter en manøverorientert doktrine. Denne doktrinen danner grunnlag for Hærens krigsstruktur, samt materiell og utdanning.¹⁶⁵

162 *Taktisk doktrine for Hæren* (TDH 97) Til prøve, Forsvarets stabsskole 1997.

163 Se f.eks. avsnittet "Operasjonskonsept", TDH 97 vedlegg A, s. 8–11.

164 Samtale med Inge Tjøstheim 19. august 2005; samtale med Arne Solli 28. mars 2006.

165 TDH 97 hefte 4, "Landoperasjoner", s. 1. Understreket i original.

Taktisk doktrine for Hæren i 1997 representerte et høydepunkt i framstillingen av utmattelseskrigføring og manøverkrigføring som motpoler, med den siste formen som klart å foretrekke. Dokumentet var spekket med krigshistoriske eksempler som skulle underbygge argumentene for at manøvertenkning ville gi fordeler i de fleste situasjoner. Utmattelseskrigføring var framstilt som problematisk.¹⁶⁶

MOT EN FELLES DOKTRINE

Fellesperspektivet i militære operasjoner fikk økende oppmerksomhet fra midten av 1990-årene. Nødvendigheten av samvirke forsvarsgrenene imellom var riktig nok på ingen måte noe nytt. Norge hadde som et av få Natoland hatt felles forsvarskommandoer siden tidlig i 1970-årene, og praktisk samvirke på alle nivåer hadde blitt øvet jevnlig. På den annen side kan det sies at forsvarsgrenenes elementer i de felles hovedkvarterene styrte operasjonene i like høy grad som felleselementet¹⁶⁷ Med strukturreduksjoner og synkende budsjetter i 1990-årene ble det stadig mer imperativt å utnytte ressursene optimalt. Tettere integrering av forsvarsgrenenes virksomhet syntes å være en fornuftig vei å gå. En annen motivasjon var at det var viktig å sørge for at oppfattelsen av krig var noenlunde den samme under den situasjonen av usikkerhet som rådet etter den kalde krigen.

De tre stabsskolene ble slått sammen til Forsvarets stabsskole i 1995. Det var denne institusjonen som i juli 1997 fikk i oppdrag å utarbeide forslag til en felles operativ doktrine for Forsvaret. Som grunnlag for arbeidet lå blant annet Forsvarssjefens grunnsyn fra 1995. Mandatet var vidt. Mye var opp til gruppen som ble tildelt oppgaven. I første rekke var det Barthold Hals fra Hæren, Erik Arff Gulseth fra Luftforsvaret og Inge Tjøstheim fra Sjøforsvaret som sto for arbeidet. Disse ble kalt for Doktrinegruppen. Gruppen knyttet til seg kompetansepersoner fra ulike deler av Forsvaret.¹⁶⁸ Prosessen ble forankret oppad gjennom doktrinegruppens jevnlige delpresentasjoner for forsvarssjefen, Arne Solli. Han vurderte om man var innenfor det politisk akseptable og ga grønt lys for å gå videre. Solli betraktet dette som vel innenfor sin instruks.¹⁶⁹ Forsvarsdepartementet var ikke involvert i arbeidet. Doktrinegruppen oppfattet dog behovet for et felles begrepsmessig utgangspunkt som like stort blant departementets ansatte som blant offiserer.¹⁷⁰

Forsvarets fellesoperative doktrine henvendte seg til to målgrupper: dem som skulle planlegge Forsvarets struktur og dem som skulle planlegge ope-

166 Se f.eks. avsnittet "Utmattelseskrigføringens tankemåte", TDH 97 hefte 2, s. 37.

167 Kjell Inge Bjerga, *Enhet som våpen: Øverstkommanderende i Nord-Norge 1948–2002* (Bergen: Eide, 2002), s. 186–191.

168 Disse representerte ikke sine avdelinger, men ble valgt for sine individuelle kvalifikasjoner ifølge Tjøstheim, 19. august 2005.

169 Samtale med Solli 28. mars 2006.

170 Samtale med Tjøstheim 19. august 2005.

rasjoner. Det hele skulle hvile på et militærteoretisk grunnsyn, og for FFOD var dette at manøverteori skulle ligge til grunn for utvikling så vel som bruk av militære styrker. Manøverorientert tenkning bandt det hele sammen da FFOD ble skrevet mellom 1997 og 2000.¹⁷¹ Norske forhold tilsa at en del ressursmessige forutsetninger, som for eksempel den amerikanske AirLand Battle baserte seg på, var utenfor rekkevidde. Men måten å tenke på, måten å tilnærme seg problemene, var det mulig å benytte. Den skulle gjelde alle forsvarsgrener og alle typer oppdrag. Den norske fellesoperative doktrinen var tenkt å være normativ, men ikke dogmatisk. Den anviste retningslinjer, ikke konkrete handlemåter. Doktrinearbeidet ble betraktet som en kontinuerlig prosess som skulle ta hensyn til utviklingen innen sikkerhetspolitikk, økonomi og teknologi. I tillegg var erfaringer fra militære operasjoner tenkt brukt som retningsgivende for doktrinutviklingen.¹⁷² Generelt hadde doktrinearbeidet to overgripende funksjoner: Den skulle bidra til at Forsvaret og dets personell kunne samle seg om en felles ”bedriftsidé”, og den skulle kommunisere organisasjonens ”virksomhetsidé” til utenforstående.

Arne Bård Dalhaug har kalt 1990-årene for det tapte tiår for Forsvaret.¹⁷³ Det skyldes at planleggingen i for stor grad forble innrettet mot utfordringer som ikke lengre var relevante. Han omtaler likevel Hærens satsing på manøverkrigføring som vellykket.

Vi kan følge en linje fra Generalinspektørens grunnsyn i 1990 via Forsvarssjefens grunnsyn i 1995 til Forsvarets fellesoperative doktriner i 2000. Invasjonsforsvar forble det primære oppdrag, selv om ressurs-hensyn og et lavere trusselnivå ledet til mer begrensede ambisjoner. Ustabilitet i Russland og andre tidligere sovjetrepublikker var oppfattet som invasionsforsvarets minst usannsynlige utfordring. Derfor ble en manøverdoktrine tilpasset konflikt mot en stor, men organisatorisk og materielt symmetrisk fiende valgt. Forsvarets fellesoperative doktriner representerte et foreløpig kulminasjonspunkt for denne utviklingen.

EN AMERIKANSK DOKTRINE FOR HÆREN?

De nasjonalmilitære ville ha et forsvar for Norge innenfor landets grenser. De militærunionelle pekte på at kongen måtte gis anledning til å samle sine styrker

171 Barthold Hals i samtale 27. april 2005.

172 FFOD 2000 Del A – Grunnlag, s. 15.

173 Samtale med Arne B. Dalhaug 14. september 2005. Dalhaug var militær sekretær i Forsvarskommisjonen av 1990 i 1991–92, gikk US Army Command and General Staff College 1992–93, var hovedinstruktør ved Hærens stabsskole 1993–95, bataljonssjef og brigadesjef 1995–99 og gikk US Army War College 1999–2000. Deretter hadde han ledende stillinger i Forsvarets overkommando og Forsvarsdepartementet fram til han ble utnevnt til generaløyntant i Hæren og sjef for Forsvarsstaben 11. februar 2005.

– norske og svenske – utenfor riket hvis det ble nødvendig av militære grunner.¹⁷⁴

Sitatet over er hentet fra kampen om unionen med Sverige for omkring hundre år siden. Det antyder at enkelte forsvarspolitiske problemstillinger er av relativt bestandig karakter.

På slutten av 1990-tallet utarbeidet Forsvaret for første gang en felles operativ doktrine, distribuert med Forsvarssjefens intensjon om at den skulle skape ”en felles forståelse for de utfordringer Forsvaret står overfor ved inngangen til det 21. århundre.”¹⁷⁵ Årsskiftet 1999–2000 – behørig annonsert som begynnelsen på et nytt millennium – forsterket inntrykket av at verden var dramatisk endret etter den kalde krigen. Var Hæren endret like dramatisk?

Mange av aktørene i utviklingen av norsk doktrine i 1980- og 1990-årene, har vist til amerikanske doktriner som inspirasjonskilde, særlig doktrinen som fikk betegnelsen AirLand Battle. Perioden 1982–93 var den originale AirLand Battles glansperiode.

Hvis denne doktrinen var sentral, bør det være mulig å finne berøringspunkter mellom norsk og amerikansk landmilitær doktrine, spesielt de militære prinsippene som lå til grunn for doktrinene.

Operations fra 1993 var gjeldende doktrine for U.S. Army da Forsvarets fellesoperative doktrine ble formulert mellom 1997 og 2000. Likevel er det grunn til også å studere eldre utgaver av *Operations*. Årsaken er at tidligere utgaver av doktrinen ble utviklet som svar på hva amerikanerne oppfattet som Natos tallmessige underlegenhet i forhold til Warszawapaktens styrker i Europa. Det samme premiss gjaldt for norsk doktrineutvikling i 1980- og 1990-årene. Begge land søkte metoder som kunne oppveie det asymmetriske styrkeforholdet, og manøverkrigføringen var tenkt som et svar på problemet.¹⁷⁶

174 Roald Berg 2005, ”Nasjonalstat og militærmakt 1814–1905: en historisk prolog”, i Janne Haaland Matlary og Øyvind Østerud (red.), *Mot et avnasjonalisert forsvar?*, Oslo: Abstrakt, 2005, s. 43.

175 FFOD 2000 *Del A Grunnlag*, s. 3.

176 Situasjonen i Hæren forut for innføringen av manøverkrigføringensdoktrinen hadde felles trekk med situasjonen i U.S. Army før innføringen av ALB: På samme måte som TDH 79 ble FM 100-5 *Operations* (1976), kjent som ”Active Defense”, oppfattet som for defensiv. Active Defense var resultatet av en omfattende revisjon av amerikansk landmilitær doktrine 1973–76. Viktige premisser var tilpassing til mekanisert storkrigsscenario etter ti år i Vietnam, ny våpenteknologi og kanskje særlig Oktoberkrigen i Midtøsten i 1973. U.S. Army prioriterte det europeiske krigsteater og samarbeidet med Bundeswehr. Kritikken mot Active Defense gikk på tre forhold: for stor vekt var lagt på forsvar; ved å understreke styrkeforhold og tapsrater ble krigens psykologiske dimensjoner oversett; det var for sterk vekt på Europa i forhold til U.S. Armys oppgaver andre steder i verden. Alexander M. Haig var blant dem som mente at ildkraft var vektlagt på bekostning av manøver. En alvorlig innvending mot Active Defense var at den beveget seg på divisjonsnivå og lavere. Den ga ikke veiledning for korpsjefer og armesjefer som skulle skape operasjonelle avgjørelser. Det var en utmattelsesdoktrine basert på våpenspesifikasjoner, styrkeforholdsbetraktninger og tapsrater. Active Defense ble distribuert i meget stort antall og førte til omfattende debatt.

Forsvarets fellesoperative doktrine fastslo at øst-vest-dimensjonen i 2000 ikke lenger var Norges eneste militære utfordring. Dog dvelte teksten ved den mulige trussel utviklingen i Russland og andre tidligere sovjetrepublikker kunne innebære.¹⁷⁷ *Operations* (1993) fastslo at "the Cold War has ended and the nature of the threat, hence the strategy of the United States as well, has changed."¹⁷⁸ Med denne utgaven tok U.S. Army avskjed med den kalde krigen og med Russland som en dimensjonerende faktor i forsvarsplanleggingen.

I innledningen til FFOD ble det slått fast at operasjonskonseptet var basert på manøverteori.¹⁷⁹ Teoriens essens var beskrevet slik:

Manøverkrigføring forutsetter at det er mulig å omgå et problem og angripe det fra en "fordelaktig posisjon" i stedet for å gå direkte på det. Den har til formål å lamme en motstanders evne og vilje til å føre striden videre. Teorien legger stor vekt på evne til tempo. Det vil gjøre det mulig å konsentrere styrker overraskende mot fiendens svakheter. Tempo (hurtighet over tid) betraktes derfor som et våpen i seg selv fordi det øker sjansene for overrumpling og overraskelse. Høyt tempo forutsetter desentralisert myndighet for at de utførende sjefer skal kunne utnytte de muligheter som overrumplingen og overraskelsen skaper. Desentralisert myndighet er også viktig for å kunne håndtere og utnytte friksjonens virkninger. Det er en teori som legger vekt på å unngå en motstanders hovedstyrker og i stedet kraftsamle mot utvalgte, relativt sett svakere mål. Derfor har det gjennom historien ofte vært en metode som den svakeste part har forsøkt å bruke både i landkrigen og i sjøkrigen.¹⁸⁰

Dette skilte seg lite fra tilsvarende framstilling i *Operations* (1982):

To ensure success, AirLand Battle doctrine concentrates on –
 Indirect approaches.
 Speed and violence.
 Flexibility and reliance on the initiative of junior leaders.
 Rapid decision-making.
 Clearly defined objectives and operational concepts.
 A clearly designed main effort.
 Deep attack.¹⁸¹

177 FFOD 2000 *Del A Grunnlag*, s. 79–82.

178 FM 100-5 *Operations* 1993, s. vi.

179 FFOD 2000 *Del A Grunnlag*, s. 11–12.

180 FFOD 2000 *Del A Grunnlag*, s. 48.

181 FM 100-5 *Operations* 1982, s. 7-2.

Elementene i disse to sitatene gikk igjen som røde tråder i doktrinepublikasjonene. Som en foreløpig slutning kan det sies at de to doktrinene synes å ha bygget på felles metodiske trekk.

Som praktisk rettesnor for operasjonsplanlegging var FFOD på utgivelsestidspunktet lite relevant, til tross for at forfatternes perspektiv var nåtid og nær framtid. Manøverorienteringen var besluttet innført i Norge, men på det praktiske plan gjensto mye. Man beskrev hvilke krav som måtte stilles "hvis vi aksepterer manøverteoriens konsekvenser. Disse kapitlene [2 til 7] beskriver materielle krav som det kan ta mange år å innfri".¹⁸² Kravene som var stilt til landstyrkene, var formulert dels som generelle utsagn: "Et manøverorientert konsept krever ildkraftsystemer som er mobile og dermed utnytter den kapasitet og styrkemultiplikator som ligger i den norske geografi."¹⁸³ "Det skal tilstrebes å anskaffe våpensystemer som både kan tilfredsstillere det operasjonelle nivåets behov for lang rekkevidde og task-styrkenes behov for middels rekkevidde."¹⁸⁴ Dette var i første omgang mer en rettesnor for strukturplanlegging enn for operasjonsplanlegging.

Når det gjelder å omsette manøverkonseptet i praktiske muligheter, er vi i dag ikke kommet langt. Selv om de siste forsvarssjefer og -ministre har vært tilhengerne av manøverdoktrinen, er våre styrker ennå ikke utrustet og trent for slike operasjoner. Vårt offiserskorps har ikke fått inn dette konseptet gjennom sine erfaringer, men har mye av sin grunnleggende opplæring og erfaring fra et defensivt, stasjonært og mindre risikofyllt utmattelseskonsept. Teknologien er heller ikke på langt nær på plass.¹⁸⁵

Operations (1982) ble tatt i bruk i U.S. Army umiddelbart etter utgivelsen. Den var i mindre grad avhengig av framtidig tilførsel av materiell for å kunne benyttes. Eksempelvis rådet U.S. Army over adekvate virkemidler for å kunne påvirke motstanderen i hele stridsfeltets dybde: nærstøttefly; angrepshelikoptre; spesialstyrker; luftmobile styrker; fallskjermstyrker.

Et kjernepunkt i AirLand Battle-doktrinen var det tette samarbeidet mellom luft- og bakkestyrker. Et annet viktig punkt var at elektronisk overvåking og innhenting av informasjon skulle lette oppgaven for avdelingene på bakken. Av ressursmessige årsaker var det umulig for Hæren å anskaffe samme typer materiell som U.S. Army. Kamphelikoptre er ett eksempel. Hærens muligheter for å påvirke striden utover feltartilleriets maksimale praktiske rekkevidde på ca. 25 km begrenset seg til spesialstyrker. FFOD la opp til at manøverteoriens essens skulle prege operasjonene. Det ville si å forsøke å tilnærme seg operative

182 FFOD 2000 *Del B Operasjoner*, s. 18–19.

183 FFOD 2000 *Del B Operasjoner*, s. 157.

184 FFOD 2000 *Del B Operasjoner*, s. 156.

185 Bakken, "Manøverkrig og mobilitet", s. 51.

problemer på en uforutsigbar måte. Man ville ved bruk av lokalkunnskap, avdelinger tilpasset norsk klima og geografi og raske beslutninger sette fienden i situasjoner han ikke mestret. I praksis var mange kjennemerker fra den tidligere doktrine beholdt. Den amerikanske varianten var ikke knyttet til en spesiell type terreng, og rommet som operasjonell faktor skulle utnyttes ved hjelp av stor mobilitet.

Felles doktrinære trekk for FFOD og ALB var tankegodset de bygde på. Den norske doktrinen var i høy grad ment som veiledning for strukturplanleggere. Dessuten var den tenkt å være lærebok i manøverkrigføringens prinsipper. På kort sikt måtte operasjoner improviseres i betydelig grad på grunn av manglende materiell. Norsk terreng – og til en viss grad klima – gjorde det norske tilfellet til et unntak sett med amerikanske øyne. ALB var utviklet for stridsfelter med store muligheter for raske forflytninger.

I slutten av 1990-årene rådet det en optimistisk stemning i Hæren, til tross for den vedvarende ubalanse mellom mål og midler og den store reduksjonen i mobiliseringshæren som var under gjennomføring. Golfkrigen i 1991 ble oppfattet som et varsel om hvilken type konflikter framtiden ville bringe etter den kalde krigen, og utviklingen av en manøverkrigsdoktrine for å kunne møte slike konflikter ble mottatt med entusiasme blant hæroffiserer. Eksperimenter med manøverinspirerte operasjoner under øvelser i Nord-Norge mellom 1995 og 2000, og utgivelsen av Forsvarets fellesoperative doktrine i 2000, ble godt mottatt.¹⁸⁶ På flere måter var dette en brytningstid. Fredsorganisasjonen hadde gjennomgått store forandringer i 1990-årene, og beredskapet var senket betydelig.

Manøverkrigsdoktrinen hadde på papiret ført med seg en overgang fra taktisk defensive operasjoner til taktisk offensive operasjoner. Den strategiske innretning var fortsatt defensiv, men det var en intensjon om å gå offensivt til verks på lavere nivåer for å nå den strategiske målsettingen.

SAMME KONSEPT, MEN EN NY STIL

Paradigmeskifter er av revolusjonær karakter. Institusjonaliseringen av en manøverorientert doktrine var intet paradigmeskifte. Trusselvurderingen endret seg lite og det politisk bestemte forsvarskonseptet lå i hovedsak fast til etter århundreskiftet.¹⁸⁷ Flere forfattere har betraktet historien om krig og militærvesen som en rekke av påfølgende generasjoner der de yngre generasjoner viderefører noe

186 Samtale med Arne Dalhaug 14. september 2005; samtale med Arne Solli 28. mars 2006. Miljøet i 6. divisjon fungerte slik Brigaden i Nord-Norge gjorde tidligere, som et laboratorium for eksperimenter med nye konsepter.

187 Arne Solli påpekte i samtale 28. mars 2006 at det evolusjonære perspektivet har noe for seg bl.a. fordi endringene i slutten av 1990-årene ble gjennomført av offiserer som fikk sin utdanning og tidlige erfaring under den kalde krigen.

fra sine forfedre samtidig som de representerer noe nytt.¹⁸⁸ John Lynns analyse av den militære utviklingen i den vestlige verden etter 800 representerer et slikt perspektiv.¹⁸⁹

John Lynn hevder at landforsvarets stil (*army style*) har hvilt på – og utviklet seg i takt med – et politisk, sosialt, økonomisk og kulturelt fundament. Dette fundamentet har vært bestemmende for institusjonelle særdrag som rekruttering, sosial sammensetting, motivasjon, lederskap og administrasjon. Dette har siden middelalderen dannet et mønster bestående av sju trinn der hvert trinn bygget på det foregående og samtidig introduserte nye karakteristiske trekk. Samfunnsmessige likheter mellom stater i Vesten har sammen med smitteeffekten av organisatoriske forbilder (*paradigm armies*) ført til spredning av stilmessige trekk.¹⁹⁰ Foruten imitasjon og innovasjon kunne brå forandringer i forsvarsorganisasjonens fundament føre til endring i landforsvarets stil. Variasjon mellom armeer som befant seg på samme trinn forklarte Lynn blant annet med økonomiske begrensninger og geografiske særegenheter.

Lynn holdt de massive reservene av vernepliktige soldater for å være karakteriserende for sentrale armeers stil fra omkring 1870. Hensikten med relativt kort tid i aktiv tjeneste var å senke kostnadene med de tallrike armeene den politiske og industrielle utviklingen hadde gjort mulig. Den stående hærens primære oppgave var å utdanne mannskaper til reserven. Ved behov skulle en stor mobiliseringshær raskt kunne være klar. Det var den tyske hæren andre forsøkte å kopiere fram til 1918. USA tok dette trinnet under andre verdenskrig og var deretter forbilde for hærorganisasjoner i Vesten.

Mens de fleste armeer forble på dette trinnet, inntok U.S. Army det neste trinnet i Lynns skjema i 1973. Kjennetegn var frivillig militærtjeneste og vekten på teknologisk avansert materiell. Økte personellkostnader og mer effektive våpen førte til at en relativt personellfattig forsvarsorganisasjon erstattet den store vernepliktsbaserte. Teknologisk avansert materiell krevde høyt utdannet personell, men ikke veldig mange. Den tidligere massehæren besto i høy grad av amatører. Stater som Belgia, Frankrike og Nederland fulgte det amerikanske eksempel etter 1995. Verneplikten ble forlatt som rekrutteringsbase, og styrkene ble mindre.

Det norske tilfellet bar trekk av imitasjon av det som ble oppfattet som den vellykkede stilen. Importen av manøverteorien som bærende idé for doktrinen passer inn i Lynns analyse. Avvikene FFOD viste fra ALB svekker ikke inntrykket av at intensjonen var å tilpasse forbildeorganisasjonens stil til norske

188 Se f.eks. Michael Howard, *War in European history*, London: Oxford University Press, 1976.

189 John A. Lynn, "The evolution of army style in the modern West", *The International History Review* XVIII 3, august (1996): 505–545.

190 I Lynns terminologi er paradigme en hær som blir kopiert av andre for sin vellykkethet, ikke som hos Thomas Kuhn et vitenskapelig system av problemer, metoder, løsninger og utøvere.

forhold. Likevel kan det ikke sies at Hæren per 2000 hadde den samme landforsvarsstil som modellorganisasjonen U.S. Army. Verneplikten var en viktig del av forsvarskonseptet som i hovedtrekk var uforandret, selv om både synkende personellbehov og stigende krav til betjening av våpensystemer pekte i retning av Lynns sjuende trinn. Gjennomføringsandelen for vernepliktige i Hæren sank i siste del av 1990-årene, og reserven ble betydelig mindre enn ti år før.¹⁹¹ Lynns analyse er fruktbar som en forklaring på hva som former det han kaller landforsvarets stil. Hæren imiterte U.S. Armys stil og tilpasset den til periferistaten Norges betingelser. Men Hæren hadde ved århundreskiftet ikke tatt steget fra en masse-reserve-hær til en frivillig, høyteknologisk hær fullt ut.

I en tid preget av omveltninger i det sikkerhetspolitiske landskap og betydelige strukturreduksjoner fikk Forsvaret en ny, felles operativ doktrine. Teorien som lå til grunn, ble oppfattet som radikalt annerledes enn hva gjaldt den foregående doktrinen. Men fordi det norske forsvarskonseptet lå fast, fikk endringene ikke virkning på et overordnet nivå. Nye metoder og teknikker ble anvist, men utfordringene forble som før. Den amerikanske landkrigsdoktrinen AirLand Battle var et forbilde for den norske doktrinen. Sammenligningen med denne viser at evnen til å drive manøverorienterte operasjoner ved utgivelses-tidspunktet for Forsvarets fellesoperative doktrine var begrenset. Forsvarets fellesoperative doktrine var en lærebok i manøvertenkning og retningslinjer for hvilket materiell som trengtes for at teorien skulle kunne gjennomføres. Forsvarets fellesoperative doktrine hadde felles trekk med AirLand Battle i det teoretiske grunnlaget, men i det ytre skilte de to doktrinene seg klart fra hverandre. AirLand Battle hadde et nåtidsperspektiv, mens den norske fellesoperative doktrinen var en veiviser for videre utvikling. Det materielle grunnlaget for å drive manøverbaserte operasjoner ville, selv om de norske anskaffelsesplanene hadde blitt gjennomført, vært svært forskjellige. Problemet var – sett i ettertid – at man fortsatt innrettet seg mot konflikter preget av høy intensitet, større mekaniserte formasjoner i felles og kombinerte operasjoner. Golfkrigen 1990–91 var viktig i den forstand at den ble antatt å være et bilde av aktuelle konfliktscenarier etter den kalde krigen. Etter Arne Dalhaugs syn var det først etter høyintensitetsfasen i krigen mot Irak i 2003 at den nye virkeligheten ble erkjent. Det tapte tiår beskrev perioden da muligheten til å innrette Forsvaret mot en annen type konflikter enn tidligere var til stede, men ikke ble grepet.¹⁹²

191 NOU 2000: 20 *Et nytt forsvar*, s. 15.

192 Samtale med Dalhaug 14. september 2005.

Perspektiver på doktrineutviklingen etter 1980

Denne studien har så langt vist utviklingen av den norske landmilitære doktrinen fra begynnelsen av 1980-årene til århundreskiftet. I det følgende oppsummeres årsakene til at doktrinen ble som den ble, før utviklingen etter 2000 avslutningsvis kort skisseres.

HVORFOR BLE MANØVERKRIGFØRING VALGT?

Det kan synes overraskende at et konsept som var utviklet for en stormakts operasjoner i Sentral-Europa ble tilpasset det norske tilfellet. Grunnen til dette valget var at manøverteorien ble ansett å ha generelle fordeler som ble applisert på den nye doktrinen.

Begrensede ressurser, ikke minst en relativt liten befolkning i forhold til areal, favoriserte en måte å operere på som ikke krevde en personellrik forsvarsorganisasjon. Den formen for manøverkrigføring som sterkest påvirket utviklingen i Norge i 1980- og 1990-årene, var utviklet i USA etter 1973. Det som gjorde den tiltrekkende for norske offiserer, var det samme som hadde motivert amerikanerne: Den ble antatt å kunne utligne ulempen ved å slåss i undertall. Ved å unngå fiendens sterkeste avdelinger og skape inntrykk av håpløshet hos fienden skulle man slippe å nedkjempe ham fysisk, noe som ville ha medført store tap også for egne styrker. Å unngå tap av menneskeliv fikk økt prioritet. Motvilje mot tap av menneskeliv gjorde en doktrine som la vekt på *smartness* og presis bruk av ildkraft attraktiv. Ved å opptre smartere enn fienden, ved å handle raskere enn fienden, skulle det være mulig å lykkes mot en fiende som var overlegen i materielle ressurser. Golfkrigen styrket troen på at det var mulig å gjennomføre krigsoperasjoner med begrensede tap.

Ledelsesformen manøverkrigføring baserte seg på, passet i tiden. Streng disiplin og detaljstyring fra de høyere kommandonivåer var forlatt i det sivile samfunn, og Forsvaret fulgte etter. Delegert myndighet skulle bidra til hurtige beslutninger og dermed gjøre utmanøvrering av fienden mulig. Oppdragsbasert ledelse var ikke revolusjonerende nytt i Hæren, men ble regnet som særlig nyttig under hurtige operasjoner i et moderne manøverkrigføringskonsept.

Utmattelseskrig mot en tallmessig overlegen fiende kan ta lang eller kort tid, men det militære utfallet er i prinsippet gitt. Moderne våpen med stor rekkevidde og høy presisjon hadde gjort feltbefestningene – permanente og improviserte – mer sårbare enn før. Det talte for mer bevegelige operasjoner. Videre mente mange at det var nødvendig å besitte avdelinger som var kvalitetsmessig på høyde med den antatte motstanderen. Prisen på slike avdelinger bidro til at organisasjonen ble mindre. Det gjorde også den sikkerhetspolitiske analysen ved den kalde krigens slutt. Det ble vurdert som tilstrekkelig å opprettholde invasjonforsvaret i nord. Med strukturreduksjonene i 1990-årene falt noe av grunnlaget for det landsdekkende og relativt statiske invasjonforsvaret. Da stilnet mye av kritikken mot manøverorienterte operasjoner.

Strukturreduksjonene i Forsvaret førte til at forsvarsgrenenes innsats ble sett i nærmere sammenheng. Felles operasjoner kunne gi mer effektiv ressursutnyttelse. Ved å kombinere ulike våpentyper tenkte man å skape dilemmaer for fienden. Stridsfeltets økende dødelighet innebar økende utfordringer, og samordning var en del av svaret. Det operasjonelle nivået var sentralt i manøverkrigføring, og her foregikk denne samordningen.

Det var ikke tilfeldig at amerikanske impulser påvirket doktrineutviklingen. Tendenser i USA anga ofte retningen for Natos utvikling. Innføringen av en manøverkrigføringsdoktrine kunne signalisere troverdighet gjennom evne og vilje til å operere sammen med de allierte. En kanal for påvirkningen var norske offiserers studieopphold ved amerikanske stabsskoler.

Doktinearbeidet i 1980-årene, i form av *ad hoc* revisjoner som ikke ble fullført, beveget seg langs tradisjonelle linjer. At utviklingen kom inn i et nytt spor, skyldtes i høy grad at enkeltpersoner sto frem med ideer om alternative løsninger. Innledningsvis møtte slike ideer betydelig motstand i de fleste kretser, også Forsvarets ledelse, men med tiden viste det seg at de fikk gjennomslag. I 1990-årene var krigsgenerasjonen ute av ledende stillinger i Forsvaret. Yngre offiserer, mindre influert av erfaringene fra 1940, la mindre vekt på faren for strategiske overfall.

NORSKE SÆRTREKK

Situasjonen i Norge skilte seg fra den i andre land på en rekke områder. Forsvarets fellesoperative doktriner var tenkt som en veiledning i manøverorientert tankegang. Som doktriner var de bedre egnet for forberedelser i fredstid enn som håndbok i *how we fight*.

Terrenget mange steder i Norge begrenset muligheten for å drive bevegelige operasjoner i stort omfang. Dette endret seg noe med nye, beltegående stridskjøretøyer i 1990-årene, men hurtige, bevegelige operasjoner i stort omfang var ikke mulig. Snø og kulde var i deler av landet begrensende faktorer store deler av året.

Etter 1993 var ikke Russland dominerende trusselfaktor i amerikansk tenkning. Doktrinen tok hensyn til at den kalde krigen var over. Den nye norske doktrinen holdt derimot fast ved trusselen fra øst. At ustabilitet og uforutsigbarhet i den tidligere Sovjetunionen og et svakt Russland ble trukket frem i analysen var nytt, men det var fortsatt øst-vest-dimensjonen som dominerte trusselbildet.

De fleste land hadde endret sine overordnede forsvarspolitiske retningslinjer. I Norge forble forsvarskonseptet i hovedsak det samme som før, selv om elementene i konseptet var i en viss bevegelse. Det var fortsatt et nasjonalt balansert invasjonforsvar basert på verneplikt som lå til grunn. Det var et totalforsvarskonsept som forutsatte støtte fra Nato.

Den nye doktrinen skulle bidra til at materiell som passet i den helhetlige tankegangen ble foretrukket ved anskaffelser. Problemene med å skaffe det materiellet som var betraktet som nødvendig lot seg ikke løse i 1990-årene. Ved århundredskiftet gjensto mange materiellprosjekter før manøverkrigføringsdoktrinen kunne praktiseres fullt ut. Selv med disse på plass, ville Hæren ikke disponere materiell som tillot operasjoner av typen AirLand Battle.

Den tallmessig underlegne styrkens mulighet – ifølge manøverteorien – for nå sine mål hang sammen med overlegen kvalitet blant annet på treningsnivået hos personellet. Det ville ta tid å etablere det utdanningsmessige grunnlag for denne typen operasjoner, både blant offiserer og mannskaper.

Forsvaret er en del av samfunnet og følger brede strømninger i utviklingen. Utviklingen av Forsvarets doktriner hadde allmenne kulturelle så vel som teknologiske trekk.

Etter Murens fall dreide det rådende synet i retning av at behovet for å disponere store ressurser til militær sikkerhet var synkende. Det gjaldt ikke bare menneskelige ressurser. Denne tendensen var vel så synlig i økonomiske spørsmål. Under siste del av den kalde krigen steg forsvarsbudsjettet jevnt. Dette vendte omkring 1990, og fra da av sank den reelle verdien av forsvarsbevilningene fra år til år. På politisk hold var det ikke ansett nødvendig å avsette like mye av samfunnets ressurser til forsvarsformål som tidligere. Budsjettmessig press på Forsvaret førte til en slankere organisasjon. I et perspektiv som er videre enn de rent militære vurderinger, kan det sies at doktrineutviklingen også bar preg av å være en del av en byråkratisk dragkamp. I denne dragkampen fikk argumenter for kostbare forsvarsanstrengelser mindre tyngde enn tidligere.

Samfunnets syn på mennesket dreide mot større hensyntagen til det enkelte individ. Dette slo inn på Forsvarets lederskapsfilosofi uttrykt som større tillit enn før til de lavere gradssjiktets vurderingsevne. Manøverkrigføringsdoktrinen utnyttet dette gjennom systematisk delegering av myndighet for å oppnå beslutninger og handling konsistent med situasjonen. Videre førte denne utviklingen til prioritering av operasjonskonsepter som skulle medføre minst mulig tap av menneskeliv; dette gjaldt primært for egne styrker, men også hensynet til motstanderen tilsa vektlegging av presise operasjoner i proporsjon med hva som var ønsket oppnådd. I 1990-årene ble det bestemt at Forsvaret skulle bli mindre. Økonomiske forhold hadde pekt i den retningen i noen tid, og etter den kalde krigen ble dette vurdert som sikkerhetspolitisk forsvarlig. Organisasjonens blotte størrelse innebar krav om høyere kvalitet på materiell og utdanning, i tillegg var kvalitetsmessig likeverd med motstanderen (som et minimum) et viktig trekk ved manøverteorien. Dette førte til en forsiktig økning i andelen profesjonelle mannskaper fordi den korte treningsperioden og til en viss grad motivasjonsnivået blant de vernepliktige begrenset utdanningsnivået.

Verneplikten var ved århundredskiftet fortsatt Forsvarets rekrutteringsbase. Likevel hadde synet på verneplikten endret seg. Mens det for Forsvars-

kommissjonen av 1974 var utenkelig å anbefale en forsvarsordning som ikke la verneplikten til grunn, var dette ikke like selvsagt 20 år senere. Endringene i Forsvaret i årene frem til århundreskiftet representerte ikke et paradigmeskifte, men første skritt mot avvikling av folkeforsvaret ble tatt.

Manøverteorien med vekt på det operasjonelle nivåets betydning bidro til utviklingen av Forsvarets fellesoperative doktriner. Doktrinen fylte noe av tomrommet mellom strategien og taktikken. Felles begrepsapparat og retningslinjer på dette nivået er viktige verktøy for å sikre at militærmakten anvendes til støtte for de sikkerhetspolitiske mål.

INNVENDINGER MOT MANØVERTEORIEN

Doktrineutviklingen denne studien analyserer, bygger på en fortolkning av hva manøverteori og manøverkrigføring var. Det var nyanser i oppfatningen av innholdet og uenighet om manøverteoriens anvendelighet i det norske tilfellet, men i hovedsak var teorien akseptert.

En mer prinsipiell kritikk enn spørsmålet om egnethet dreide seg om hvorvidt manøverteori hadde et tilstrekkelig presist innhold og skilte seg klart nok fra alternativene til å kunne sies å være en distinkt teori. Denne kritikken ble særlig reist i ettertid av innføringen av en manøverkrigføringssdoktriner. Fordi manøverteorien slik den ble fremstilt i 1970- og 1980-årene ble erklært å bygge på historisk erfaring som tyskernes blitzkrieg og russisk deep battle, berørte denne kritikken også bruk av historien i teoridannelse.

Den mest alvorlige kritikken var den som betvilte det teoretiske grunnlaget for manøverkrigen. Basert på forfattere som Sun Tzu og Richard Simpkin ble det hevdet at manøverkrig og utmattelseskrig ikke var vesensforskjellige, men at enhver operasjon besto av en kombinasjon av statiske og mobile elementer.¹⁹³ Hew Strachan presiserte dette poenget:

What follows from all this is that the First World War makes attrition and manoeuvre opposites, but it is an illusion. What I am trying to argue here is that even in the First World War attrition and manoeuvre are in a deep symbiotic relationship.¹⁹⁴

Etter dette synet var manøverkrig bare tenkelig som teori og skillet mellom de to uten praktiske anvendelsesmuligheter. Nils Jørstad gikk lengre i en studie av manøverteorien. Hans analyse konkluderte med at det som ble fremstilt som

193 Simpkin ble for øvrig av de fleste tatt til inntekt for manøverteoriens fortreffelighet.

194 Hew Strachan 2001, "Manoeuvre and attrition: A historical perspective", i Olsen (red.) *From manoeuvre warfare to Kosovo, Militærteoretisk skriftserie* nr. 2, Trondheim: Luftkrigsskolen, s. 93.

manøverteori, hadde for mange motstridende uttrykk til å kunne forsvare betegnelsen teori.¹⁹⁵

Et perspektiv på denne debatten var at det var snakk om en dreining mot sterkere vektlegging av bevegelige og indirekte operasjoner i planleggingen, ikke et kategorisk enten – eller. Utmattelseskrigføring og manøverkrigføring var idealtyper, og doktrineutviklingen etter utgivelsen av FFOD førte til en mer balansert kombinasjon av utmattelses- og manøverelementer.

Manøvertankegangen i 1990-årene medførte høyere ambisjonsnivå for hæropasjoner. Offensive elementer fikk større plass. Kritikere påpekte at det som gjorde manøverkrigføring attraktivt, nemlig den høye risikoen involvert, hadde en hake ved seg. Det ble argumentert med at man risikerte å ikke ha noe å falle tilbake på ved å satse mye av styrken på at fienden skulle oppfatte situasjonen som håpløs før han var fysisk slått. Troen på at man ved psykologiske effekter skulle kunne avgjøre striden, innebar ifølge et kritisk resonnement en undervurdering av fiendens evne til å bringe frem forsterkninger samt hans moralske styrke.¹⁹⁶ Endringen av trusselbildet og oppfatninger om fremtidskrigens karakter førte til at risikoelementet og inntrykket av psykologisk effekt av tempo og overraskelse ble tonet ned.

En oppdragsbasert ledelsesform ble av enkelte antatt å ha en iboende usikkerhet. Ved å gi de lavere gradsnivåer frihet til å utnytte muligheter som måtte by seg under stridens gang, var det fare for at den overordnede hensikt med operasjonen forsvant ut av syne. Det ville alltid være en mulighet for at sjefens stridsidé ikke ble forstått fullt ut, og det ville være en mulighet for at operasjonen ville følge en form for egendynamikk når avgjørelser skulle tas av mange aktører på ulike nivåer uten særlig koordinering.¹⁹⁷ Misforståelser ville være mer alvorlig under oppdragsbasert ledelse enn ved detaljerte ordrer, fordi det ville gå lenger tid før de ble oppdaget.¹⁹⁸

Manøverkrigsdoktrinen passet ikke godt for operasjoner langs nedre del av konfliktspekteret. Den fastlåste situasjonen under den kalde krigen skygget for de begrensede kriger med begrensede mål og begrenset innsats, som forekom hyppig, men ikke var regnet som alvorlige nok til å få særlig oppmerksomhet. Denne erkjennelsen utgjorde noe av grunnlaget for de endringene som ble foretatt i doktrinen etter 2000.

195 Jørstad, "The Emperor's new clothes", s. 2.

196 Tore Hiorth Oppegaard, "Manøverkrigføring – en farlig avsporing", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 4 (1998): 20–21.

197 Strachan, "Manoeuvre and attrition"; Jan O. Jacobsen udatert, *Manøverkrig og oppdragsbasert ledelse*, forelesningsmanuskript.

198 Simpkin, *Race to the swift*, s. 240.

ENDREDE FORUTSETNINGER, NYE OPPDRAG OG KONKURRERENDE TEORIER

Between 1990 and 2000, the arrival of cheap, reliable, and powerful small computers caused much structural change in the world: many businesses were drastically reorganized and many schoolchildren changed their habits of work and play. Those years, however, happened to coincide with the end of the Cold War and declining defence budgets, leaving military forces hardly changed at all.¹⁹⁹

Da 1990-årene gikk mot slutten var det bred tillit til at manøverteori og manøverkrigføring var en hensiktsmessig tilnærming til de utfordringer Hæren sto overfor. Oberst Sverre Diesens konklusjon var betegnende for oppfatningen blant hæroffiserer:

Det eneste operative konsept som i dag avkrever noen som helst respekt – det være seg fra våre venner så vel som fra potensielle fiender – er et moderne manøverkrigskonsept som konsekvent gjennomsyrrer alle sider ved den militære organisasjon; taktikk, organisasjon, materiell, trening og befalsutdannelse. Et slikt konsept vil i realiteten også være det mest fremtidsrettede *uansett Forsvarets fremtidige rolle og ambisjon*, rett og slett fordi det kvalitativt representerer det mest krevende mål man kan sette seg.²⁰⁰

Studien har så langt vist at forutsetningene for å gjennomføre operasjoner etter et slikt mønster var begrenset trass i tilpassinger til norske forhold som ble gjort. Denne delen av studien søker å vise hvordan endrede forutsetninger for anvendelsen av militærmakt og manøverkrigføringsmetodens iboende begrensninger gjorde manøverkrigføring som operasjonsmetode mindre relevant etter utgivelsen av Forsvarets fellesoperative doktrine i 2000. Et annet perspektiv er at manøverbegrepet ble utsatt for angrep fra konkurrerende konsepter som transformasjon, nettverkssentrisk forsvar og effektbaserte operasjoner. Det viktigste var likevel at en revurdert trussel førte til et nytt forsvarskonsept og et bredere spekter av oppgaver for landstyrkene. Det var behov for ulike operasjonsmetoder for ulike oppdrag. Manøverkrigføringsmetoden var primært utviklet for høyintensitetskrig, en konfliktform som var ansett mindre sannsynlig etter århundreskiftet. Viljen til å ta høy risiko sank da nasjonens eksistens ikke sto på spill. Det kan spørres om den risikoen som ble akseptert ved å innføre en manøverorientert doktrine var i samsvar med den norske sikkerhetspolitiske linjen. Kanskje den forsiktede styrkedisponeringen den gamle doktrinen la opp til var mer hensiktsmessig med tanke på forhandlingsløsninger i en konflikt?

199 Luttwak, *Strategy: the logic of war and peace*, 2001 s. 100.

200 Diesen, "Manøverkrigføring – kjerne og konsekvenser", *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 11 (1997): 12. Min utheving.

Manøvertilnærming som mentalt grunnlag for å utmanøvrere en motstander ved hjelp av indirekte metode i vid forstand ble likevel bevart i doktrinen. Tilnærmingen var dog ikke lenger den eneste som skulle ligge til grunn. Også nettverkstenkning og effekttenkning fikk plass i det idémessige grunnlaget.²⁰¹ Som operative metoder fikk utmattelse og stabilisering plass ved siden av manøvermetoden. Vi ser at både på det grunnleggende teoretiske plan og ved operasjonsplanlegging ble manøvertankegangen komplettert med andre tilnærminger. Dette representerte en relativ svekkelse av det manøverteoretiske preget på landkrigsdoktrinen.

Debatten i Norsk Militært Tidsskrifts spalter reflekterte dreiningen bort fra manøver i betydningen operasjonskonsept mot manøverteoretisk tilnærming som en mental beredskap. Tor Rune Raabye og Bjørn Tore Solbergs artikkel i 1999 uttrykte en mulig operasjonalisering av manøverkrigføringskonseptet for norske brigader.²⁰² Trusselen mot norske interesser var her beskrevet som militær og geografisk; Hærens oppgave kunne være å møte en moderne, mekanisert fiende som hadde nedkjemping av norske militære styrker som mål. Ved anvendelse av karakteristiske elementer som oppdragstaktikk, indirekte tilnærming og *the expanding torrent* skulle det skapes ubalanse og senere kollaps hos fienden. Dette var i samsvar med doktrinen som var under slutføring ved Forsvarets stabsskole.

Bjørnar Eriksen og Kjell Olav Myhre hadde som utgangspunkt at manøverkrigføring som metode hadde mye for seg, men at uviljen mot egne tap førte til at slitaspregede operasjoner ble valgt.²⁰³ Det var hovedsakelig manøvermetodens høye risikonivå som gjorde at den ble valgt bort. Disse to artiklene illustrerte hva manøverkrigføring som metode egnet seg godt til og hva det egnet mindre godt til. Synkende sannsynlighet for det første og økende oppmerksomhet mot det andre svekket metoden som basis for landmilitære operasjoner.

Nils Naastads refleksjoner om manøverkrig og krigen i Kosovo i 1999 inneholdt blant annet en betraktning om at Golfkrigen og Kosovokrigen kunne vise seg å være ytterpunkter på en skala Forsvaret måtte beherske fra ende til annen.²⁰⁴ I artikkelen påpekte Naastad også at manøverkrig var blitt et moteord som blant annet ble brukt av forsvarsgrenene for å legitimere behovet for materiellkomponenter på ønskelisten. Men motene svinger, også når det gjelder militær terminologi. Andre begreper skulle fortrenge manøver. I forordet til Styrke

201 Effektttenkning betydde at operativ metode skulle velges ut fra en vurdering av aktuelle virkemidlers ønskede og uønskede effekter. Nettverkstenkning betegnet organisering av alle typer ressurser for optimal situasjonsbevissthet.

202 Tor Rune Raabye og Bjørn Tore Solberg 1999, "Manøverkrigføring: konsekvenser for bruk, organisering og utrustning av infanteribrigadene i 6. divisjon", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 2, s. 18–23.

203 Bjørnar Eriksen og Kjell Olav Myhre 1999, "Manøverkrigføring, vinnerformularet som ikke brukes", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 8/9, s. 14–17.

204 Nils Naastad 1999, "Om manøverkrigføring, Kosovo og andre kriger", *Norsk Militært Tidsskrift* nr. 11, s.

og relevans påpekte forsvarsminister Kristin Krohn Devold at Forsvaret var inne i en "helt nødvendig" transformasjonsprosess.²⁰⁵ Denne studien har ikke tilhensikt å analysere konkurrerende begreper, snarere å antyde hvordan noen slike var medvirkende faktorer da manøverkrigføring mistet sin dominerende rolle, ikke bare i ordskiftet, men også i doktrineutviklingen.

ET NYTT FORSVARSKONSEPT ...

"War is the armed conflict of states, in which each seeks to impose its will upon the other by force. War is the opposite of peace, and is the subject of the military art."²⁰⁶ Encyclopædia Britannicas definisjon av krig fra 1926 var dekkende for oppfatningen i Norge til 1990-årene. Skillet mellom fred og krig var klart, og krig handlet om bruk av militærmakt stater i mellom. Etter hvert var denne definisjonen ikke lenger meningsfylt. Politiske og teknologiske utviklingstrekk endret i 1990-årene rammene for anvendelse av militærmakt. På det politiske plan falt den bipolare ideologiske konflikten bort. Spredning av masseødeleggelsesvåpen, internasjonal terrorisme og konflikter lags etniske skillelinjer, delvis innenfor suverene stater, framsto som fasetter i et sammensatt trusselbilde.

Natos strategiske konsept fra 1999 så medlemstatenes sikkerhet i bredt perspektiv; en rekke problemer i land utenfor alliansen kunne utgjøre potensielle trusler. Instabilitet og usikre framtidsutsikter i land nær det euro-atlantiske området var ansett å kunne utvikle seg til kriser i form av menneskelig lidelse og væpnet konflikt med potensial for spredning til medlemsland.²⁰⁷ Denne trusselvurderingen og hensynet til menneskerettighetene lå til grunn for at Nato så det som berettiget i gitte tilfeller å intervensere i andre suverene stater.

Ubalansen mellom faktiske kostnader og nødvendige bevilgninger for å realisere forsvarspolitiske ambisjoner hadde vedvart i Norge gjennom 1990-årene. Dette misforholdet var en vesentlig årsak til at grunnleggende omstilling var påkrevd. For denne studien er det imidlertid en annen ubalanse som er sentral; det var ikke samsvar mellom Forsvarets organisasjon og de aktuelle oppgaver.²⁰⁸ Doktrinen gjenspeilte heller ikke oppgavespekteret.

Forsvarets evne til å løse oppdrag omkring århundreskiftet var begrenset. Innrettingen mot invasjonforsvar som en rekke langtidsmeldinger fram til

205 Forsvarsdepartementet 2004, Styrke og relevans.

206 *The Encyclopædia Britannica* 1926, 13. utg. vol. 27, s.305.

207 *The Alliance's Strategic Concept* 1999, paragraph 20 (NATO [online 26. oktober 2006]).

208 Regjeringen påpekte i St.prp. nr. 45 (2000–2001) at å rette opp den økonomiske ubalansen *per se* ikke ville ha ført Forsvaret ut av krisen. Den organisasjon som tidligere langtidsmeldinger hadde lagt opp til var ikke lengre relevant.

1998 la opp til førte til vanskeligheter med å møte presserende oppgaver. Nato-operasjonen i Kosovo i 1999 er et eksempel *in casu*.²⁰⁹

Den kalde krigens forsvarskonsept ble formulert i 1990-årene, men hadde ligget fast i sine hovedtrekk siden oppbyggingen av Forsvaret etter andre verdenskrig. Etter den kalde krigen var de generelle sikkerhetspolitiske mål i bevegelse.²¹⁰ Tradisjonelt hadde sikkerhetspolitikken vært rettet mot ivaretagelse av statens sikkerhet. Statens territorium og tilgrensende havområder sto sentralt. Synkende sannsynlighet for eksistensielle konflikter mellom stater og større vekt på de trusler som kunne materialisere seg i gråsonen mellom alvorlig kriminalitet og terrorisme førte til at oppmerksomheten ble rettet mot samfunns- og personsikkerhet. Forskyving av sikkerhetspolitiske mål førte til endringer i forsvarskonseptet.

Regjeringen mener at det er svært lite sannsynlig at et omfattende angrep mot norsk territorium vil bli gjennomført i overskuelig framtid. Evnen til å møte et slikt angrep bør derfor ikke lenger være den dominerende faktor for utformingen av Forsvarets organisasjon og struktur.²¹¹

Det tidligere forsvarskonseptet ble forkastet etter tenkepausen i 1990-årene. Den sikkerhetspolitiske analysen som var gjennomført i forbindelse med Forsvarspolitisk utvalg 1999–2000 og Forsvarsstudien 2000 1998–2000 og lå til grunn for omstillingsproposisjonen i 2001 ble videreført i Forsvarsdepartementet. Stortingsproposisjonen for den videre modernisering av Forsvaret som kom i 2004 justerte sikkerhetspolitiske mål, forsvarspolitiske mål og derav utledede oppgaver for Forsvaret.²¹² Samme år utga departementet dokumentet *Styrke og relevans*, et strategisk konsept for Forsvaret. Styrke og relevans skulle danne politisk basis for doktriner og operativ virksomhet.²¹³ Spenningen mellom sikkerhetsutfordringer ute og hjemme ble i stigende grad aksentuert etter århundreskiftet. Styrke og relevans søkte å sette disse ulike utfordringene i sammenheng. Ambisjonen var å utvikle militære kapasiteter som kunne anvendes i nasjonalt så vel som internasjonalt. Det nye forsvarskonseptet var formulert slik:

Forsvaret skal utvikles som et moderne, fleksibelt og alliansetilpasset sikkerhetspolitisk virkemiddel, der det tilstrebes en balanse mellom Forsvarets oppgaver,

209 Det var ikke bare det norske forsvaret som var dårlig forberedt på Kosovokrisen. Se f.eks. Dag Henriksen, *Operation Allied Force: a product of military theory or political pragmatism? : an examination of the role of air power in handling the Kosovo crisis, 1998–1999* (Glasgow: University of Glasgow, 2005).

210 St.prp. nr. 45 (2000–2001) *Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002–2005*.

211 St.prp. nr. 45 (2000–2001), pkt. 2.2.

212 St.prp. nr. 42 (2003–2004) *Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008*.

213 Bård Bredrup Knudsen, ”Den sikkerhetspolitiske bakgrunn for Styrke og relevans”, *Forsvarsforum*, nr. 1/2 (2005): 48–49.

struktur og ressurstilgang. Virksomheten skal baseres på et nært samarbeid med relevante sivile myndigheter og på en verneplikt som praktiseres i tråd med Forsvarets behov. Fokus skal være på å sikre og fremme norske interesser, gjennom å kunne håndtere et bredt spekter av utfordringer både nasjonalt og internasjonalt.²¹⁴

Formuleringen var trolig ment å uttrykke den dynamiske virkeligheten, men den kunne etterlate en fornemmelse av at konseptet ikke var på plass ennå, men var noe det måtte arbeides med.

Jacob Børresen gikk til felts mot dokumentets innhold:

Problemet med "Styrke og relevans" er at det bygger på manglende forståelse av hvordan militær makt omsettes til politisk innflytelse og en upresis trusselvurdering kombinert med en forestilling om at all historisk erfaring fra før 1989 er irrelevant for forståelsen av Norges strategiske stilling i dag. Derfor er omstillingen av Forsvaret på feil kurs.²¹⁵

Børresen hevdet at amerikansk trusselvurdering var adoptert i dokumentet. Dette hadde ført til at småstaten Norges strategiske behov ikke var ivaretatt. Etter hans mening burde det vært lagt mindre vekt på militærmakten som utenrikspolitisk instrument og mer vekt på forsvar av eget territorium. Debatten som i korthet gikk ut på om forsvarsinnsatsen skulle prioriteres om nære oppgaver som suverenitetshevdelse, myndighetsutøvelse og beredskap for krisehåndtering eller deltagelse i flernasjonale fredsstøttende- og anti-terroroperasjoner der behovet måtte være, løp med andre ord videre. Dette kan også ses på som en fortsettelse av debatten om kvalitet og kvantitet der Forsvarets ledelse sto for kvalitetslinjen, mens Børresen og de som var enige med ham mente at denne linjen nå var fulgt for langt.

Langtidsmeldingen som ble utgitt i 2001 skulle gjelde fram til 2005 og innvarslet store endringer. Invasjonstrusselen var nå ansett som usannsynlig, og det var ikke lengre nødvendig å organisere Forsvaret for å møte en slik trussel. Skillet mellom nasjonale og internasjonale utfordringer ble mindre tydelig, og skillet mellom fred og krig var uklart. Totalforsvarskonseptet var basert på beredskapslovene. Disse skulle tre i kraft i krig eller når krig truet. Dette kriteriet gjorde totalforsvaret mindre egnet som støtte til militære operasjoner enn før. Man kunne ikke påregne beredskapslovgivning iverksatt ved krisehåndtering hjemme, og konseptet hadde uansett begrenset effekt ved operasjoner utenlands. Et bredere sivil-militært samarbeid ble besluttet etablert som erstatning. Dessuten ble totalforsvarskonseptet til en viss grad snudd på hodet; Forsvarets støtte til det sivile samfunn ved kriser var vurdert som minst like aktuelt som vice

214 Styrke og relevans, Sammendrag.

215 Jacob Børresen 2005, "Forsvaret som politisk virkemiddel", Norsk Institutt for Strategiske Studiers nettsider, [online 24. oktober 2006].

versa. Også verneplikten trengte tilpassing til en endret virkelighet. Bortfallet av det mobiliseringsbaserte invasjonforsvaret reduserte behovet for mannskaper betraktelig, men det var ansett viktig å bevare den kontakten med befolkningen som verneplikten representerte.²¹⁶ Vernepliktsmassen var ansett å være ypperlig som rekrutteringsbase, og avvikling av systemet til fordel for frivillighet syntes fortsatt usannsynlig. Det nye forsvarskonseptet var begrunnet i en ny trusselvurdering som tilsa andre oppgaver for Forsvaret.

Kvaliteten *fleksibilitet* gikk igjen som ønsket beskrivelse av Forsvaret etter omstillingen. Behovet for fleksibilitet var grunnet i usikkerhet om fremtidskrigens karakter. På veien mot fleksibilitet fikk man hjelp av antagelsen om at operasjoner ute og hjemme ville være av konvergerende karakter. Samme type styrker ville i økende grad kunne benyttes i de fleste aktuelle scenarier. Det skulle tilstrebes fleksibilitet ved valg av metode og organisering av styrkene.

... OG EN NY DOKTRINE

”Forsvarets doktrine for landoperasjoner er ikke et operasjonskonsept, men mer en måte å tenke på.”²¹⁷ I så måte fulgte Forsvarets doktrine for landoperasjoner (FDLO) i 2004 opp den fellesoperative doktrinen. Forsvarssjefen skrev i forordet at ”Doktrinene er [...] primært et pedagogisk virkemiddel for å skape en felles militærteoretisk bevisstgjøring i vårt offiserskorps”, men fortsatte ”De beskriver [...] hvorledes våre styrker bør anvendes og utvikles.”²¹⁸

Dokumentets litteraturliste inneholder 13 verker.²¹⁹ Her er Robert Leonhard representert med tre bøker. J.F.C. Fuller og Basil Liddell Hart er med, foruten Richard Simpkin og Edward Luttwak. Dette utvalget mer enn antyder at forfatterne av FDLO var influert av ulike varianter av manøverteori. Likevel var det altså åpning for andre operasjonsmetoder. Utgiveren hadde intensjoner om å legge til rette for andre typer operasjoner enn fullkrigsscenarioet som hadde preget tidligere konsepter.²²⁰ Inntrykket er dog at dokumentet var utformet i samme ånd som FFOD 2000. Avdeling for landoperasjoner ved Forsvarets stabsskole oppga at manøverorientering, indirekte tilnærming, forskyving, kombinerte ef-

216 Skepsisen til profesjonelle soldater var en seiglivet forestilling i Norge. Det var likevel tillit til at systemet ville fungert godt hos noen av de stater nordmenn ventet støtte fra. John Byron 2006, ”The failure of the All-Volunteer Force”, *Proceedings* oktober, s. 12 påpekte noen svakheter ved amerikansk rekruttering gjennom frivillighet som Irakkriegen fra 2003 etter hans mening avdekket: styrken var for liten til å tåle langvarig, intens konflikt, det manglende kontraktsforholdet med velgerne fremmedgjorde folk flest fra militære belastninger – belastninger som i høy grad var påført lavere sosiale strata – og gjorde det lettere for presidenten å føre krig i strid med folkeviljen.

217 Uttalelse av oberstløytnant Helge Forberg, Landoperasjonsavdelingen ved Forsvarets stabsskole i 2004, ”Ny doktrine for ny hær”, *Hærfra*, nr. 7 (2004): 10.

218 Forsvarsstaben 2004, *Forsvarets doktrine for landoperasjoner* (FDLO), s. 5.

219 FDLO, s. 184–186.

220 ”Ny doktrine for ny hær”, *Hærfra*, nr. 7 (2004): 10.

fekter og det som kalles asymmetrisk konfrontasjon skulle prege doktrinen.²²¹ Det hevdes riktig nok at landstyrkenes kjerneoppdrag, å finne, binde og ramme motstanderen kunne anvendes ved alle typer operasjoner, også fredstøttende operasjoner og nasjonale støtteoperasjoner, men det påpekes at norske landstyrker ikke har noen fiende under fredstøttende operasjoner. Finne, binde og ramme motstanderen er lite relevante oppdrag under fredstøttende operasjoner. Fredstøttende operasjoner falt dermed utenfor norske landstyrkers kjerneoppdrag.²²²

Manøverteorien skulle ligge til grunn for landoperasjoner, men det var rom for ulik vektning av faktorene ramme, manøvrere og skjermes ved utforming av operasjonsplaner. Avhengig av hvilke faktorer som fikk dominere var den enkelte operasjon kategorisert som manøver, posisjon eller utveksling. Som eksempler på disse noe fremmede betegnelser var nevnt den tyske offensiv i Frankrike i 1940 som manøver, den amerikanske landgangen i Inchon i 1950 var etter posisjonskonseptet og de statiske skyttergravsoperasjonene under første verdenskrig fulgte utvekslingskonseptet.

FDLO tok et stykke på vei opp i seg endringene i forutsetningene for bruk av landmakt, men forble likevel innrettet mot et gammelt trusselbilde. Manøverkrigføring var imidlertid ikke lengre enerådende som operativ metode.

Hærstaben utga *Hær i verden*²²³ samme år som Forsvarets doktrine for landoperasjoner ble lansert. Boken var en samling reiseskildringer med Hærens innsats hjemme og spesielt ute som underliggende tema. Generalinspektøren for Hæren var en av redaktørene. Om forholdet mellom operasjoner i Norge og utenlands het det at ”Hærens hovedoppdrag er å utdanne og stille relevante militære styrker for å sikre Norges suverenitet. Det er Hærens fremste oppgave og rasjonale – selv om de internasjonale operasjonene ofte er mer synlig.”²²⁴ Det kan tolkes dit hen at deltakelse i internasjonale operasjoner etter generalinspektørens mening ikke bidro til å sikre Norges suverenitet. I så fall understreker det

221 “Ny doktrine ...”. Begrepet asymmetrisk konfrontasjon synes å være beslektet med indirekte tilnærming og funksjonell forskyving: “Målet for den norske Hæren er ikke å møte fienden med balanserte styrker på en balansert slagmark, men å legge forutsetningene for seier ved å angripe der vi er sterkest, er teknologisk overlegen eller har avstander og lende i vår favør.”

222 FDLO 2004, s. 43; s. 69; jf. s. 134. Nasjonale støtteoperasjoner defineres som operasjoner som gjennomføres for å støtte den militære fredsvirksomheten og det sivile samfunn.

223 Dag Leraand, Jens A. Riisnæs og Lars J. Sølvberg (red.) 2004, *Hær i verden*, Oslo: Hærstaben.

224 Leraand mfl. (red.) 2004, *Hær i verden*, fremre omslagsside. En indikasjon på at landforsvarets oppgaver i Norge forandret karakter kan være at da Hæren tok sine flerrørs rakettkastere *multi-launch rocket system* (MLRS) ut av den operative strukturen i 2005 medførte det få reaksjoner. MLRS var anskaffet i 1990-årene og passet godt som middel til striden på dyppet i en manøverkrigsdoktrine.

at de nasjonale oppgaver holdt en dominerende plass i oppfatningen av landforsvarets rolle til tross for den økte vekt på oppdrag i utlandet.²²⁵

Kjernen i den reviderte fellesoperative doktrinen høsten 2006 var å finne i det operative konseptet. Konseptets idémessige grunnlag var tredelt: effekttenkning, nettverkstenkning og manøvertenkning. Manøvertenkning var altså sidestilt med to andre tenkesett. Som operativ metode tilsa doktrinen at manøver, utmattelse og stabilisering skulle velges eller kombineres ut fra den aktuelle situasjon.²²⁶ Det synes her som om denne doktrinen gikk et skritt videre i forhold til doktrinen for landoperasjoner som var gyldig fra 2004. Der var operasjonsmetoder med sterke innslag av utmattelse innført ved siden av manøvermetoden.²²⁷ Økende oppmerksomhet mot begreper som transformasjon og nettverksbaserte operasjoner innebar en svekket posisjon for begrepet manøverkrigføring i ordskiftet. Denne utviklingen gikk parallelt med en svekkelse av manøverpreget i doktrinedokumenter. Dette kan ses på som en delvis avinstitusjonalisering av manøvermetoden som organisasjonsoppskrift for Hæren. Bakgrunnen var rasjonelle betraktninger om hva som var egnet som svar på landforsvarets utfordringer. Selv om manøvertilnærming beholdt plassen (etter hvert blant flere) som mental resept for behandling av operative utfordringer, var manøverkrigføring ikke lengre oppfattet som enerådende metode. Det ble klart at manøverkrigføring ikke var en universell løsning. Det var ikke vilje til eller behov for å ta den risiko som manøvermetoden krever. Da manøverkrigføring ble lansert som et godt alternativ for norsk militær doktrine i 1980-årene var dette en stimulans til den gryende interesse for militær teori som skjøt fart etter den kalde krigens konseptuelle stabilitet. Forbildeorganisasjonen U.S. Armys valg av manøverkrigføring var i norsk oppfatning koblet til teoriseringen av det militære håndverk. I årene etter århundreskiftet var militær teori etablert som en naturlig del av officersutdannelsen, og norske offiserer sto friere i valg av grunnlag og metode for operasjonsplanlegging. Behovet for drama som manøverkrigføring hadde tilfredsstilt som erstatning for utmattelsesmetoden ble dekket av høyst reell dramatik i oppdrag som stabilisering av Afghanistan.

225 John Kristen Skogan har påpekt det paradoksale i at Norge vektla deltakelse i operasjoner utenlands delvis for å sikre støtte fra allierte til forsvar av eget territorium i en tid da invasjonforsvar og holdetid ikke lengre dimensjonerte forsvarsanstrengelsene. Se John Kristen Skogan, "Væpnet hjelp utenfra i norsk sikkerhetspolitikk", *NUPI-rapport*, nr. 282 (2004): 63.

226 Samtale med redaktøren for Forsvarets fellesoperative doktrine, Kjell Inge Bjerga, 19. september 2006.

227 FDLO, s. 20–22.

ENGLISH SUMMARY

A MILITARY PANACEA?

AMERICAN “MANEUVER WARFARE” AND DEVELOPMENT OF NORWEGIAN DOCTRINE

“Maneuver warfare” has often been referred to as a panacea for all military operations whether on land, sea or air. In this first issue of the Norwegian Institute for Defence Studies’ series *Oslo Files on Defence and Security*, the concept is up for debate.

In the first part of the study, the origins of “maneuver warfare” are traced back to the so-called “Defense Reform Debate” in the United States in the late 1970s. The study shows how the term or concept of “maneuver warfare” was developed by members of “The Military Reform Movement” around 1978–1979. Central in the movement and to the development of “maneuver warfare” was retired U.S. Air Force Colonel John R. Boyd, as well as the civilian analysts William S. Lind, Steven L. Canby and Edward N. Luttwak. Selected writings by these individuals show the lines of argument “The Military Reform Movement” was pursuing in the broader defense debate, as well as how “maneuver warfare” emerged in this debate. “Maneuver warfare” entered the vocabulary of “The Military Reform Movement” in 1979, although the term was also used by a civilian analyst outside the movement around the same time, but then with a slightly different meaning. However, “maneuver warfare” as it was used by “The Military Reform Movement”, gradually developed into a specific form.

The “theoretical” foundation of “maneuver warfare” was “The Boyd Theory”, developed by John R. Boyd and often summarized in what is known as the “OODA-loop”. Using selected historical evidence, the reformers argued that “mission-type orders”, *Schwerpunkt* or the “Focus of Main Effort”, as well as the “search for enemy surfaces and gaps” were the doctrinal filters, or guideposts, to be applied for a successful transition to a military doctrine based on “maneuver warfare”. According to the reformers, the U.S. army traditionally applied a doctrine based on “firepower-attrition”, and argued that its concept was better suited to the challenges faced by the United States at the time, notably a conventional attack on Western Europe by the Warsaw Pact.

In this study, the author argues that although the reformers at times served a useful purpose in the “Defense Reform Debate”, they were not successful in winning acceptance for their concept of “maneuver warfare” in the doctrinal development that led to the U.S. Army *AirLand Battle*-doctrine in 1982. The author also argues that the concept of “maneuver warfare” has a number of deficiencies, most notably in its theoretical and historical foundations, which at times appear to be grossly oversimplified and eclectic. Moreover, the author argues that the reformers presented a false picture of *AirLand Battle*’s predecessor, *Active Defense*, which according to reformers was a doctrine of “pure

attrition". Although *Active Defense* stressed the importance of firepower on the modern battlefield, it also stressed the importance of counteroffensives, agile, quick-thinking commanders, as well as "maneuver". Therefore, the reformers' dichotomy "attrition/maneuver" in this specific instance is false, and the author therefore questions the assumption that this dichotomy exists in general.

One implication of the results of this study is that much of the literature on "maneuver warfare", and American army doctrinal development during the late Cold War in general, need fundamental adjustment. The U.S. Army did not move from a doctrine of "firepower/attrition" to "maneuver warfare"; the civilian reformers in fact had little direct influence on the doctrinal process. From a Norwegian perspective this find has important implications, as Norwegian military doctrine is seemingly based on the very concept of "maneuver warfare". Based on the findings of this study, the author argues that this fact is very problematic, and asserts that the time has come to evaluate the applicability of "maneuver warfare" as the military doctrine of the Norwegian Armed Forces.

In the second part of the study, the role of maneuver warfare in the development of Norwegian doctrine is discussed. In the early 1980s the Norwegian Army followed a tactical doctrine based on cautious attrition and the precedence of the defensive. The doctrine was shaped and refined after World War II under the influence of a Cold War threat assessment, national traditions and membership of the Atlantic alliance. There was justified doubt about whether the static and defensive doctrine would have been adequate in a showdown with Soviet forces. Strategic and economic motives inspired a few officers to look for new solutions to a well-known problem as the Cold War was drawing to a close. Attention was directed to a maneuver warfare doctrine, supposedly a recipe for victory for the numerically inferior party. This seemed a logical choice as the Army organization was facing drastic reduction in the wake of the collapse of the Soviet Union. In the 1990s, it was decided that the maneuver theory should be the foundation of a Norwegian maneuver warfare doctrine. Central to the new doctrine was the indirect approach to the enemy's center of gravity, mission tactics and the operational level of war. The apex of what was regarded to be a radical change in the basis for organization and operational planning was reached with *Forsvarets fellesoperative doktrine* in 2000 [Joint operational doctrine]. A reconsideration of the strategic concept after the turn of the century led to redefined missions for the Army. Border defense was no longer prominent as challenges rooted far away were considered more probable than homeland invasion. At the same time, doubt about the maneuver warfare doctrine's universal application caused military thinkers to define a range of operational concepts to choose from, according to the current circumstances, although a maneuverist approach was still to be the mental guideline for solving military problems. This study traces the development of the Norwegian military doctrine for land operations over the past 25 years.

LITTERATURLISTE

AYLWIN-FOSTER, NIGEL:

“Changing the Army for counterinsurgency operations”, *Military Review* november-desember (2005): 2–15.

BACEVICH, ANDREW J.:

The new American militarism: how Americans are seduced by war (Oxford: Oxford University Press, 2005).

BAKKEN, BENT ERIK:

“Manøverkrig og mobilitet”, i Ragnvald Solstrand (red.): *Teknologi og forsvar: drivkrefter for forandring: et seminar under Forsvarsanalysen 2000* (Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 2000 (FFI-rapport)).

BERG, ROALD:

“Nasjonaltat og militærmakt 1814–1905 – en historisk prolog”, i Matlary, Janne Haaland og Øyvind Østerud (red.): *Mot et avnasjonalisert forsvar* (Oslo: Abstrakt, 2005): 32–77.

BETTS, RICHARD K.:

“Dubious Reform: Strategism Versus Managerialism”, i Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984).

BJERGA, KJELL INGE:

Enhet som våpen: Øverstkommanderende i Nord-Norge 1948–2002 (Bergen: Eide, 2002).

BLANK, STEPHEN J. OG JACOB W. KIPP (RED.):

The Soviet military and the future (Westport: Greenwood, 1992).

BOYD, JOHN R.:

A discourse on winning and losing, datert august 1987, upublisert.

BRADFORD, ZEB B. OG FREDERIC J. BROWN:

“Implications of the modern battlefield”, *Military Review*, vol. 57, nr. 7 (1977): 3–11.

BREIDLID, OLAV, TORE HIORTH OPPEGAARD OG PER TORBLÅ:

Hæren etter annen verdenskrig 1945–1990 (Oslo: Fabritius, 1990).

BROWN DALLAS C. JR.:

“Steger analysis dangerous”, *Military Review*, vol. 56, nr. 11 (1976): 2; 112.

BULL-HANSEN, FREDRIK:

“Vår forsvarspolitiske edruelighet”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 5 (1992): 6–8.

BURTON, JAMES G.:

The Pentagon wars: reformers challenge the Old Guard (Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 1993).

BYRON, JOHN:

“The failure of the All-Volunteer Force”, *Proceedings*, oktober (2006): 12.

BØRRESEN, JACOB:

“Forsvaret som politisk virkemiddel” (Norsk Institutt for Strategiske Studier [online 12. sept. 2006]), URL: <http://www.europaprogrammet.no/index.php?struct=16&join=753>.

BØRRESEN, JACOB:

“Trenger vi en ny forsvarskommisjon? noen aktuelle problemstillinger i lys av utviklingen etter 1974”, *Internasjonal politikk*, nr. 1 (1984): 7–38.

BØRRESEN, JACOB, GULLOW GJESETH OG ROLF TAMNES:

Allianseforsvar i endring 1970–2000, bd. 5 i *Norsk forsvarshistorie* (Bergen: Eide, 2004).

CANBY, STEVEN L.:

“NATO muscle: more shadow than substance”, *Military Review*, vol. 53, nr. 2 (1973): 65–74.

CANBY, STEVEN L.:

“Regaining a conventional military balance in Europe: Precision Guided Munitions and immobilizing the tank”, *Military Review*, vol. 55, nr. 6 (1975): 26–38.

CANBY, STEVEN L.:

“NATO: reassessing the conventional wisdoms”, *Survival*, vol. 19, nr. 4 (1977): 164–168.

CANCIAN, MARK F.:

“Civil war in the military”, *Proceedings*, september (2006): 51.

CHRISTENSEN, JOHN-IVAR:

“Utfordringer/implikasjoner med nettverksbasert forsvar”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 4 (2003): 25–29.

CHURCHILL, FLOYD V.:

“To win the first battle”, *Military Review*, vol. 58, nr. 11 (1978): 60–69.

CLARK, ASA A. ET. AL. (RED.):

The defense reform debate: issues and analysis (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1984).

CLAUSEWITZ, CARL VON:

On war (New York: Everyman’s Library Knopf, 1993).

COHEN, ROGER:

“U.S. Army in Iraq takes a radical look at itself”, *International Herald Tribune* 1. februar 2006.

COKER, CHRISTOPHER:

“Is there a Western way of warfare?”, *IFS Info*, nr. 1 (2004).

CORAM, ROBERT:

Boyd: the fighter pilot who changed the art of war (Boston: Little, Brown and Company, 2002).

COROALLES, ANTHONY M.:

“Maneuver to win: a realistic alternative”, *Military Review*, vol. 61, nr. 9 (1981): 35–46.

DAHLQUIST, FREDERICK C.:

“Reading the battlefield”, *Military Review*, vol. 57, nr. 2 (1977): 2.

DEPARTMENT OF THE ARMY:

Field Manual 100-5 Operations (Washington: Department of the Army, 1993).

— *Field Manual 100-5 Operations* (Washington: Department of the Army, 1986).

— *Field Manual 100-5 Operations* (Washington: Department of the Army, 1982).

— *Field Manual 100-5 Operations* (Washington: Department of the Army, 1976).

DEPUY, WILLIAM E.:

“FM 100-5 revisited”, *Army*, november (1980): 12–17.

DEVOLD, KRISTIN KROHN:

“Hva vi vil og hvor vi skal: mål og prioriteringer for forsvarspolitikken i 2003”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (2003): 4–11.

DIESEN, SVERRE:

“Manøverkrigføring – kjerne og konsekvenser”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 11 (1997): 4–12.

— “Om landforsvaret”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (1983): 71–88.

— “Om landforsvaret – igjen: mangler vi et samlet operativt konsept for landstriden?”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (1987): 13–26.

— “Reform eller nederlag: landforsvarets operative idé ved skilleveien”, *Forsvarsstudier*, nr. 4 (1988).

DONNELLY, C. N.:

“The development of Soviet military doctrine”, *Military Review*, vol. 62, nr. 8 (1982): 38–51.

DOUGHTY, ROBERT A.:

The evolution of US Army tactical doctrine, 1946-76, Leavenworth Papers, nr. 1 (Ft. Leavenworth, Kansas.: U.S. Army Command and General Staff College, 1979).

DOWNING, WAYNE A.:

“Firepower – attrition – maneuver: US Army operations doctrine: a challenge for the 1980s and beyond”, *Military Review*, vol. 61, nr. 1 (1981): 64–73.

EIDE, VIGLEIK:

“Hærens fremtidige organisasjon: våpen- og utstyrstekniske perspektiver”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 5 (1982): 191–198.

ERIKSEN, BJØRNAR OG KJELL OLAV MYHRE:

“Manøverkrigføring, vinnerformularet som ikke brukes”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 8/9 (1999): 14–17.

FALLOWS, JAMES:

National Defense (New York: Random House, 1981).

FORSVARETS OVERKOMMANDO

Forsvarets fellesoperative doktrine: Del A Grunnlag (Oslo: Forsvarets overkommando, 2000).

— *Forsvarets fellesoperative doktrine: Del B Operasjoner* (Oslo: Forsvarets overkommando, 2000).

— *Forsvarssjefens grunnsyn for utvikling og bruk av norske militære styrker i fred, krise og krig* (Oslo: Forsvarets overkommando, 1995).

— *Håndbok for soldaten: Hæren* (Forsvarets overkommando, 1973).

Taktiske direktiver for Hæren (TDH 79) (Oslo: Forsvarets overkommando, 1979).

FORSVARSDEPARTEMENTET

St.meld. nr. 22 (1997–98) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1999–2002*.

— St.meld. nr. 16 (1992–93) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet og utvikling i tiden 1994–98*.

— St.meld. nr. 54 (1987–88) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1989–93*.

— St.meld. nr. 74 (1982–83) *Retningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1984–88*.

— St.meld. nr. 94 (1978–79) *Forsvarskommisjonens utredning og hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet i tiden 1979–83*.

— St.meld. nr. 9 (1973–74) *Hovedretningslinjer for Forsvarets virksomhet 1974–78*.

— St.meld. nr. 32 (1945–46) *Plan for en første reising av Norges forsvar (Treårsplanen)*.

— St.prp. nr. 1 (2003–2004) *For budsjetterminen 2004*.

— St.prp. nr. 45 (2000–2001) *Omleggingen av Forsvaret i perioden 2002–2005*.

FORSVARSTABEN:

Direktiv for Heimevernets anvendelse i Hærens lokalforsvar (Oslo: Forsvarsstaben, 1956).

— *Forsvarets doktrine for landoperasjoner* (Oslo: Forsvarsstaben, 2004).

FRANK, WILLARD C. OG PHILIP S. GILLETTE:

Soviet military doctrine from Lenin to Gorbachev, 1915–1991 (London: Greenwood, 1992).

FRANTZEN, HENNING-ANDRÉ:

“‘Proper war’ and ‘war in reality’: the changing concept of war”. *IFS Info* nr. 6 (2002).

FREEDMAN, LAWRENCE:

“The revolution in strategic affairs”, *Adelphi Paper* nr. 318.

FRY, ROBERT:

“Myths of manoeuvre”, *RUSI Journal*, desember (1997): 5–8.

FURRE, BERGE:

Vårt hundreår: norsk historie 1905–1990 (Oslo: Samlaget, 1991).

GADDIS, JOHN LEWIS:

The Cold War: a new history (New York: Penguin Press, 2005).

GAT, AZAR:

Fascist and liberal visions of war: Fuller, Liddell Hart, Douhet and other Modernists (Oxford: Clarendon Press, 1998).

GJELSTEN, ROALD:

“Simulert forsvar? Forsvarets forskningsinstitutt og Sjøforsvaret – ulike tilnærminger til forsvarsplanlegging”, *Forsvarsstudier*, nr. 3 (2001).

GJESETH, GULLOW:

“Ny TDH? (Taktiske direktiver for Hæren)”, *Offisersbladet*, nr. 3 (1973): 122–123.

GODFREY, LEON D.:

anmeldelse av Edward N. Luttwaks artikkel “The American Style of Warfare”, *Military Review*, vol. 60, nr. 3 (1980): 77.

GRAY, COLIN S.:

“Force planning, political guidance and the decision to fight”, *Military Review*, vol. 58, nr. 4 (1978): 5–16.

HAMMOND, GRANT T.:

The mind of war: John Boyd and American security (Washington, D.C.: Smithsonian Institution Press, 2001).

HANHIMÄKI, JUSSI M. OG ODD ARNE WESTAD (RED.):

The Cold War: a history in documents and eyewitness accounts (Oxford: Oxford University Press, 2004).

HANNE, WILLIAM G.:

“The integrated battlefield”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (1982): 34–44.

HAUGE, SVEN:

“Forsvarets status ultimo 1982”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 12 (1982): 487–494.

HAYDEN, H.T. (RED.):

Warfighting: maneuver warfare in the U.S. Marine Corps (Mechanicsburg, Pennsylvania: Greenhill Books, 1995).

HEAD, RICHARD G.:

“Technology and the military balance”, *Foreign Affairs*, vol. 56, nr. 3 (1978): 544–563.

HELGESEN, VIDAR:

“Kosovo og folkeretten”, *IFS Info*, nr. 4 (1999).

HENRIKSEN, DAG:

Operation Allied Force: a product of military theory or political pragmatism?: an examination of the role of air power in handling the Kosovo crisis (Glasgow: The Scottish Centre for War Studies, University of Glasgow, 2005).

HENRIKSEN, KJETIL:

“Fra utmattelse til manøver: et militærteoretisk paradigmeskifte?: doktrineutvikling i Hæren fra 1980 til 2000”, masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo (2006).

HERBERT, PAUL H.:

“Deciding what has to be done: General William E. DePuy and the 1976 edition of FM 100-5 Operations”, *Leavenworth Papers*, nr. 16 (Fort Leavenworth: Combat Studies Institute, U.S. Army Command and General Staff College, 1988).

HOLDER, L.D.:

“Maneuver in the Deep Battle”, *Military Review*, vol. 62, nr. 5 (1982): 54–61.

HOLME, NILS:

“Problemstillinger i nordområdene”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 1 (2001): 4–11.

HOOKER, RICHARD D. (RED.):

Maneuver warfare: an anthology (Novato, California: Presidio Press, 1993).

HOSAR, HANS P.:

Kunnskap, dannelse og krigens krav: Krigsskolen 1750–2000 (Oslo: Krigsskolen/Elanders, 2000).

HOWARD, MICHAEL:

War in European history (London: Oxford University Press, 1976).

HUNTINGTON, SAMUEL P.:

“Foreword”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984).

HÆRSTABEN:

Veiledning i militært lederskap (Oslo: Hærstaben, 1973).

HØIBACK, HARALD OG ERLAND LØKKEN:

“Militær transformasjon: gammelt nytt i nye gevanter?”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (2004).

JOHNSEN, GUNNAR NILS, ØYVIND MØLMANN OG ERLING GUNNAR WESSEL:

Brigadenes materiellbetingende operativitet i perioden 1990–95 (Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 1993).

JOMINI, ANTOINE HENRI DE:

The art of war (London: Greenhill, 1992).

JONES, ARCHER:

“The new FM 100-5: a view from the ivory tower”, *Military Review*, vol. 58, nr. 2 (1978): 27–36.

JØRSTAD, NILS:

“The emperor’s new clothes: manoeuvre warfare and operational art”. Avhandling for mastergraden i filosofi. Universitetet i Glasgow (Department of modern history, 2004).

KAISER, ROBERT G.:

“U.S.-Soviet relations: goodbye to détente”, *Foreign Affairs*, vol. 59, nr. 3 (1981): 500–521.

KAN, ALEKSANDER:

“Naboskap under kald krig og perestrojka”, *Forsvarsstudier*, nr. 6 (1998).

KEEGAN, JOHN:

A history of warfare (New York: Vintage, 1994).

KEELEY, JOHN B.:

“Some doctrinal soft spots”, *Military Review*, vol. 57, nr. 6 (1977): 2; 112.

KLEVBORG, HÅVARD:

“Norsk sikkerhetspolitisk omprøving i fire trinn: om forholdet til internasjonale fredsoperasjoner etter Den kalde krigen”, *Internasjonal politikk*, nr. 4 (1999): 507–525.

KLUZ, THEODORE M.:

“Exploring FM 100-5”, *Military Review*, vol. 59, nr. 3 (1979): 82.

KNUDSEN, BÅRD BREDRUP:

“Den sikkerhetspolitiske bakgrunn for Styrke og relevans”, *Forsvarsforum* 1/2 (2005): 48–49.

KRAUSE, MICHAEL D.:

“Arthur L. Wagner: doctrine and lessons from the past”, *Military Review*, vol. 58, nr. 11 (1978): 53–59.

KROSS, WALTER:

“First firepower, then maneuver”, *Military Review*, vol. 62, nr. 2 (1982): 79–81.
— “In response to Mr. Lind”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (1982): 76–77.

LAFEBER, WALTER:

America, Russia, and the Cold War 1945-2000, 9. utgave (New York: McGrawHill, 2002).

LAUGEN, TORUNN:

“Stumbling into a new role: Nato’s out-of-area policy after the Cold War”, *Forsvarsstudier*, nr. 5 (1999).

LEONHARD, ROBERT R.:

The art of maneuver: maneuver-warfare theory and AirLand Battle, (Novato, California: Presidio Press, 1991).

LERAAAND, DAG, JENS A. RIISNÆS OG LARS J. SØLVBERG:

Hær i verden (Oslo: Hærstaben, 2004).

LILAND, FRODE:

“Keeping Nato out of trouble: Nato’s non-policy on out-of-area issues during the Cold War”, *Forsvarsstudier*, nr. 4 (1999).

LIND, WILLIAM S.:

“Defense Reform: A Reappraisal”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984).

— “More on maneuver to win”, *Military Review*, vol. 62, nr. 6 (1982): 75–76.

— *Maneuver warfare handbook* (Boulder: Westview Press, 1985).

— “Some doctrinal questions for the United States Army”, *Military Review*, vol. 57, nr. 3 (1977): 54–65.

— “The Case for Maneuver Doctrine”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984),

— “The origins of maneuver warfare and its implications for air power”, i Olsen, John Andreas (red.): *From manoeuvre warfare to Kosovo?*, *Militærteoretisk skriftserie*, nr. 2 (Trondheim: Luftkrigsskolen, 2001), s.19–38.

LOCK-PULLAN, RICHARD:

“‘An inward looking time’: the United States Army, 1973–1976”, *Journal of Military History*, nr. 67 (2003): 483–512.

— “Civilian ideas and military innovation: manœuvre warfare and organisational change in the US Army”, *War & Society*, vol. 20, nr. 1 (2002): 125–147.

— “How to rethink war: conceptual innovation and AirLand Battle doctrine”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 28, nr. 4 (2005): 679–702.

— *US intervention policy and army innovation: from Vietnam to Iraq* (London/New York: Routledge, 2006).

LONDON, HERBERT I.:

Military doctrine and the American character: reflections on AirLand Battle (New Brunswick/London: Transaction Books, 1984).

LUNDESGAARD, LEIF:

Brigaden i Nord-Norge 1953–1995 (Oslo: Elanders, 1995).

LUTTWAK, EDWARD N.:

Strategy: the logic of war and peace (Cambridge, Massachusetts: Belknap Harvard, 2001).

— “The American style of warfare and the military balance”, *Survival*, vol. 21, nr. 2 (1979): 57–60.

— “The operational level of war”, *International Security*, vol. 5, nr. 3 (1980/81): 61–79.

LYNN, JOHN A.:

“The evolution of army style in the modern West, 800–2000”, *The International History Review*, XVIII nr. 3, august (1996): 505–545.

MCKITRICK, JEFFREY S. OG PETER W. CHIARELLI:

“Defense Reform: An Appraisal”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984),

MELBY, SVEIN:

“Utmattelseskrig vs. manøverkrigføring: en definisjonsmessig oppløring”, *NUPI-notat*, nr. 593 (1998).

MERCER, DONALD L.:

“He cannot stand it any longer”, *Military Review*, vol. 62, nr. 4 (1982): 73–74.

MIDTHUN, ALV:

“Å banne i kirken – om kvalitet og kvantitet” *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 12 (1991): 20–22.

MOE, C. F.:

“Generalstaben – hva med den?”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 12 (1981): 597–600.

NAVEH, SHIMON:

In pursuit of military excellence: the evolution of operational theory, (London: Frank Cass, 1997).

NATO:

The Alliance’s Strategic Concept 1999, paragraph 20 (NATO [online 26. oktober 2006]), URL: <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>.

NATO STANDARDIZATION AGENCY:

NATO glossary of terms and definition (AAP-6 2006) (Brussel: NATO Standardization Agency (NSA), 2006).

NJØLSTAD, OLAV OG OLAV WICKEN:

Kunnskap som våpen: Forsvarets forskningsinstitutt 1946–1975 (Oslo: Tano Aschehoug, 1997).

NORGES OFFENTLIGE UTREDNINGER:

NOU 2000: 20 *Et nytt forsvar*.

— NOU 1978: 9 *Forsvarskommisjonen av 1974*.

HÆRFRA

“Ny doktrine for ny hær”, *Hærfra*, nr. 7 (2004): 10.

NAASTAD, NILS:

“Om manøverkrigføring, Kosovo og andre kriger”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 11 (1999): 30–31.

OPPEGAARD, TORE HIORTH:

“Manøverkrigføring – en farlig avsporing”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 4 (1998): 18–21.

OSETH, JOHN M.:

“An Overview of the Reform Debate”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984).

PIQUE, L. M.:

“One and the same”, *Military Review*, vol. 61, nr. 7, (1981): 86–87.

PITTMAN, WILLIAM C.:

“Shallow waters”, *Military Review*, vol. 57, nr. 8 (1977): 2 ;112.

POLK, JAMES H.:

“The new short war strategy”, *Military Review*, vol. 56, nr. 3 (1976): 58–64.
Porreca, David P.: “New tactics and beyond”, *Military Review*, vol. 59, nr. 5 (1979): 21-29.

PUGH, DAVID C.:

“Guns in the cupboard”, i Rolf Tamnes (red.) *Forsvarsstudier III: årbok for forsvarshistorisk forskningscenter 1983–84* (Oslo: Tanum-Norli, 1984): 88–115.

REINE, E.:

Analyse av Hærens operative enhet (Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt, 1978).

REKKEDAL, NILS MARIUS:

Manøverkrigføring – viktige begreper og problemstillinger (Kjeller: Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), 1996).

— “Manøverkrigføring og utmattelseskrigføring – hva skiller disse krigsformene?”, i Skøelv, Åge (red.), *Artikkelsamling 1996* (Kjeller: FFI, 1997), s. 35–39.

— *Moderne krigskunst: en presentasjon av moderne militærmakt og militærteori* (Oslo: Forsvarets stabsskole, 2003).

RICHARDS, CHESTER W.:

A swift elusive sword: what if Sun Tzu and John Boyd did a National Defense Review, andre utgave (Washington, D.C.: Center for Defense Information, 2003).

RICHARDSON, WILLIAM R.:

“Training for maneuver warfare”, *Armor*, juli-august (1981): 31–34.

ROMJUE, JOHN L.:

From Active Defense to AirLand Battle: the development of army doctrine 1973-1982, TRADOC Historical Monograph Series (Fort Monroe, Virginia: United States Army Training and Doctrine Command, 1984).

— “The evolution of American army doctrine” i Gooch, John (red.), *The origins of contemporary doctrine, The Occasional*, nr. 30 (Camberley, Surrey: Strategic & Combat Studies Institute, 1997).

RUGE, OTTO:

Felttoget (Oslo: Aschehoug, 1989).

RØVIK, KJELL ARNE:

Moderne organisasjoner: trender i organisasjonstenkningen ved tusenårsskiftet (Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget, 1998).

RAABYE, RUNE OG BJØRN TORE SOLBERG:

“Manøverkrigføring: konsekvenser for bruk, organisering og utrustning av infanteribrigadene i 6. divisjon”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (1999): 18–23.

SILSETH, OLE JOHAN:

Distriktskommando Østlandet 1945–2002: Hærens regionale kjempe (Oslo: InfoMediaHuset, 2004).

SIMPKIN, RICHARD E.:

Race to the swift: thoughts on twenty-first century warfare (London: Brassey's Defence Publishers, 1985).

SKJØSTAD, ODD V.:

“Lett infanteri – hvorfor og hvordan”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 2 (1988): 13–19.

SKJØSTAD, ODD V.:

“På jakt etter større forsvarsevne”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 8 (1987): 17–23.

SKOGAN, JOHN KRISTEN:

“Væpnet hjelp utenfra i norsk sikkerhetspolitikk”, *NUPI-rapport*, nr. 282 (2004).

SKOGRAND, KJETIL:

Alliert i krig og fred 1940–1970, bd. 4 i *Norsk forsvarshistorie* (Bergen: Eide, 2004).

SLOAN, JOHN F.:

“Crossfire generated”, *Military Review*, vol. 57, nr. 5 (1977): 2 ;112.

— “Maneuver to win defined”, *Military Review*, vol. 62, nr. 11 (1982): 74–75.

— “Some more on Lind”, *Military Review*, vol. 57, nr. 7 (1977): 111–112.

SOLSTRAND, RAGNVALD:

“Forsvarets fremtidige struktur”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 3 (1985): 99–126.

SPILLER, ROGER J.:

“In the shadow of the dragon: doctrine and the US Army after Vietnam”, *RUSI Journal*, desember (1997): 41–54.

STARRY, DONN A.:

“A tactical evolution – FM 100-5”, *Military Review*, vol. 58, nr. 8 (1978): 2–11.

— “Extending the battlefield”, *Military Review*, vol. 61, nr. 3 (1981): 31–50.

STEGER, GEORGE F.:

“A dilemma in studying Soviet tactics”, *Military Review*, vol. 56, nr. 6 (1976): 76–79.

STEUDENMAIER, WILLIAM O.:

“Some strategic implications of fighting outnumbered on the NATO battlefield”, *Military Review*, vol. 60, nr. 5 (1980): 38–50.

STRACHAN, HEW:

“Manoeuvre and attrition: a historical perspective”, i Olsen, John Andreas (red.): *From manoeuvre warfare to Kosovo? Militærteoretisk skriftserie*, nr. 2 (2001).

SUNDE, HJALMAR INGE:

“AirLand Battle 2000”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 4 (1984): 143–152.

— “Forsvaret, verneplikten og forsvarsviljen”, i Tønne Huitfeldt (red.): *Forsvaret i en ny tid* (Oslo: Oslo Militære Samfund, 2000): 152–164.

SUNDE, HJALMAR INGE:

“Forsvarskommando Sør-Norge: i nye omgivelser mot dagens utfordringer”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 3 (1988): 1–7.

— “Moderne strategi fra Machiavelli til kjernevåpenalderen”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 5 (1987): 36–42.

SWAIN, RICHARD M.:

“AirLand Battle”, i Hofmann, George F. og Donn A. Starry (red.): *Camp Colt to Desert Storm: the history of U.S. armored forces* (Lexington, Kentucky: University Press of Kentucky, 1999), s. 360–402.

TALBOTT, STROBE:

“U.S.-Soviet relations: from bad to worse”, *Foreign Affairs*, vol. 58, nr. 3 (1980): 515–539.

TAMNES, ROLF:

Oljealder 1965–1995, bd. 6 i *Norsk utenrikspolitikkens historie* (Oslo: Universitetsforlaget, 1997).

TATE, CLYDE J.:

“Constructive criticism”, *Military Review*, vol. 61, nr. 5 (1981): 86–87.

TATE, CLYDE J. OG L.D. HOLDER:

“New doctrine for the defense”, *Military Review*, vol. 61, nr. 3 (1981): 2–9.

TJØSTHEIM, INGE:

“Generalmajor John F C Fuller: det moderne manøverkrigskonseptets far”, *Norsk Militært Tidsskrift*, nr. 10 (2000): 4–12.

TOFFLER, ALVIN OG HEIDI:

War and anti-war: survival at the dawn of the 21st century, (Boston: Little, Brown and Company, 1993).

ULRIKSEN, STÅLE:

Den norske forsvarstradisjonen: militærmakt eller folkeforsvar? (Oslo: Pax, 2002).

WAGNER, ROBERT E.:

“Active Defense and all that”, *Military Review*, vol. 60, nr. 8 (1980): 4–13.

WASS DE CZEGE, COL. HUBA:

“Army Doctrinal Reform”, i Asa A. Clark et al (red.), *The Defense Reform Debate. Issues and Analysis* (Baltimore & London: Johns Hopkins University Press, 1984).

— “The new FM 100-5”, *Military Review*, vol. 62, nr. 7 (1982): 53–70.

WIDÉN, JERKER OG JAN ÅNGSTRÖM:

Militærteorins grunder (Stockholm: Försvarsmakten, 2004).

ZETTERLING, NIKLAS:

“Om lån, missförstånd, begreppsförvirring och faktafel”, i Hofvander, Bo og Nils Marius Rekkedal (red.): *Luftmakt: teorier och tillämpningar*, reviderat utgave (Stockholm: Försvarshögskolan, 2004), s. 305–317.

TIDLIGERE UTGITTE PUBLIKASJONER I IFS INFO-SERIEN

2006

1. E. SHAHALA

Peace and security in Africa. Basic structural changes in the governance of peace and security on the African continent.

2. S. HOLTAN

Den standhaftige militærmusikken. Forsvarets musikk og den lange debatten om nedleggelse.

3. K. ØSTBERG

Duksenes republikk. Fransk elitisme og dens samfunnsmessige konsekvenser.

4. J. RØ

Hva er rettferdig krig i et asymmetrisk trusselbilde? En normativ diskusjon av USAs forkjøpspolitikk.

5. L. KRISTOFFERSEN

Soldiers or Saints? Norwegian Civil-Military Cooperation in Afghanistan.

6. S. MELBY, J. RØ, O. KRONVALL OG A.G. ROMARHEIM

Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinens utvikling.

7. M. EPKENHANS

The Long and Winding Road to *Weserübung*. Naval Theory, Naval Historiography and Aggression.

8. J. BLACK

The RMA Examined.

2005

1. H.M. SYNSTNES

Presse og krig. Amerikansk fjernsyn og opptrappingen til krigen mot Irak 2003

2. A. COHEN OG T. WALTER

Why do States Want Nuclear Weapons? The Cases of Israel and South Africa.

3. D. WALTER

Symmetry and Asymmetry in Colonial Warfare ca. 1500–2000

4. T. HEIER

Forsvarsreformene 2000–2004: Gir Forsvaret politisk uttelling?

5. M. HERMAN

Problems for Western Intelligence in the New Century.

6. Y.N. KRISTENSEN

Torsk, “pirater”, og kalde granater. Striden mellom Norge og Island om Fiskevernsonen ved Svalbard 1993.

2004

1. CHR. COKER

Is there a Western Way of Warfare?

2. T. HEIER

The American Effort to Transform Europe's Armed Forces.

3. T.L. HAALAND OG E. GULDHAV

Bruk av norske styrker i kampen mot internasjonal terrorisme.

4. T.J. MELIEN

US Navy i norske farvann under første verdenskrig.

5. B.B. STEINLAND

Flere kvinner ute og hjemme?

2003

1. P.FR.I. PHARO

New Knowledge Structures, or Just Common Ground? Breakthroughs in International Negotiations.

2. D. LYNCH

Post-Imperial Peacekeeping. Russia in the CIS.

3. B. MÆLAND

“At alle behandles likeverdig og med respekt, uansett bakgrunn?” Forsvarets verdigrunnlag og norske offiserer i KFOR.

4. M. BERDAL

The UN Security Council. Ineffective but Indispensable.

5. O. RISTE

War and Peace in Scaninavian Political Culture in the 20th Century.

6. T. KRISTIENSEN

De europeiske småstatene på vei mot storkrigen, 1938–40.

2002

1. E. MÄNNIK

Estonian Defence. Ten Years of Development.

2. B. SCHÄFER

Stasi Files and GDR Espionage against the West.

3. P.K. BAEV

Russia in 2015.

4. K. SKOGRAND

Luftforsvaret og atomalderen 1950–1970.

5. M. PETERSSON

“Break Glass Only in Case of War”.

6. H. FRANTZEN

“Proper War” and “War in Reality”.

2001

1. CHR. COKER

Asymmetrical War.

2. O. BOSCH

The Year 2000 Issue and Information Infrastructure Security.

3. K. KLEVE (RED.)

Kilder til norsk luftmilitær historie.

4. R. TAMNES (RED)

Kommandospørsmålet på nordflanken. Utviklingen i to formative perioder.

2000

1. P. FR. I. PHARO

Necessary, Not Perfect: NATO's War in Kosovo.

2. A. BROOKES

Hard European Lessons from the Kosovo Air Campaign.

3. P. FR. I. PHARO

Norge på Balkan 1990–1999. “Lessons learned”.

4. J. KIDD OG P. MITCHELL

European Defence Challenges.

5. M. PETERSSON

Vapenbröder. Svensk-norska säkerhetspolitiska relationer under det kalla kriget.

6. A. BROOKES

The Prospects for Unmanned Aerial Vehicles.

1999

1. I. JOHNSTONE

The UN's Role in Transitions from War to Peace: Sovereignty, Consent and the Evolving Normative Climate.

2. S.G. HOLTSMARK

Gullet fra Moskva. Sovjetisk pengestøtte til norske kommunister, 1917–1990.

3. T. FARER

Shaping Agendas in Civil Wars. Can International Criminal Law Help?

4. V. HELGESEN

Kosovo og folkeretten.

5. W.P.S. SIDHU

New Challenges for the Non-Proliferation Regime.

6. R. BERG

Den svenske “generalguvernørtiden” i Norge, 1814–1829.

1998

1. L.M. RAMBERG

Luftforsvaret en læringsorganisasjon? Logistiske utfordringer ved NORAIRs deployering til Bosnia 1993.

2. K. SKOGRAND

Cash and Cannons. Norway, Denmark and the US Aid Programmes 1947–1952.

3. T. HUITFELDT

Striden om landminer. Ottawa-konvensjonens muligheter og begrensninger.

4. R. BERG

Nasjon – union – profesjon. Forsvaret på 1800-tallet.

5. K. SKOGRAND, O. NJØLSTAD OG R. TAMNES

Brennpunkt. Kald krig, nordområder og storstrategi.

1997

1. P.V. WIKER

Amerikansk våpenhjelp til Norge 1949–1953.

2. H. KROMBACH

The Meaning of Hiroshima and Nagasaki.

3. T. HUITFELDT

De norske partisanene i Finnmark 1941–44 – i skyggen av den kalde krigen.

4. R. BERG

Nordisk samarbeid 1914–1918.

5. H.O. SANDNES

“Olav Tryggvason-affæren”.

6. R.G. PATMAN

Securing Somalia : A Comparison of US and Australian Peacekeeping during the UNITAF Operation.

IFS INFO HAR VÆRT PUBLISERT SIDEN 1991. KOMPLETT LISTE OVER TITLER LIGGER PÅ IFS' INTERNETTSIDER: WWW.IFS.MIL.NO

PUBLIKASJONER FRA IFS

DEFENCE AND SECURITY STUDIES: Fagfelleurdert, vitenskapelig monografiserie med større forskningsarbeider, utgis fire ganger årlig.

OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY: Instituttserie med artikler, foredrag – kort og langt format, utgis 6-8 ganger årlig.

Alle abonnenter av *Oslo Files on Defence and Security* får automatisk tilsendt *Defence and Security Studies*. Abonnementet anses løpende til oppsigelse skjer, hvis ikke opphørsdato er uttrykkelig fastsatt i bestillingen. Ved adresseforandring, vennligst husk å oppgi gammel adresse.

ABONNEMENTSPRIS 2007:

Institusjoner: kr 600,-

Privatpersoner: kr 300,-

SALG AV ENKELHEFTER:

Disse kan bare anskaffes i den utstrekning de er på lageret. Priser, som kan endres uten forutgående varsel, oppgis på forlangende. I tillegg til de ordinære publikasjonene utgir også IFS enkelte store forskningsarbeider i bokform.

ABONNEMENT OG ENKELTSTUDIER BESTILLES FRA:

Institutt for forsvarsstudier, Tollbugt. 10, 0152 Oslo.

Telefon: 23 09 31 05. Fax: 23 09 33 79. www.ifs.mil.no

PUBLICATIONS FROM IFS

DEFENCE AND SECURITY STUDIES: Peer-reviewed monograph series providing in-depth studies, published four times annually.

OSLO FILES ON DEFENCE AND SECURITY: Institute series aimed towards the general public, published six to eight times annually.

Subscribers to *Oslo Files on Defence and Security* automatically receive *Defence and Security Studies* also.

SUBSCRIPTION 2007:

Institutions: NOK 600

Individuals: NOK 300

SINGLE ISSUES:

Can only be obtained according to stock in hand. Prices which are subject to change without any notice, are available upon request. In addition to its ordinary publications, IFS publishes occasional studies as books.

TO SUBSCRIBE OR ORDER SINGLE ISSUES, WRITE TO:

Norwegian Institute for Defence Studies, Tollbugt. 10, N-0152 OSLO, Norway.

Phone: +47 23 09 31 05. Fax: + 47 23 09 33 79. www.ifs.mil.no